

1957

ANDRA KAMMAREN

Nr 10

22—27 mars

Debatter m. m.**Tisdagen den 26 mars**

Svar på frågor av:	Sid.
fröken Sandell ang. inrättandet av statliga försöksskolor	6
fru Renström-Ingenäs ang. tidpunkten för förslag till riksdagen om sjukhuslagstiftningen	7
Svar på interpellationer av:	
herr Gustafsson i Borås ang. redogörelse för förekomsten av missbruk av thinner i berusningssyfte	7
herr Nilsson i Tvärålund ang. kraftverkens och sjöregleringarnas kommunala beskattning	11
fröken Wallerius ang. alkoholbeskattningen	13
Interpellation av herr Nestrup ang. bestämmelserna om återköp vid utminuteringsställe av starkölstomglas	17

Onsdagen den 27 mars fm.

Ändrade grunder för fastställande av landstingsvalkretsarnas storlek	20
Utgifter under riksstatens femte huvudtitel:	
Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet	28
Ersättning till statistiska centralbyråns utredningsinstitut m. fl. . .	31
Levnadskostnadsundersökning	33
Mödrahjälp	34
Mödrahjälpnämnderna	40
Bidrag till avlönande av hemvårdarinnor	41
Socialhjälp och barnavård för lappar	49
Bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård	50
Försöksverksamhet rörande daghem m. m.	53
Ferienesor för barn	53
Statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården: Avlöningar	54
Bidrag till kommunala nykterhetsnämnder	71
Den offentliga arbetsförmedlingen: Avlöningar	72
Kostnader för arbetslöshetens bekämpande	80
Bidrag till inventarier för allmänna samlingslokaler m. m.	83
Statens bosättningslån: Ersättning åt ortsombud	88
Statens bosättningslån: Ersättning åt riksbanken	88
Arbeterskyddsstyrelsen: Omkostnader	89
Bidrag till De blindas förening	90

	Sid.
Social upplysningsfilm	93
Kommittéer och utredningar genom sakkunniga	95
Anslag till arkiv m. m.	96
Riksarkivet: Avlöningar	96
Kungl. biblioteket: Avlöningar	98
Stifts- och landsbiblioteken	99
Investeringsavgift	99
Interpellation av herr Gerhard Nilsson i Gävle i anledning av att järnvägslinjen Harmånger—Bergsjö ännu ej ombyggt till normalspår	104

Onsdagen den 27 mars em.

Investeringsavgift (forts.)	105
Lindrigare beskattning av extra- eller merinkomster	111
Ändringar i företagsbeskattningen	116
Penning- och valutapolitiken	127
Tobakshandeln	140

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 27 mars fm.

<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 3, ang. förklaring i enlighet med stadgan för den internationella domstolen	20
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 3, om ändrade grunder för landstingsvalkretsarnas storlek	20
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 5, ang. utgifter under femte huvudtiteln (socialdepartementet)	28
— nr 49, ang. fortsatt disposition av vissa äldre anslag för försvarsändamål	96
— nr 50, om anslag till arkiv m. m.	96
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 26, ang. ändring i förordningen om investeringsavgift för år 1957	99

Onsdagen den 27 mars em.

<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 26, ang. ändring i förordningen om investeringsavgift för år 1957 (forts.)	105
— nr 30, om lindrigare beskattning av extrainkomster eller merinkomster	111
— nr 31, ang. ändringar i företagsbeskattningen	116
— nr 33, om skattefrihet för ersättningar från Förbundsrepubliken Tyskland	126
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 5, ang. granskning av riksbanken och riksgäldskontoret	127
— nr 6, ang. familjepension efter arbetare vid Tumba bruk	140
— nr 7, ang. försäljning av ett område från Tumba 1 ^a	140
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 15, ang. beslag å och förverkande av spritdrycker, m. m.	140
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 11, om ändring i lagen angående statsmonopol å tillverkning och import av tobaksvaror, m. m. ..	140
— nr 13, rörande ratifikation av en konvention om social trygghet med Förenade Konungariket Storbritannien och Nordirland	162

Fredagen den 22 mars

Kl. 14.00

§ 1

Justerades protokollet för den 15 innevarande mars.

§ 2

Vid nu skedd föredragning av Kungl. Maj:ts på kammarens bord vilande proposition nr 125, angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1956/57 hänvisades propositionen, såvitt angick jordbruksärenden, till jordbruksutskottet, samt i övrigt till statsutskottet.

§ 3

Föredrogs och lades till handlingarna bankoutskottets anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan att till utskottet från riksdagens revisorer inkommit framställning om ändrad lönegradsplacering av de vid revisorernas kansli inrättade tjänsterna som byrådirektör och sekreterare.

§ 4

Föredrogos var efter annan och hänvisades till statsutskottet följande å bordet liggande motioner, nämligen

nr 536, av herr *Dahlén*,

nr 537, av herr *Gustafson* i Göteborg *m. fl.*,

nr 538 och 539, av herr *Munktell* *m. fl.*,

nr 540, av herr *von Friesen* *m. fl.*, samt

nr 541, av herr *Bengtsson* i Halmstad *m. fl.*

§ 5

Föredrogs den av herr *Hedin* vid kammarens nästföregående sammanträ-

de gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående redogörelse för de principiella skälen för Kungl. Maj:ts beslut att avslå AB Exactors ansökan om byggnadstillstånd.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6

Till bordläggning anmäldes

utrikesutskottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avgivande av förklaring i enlighet med bestämmelserna i artikel 36 moment 2 i stadgan för den internationella domstolen;

konstitutionsutskottets utlåtande nr 3, i anledning av väckta motioner om ändrade grunder för fastställande av landstingsvalkretsarnas storlek;

statsutskottets utlåtanden:

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1957/58 under femte huvudtiteln, avseende anslagen inom socialdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner *m. m.*,

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag för försvarsändamål, och

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1957/58 till arkiv, bibliotek och museer, kyrkliga ändamål samt akademier *m. m.* jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 23 november 1956 (nr 554) om investeringsavgift för år 1957 jämte i ämnet väckta motioner,

nr 30, i anledning av väckta motioner om lindrigare beskattning av extrainkomster eller merinkomster,

nr 31, i anledning av väckta motioner angående vissa ändringar i företagsbeskattningen, och

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om skattefrihet för vissa ersättningar som utbetalas från Förbundsrepubliken Tyskland;

bankoutslottets utlåtanden:

nr 5, angående verkställd granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning,

nr 6, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående förmiljepension till vissa änkor efter arbetare vid Tumba bruk, och

nr 7, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående försäljning av ett visst område av den riksbanken tillhöriga fastigheten Tumba 1^a;

första lagutskottets utlåtande nr 15, i anledning av väckt motion angående tillämpningen av bestämmelserna om beslag å och förverkande av spritdrycker, m. m.;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 11, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 11 juni 1943 (nr 346) angående statsmonopol å tillverkning och import av tobaksvaror, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner, och

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande ratifikation av en konvention om social trygghet mellan Sverige och Förenade Konungariket Storbritannien och Nordirland;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av väckta motioner om rätt för kommun att erhålla ersättning för kostnader vid släckning av brand i statlig egendom,

nr 11, i anledning av väckta motioner om utredning angående ändring av villkoren för vinnande av mätningssmannakompetens, och

nr 12, i anledning av väckta motioner om ändring i vissa hänseenden av flottningsslagsstiftningen;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till kapitalinvesteringar, såvitt avser jordbruksärenden, jämte i ämnet väckta motioner; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av väckt motion angående indragning till statskassan av ordensavgifterna m. m.,

nr 11, i anledning av väckta motioner om åtgärder mot husbockens härjningar,

nr 12, i anledning av väckta motioner om åtgärder till förhindrande av skadegörelse av mink, och

nr 13, i anledning av väckt motion angående innehavet av Generalstabens litografiska anstalt.

§ 7

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1957/58 under sjunde huvudtiteln, avseende anslagen inom finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utlägg för Förenta Nationernas kostnader för röjning av Suezkanalen;

nr 138, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån till Gotlands

läns landsting för utbyggande av lasarettet i Visby;

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om upptagande å riksstaten för budgetåret 1957/58 av underskottet för Luftfartsfonden; och

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1957/58, i vad avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

från bevillningsutskottet:

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående rätt för Konungen att förordna om uttagande av antidumping- och utjämningsstullar; och

nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 15 november 1912 (nr 298) om provianteringsfrilager, m. m.; samt

från första lagutskottet:

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i konkurslagen m. m.

§ 8

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 116, angående övertagande av staden Västerviks förpliktelser gentemot vissa befattningshavare,

nr 120, angående lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.,

nr 121, med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, m. m.,

nr 122, angående vissa statsbidrag på skolväsendets område,

nr 123, angående anslag för budgetåret 1957/58 till folkskoleseminarieorganisationen m. m.,

nr 126, angående fångvårdsanstalt å Hinseberg i Frövi köping,

nr 127, med förslag till instruktion för riksdagens ombudsmän,

nr 128, med förslag till lag angående ändring i lagen om val till riksdagen m. m.,

nr 129, med förslag till lag om ändrad lydelse av 7 § lagen den 1 december 1950 (nr 599) om ersättning för mistad fiskerätt m. m., och

nr 130, med förslag angående fondering jämlikt 39 § lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring.

Dessa propositioner bordlades.

§ 9

Anmälades följande till herr talmanen under sammanträdet avlämnade motioner, nämligen

nr 542, av herr *Rylander m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 86, angående omläggning av den juridiska och samhällsvetenskapliga utbildningen, samt

nr 543, av herrar *Håstad* och *Sjölin*, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 86.

Dessa motioner bordlades.

§ 10

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 14.05.

In fidem
Gunnar Britth

Tisdagen den 26 mars

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollen för den 19 och den 20 innevarande mars.

§ 2

Svar på fråga ang. inrättandet av statliga försöksskolor

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON, som yttrade:

Herr talman! Fröken Sandell har frågat, om jag kan ange någon tidtabell för det fortsatta inrättandet av statliga försöksskolor och när i så fall den av skolöverstyrelsen föreslagna skolan i Karlstad kan komma till stånd.

Med anledning härav får jag hänvisa till vad jag anfört i den nyligen avlämnade propositionen nr 106 angående försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m. I ett särskilt avsnitt har där behandlats frågan om inrättande av särskilda försöksskolor. Skolöverstyrelsen har i ärendet föreslagit, att sådana skolor nu skulle inrättas i Karlstad, Linköping, Luleå och Stockholm.

För egen del anser jag, såsom framgår av propositionen (s. 113), det vara nödvändigt att först komma i gång med *en* särskild försöksskola och att man sedan mot bakgrunden av erfarenheter beträffande denna skolas organisation och start tar ställning till huruvida och i vad mån verksamheten bör utbyggas. På min hemställan har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att besluta om inrättande av *en* särskild försöksskola, förlagd till Linköping.

Jag är alltså inte nu beredd att ange någon tidtabell för fortsatt inrättande av särskilda försöksskolor.

Härpå anförde

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för det snabbt levererade svaret på min fråga, även om jag måste säga, att jag ur mina synpunkter inte finner det helt tillfredsställande.

Skolöverstyrelsens förslag om inrättande av försöksskolor, bland annat en i Karlstad, hälsades där med glädje, och man är beredd att, så snart definitivt besked erhålles, inrätta försöksdistrikt i anslutning till folkskoleseminariet där. I planerna ingår också byggande av en ny skola för låg- och mellanstadiet, och denna byggnation står så att säga och väntar på Kungl. Maj:ts beslut i ärendet. Får vi försöksskola och i så fall vid vilken tidpunkt? Svaret på dessa frågor är avgörande för planeringen av detta skolbygge. Får jag tolka statsrådets svar så, att Karlstad står kvar på listan över föreslagna försöksskolor, även om det har en annan turordning än den skolöverstyrelsen gjort upp, vill jag ta det som ett tecken på att myndigheterna i Karlstad kan sätta i gång med att förbereda ett skolbygge så utformat, att försöksskola kan inrättas inom en ej alltför avlägsen framtid.

Skolproblemen i Karlstad är liksom på många andra orter av sådan omfattning, att planläggning för framtiden inte tål stoppsignaler. Jag hoppas att statsrådet förstår, att i den mån utbyggnaden är beroende av Kungl. Maj:ts beslut, är vi som bor i Karlstad angelägna om att få besked som stimulerar oss. Barnantalet växer, och vi vill planera för enhetsskola, och då vore det naturligtvis tacknämligt, om vi hade statsrådets välsignelse härvidlag.

Överläggningen var härmed slutad.

Svar på interpellation ang. redogörelse för förekomsten av missbruk av thinner i berusningssyfte

§ 3

Svar på fråga ang. tidpunkten för förslag till riksdagen om sjukhuslagstiftningen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HEDLUND, som yttrade:

Fru Renström-Ingenäs har frågat mig, när kammaren kan förvänta att den i förteckningen över propositioner till 1957 års riksdag upptagna sjukhuslagstiftningen kommer att föreläggas riksdagen.

Med anledning härav får jag meddela, att proposition om ny sjukhuslag icke kommer att föreläggas riksdagen tidigare än våren 1958. Den har också endast upptagits som eventuell i propositionsförteckningen till årets riksdag. Anledningen till att propositionen icke framlägges i år är, såsom jag uttalat i proposition nr 85 om ändring i lagen, att kommittéförslaget i ämnet befunnits böra omarbetas. Arbetet härmed, som avses skola bedrivas inom departementet i visst samråd med företrädare för bl. a. de berörda kommunförbunden och läkarförbundet, kan icke medhinnas i så god tid att förslag kan föreläggas årets riksdag före propositionstidens utgång. Frågan kan enligt min mening icke anses vara av sådan vikt, att den bör underställas årets riksdag efter denna tidpunkt.

Härefter anförde

Fru RENSTRÖM-INGENÄS (s):

Herr talman! Jag tackar herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet för detta svar på min enkla fråga. Herr statsrådet hade meddelat, att det skulle komma en proposition om ändring av sjukhuslagen, eventuellt ny sjukhuslag; den var beräknad till den 20 februari. Då denna proposition vid pro-

positionstidens utgång uteblev, försvårades planeringen av sjukvårdens utbyggnad ute i landet. Somliga trodde sig nämligen av detta förstå, att tanken på en ny sjukhuslagstiftning kanske hade blivit skrinlagd. Då blev man tveksam vid planeringen av sjukvårdens utbyggnad och önskade få besked. Det var för att få klarhet i detta spörsmål som jag framställde min fråga. Av svaret framgår visserligen inte alls, hur denna sjukhuslagstiftning skall utformas, men man vet, att reformförslag verkligen kommer 1958, och jag är tacksam för att vi har fått detta besked av herr statsrådet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på interpellation ang. redogörelse för förekomsten av missbruk av thinner i berusningssyfte

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HEDLUND, erhöll på begäran ordet för att besvara herr Gustafssons i Borås interpellation angående redogörelse för förekomsten av missbruk av thinner i berusningssyfte.

Svaret hade före sammanträdet i stencilerad form tillställts kammarens ledamöter, och herr statsrådet Hedlund lämnade nu en kort redogörelse för dess innehåll. Det inom kammaren utdelade svaret var av följande lydelse:

Thinner är ett medel med varierande sammansättning, som har en vidsträckt användning bl. a. för förtunning av färger vid målningsarbeten samt såsom rengöringsmedel. Den senaste tiden har uppmärksamats en del fall, där barn och ungdom berusat sig genom att inandas thinnerångor.

Med anledning av detta missbruk beslöt medicinalstyrelsen redan i början av år 1956 att företaga en utredning i

Svar på interpellation ang. redogörelse för förekomsten av missbruk av thinner i berusningssyfte

frågan. På styrelsens begäran verkställdes sålunda vissa undersökningar av skolöverstyrelsen och socialstyrelsen. Enligt rapporter till skolöverstyrelsen torde missbruk av thinner ha förekommit i minst 130 fall i hela landet, de flesta bland folkskolelever. Endast två fall har rapporterats bland de 185 000 eleverna i högre skolor. Antalet elever i folkskolan uppgår till cirka 800 000. De upptäckta fallen fördelar sig på Stockholms stad och 12 län. Stockholms stad låg högst i frekvens med 48 fall. Därefter kom Jönköpings län med 24 fall samt Gävleborgs och Älvsborgs län med varterera ett 10-tal fall. I övriga län varierade antalet mellan 1 och 8 fall. Utformningen av rapporterna kan emellertid ge anledning misstänka, att den verkliga omfattningen av missbruket kan ha varit större än de angivna siffrorna visar. Missbrukarna synes huvudsakligen ha utgjorts av gossar i åldern 12—14 år, men även yngre och äldre missbrukare har observerats.

Enligt socialstyrelsens undersökning har man kunnat konstatera 7 fall av missbruk vid ungdomsvårdsskolorna; i 5 fall av dessa hade dock missbruket skett före intagningen i ungdomsvårdsskolan. Av uppgifter från socialvårdskonsulenterna synes framgå, att missbruk av thinner icke torde förekomma på så många håll inom landet. Några fall har dock observerats av barnavårdsnämnder och polis bl. a. i Stockholm, Göteborg, Halmstad och Borås.

Vid yrkesskolorna torde problemet vara okänt.

Av det sagda torde framgå, att missbruket i fråga ännu så länge har relativt liten omfattning. Emellertid har undersökningar på thinnermissbrukande barn vid ett stockholmssjukhus givit visst fog för misstanken, att stadigvarande missbruk kan åstadkomma skador på organismen. Huruvida skadorna är bestående kan endast ytterligare undersökningar ge besked om. Att stora

risker för vanebildning föreligger torde de utförda försöken ha visat.

På grund av de allvarliga verkningarna av missbruket synes det vara angeläget att förhindra ytterligare utbredning av detsamma, vilket även framhållits av de berörda myndigheterna. Åtgärder i detta syfte har också redan vidtagits. Sålunda har skolöverstyrelsen tillställt skolorna cirkulär med rekommendationer till skolledare, skolläkare och slöjd lärare rörande lämpliga åtgärder, varvid det syntts vara mest angeläget att eleverna icke i samband med slöjdundervisningen kan få tillfälle att missbruka thinner. Vidare har medicinalstyrelsen i skrivelser till de berörda organisationerna, Sveriges färghandlares riksförbund, Sveriges speceri- och lanthandlareförbund, Kooperativa förbundet, Mälaremästarnas riksförening i Sverige och Svenska målareförbundet anhållit om åtgärder för att försvåra åtkomsten av thinner för minderåriga. Medicinalstyrelsen följer frågan i samarbete med statens farmaceutiska laboratorium och statens institut för folkhälsan.

För egen del vill jag kraftigt understryka betydelsen av att man i de skolor, där missbruk kan befaras, upplyser eleverna om de allvarliga vådorna härav. I detta avseende vilar givetvis också ett stort ansvar på hemmen och föräldrarna. Jag vill vidare uttala förhoppningen att de näringsidkare och andra, som handhar försäljning och distribution av thinner, följer myndigheternas uppmaningar och i möjligaste mån försöker hindra minderårigas åtkomst av medlet. Innan ytterligare åtgärder vidtages bör enligt min mening resultatet av myndigheternas hänvänelser avvakts. Skulle resultatet av dessa ej bli tillfredsställande bör ytterligare åtgärder, exempelvis införande av försäljningskontroll, övervägas.

Herr talman! Med det anförda anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Svar på interpellation ang. redogörelse för förekomsten av missbruk av thinner i berusningssyfte

Härpå anförde:

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Jag vill till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet framföra mitt tack för det positiva och uttömmande svaret på min interpellation.

På sakens nuvarande ståndpunkt får jag väl säga, att detta svar är mycket tillfredsställande. Jag tror också att statsrådet är överens med mig om att det finns saker och ting, som man kanske helst bör tåga med och inte säga så mycket om och ställa i offentlighetens strålkastarljus.

Jag kan säga statsrådet att jag var mycket tveksam, om jag över huvud taget skulle interpellera i denna fråga, men så rådgjorde jag med skolmän, och när några av landets största tidningar tog upp frågan i trespaltiga artiklar och därpå en hel del föräldrar i min egen stad uttryckte sin djupa oro inför denna företeelse, ansåg jag, att det kunde vara berättigat att spörja statsrådet om vad som kunde göras för att stävja detta missbruk.

Även om det är så att Stockholm har högsta procentsiffran i fråga om thinnermissbrukare, sniffare, som de populärt kallas, är det dock ganska märkligt, att denna berusningsmetod redan hunnit utbredas över tolv län i landet, som rapporterar ett hundratal fall. Thinner är det vanligaste berusningsmedlet, men det finns, som man sagt mig, även andra kemikalier, som är minst lika farliga och effektiva och kanske lika populära. Jag skall naturligtvis inte ange namnet på dessa kemikalier. Som alla förstår skulle det kunna missuppfattas.

I en skola, som jag haft kontakt med den sista veckan, meddelade man att man 1948—1949 hade 7 å 8 fall av thinnermissbruk. 1953 var siffran uppe i ett tjugutal, och det sista året hade man inte mindre än 29 fall i samma skola.

Skolans ledare gör gällande, att den s. k. sniffarfrågan för närvarande är ett av hans allra största bekymmer. Jag tror att det tyvärr är alltför sant, som statsrådet säger i sitt svar, att den verkliga omfattningen av thinnerberusning kan vara större än de rapporterade siffrorna. Skolöverstyrelsen framhåller även att thinnermissbruk bland skolorngdom måhända är betydligt större än vad siffrorna anger.

Allvarligt måste det sägas vara, att berusning genom inhalation av thinnerångor eller andra liknande kemikalier är vanebildande, bland annat så att den som börjat härmed gärna övergår direkt till ett mer eller mindre avancerat spritmissbruk. Redan har man ett visst perspektiv på missbrukarna, så att man fått fram att kriminalitet mycket ofta följer i spåren och att många nära nog predestineras till asocialitet, enligt vad en rektor sade till mig bara för ett par dagar sedan. Klientelet i den skola eller anstalt som jag nämnde följs med största uppmärksamhet från ledningens sida. Man gör sitt yttersta för att både förekomma och hjälpa, och man är djupt engagerad i att se, hur det går fysiskt och socialt för de pojkar som börjat att hänge sig åt detta.

Det är klart att ställer man de 130 rapporterade fallen i relation till hela antalet skolbarn i landet, omkring 800 000, är procentsiffran mycket liten, men när det gäller människor i den situation som här är aktuell, vill vi inte hamna i något slags procenttänkande. Skolöverläkaren, professor Herlitz, bedömer situationen som allvarlig, en uppfattning som jag är övertygad om till fullo delas av inrikesministern. Det framgår också av det positiva svaret.

Det är ju här inte fråga om pojkars mer eller mindre galna eller tokiga upptåg utan om ett bruk som medför skador av mycket allvarligt slag. När den angenäma berusningskänslan snabbt

Svar på interpellation ang. redogörelse för förekomsten av missbruk av thinner i berusningssyfte

har gått över, inställer sig blekhet, illamående, balansrubbnings- och kräkningar. Allvarliga skador på de inre organen har konstaterats, t. ex. på levern, benmärgen och det centrala nervsystemet.

Nu har inrikesministern i sitt svar redovisat de åtgärder som vidtagits i upplysande och förebyggande syfte. Jag vill gärna betyga att dessa åtgärder är tacknämliga.

Jag fäster mig mest vid det som statsrådet framhåller i slutet av sitt svar, nämligen att om inte myndigheternas hänvändelser leder till resultat — vilket man dock får hoppas att de gör — så har statsrådet sin uppmärksamhet riktad på saken och kommer att överväga vilka ytterligare åtgärder som kan anses befogade.

På sakens nuvarande ståndpunkt anser jag sålunda statsrådets svar tillfredsställande, men jag vill tillägga att frågan efter de upplysningar jag fått de senaste fjorton dagarna är långt allvarligare än jag trodde, då jag skrev min interpellation.

Jag ber ännu en gång att få tacka herr statsrådet för svaret.

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Efter inrikesministerns besked och interpellantens anförande i anledning av svaret skulle jag kunnat nöja mig med att instämma i de allvarliga maningsord, som båda talarnas anföranden mynnade ut i. Men som representant för Stockholm, den stad som kanske har de största svårigheterna också på ifrågavarande område, vill jag ändå med några ord ytterligare understryka allvaret i den fråga som här tagits upp.

Användningen av thinner i berusningssyfte är, som herr Gustafsson i Borås underströk, ett spörsmål som under de senaste veckorna har oroat läkare, målsmän och lärare mera än ti-

digare. Det verkar som om vi här hade en farsot, en formlig epidemi. Jag har också lutat åt den uppfattningen att det t. o. m. är farligt att tala om denna sak, ty om man i viss mening gör sensation av företeelsen, så väcker detta ökat intresse hos ungdomar, som alltid skall pröva på allting.

Jag vill understryka allvaret i interpellantens fråga och är tacksam för att den nu har förts på tal i den lagstiftande församlingen — inte minst därför att jag tror att vi blir tvungna att gå lagstiftningsvägen, vilket också inrikesministern ställde i utsikt, om en förbättring inte inträder. Då måste det helt enkelt bli ett förbud för färg- och kemikalieaffärerna att sälja thinnerbetonade preparat till minderåriga.

Läro- och läkarkårerna i Stockholm har på sistone starkt oroats av den ökade frekvensen av berusning med thinner. Statsrådet säger att thinnerberusning ännu, såvitt känt, är av jämförelsevis ringa omfattning. Jag hoppas att statsrådet har rätt i det, och jag tror att han har rätt när det gäller Sverige i stort. Men det finns undantag, och dit hör Stockholm. För att belysa förhållandena här i huvudstaden skall jag bara återge ett enda vittnesbörd, som jag under den gångna veckan har hört lämnas av en äldre, erfaren lärare, en som vet vad han talar om. I den hjälpklass, där han undervisar — och det är typiskt att det just är en hjälpklass, ty ungdomarna där är kanske mera lättpåverkade och mindre omdömesgilla än övriga ungdomar — har han sju pojkar, av vilka sex använder thinner i berusningssyfte. Och två av dem brukar thinner i så avancerad form att ingenting tycks kunna få dem att sluta. Denne lärare nämnde också att man bara i det överlärdistriktet har ett 20-tal kända fall, därav några svåra. Dessa siffror är sålunda större än vad som kan utläsas av interpellationssvaret.

Lärarna här i Stockholm brukar gå

Svar på interpellation ang. kraftverkens och sjöregleringarnas kommunala beskattning

till färg- och kemikalieaffärerna och be att man inte där skall sälja thinner till skolor. De uppsöker också föräldrarna i samma syfte, och detta lär ha vunnit starkt gehör, ty målsmännen är ängsliga för utvecklingen. Affärsmännen söker nog också tillmötesgå önskemålen, men det händer ändå ibland att pojkar kommer över thinner. Under den gångna veckan hände det t. ex. att en pojke i nämnde lärares klass kom över en halv liter thinner, som han berusade sig med. Han hittades senare medvetlös, och man hade stort besvär med att väcka honom till liv. En annan pojke har vistats en månad på sjukhus för thinnermissbruk. Så nog är frågan redan nu av en allvarlig storleksordning i vår stad, och vi hälsar därför med tillfredsställelse att myndigheterna har sin uppmärksamhet riktad på problemet.

Herr talman! Jag skulle här vilja understryka två synpunkter. Den första är att barnavårdsnämnderna bör ge akt på denna fråga och söka bli lärarna och hemmen till hjälp. Den andra är att vi ganska snart — i enlighet med inrikesministerns antydan — tar upp frågan om försäljningsförbud för thinnerpreparat till minderåriga, om ingen ändring till det bättre inträder.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5**Svar på interpellation ang. kraftverkens och sjöregleringarnas kommunala beskattning**

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! I en med andra kamrars tillstånd framställd interpellation har herr Nilsson i Tvärålund — med hänvisning till att frågan om den kommunala beskattningen av kraftverk

och sjöregleringar är överlämnad till utredning av skattelagssakkunniga — frågat mig om denna utredning framskridit så långt hos de sakkunniga att förslag till ny lagstiftning kan emotas vid 1957 års riksdag samt om jag i annat fall överväger att med anledning av de sakkunnigas stora arbetsbelastning förstärka deras personella resurser eller eventuellt tillsätta ytterligare en kommitté med uppgift att behandla vissa skattefrågor som hänskjutits till skattelagssakkunniga.

I anledning härav får jag anföra följande.

Frågan om den kommunala beskattningen av kraftverk har, såsom också påpekats i interpellationen, ett nära samband med den kommunala fastighetsbeskattningen. Denna beskattningsform är numera under avveckling. Sålunda beslöt 1953 års riksdag att det s. k. repartitionstalet skulle sänkas från 5 till 4 och för årets riksdag har i proposition nr 71 framlagts förslag om en ytterligare sänkning av repartitionstalet. I nämnda proposition framhöll jag, att innan en slutlig avveckling av fastighetsbeskattningen kan komma till stånd måste bl. a. vattenfallskommunernas förhållanden närmare utredas. Efter att ha utverkat Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallade jag därefter i början av innevarande månad en särskild utredningsman jämte experter för att verkställa en översyn av gällande bestämmelser om beskattningen av kraftverk m. m. Utredningen avser även de beskattningsfrågor som har samband med sjöregleringarna. Arbetet kommer att bedrivas såsom en särskild sektion inom skattelagssakkunniga.

Med det anförda har jag besvarat de framställda frågorna.

Vidare anförde:

Herr NILSSON i Tvärålund (bf):

Herr talman! Jag ber att få framföra

Svar på interpellation ang. kraftverkens och sjöregleringarnas kommunala beskattning

mitt tack till statsrådet och chefen för finansdepartementet för svaret på min interpellation.

I den första frågan undrade jag om utredningen om kraftverkens beskattning hade fortskridit så långt att förslag kunde väntas i år. Den frågan besvarade finansministern nekande. Jag hade ju hoppats på ett mera positivt svar, men jag måste säga att jag hyste en viss misstanke, att svaret skulle bli sådant det nu redovisats här i kammaren. Det var av den anledningen jag ställde den andra frågan, nämligen om statsrådet i annat fall övervägde att med anledning av de sakkunnigas stora arbetsbelastning förstärka deras personella resurser eller eventuellt tillsätta ytterligare en kommitté med uppgift att behandla vissa skattefrågor som hänskjutits till skattelagssakkunniga. Av interpellationssvaret framgår att finansministern inte har för avsikt att vidta några arrangemang, som härvidlag var efterfrågade. Detta vill jag beklaga. Det är många frågor som väntar på skattelagssakkunnigas behandling, och de får väl som hittills i stor utsträckning vänta på sin lösning.

Frågan om förstärkning av skattelagssakkunniga torde i följd ha varit föremål för diskussion i bevillningsutskottet. Jag har fått det intrycket på grund av den debatt, som då fördes här i kammaren och herr Olssons i Gävle yttrande, att en förstärkning av skattelagssakkunniga vore önskvärd. Jag får hoppas att den delegation på tre personer som är tillsatt inom skattelagssakkunniga skall behandla den i interpellationen berörda frågan med all möjlig energi. Av interpellationssvaret att döma och av de upplysningar jag fått under hand har jag tyckt mig kunna konstatera, att direktiven för denna utredning inte är så särskilt preciserade. Det är många frågor i detta stora problemkomplex om beskattningen av kraftverk och avvecklingen av fastig-

hetsskatten. Det är inte bara fråga om fördelningen av vinsterna från kraftverken, utan det är också fråga om målsättningen för prispolitiken mellan olika kategorier av kraftverksägare. Vattenfallsstyrelsen synes föra en annan prispolitik i vissa fall än de privata kraftverkens ägare, och detta har ju inverkan på vinsterna som skall fördelas mellan kommuner, representerande kraftverkskommuner, platsen där kontoret är beläget och platsen där kraften utnyttjas. Det är också frågan om betalningen för den elektriska kraft som förbrukas i statens olika verksamhetsgrenar, där vattenfallsstyrelsen synes föra en annan prispolitik än de enskilda kraftverken. Detta innebär att vinsterna på privata kraftverk och på statens blir olika och att kommunernas kompensation med avseende å skatteinkomsten blir beroende på vem som är ägare av kraftverket.

Den gamla frågan om gäldränta måste också lösas. Den är nu 30 år gammal och har förts på tal vid olika tillfällen här i kammaren. Jag vill nu fråga finansministern, om i direktiven för de tre som skall göra utredningen om kraftverkens beskattning ingår alla omständigheter kring och alla bestämmelser för beskattningen av kraftverk och regleringsdammar m. m., med andra ord, om uttrycket »m. m.» innefattar alla problem som berör denna fråga?

Denna utredning skall ju lösa problem som står i samband med fastighetsskattens avveckling i dessa kraftverkskommuner. Många andra kommuner har många näraliggande problem som motiverar krav på kompensation för skattebortfall. Jag undrar därför om kommuner med stora bolagsskogar och stora kronoskogar också avses med uttrycket »m. m.». I samband med frågan om fastighetsskattens avskaffande är det många kommuner i synnerhet i Norrland, som känner stor oro inför vad som skall komma, nämligen kom-

Svar på interpellation ang. alkoholbeskattningen

muner med kraftverk, bolagsskogar och kronoskogar. Alla dessa kommuner har starkt behov av att en rejäl kompensation för skattebortfallet på dessa skatteobjekt om fastighetsskatten avskaffas; ett skattebortfall som måste kompenseras genom en objektsskatt. Jag tror att jag gör mig till tolk för de flesta av dessa kommuner när jag påstår detta. Jag hoppas att den utredning som nu är tillsatt skall ta hänsyn till de framstötter från berörda kommuner som vid skilda tillfällen här har gjorts.

Herr talman! Även om jag i viss mån är litet misräknad över att frågan inte kommit längre, vill jag ändå uttrycka min tillfredsställelse över att den kommit så långt, att den nu tillsatta delegationen inom 1950 års skattelagssakkunniga skall ta upp här berörda problem med all möjlig kraft.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag vet inte om jag missuppfattade den ärade interpellanten men jag fick faktiskt det intrycket av hans inlägg, att han uttalade sitt missnöje över att jag inte tillsatt den av honom önskade utredningen för översyn av detta problem men slutade sitt anförande med att fråga mig om den tillsatta utredningen hade fått de och de direktiven för sitt arbete.

För att nu alla missförstånd skall undanröjas ber jag att få erinra om vad som sagts i interpellationssvaret, att i början på innevarande månad har en speciell utredningsman tillsatts för att utreda denna fråga. Han har till sitt förfogande experter, det har skrivits direktiv, och till honom har överlämnats samtliga de framställningar i ärendet, som har kommit in till finansdepartementet. Kan han själv komma på några problem utöver vad som har anmälts från olika håll, är han självfallet oförhindrad att redovisa resultatet av sina överväganden även beträffande dessa eventuella nya frågeställningar.

Herr NILSSON i Tvärålund (bf):

Herr talman! Jag uttryckte mitt missnöje över att inte frågan hade varit föremål för någon energisk utredning tidigare och att tydligen ingenting ännu var åtgjort för frågans lösning. Vidare uttryckte jag min tillfredsställelse över att ändå något nu synes vara på väg att göras. Jag vill citera vad som här sägs i interpellationssvaret: »... att verkställa en översyn av gällande bestämmelser om beskattning av kraftverk m. m.» Jag finner inte att detta är några preciserade direktiv för en utredning, och jag ställde frågan till finansministern vad detta »m. m.» skulle innebära för någonting.

Jag tog också upp några olika frågor som måste belysas och lösas genom de förslag som så småningom kommer, och jag finner av finansministerns replik att han inte vill ge något besked om vad direktiven innehåller.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på interpellation ang. alkoholbeskattningen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! I en med andra kammarens tillstånd framställd interpellation har fröken Wallerius frågat mig om jag beaktat ett förslag till progressiv alkoholbeskattning som nyligen publicerats av ordföranden i Svenska nykterhetsfrämjandets arbetsutskott, direktören David Isaksson. Fröken Wallerius har vidare frågat mig om jag har för avsikt att låta utreda möjligheterna att inom en snar framtid ge alkoholbeskattningen en nykterhetspolitiskt mera positiv inriktning.

I anledning härav får jag anför följande.

På hösten 1953 företogs, såsom fröken Wallerius framhållit, en utredning i

Svar på interpellation ang. alkoholbeskattningen

syfte att erhålla en nykterhetspolitiskt riktigare avvägning än tidigare av beskattningen på olika alkoholhaltiga drycker. Grundtanken i denna utredning var att gradera skatterna efter alkoholstyrkan och att därigenom gynna en förskjutning inom konsumtionen från starkare till svagare spritdrycker och från spritdryckerna till svagare drycker. Förslagen godtogs i huvudsak av 1954 års riksdag.

När spritskatterna höjdes i höstas, togs ytterligare ett steg i riktning mot en differentiering av alkoholskatterna efter alkoholstyrkan. Spritskatterna steg sålunda med över fem kronor per liter, medan skatterna på vin och maltdrycker blev oförändrade. Härigenom har man i stort sett kunnat uppnå att samma mängd ren alkohol blir dyrare för konsumenterna ju starkare drycken är. Sålunda är t. ex. alkoholen i brännvin dyrare än i starköl. Alkoholen i starköl är i sin tur betydligt dyrare än i vanligt öl. Det kan också nämnas, att en betydlig minskning av spritkonsumtionen och en förskjutning från 40-procentigt till 34-procentigt brännvin inträtt efter höjningen av spritskatterna. Samtidigt har vinkonsumtionen stigit, dock inte mera än att man kan notera en viss minskning i totalkonsumtionen av ren alkohol.

De vetenskapliga rön som åberopas av herr Isaksson synes bl. a. visa, att berusningseffekten av samma mängd alkohol kan vara flera gånger större om den intas i form av brännvin än om den drickes som öl. Dessa rön har spelat en avsevärd roll vid utformningen av de förslag om ett lättare starköl som nyligen offentliggjorts.

Jag vill emellertid framhålla, att beskattningen på alkoholhaltiga drycker inte enbart kan bedömas efter de synpunkter fröken Wallerius anlagt. Denna beskattning har även karaktär av en lyxbeskattning på umbärliga varor. Vidare bör påpekas att ett genomförande av herr Isakssons förslag skulle innebä-

ra stora prissänkningar både på vanligt öl och — ännu mera — på starköl. Priset för en flaska starköl av nuvarande typ skulle sålunda gå ned mer än 25 öre. En åtgärd av denna innebörd skulle enligt min mening framstå som mindre lämplig.

Någon speciell utredning för en omläggning av den relativa skattebelastningen på olika slag av alkoholhaltiga drycker kan jag därför inte för dagen ställa i utsikt.

Härmed anser jag mig, herr talman, ha besvarat interpellationen.

Vidare anförde:

Fröken WALLERIUS (h):

Herr talman! Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet tackar jag för svaret på min fråga. Det gick inte alldeles i den riktning jag hoppades, och därför tillåter jag mig att anföra några kommentarer till både frågan och svaret.

Som en röd tråd genom de nykterhetspolitiska övervägandena under 1950-talet har gått tanken att främja en övergång från starkare till svagare alkoholhaltiga drycker. För att nå det målet har man velat använda olika medel, och min fråga har gällt ett av dessa medel, nämligen beskattningen. De reformer, som man har genomfört i fråga om beskattningen, har också klart haft detta till syfte. Framför allt tänker jag på 1954 års omreglering av alkoholbeskattningen. Beträffande denna konstaterade finansministern i propositionen om höjning av spritskatten i höstas, att syftet inte helt hade uppnåtts. Den åtgärd som vidtogs i höstas var, såsom finansministern i dag har påpekat, ett ytterligare steg på vägen, och om resultatet av denna åtgärd har finansministern i sitt svar i dag sagt: »Det kan också nämnas, att en betydlig minskning av spritkonsumtionen och en förskjutning från 40-procentigt till 34-procentigt brännvin inträtt efter höj-

Svar på interpellation ang. alkoholbeskattningen

ningen av spritskatterna. Samtidigt har vinkonsumtionen stigit, dock inte mera än att man kan notera en viss minskning i totalkonsumtionen av ren alkohol.» Tendensen är glädjande. Jag har dock en liten kommentar att göra. Finansministern är säkerligen själv medveten om, att förskjutningen i konsumtionen från 40- till 34-procentigt brännvin mindre var en verkan av beskattningen än av de faktum att de svenska favoritblandningarna av starkare slag lyst med sin frånvaro. Det återstår att se verkningarna av deras återuppträdande på marknaden.

Jag vill gärna än en gång erinra om de önskemål, som tidigare har framförts om en genomtänkt skattedifferentering för alkoholhaltiga drycker och som senast har fått ett uttryck i det socialstyrelsens remissvar med avseende på rusdrycksförsäljningsutredningens betänkande, som jag tillät mig citera i min interpellation. Det beskattningssystem, som jag har velat aktualisera genom min fråga, är det system som har uppställts av herr Isaksson. Det öppnar direkta möjligheter i den antydda riktningen. Det är ett alternativ till de reformer som nu genomförs steg för steg, det syftar till att utplåna de ojämnheter, som nu råder, och ger alkoholbeskattningen en mera enhetlig och konsekvent utformning.

Jag kanske också för fullständighetens skull skall understryka, att avsikten är att beskatta alkoholhaltiga drycker med avseende på deras grad av påverkan. Genom systemet skapas en klarare uttalad skillnad mellan drycker med olika styrka, och priset blir, såsom det i ett tidigare sammanhang har uttryckts, en påtaglig faktor vid konsumtionsvalet mellan starka och svaga alkoholhaltiga drycker — det blir så att säga en återkommande påminnelse, att man skall inrikta sig på drycker med lägre alkoholhalt. Inom de intervaller, som nu förekommer med avseende på beskattningen, kan å ena sidan inom

den relativt vida starkvinsgruppen stora variationer i alkoholhalt uppträda, som inte registreras skattemässigt, och å andra sidan kan det vara mycket små variationer i alkoholhalt mellan ett lättvin i toppen och ett starkvin i botten på serien, som överdrives skattemässigt. Därtill kommer, att den nuvarande skatten genom sina verkningar fungerar som en skatt på värdet och alltså får en karaktär av lyxskatt. Finansministern var också inne på detta. För min del anser jag det lyckligare, om nykterhetspolitiska synpunkter får dominera.

Gentemot detta framhåller finansministern: »Jag vill emellertid framhålla, att beskattningen på alkoholhaltiga drycker inte enbart kan bedömas efter de synpunkter fröken Wallerius anlagt. Denna beskattning har även karaktär av en lyxbeskattning på umbärliga varor.»

Det är sant, herr finansminister, att alkoholhaltiga drycker är *umbärliga* varor. Om det stannade därvid, vore ju i vissa situationer en lyxskatt motiverad och understundom kanske t. o. m. väl motiverad. Men det stannar inte vid umbärligheten. Utan att fördjupa mig i de gångna årens erfarenheter, som vi alla är pinsamt medvetna om, vill jag i all hovsamhet framhålla, att *farligheten* är viktigare än umbärligheten, och det är med tanke på den som de nykterhetspolitiska synpunkterna borde få bli avgörande.

Finansministern befarar, att starkölet blir för billigt. Jag tillåter mig att göra den lilla reflexionen, att starkölet möjligen kunde ha blivit den konkurrent till starkspriten, som finansministern och alla andra hade hoppats, om prisrelationerna hade varit andra. Den tjugofemöring, som här är framräknad, kan kanske ha något litet att säga om oriktigheten i de hittillsvarande prisrelationerna. Uträkningen baserar sig ju på resultaten av en forskning inom ett bestämt område, som vi i detta sammanhang har ansett det nödvändigt att

Svar på interpellation ang. alkoholbeskattningen

få större kännedom om. Avsikten med det system, som här har föreslagits, är alltså att få en konsekvent och enkel och logiskt uppbyggd beskattning. Avsikten med de tabeller, som tydligen väglett vid uträkningen, har varit att ge exempel på vart man kan komma. Det är alltså bara ett exempel på en sorts progression. Möjligheten återstår ju att välja en annan progression, som ger andra utslag.

Finansministern slutade med att säga, att han för dagen inte ställer någon utredning i utsikt. Jag beklagar detta, men sista ordet är inte sagt och kommer väl inte heller att sägas inom den närmaste tiden i den långa följetongen om våra alkoholvanor och om samhälllets ansvar för både bruket och missbruket av alkohol. Därför vågar jag räkna med att vad som i dag inte är moget för utredning senare kan bli en angelägenhet att räkna med. Diskussionen kommer säkerligen att gå vidare. För dagen, herr finansminister, återstår mig bara att än en gång tacka för det besked finansministern för dagen har givit mig.

Herr HAMRIN i Jönköping (fp):

Herr talman! Jag skall till vad som här sagts be att få föga några erinringar.

Alldeles oavsett vilken uppfattning man har om nyttan och lämpligheten av den speciella skattekonstruktion, som interpellanten här har velat få belyst och bedömd och värderad — för min del är jag kanske trots allt inte så där hundraprocentigt övertygad om att den som nykterhetspolitiskt universalmedel är oklanderlig — så är det av obestridligt värde, att just skatteinstrumentet som sådant kommit upp till diskussion. Jag anser nämligen för min del — det är en alldeles personlig ståndpunkt — att statsmakterna inte under några villkor kommer ifrån att med en helt annan skärpa än hittills

på både kortare och längre sikt ta i bruk det instrument det här är fråga om för att komma till rätta med den djupt alarmerande utvecklingen på sprithanteringens område. Det finns ju redan nu en del siffermaterial, som klart styrker den nykterhetspolitiskt gynnsamma effekten av den prishöjning, som skedde i fjol. Statsrådet gjorde nyss en liten antydning därom, som man har anledning att notera med tillfredsställelse. Ändock var det den gången bara fråga om en högst begränsad stegring av priset, i stort sett endast en anpassning efter penningvärdeförsämringen. Det är rätt intressant att konstatera, att en tidning som Svenska Dagbladet just i dag öppet erkänner, att vad som företogs i november i fjol ändå innebar en vinning. Särskilt när det gäller konsumtionen är den återhållande effekten alldeles påtaglig. Mera osäker är kanske bedömningen i fråga om fylleriet, men jag är inte alldeles övertygad om att inte en närmare analys också av det siffermaterial, som därvidlag går att få fram, skulle ge ett ur nykterhetspolitisk synpunkt mera positivt utslag. Hur som helst ligger det enligt min mening ett klart nykterhetsvärde redan i detta att konsumtionen, volymmässigt sett, kunnat begränsas, eftersom allt missbruk odisputabelt har sin upprinnelse i konsumtionsvanor, som från början kanske inte varit så markanta eller tätt sig så riskbetonade.

Jag skulle i detta sammanhang, och det är kanske mitt huvudärende, vilja hemställa till finansministern, om det inte vore möjligt att riksdagen vid något tillfälle längre fram — det lär inte komma att saknas sådana tillfällen, förmodar jag — verkligen får en samlad, allsidig och uttömmande redogörelse just för de nykterhetspolitiskt betingade erfarenheterna av den i höstas företagna spritskattehöjningen. Jag tror att frågan om spritbeskattningen är en av de verkligt fundamentala frågorna i dagens läge. Enligt min mening finns det

Interpellation ang. bestämmelserna om återköp vid utminuteringsställe av starkölstomglas

inte någon annan framkomlig väg till ökad folknykterhet än den att på ett eller annat sätt begränsa åtkomstmöjligheterna, när det gäller spritvaror av alla kategorier. Jag vill gå så långt att jag säger att vid sidan av skatteinstrumentet verkar en hel del av de ingripanden av olika slag, som i dessa dagar diskuteras och planeras, mer eller mindre som palliativ.

Jag vill tillägga att jag tror att det numera finns — något som ju självklart också är en viktig faktor i detta sammanhang — rent opinionsmässigt ute bland folket resonans och underlag för en rigorösare politik i detta avseende, en politik där inte minst prisskruven på ett framträdande sätt kommer in i bilden. Svenska folkets olyckliga begär efter alkoholruset är verkligen någonting som i dag på det allra högsta oroar alla ansvarskännande medborgare.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7

Föredrogos var för sig följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och remitterades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 116, angående övertagande av staden Västerviks förpliktelser gentemot vissa befattningshavare, och

nr 120, angående lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.;

till bankoutskottet propositionen nr 121, med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, m. m.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 122, angående vissa statsbidrag på skolväsendets område,

nr 123, angående anslag för budgetåret 1957/58 till folkskoleseminarieorganisationen m. m., och

nr 126, angående fångvårdsanstalt å Hinseberg i Frövi köping;

till behandling av lagutskott propositionerna

2 — Andra kammarens protokoll 1957. Nr 10

sitionen nr 127, med förslag till instruktion för riksdagens ombudsmän;

till konstitutionsutskottet propositionen nr 128, med förslag till lag angående ändring i lagen om val till riksdagen m. m.; samt

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 129, med förslag till lag om ändrad lydelse av 7 § lagen den 1 december 1950 (nr 599) om ersättning för mistad fiskerätt m. m., och

nr 130, med förslag angående fondering jämlikt 39 § lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring.

§ 8

Föredrogos var efter annan och hänvisades till statsutskottet de på bordet liggande motionerna:

nr 542, av herr *Rylander m. fl.*, samt nr 543, av herrar *Håstad* och *Sjölin*.

§ 9

Föredrogos, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtande nr 3, konstitutionsutskottets utlåtande nr 3, statsutskottets utlåtanden nr 5, 49 och 50, bevillningsutskottets betänkanden nr 26, 30, 31 och 33, bankoutskottets utlåtanden nr 5—7, första lagutskottets utlåtande nr 15, andra lagutskottets utlåtanden nr 11 och 13, tredje lagutskottets utlåtanden nr 10—12, jordbruksutskottets utlåtanden nr 1 och 5 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 10—13.

§ 10**Interpellation ang. bestämmelserna om återköp vid utminuteringsställe av starkölstomglas**

Herr NESTRUP (fp) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Det har kommit till min kännedom att en person, som lämnat in 48 starkölstomglas vid ett spritutmi-

**Interpellation ang. bestämmelserna om återköp vid utminuteringsställe av starköls-
tomglas**

nuteringsställe och som bett att som delbetalning för nyinköp av 12 buteljer starköl få lämna de 48 buteljerna, fått det svaret, att han måste köpa 48 flaskor starköl, om han ville ha tillbaka den erlagda panten.

Ett sådant förfaringssätt förefaller egendomligt.

Jag anhåller, herr talman, att med kammarens tillstånd till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framställa följande fråga:

Är herr statsrådet villig att medverka till att klara bestämmelser utfärdas, så att sådan tillämpning, som jag här påtalat, ej skall kunna komma in fråga?

Denna anhållan bordlades.

§ 11

Till bordläggning anmälades statsutskottets utlåtanden:

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1957/58 under statens allmänna fastighetsfond m. m., i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i vissa fall i anledning av yrkesskada, och

nr 53, i anledning av väckta motioner angående pensionsförmånerna för vissa överlantmätare.

§ 12

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från utrikesutskottet:

nr 150, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande ratifikation av skiljedomskonvention mellan Sverige och Grekland; samt

från andra lagutskottet:

nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition med förslag till lag om ändring i civilförsvarslagen den 15 juli 1944 (nr 536).

§ 13

Anmälades följande Kungl. Maj:ts till kammaren avlämnade propositioner:

nr 117, angående teckning av ytterligare aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m.,

nr 118, angående rörelsemedel för domänverket,

nr 124, angående understöd åt båttrafiken i Stockholms skärgård,

nr 131, angående överlåtelse av viss kronan tillhörig mark m. m.,

nr 132, angående statsunderstöd åt de politiska ungdomsorganisationernas ungdomsfostrande verksamhet, och

nr 133, angående avskaffande av kvarvarande obligatoriska elevavgifter vid universiteten m. fl. läroanstalter.

Dessa propositioner bordlades.

§ 14

Tillkännagavs, att följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 94, angående ekonomiska villkor för rusdrycksutskänkningsenheten m. m. under sammanträdet avlämnats till herr talmannen, nämligen

nr 544, av herr *Hamrin* i Jönköping,
nr 545 och 546, av herr *Engkvist* m. fl.,

nr 547 och 548, av herr *Braconier* m. fl.,

nr 549, av herr *Gezelius* m. fl., samt
nr 550, av herrar *Nilsson* i Göteborg och *Kristenson* i Göteborg.

Vidare anmälades följande motioner:

nr 551, av herr *Larsson* i Hedenäset m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 96, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 13 § 2 mom. lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering,

nr 552, av herr *Holmberg* m. fl., i

anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 97, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.,

nr 553, av herr *Magnusson* i Borås m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 98, angående anordnande av en ny statlig vårdanstalt för alkoholmissbrukare m. m.,

nr 554, av herr *Netzén* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 99, angående vissa åtgärder för ökad intagning av studerande vid de tekniska högskolorna, m. m.,

nr 555, av herr *Lundberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 100, angående anslag för budgetåret 1957/58 till främjande av bostadsförsörjningen m. m.,

nr 556, av fru *Eriksson* i Ängelholm m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 103, angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. för budgetåret 1957/58,

nr 557, av herr *Skoglund* i Umeå, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 103,

nr 558, av herr *Ståhl* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 106, angående försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m., och

nr 559, av fröken *Vinge*, i anledning av bankoutskottets anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan att till utskottet från delegerade för riksdagens verk inkommit framställning med förslag till reglemente för riksdagsbiblioteket m. m.

Dessa motioner bordlades.

§ 15

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.54.

In fidem

Gunnar Britth

Onsdagen den 27 mars

Kl. 10.00

§ 1

Herr talmannen meddelade, att herr Ahman, som vid kammarens sammanträde den 15 mars med läkarintyg styrkt sig tills vidare vara hindrad att delta i riksdagsgöromålen, denna dag åter tagit sin plats i kammaren.

§ 2

Föredrogos var för sig följande Kungl. Maj:ts på bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen nr 117, angående teckning av ytterligare aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m.;

till jordbruksutskottet propositionen nr 118, angående rörelsemedel för domänverket; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 124, angående understöd åt båttrafiken i Stockholms skärgård,

nr 131, angående överlåtelse av viss kronan tillhörig mark m. m.,

nr 132, angående statsunderstöd åt de politiska ungdomsorganisationernas ungdomsfostrande verksamhet, och

nr 133, angående avskaffande av kvarvarande obligatoriska elevavgifter vid universiteten m. fl. läroanstalter.

§ 3

Föredrogos var efter annan följande

Ändrade grunder för fastställande av landstingsvalkretsarnas storlek

å kammarens bord liggande motioner; och remitterades därvid

till bevillningsutskottet motionerna:
nr 544, av herr *Hamrin* i Jönköping,
nr 545 och 546, av herr *Engkvist*
m. fl.,

nr 547 och 548, av herr *Braconier*
m. fl.,

nr 549, av herr *Gezelius m. fl.*, samt
nr 550, av herrar *Nilsson* i Göteborg
och *Kristenson* i Göteborg;

till behandling av lagutskott motio-
nen nr 551, av herr *Larsson* i Hede-
näset *m. fl.*

Vid härefter skedd föredragning av
motionen nr 552, av herr *Holmberg*
m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts pro-
position nr 97, hänvisades motionen, så-
vitt den angick de i propositionen fram-
lagda författningsförslagen, till bevill-
ningsutskottet och i övrigt till statsut-
skottet.

Härefter föredrogs var för sig och
hänvisades till statsutskottet motio-
nerna:

nr 553, av herr *Magnusson* i Borås
m. fl.,

nr 554, av herr *Netzén m. fl.*

nr 555, av herr *Lundberg*,

nr 556, av fru *Eriksson* i Ängelholm
m. fl.,

nr 557, av herr *Skoglund* i Umeå och

nr 558, av herr *Ståhl m. fl.*

Slutligen föredrogs och remitterades
till bankoutskottet motionen nr 559, av
fröken *Vinge*.

§ 4

Föredrogs, men bordlades åter stats-
utskottets utlåtanden nr 51—53.

§ 5

Föredrogs den av herr *Nestrup* vid
kammarens nästföregående sammanträ-
de gjorda, men då bordlagda anhållan
att få framställa interpellation till herr
statsrådet och chefen för finansdeparte-

mentet angående bestämmelserna om
återköp vid utminuteringsställe av
starkölstomglas.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande
nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts pro-
position angående avgivande av förkla-
ring i enlighet med bestämmelserna i
artikel 36 moment 2 i stadgan för den
internationella domstolen.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7**Ändrade grunder för fastställande av landstingsvalkretsarnas storlek**

Föredrogs konstitutionsutskottets ut-
låtande nr 3, i anledning av väckta mo-
tioner om ändrade grunder för faststäl-
lande av landstingsvalkretsarnas storlek.

I de likalydande, till konstitutionsut-
skottet hänvisade motionerna nr 247 i
första kammaren av herr *Aastrup* samt
nr 294 i andra kammaren av herrar
Gustafsson i Skellefteå och *Gustafson* i
Göteborg hade hemställts, »att riksdagen
måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hem-
ställa om en snabb utredning av frågan
om ändrade grunder för fastställande
av landstingsvalkretsarnas storlek i
syfte att uppnå en representation, som
bättre överensstämmer med väljaropi-
nionen, och att resultatet av denna ut-
redning måtte underställas riksdagen i
så god tid, att eventuella ändringar av
landstingsvalkretsarna kan ske före
1958 års val».

Utskottet hemställde, att motionerna
nr I: 247 och II: 294 icke måtte till nå-
gon riksdagens åtgärd föranleda.

Till utlåtandet hade fogats ett särskilt
yttrande av herr *Magnusson* i Tumhult.

Reservation hade avgivits av herrar
Englund, *Ragnar Bergh*, *Lundström*,
Swedberg och *Olofson*, vilka ansett att

Ändrade grunder för fastställande av landstingsvalkretsarnas storlek

utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 247 och II: 294 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en snabb utredning av frågan om ändrade grunder för fastställande av landstingsvalkretsarnas storlek i syfte att uppnå en representation, som bättre överensstämde med väljaropinionen, och att resultatet av denna utredning måtte underställas riksdagen i så god tid, att eventuella ändringar av landstingsvalkretsarna kunde ske före 1958 års val.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr SWEDBERG (fp):

Herr talman! Som mitt namn förekommer under den reservation, som är fogad till detta utlåtande, kan det måhända vara lämpligt att jag säger några ord nu.

De motioner som föranlett föreliggande utlåtande från konstitutionsutskottet syftar till att åstadkomma större rättvisa vid val till landstingen. För undvikande av missförstånd vill jag på en gång erkänna, att utskottsmajoritetens utlåtande i princip icke undervärderar rättvisesynpunkten som sådan.

Det provisoriska valsystem som nu gäller leder till en representation i landstingen, som väsentligen avviker från de olika partiernas andel i rösterna vid landstingsvalen. Detta visas både i utskottsutlåtandet och i reservationen genom siffror, som jag nu inte vill ta upp kammarens tid med att återge. Disproportionen härvidlag är påtaglig, och för den, som räknar med rättvisan som ett högst väsentligt värde, är detta förhållande ytterst otillfredsställande. Medgivandet, som jag för min del gärna gör, att fullkomlig rättvisa, s. k. millimeterrättvisa, icke är möjlig att nå, kan inte gärna få förhindra strävan att nå största möjliga rättvisa.

Nu finns det flera vägar att gå för att åstadkomma större rättvisa vid landstingsval. Tanken på införande av

något mandatfördelningssystem, som bygger på utjämningsförfarande, har ju varit uppe, och herr Magnusson i Tumhult pläderar ju i sitt särskilda yttrande här också för detta system, men detta kräver mer ingripande förändringar. Frågan om själva valsystemet har här naturligtvis största betydelse, men denna fråga lär inte kunna prövas förrän författningsutredningen är klar med frågorna om riksdagens sammansättning och den eller de valmetoder som skall tillämpas vid val till riksdagen. Det är sålunda troligt, att en definitiv omprövning av valmetoden för landsting kommer att låta vänta på sig under flera år. Då finns det anledning att undersöka, vilka ytterligare förbättringar av mandatfördelningen som inom ramen för nuvarande system rimligen och lämpligen kan åstadkommas. Härvid har reservanterna i likhet med motionärerna stannat vid införande av större valkretsar.

Det har sagts i utskottsdebatten, att man inte borde ändra på ett provisorium. Detta är en synpunkt, som jag har svårt att förstå. Ett provisorium kan väl inte vara något sakrosankt, och det förefaller mig enklare och lättare att företaga en korrigering i fråga om ett provisorium än om det gällde en definitiv ordning. Då man inom utskottet också varnat för att »slå sönder ett gällande system», har jag sagt, som jag nu också vill säga här i kammaren, att här inte är fråga om att slå sönder utan snarare om att förbättra det nu gällande systemet.

Under debatten i ärendet har mot rättvisesynpunkten vägts vissa andra, praktiska synpunkter, t. ex. valens lokala anknytning, synpunkter som förvisso också bör tillmätas ett visst värde. För mig personligen är det nog så, att om dessa olika intressen verkligen måste vara varandra motsatta, rättvisesynpunkten väger över i vågskålen. Men jag kan inte se, att anspråken på rättvisa här nödvändigtvis måste ställas

Ändrade grunder för fastställande av landstingsvalkretsarnas storlek

mot intresset för den lokala anknytningen. Bevakningen av ortsintressena vid partiernas nomineringar av kandidater kommer säkerligen inte att svika, även om valkretsarna blir avsevärt större än vad nu är fallet. De moderna kommunikationerna har ju i stor utsträckning suspenderat avståndet och gjort det ganska naturligt med större enheter på ifrågavarande område.

Jag anser sålunda, herr talman, att den väg, som nu rimligen borde beträddas för åstadkommande av större rättvisa i fråga om mandatfördelningen vid landstingsval, just är den av motionärerna och reservanterna föreslagna, det vill säga att gå in för något större valkretsar. Jag skall för ögonblicket begränsa mig till dessa korta reflexioner och anhåller med det anförda, herr talman, att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr MAGNUSSON i Tumhult (h):

Herr talman! I ett särskilt yttrande till konstitutionsutskottets utlåtande nr 3 har jag framhållit att jag delar motionärernas mening, att man bör söka få till stånd en rättvisare mandatfördelning även vid landstingsmannavalen. Däremot har jag inte kunnat ansluta mig till motionärernas uppfattning att detta lämpligast kan åstadkommas genom ändrade grunder för fastställande av landstingsvalkretsarnas storlek med sikte på att göra dessa större än vad som innefattas i 1954 års landstingslag. Detta är företogs nämligen en icke oväsentlig minskning av landstingsvalkretsarnas antal, varigenom en rättvisare fördelning av mandaten åtminstone till en del uppnåddes. Att riksdagen redan tre år härefter skulle gå in för en ytterligare minskning av landstingsvalkretsarnas antal synes mig i viss mån vara motbjudande.

Detta är emellertid inte det huvudsakligaste skälet för mitt avståndstagande från motionerna, utan jag lägger hu-

vudvikten vid att en ytterligare reduktion av antalet landstingsvalkretsar inte gärna kan genomföras utan att vissa bygdeintressen, som är knutna till landstingsmannavalen, till stor del går förlorade. Visserligen gör reservanterna i sin reservation gällande, att den ifrågavarande reformen skulle kunna genomföras utan att valens lokala anknytning skulle försvinna. De skäl som reservanterna anför som stöd för denna uppfattning har jag emellertid inte kunnat finna tillräckligt bärande. Jag anser det vara synnerligen viktigt att de lokala intressena kring dessa val bevaras så långt som möjligt.

Denna fråga torde för övrigt med all sannolikhet komma att prövas av författningsutredningen. Att rycka lös denna del ur det stora sammanhanget och göra den till föremål för en snabbutredning, såsom motionärerna tänkt sig, torde knappast vara lämpligt.

Om man vill åstadkomma en bättre avvägning vid mandatfördelningen, vilket jag redan framhållit såsom fullständigt riktigt, är emellertid en ändring av valkretsarnas storlek icke enda utvägen. Även andra möjligheter finns, och jag har i mitt särskilda yttrande erinrat om ett utjämningssystem med tilläggsmandat för varje valkrets såsom en lämpligare och säkrare åtgärd för att nå motionernas syfte. Detta är enligt mitt förmenande ett enklare förfaringsätt än att göra ingrepp i landstingens valkretsindelning, som ju i de flesta fall har anknytning till gamla härads- och domsageindelningar.

Vad gäller ändring av valmetoden vill jag erinra om att konstitutionsutskottet saknar initiativrätt till sådana ändringar, och det som jag ansett vara det väsentligaste i denna fråga har på grund härav icke kunnat upptagas till behandling av utskottet. Detta är också anledningen till att jag avstod från att rösta när frågan avgjordes i utskottet, och vid en eventuell votering här i kammaren kommer jag ävenledes att avstå från

Ändrade grunder för fastställande av landstingsvalkretsarnas storlek

att rösta. Jag framställer således, herr talman, icke något yrkande.

Herr HALLÉN (s):

Herr talman! Jag tillåter mig fästa uppmärksamheten vid att de enligt min uppfattning mycket starkt vägande skäl, som föranledde utskottet att yrka avslag på motionen, på intet sätt har upptagits av reservanterna, trots att de haft några dagar på sig, sedan utskottsutlåtandet framlades.

Det viktigaste i detta sammanhang är inte att fingra på valkretsarna, att t. ex. göra dem ännu färre och ännu större och att sätta befolkningssiffran för städerna högre än nu, för att de skall få utgöra egen valkrets. Det är detaljer som kan äga visst värde, men det finns någonting som är viktigare. Vi har sett, att riksdagen har beflitat sig om att vid rikspolitiska val, alltså andrakammarval och landstingsval med deras samband med förstakammarrepresentationen, om möjligt skall användas samma valmetod. Så skedde 1952 vid andrakammarvalet, det upprepades 1954 vid landstingsmannavalet och även vid det senaste andrakammarvalet.

I direktiven för författningsutredningen ingår också en omprövning av valmetoden av betydligt större omfattning än som här ifrågasätts, nämligen en eventuell övergång till majoritetsval i enmansvalkretsar. Herr Swedberg sade, att man inte kunde vänta på utredningens resultat, eftersom det skulle dröja så länge. Jag vill upplysa, att enligt den tidtabell vi tillämpar skall allt vara klart år 1960. Herr Swedberg behöver alltså lugna sig i bara tre år.

Frågan om valkretsarnas utseende, beträffande vilken ett enhälligt beslut fattades 1954, är nära förbunden med frågan om valmetoden och bör därför också lösas i samband härmed. Om utredningen skulle stanna för majoritetsval i enmansvalkretsar, så skulle ju den här lilla reformen komma att hänga i

luften, och med största sannolikhet skulle denna metod med avputsande av valkretsarna komma att tillämpas högst en gång. Det måste jag betrakta som alldeles meningslöst, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HÅSTAD (h):

Herr talman! Jag var förhindrad att närvara vid detta ärendes behandling i utskottet, men eftersom jag sysslat en hel del med dessa problem under min riksdagstid, vill jag begagna detta tillfälle att göra några deklarationer.

Det är väl för de flesta här i kammaren bekant, att jag på olika ställen strävat efter att försöka skapa ett valsysteem så rättvist som möjligt. Sålunda yrkade herr Bergvall och jag i folkomröstnings- och valsättsutredningen och eljest, på införande av tilläggsmandat även vad gällde landstingsvalet. Om tilläggsmandat inte kunde införas, borde, hävdade vi vid det tillfället, en förstoring av valkretsarna äga rum. Emellertid träffades, som vi också vet, en kompromiss som i ett visst hänseende innebar en mycket betydelsefull ändring av kommittéförslaget, en uppgörelse som kom till stånd efter överläggningar mellan regeringen och partiledarna och sedan betänkandet avgivits. Denna ändring, som är mycket litet berörd i utskottsutlåtandet, innebar att man skulle öka varje valkrets mandattal med ett. I utskottsutlåtandet redogörs något kortfattat för de två alternativ som förelåg i valsättsutredningen, det s. k. alternativ 1 med 159 kretsar och det s. k. alternativ 2 med 139 kretsar. Enligt det senare alternativet skulle antalet landstingsmän per valkrets bli 8,4. Genom kompromissen att i varje valkrets lägga till en landstingsman blev genomsnittet i verkligheten 8,2 mandat, d. v. s. i stort sett samma resultat. Man kan därför säga om denna kompromiss, att dess viktigaste resultat var att man i fråga om valkretsarnas storlek, d. v. s. i detta

Ändrade grunder för fastställande av landstingsvalkretsarnas storlek

fall lika med mandatantalet, kom alternativ 2 mycket nära, medan man beträffande valkretsarnas lokala betoning följde alternativ 1, d. v. s. den mening som kommittémajoriteten hade stannat för. Jag vill betona detta som en utgångspunkt för den diskussion som eventuellt kommer att fortsättningsvis föras i kammaren.

Självfallet vidhåller jag fortfarande, även efter de erfarenheter vi nu gjort vid tre val — erfarenheter som i vissa fall inte har gått det parti jag företräder emot — att det enda säkra, stabila val sättet är att använda utjämningsmandat och sålunda icke laborera med 1,4-metoden och valkretsindelningen.

Med ledning av vad vi nu vet efter tre val förefaller det mig som om man tillmätt frågan om valkretsarnas storlek en alltför stor betydelse. Detta framgick ju redan av det betänkande av folkomröstnings- och valsätsutredningen, vilket citerats i utskottets nu föreliggande utlåtande. Proportionalitetsavvikelserna vid 1950 års val skulle enligt alternativ 1 uppgå till 2,44 mandat och enligt alternativ 2 till 2,40. Vid denna stora förändring av valkretsarnas storlek, från 159 till 139 kretsar, var skillnaden i avvikelse alltså endast $\frac{1}{100}$. Redan detta måste ge oss en liten tankeställare rörande detta problem.

Om vi ser på avvikelserna vid sista landstingsmannavalet — jag har från konstitutionsutskottet fått med mig en förteckning över avvikelserna för varje valkrets — så bör det väl i objektivitetens namn sägas, att det största flertalet av dessa avvikelser härrör från kommunistpartiet, som har haft svårigheter att bli representerat. 33 av dessa 46 avvikelser sammanhänger med det kommunistiska partiet. Jag är inte säker på att siffrorna skulle bli nämnvärt annorlunda om valkretsarna något ökades, ty det kommunistiska partiet är ungefär lika litet överallt i götalandsvalkretsarna och de flesta av svealandsvalkretsarna och skulle säkerligen un-

der nuvarande förhållanden inte genom en valkretsförändring få något nämnvärt större antal mandat där. En del av dessa avvikelser hänför sig också till högerpartiet i de län, där detta parti är relativt svagt, alltså i Kopparbergs, Gävleborgs och Västernorrlands län. I övrigt är avvikelserna faktiskt inte många. Av de 46 avvikelserna är det blott cirka 6, som inte har sammanhang med de fenomen jag här berört.

Med ledning av de erfarenheter vi nu har och det material som samlats kan man vidare ställa frågan, huruvida de bästa resultaten vid de sista landstingsmannavalen nåddes i de valkretsar som hade det största antalet mandat. Om man närmare ser efter, finner man fem valkretsar som har en avvikelse med endast ett mandat. Genomsnittliga antalet mandat för hela landet var, som jag framhöll, 8,2. Fyra av dessa fem valkretsar, som hade det ur denna matematiska synpunkt bästa valresultatet, låg under genomsnittet och hade alltså färre mandat än 8,2. Bland de tre valkretsar som återigen hade de största avvikelserna låg en över samma genomsnitt.

Att denna fråga är mycket mera komplicerad än herr Swedberg här ville göra gällande, framgår ju av följande mycket enkla sifferexempel. I ett län med 9 valkretsar har ett parti låt oss säga genomsnittligt 1 500 röster per valkrets. Det kan räcka till ett mandat i var och en av dessa kretsar, d. v. s. sammanlagt 9 mandat. Om antalet valkretsar minskas till 6 skulle partiet, vid samma fördelning av rösterna mellan valkretsarna, få 2 250 röster per valkrets. Man kan emellertid vara nästan hundra procentigt säker på att dessa 2 250 röster inte skulle räcka till 2 mandat i någon valkrets. Partiet får alltså blott 6 mandat i detta fall, vilket sannolikt leder till en underrepresentation och som följd därav en överrepresentation för något annat parti.

Med dessa erfarenheter för ögonen — och vi måste ju alla vara siffermäs-

Ändrade grunder för fastställande av landstingsvalkretsarnas storlek

sigt objektiva — måste jag öppet säga att jag kommit till det resultatet, att vi tillmätt frågan om valkretsarnas storlek större betydelse än den i verkligheten har. Problemet ligger på ett helt annat plan. Det ligger däri, att antalet av partiernas mandat med 1,4-metoden eller någon annan form av modifierad uddatalsmetod blir så att säga beroende av rösternas spridning på småpartierna. Ett stort parti kan få många mandat med ett visst röstetal, men det kan också med exakt samma antal röster erhålla få mandat, beroende på spridningen av rösterna på andra partier. Det vore lätt att visa exempel härpå från det senaste andrakammarvalet. Jag kan blott nämna att om rösterna vid det senaste valet i Värmlands län varit något litet annorlunda fördelade mellan högern och folkpartiet till högerens fövör, så hade socialdemokraterna, med exakt samma röstetal som de nu hade, förlorat ett mandat. Det besynnerliga med denna 1,4-metod är just att den leder till sådana slumpverkningar. Det är alltså inte partiets egen röststyrka som är avgörande utan ojämnheten eller jämnheten i fördelningen av rösterna mellan småpartierna. Det är med andra ord inte ett partis egen inneboende styrka, som är det avgörande, utan det är andra, relativa, delvis sekundära förhållanden.

Jag vill peka på ytterligare en sak innan jag kommer till mina konklusioner. Om antalet valkretsar minskas väsentligt, leder det naturligtvis först, såsom herr Magnusson i Tumhult redan har framhållit, till att valen delvis förlorar sin lokala betoning. Men blir antalet kretsar mycket litet, kommer de nyssnämnda slumpverkningarna att göra sig än starkare gällande.

Om det t. ex. finns blott tre eller fyra valkretsar i ett landstingsområde och ett parti har turen att få sista mandatet i två eller tre av kretsarna, kan man räkna med att valresultatet blir förtryckt. Vi har ett exempel från det se-

naste landstingsvalet, ett exempel som jag har återoplat vid föregående debatter. Socialdemokraterna hade denna tur i Kalmar läns norra landstingsområde, som bara omfattar tre valkretsar, och fick därigenom majoritet i landstinget, trots att det var klar borgerlig majoritet bland väljarna. Socialdemokraterna fick sista mandatet tursamt också i ett par kretsar i Uppsala län och blev därigenom starkt överrepresenterade. Socialdemokraterna hade ungefär likadan tur i Jämtlands län och blev där överrepresenterade, även om majoriteten vare sig där eller i Uppsala län inte ändrades därigenom. Omvänt hade de borgerliga motsvarande tur i Blekinge län, som bara omfattar fyra kretsar och vann majoritet i landstinget utan att äga det i folket.

Minskar man kretsarnas antal väsentligt, måste man alltså räkna med att dessa slumpverkningar träder in mera frekvent och att vi i mycket större omfattning än hittills plötsligt kan få landstingsmajoriteter som i verkligheten är minoriteter bland väljarna. Det är enligt min mening alldeles oundvikligt att man i en objektiv, siffermässig valdebatt tar hänsyn även till detta förhållande.

Generellt vill jag hävda att det måste finnas ett visst minimum för valkretsarnas storlek, om rättvisa skall kunna skapas. Det var ju också till detta minimum man strävade vid 1954 års partiledaruppgörelse, som jag själv i någon mån tog del i som ett slags expert åt högerens partiledare. Men alldeles uppenbart är att rättvisan alls inte stiger med valkretsarnas ökning och att det i vissa fall kan vara mycket tvivelaktigt, att man når ett bättre proportionellt resultat med stora valkretsar, eftersom så många andra och motverkande faktorer spelar in.

Jag kommer därför till min slutsats, som jag förut har givit uttryck åt så många gånger, nämligen att viktigare än valkretsindelningen är valmetoden.

Ändrade grunder för fastställande av landstingsvalkretsarnas storlek

Därvidlag måste man konstatera att den gamla d'Hondtska metoden var mera stabil när det gällde att skapa rättvisa mellan block, förutsatt att partierna ville underkasta sig teknisk samverkan, ehuru inte rättvisa mellan kontrahenterna inom blocket. Den enda säkra metoden, om man verkligen vill skapa fullständig rättvisa och komma bort från alla dessa slumpresultat, som vi nu har sett i olika län, är emellertid att införa tilläggsmandat. Om man då tillämpar den metod som föreslogs från vårt håll vid andrakammarvalet 1956, med så många tilläggsmandat som det finns valkretsar och återgång av ett tilläggsmandat till varje valkrets, då kan man tryggt säga att ju fler valkretsar det är i landstinget, desto större rättvisa skapas, och ju färre valkretsar det är, desto mindre blir enligt detta system utsikterna att skipa rättvisa.

Nu har, herr talman, författningsutredningen kommit in i bilden genom några uttalanden som konstitutionsutskottet har gjort. Utskottet erinrar om att frågan om valsättet har hänskjutits till författningsutredningen, och det uttalar vidare att det måste vara önskligt, att man har samma valmetod vid andrakammarval som vid landstingsval.

Nu finns det emellertid åtskilliga som när det gäller valsättet till andra kammaren i likhet med författningsutredningens ordförande, landshövding Sandler, kräver majoritetsval. Då ställer jag frågan, om det är meningen att vi skall ha majoritetsval i enmanskretsar också till landsting och stadsfullmäktige, så att t. ex. två kvarter på Östermalm skall bilda en enmanskrets för att välja en stadsfullmäktig. Såvitt jag förstår har aldrig någon ifrågasatt detta. Om man då kommer till det teoretiskt tänkbara resultatet, att en majoritet inom författningsutredningen i sommar kommer att i princip föreslå majoritetsval, har detta då någon betydelse eller något intresse för valen till våra landsting eller kommunala institutioner? Alla

förutsätter väl ändå att proportionalismen skall tillämpas inom vårt kommunala liv — det skulle vara nästan en revolution om man där skulle frångå detta system. Vi har i varje fall haft flermanskretsar ända sedan landstingen kom till på 1860-talet. Jag förstår således inte att konstitutionsutskottet på detta kategoriska sätt sammanknyter frågan om ett rättvist valsystem till landstingen med författningsutredningens blivande förslag om andra kammaren. Författningsutredningen, som jag själv är ledamot av, kan väl ändå inte användas som ett hinder för varje reform. Jag säger detta, därför att vi i går hörde att författningsutredningen nu även skall få i uppdrag att ompröva den proposition som regeringen lade fram till 1954 års riksdag angående en utvidgning av folkomröstningsinstitutet. Jag tycker det är mycket egendomligt att detta direktiv kommer så sent, när enligt direktiven 1954 folkomröstningsfrågan utgjorde det enda författningsfrågor som utredningen inte skulle syssla med — den frågan skulle nämligen betraktas som löst.

Jag finner inte att författningsutredningen bör få användas såsom ett hinder för tillskapandet av en rättvis valordning vid 1958 års val, och jag kommer personligen såsom ledamot av författningsutredningen att ställa det yrkandet, att frågan om valsättet till landstingen under alla förhållanden tagas upp till undersökning. Skulle majoriteten av författningsutredningen motsätta sig detta, anser jag mig oförhindrad att till nästa år som motionär ta upp hela frågan om ett rättvist valsystem, och då måste enligt min mening tyngdpunkten ligga inte på valkretsindelningen utan på valsättet.

Jag måste därför, herr talman, säga att jag efter att fem år ha studerat dessa utfall av den nya valmetoden har kommit till den uppfattningen, att valkretsarnas storlek inte har den betydelse, som man har tillmätt denna fråga, och

Ändrade grunder för fastställande av landstingsvalkretsarnas storlek

att ett överbetonande av frågan om valkretsarnas storlek kan leda till ett verkligt missförstånd om hela valsättsproblemetns innebörd. Då tyngdpunkten vid en verkligt rättfärdig, stabil valsättsreform måste ligga på själva metoden, så är jag i dag, herr talman, närmast böjd för att avstå från att rösta, och sålunda ansluter jag mig till samma synpunkter som här framförts av herr Magnusson i Tumhult.

I detta yttrande instämde herr *Hjalmarson* (h).

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Jag tänkte beröra något av det herr Håstad sade i sitt anförande. Jag skall inte gå in på de valmate-matiska funderingarna; dem har han redan klarat av.

Det var något i konstitutionsutskottets majoritets skrivning som jag tänkte be att få fråga utskottets ärade ordförande herr Hallén om. Jag ser att han inte är närvarande, och därför får jag rikta min fråga till vice ordföranden herr Pettersson i Norregård. Som just herr Håstad påvisade skriver utskottet, om man skall tolka det efter orden, mycket kategoriskt, att det skall vara samma valsysteem till andra kammaren och till landstingen. Skall det verkligen, som just herr Håstad sade, tolkas på det sättet att vi eventuellt skall få inte bara majoritetsval i enmansvalkretsar för riksdagens andra kammare utan även för landstingen? Det vore ju ganska intressant att få höra herr Pettersson i Norregård upplysa oss på den punkten. Från bondeförbundets synpunkter har ju den frågan speciellt intressanta aspekter. Nu får ju bondeförbundet tydligen vara med om litet av varje, och den ena chocken är väl inte större än den andra; det spelar då kanske inte så stor roll.

Men det är inte bara majoritetsval i enmansvalkretsar som det kan vara fråga om. Man kan ju även ha ett visst

utjämningssystem t. ex. vid val till andra kammaren. Skall man då också ha sådana utjämningssystem till landstingsvalen? Jag menar inte att det är fullständigt otänkbart, visst inte, men när nu utskottet så kategoriskt skriver detta, tycker jag nog det vore intressant att få en något mera ingående belysning av det än vad som nu givits.

Herr Hallén förklarade ju i sitt anförande att det verkligen var meningen, att det inte var någon missuppfattning när utskottet talade om att det skall vara samma valsysteem.

Som utskottet påvisar och som herr Hallén sade i sitt anförande, betyder ju landstingsvalen mycket för sammansättningen av första kammaren. Jag skall inte gå in på det ytterligare. Jag beklagar att man nu återigen har funnit en möjlighet att skjuta på en utredning, som skulle möjliggöra större rättvisa såväl för landstingsvalen som för första kammarens sammansättning, genom att ånyo hänvisa till författningsutredningen.

Herr Swedberg hyste en viss oro för att det skulle dröja om författningsutredningen skulle ägna sig åt dessa frågor. Herr Hallén sade då mycket djärvt att det var visst ingen fara, det skulle inte dröja så länge. Författningsutredningen har gjort upp sitt arbetsprogram och resultatet kommer att presenteras, hoppades han, inom den tid som där är skisserad. Nu sitter ju såväl herr Hallén som herr Håstad och jag i författningsutredningen, och med tanke på vad som hände under gårdagen är det klart att man blir något fundersam i fråga om författningsutredningen, dess arbetsuppgifter och ställning i det parlamentariska systemet. Här skall vi nu få utreda folkomröstningsinstitutet, något som ju, såsom herr Håstad sade, vi i författningsutredningen med ledning av direktiven absolut var säkra på att vi inte skulle utreda. Var det någonting som det var säkert att vi skulle lämna utanför av

Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet

de stora demokratiska arbetsformerna, så var det just folkomröstningsinstitutet. I den arbetsplan, som herr Hallén ryss återopade, finns — det vet ju herr Hallén lika bra som jag — inte ett ord om att vi skall göra en utredning om folkomröstningsinstitutet. Därför tycker jag att herr Swedbergs fråga på den punkten är mycket berättigad. Det är inte särskilt lämpligt att man försöker att, om en utredning arbetar på ett område, kasta över till den utredningen så många saker som möjligt. Framför allt ter det sig kanske litet egendomligt när konstitutionsutskottets ärade ordförande säger, att visst kan författningsutredningen utreda inte bara frågan om val till andra kammaren utan också — antar jag, ty han var väl med i går — folkomröstningsinstitutet. Här är det ju en fråga om *när* vi skall kunna åstadkomma större rättvisa på detta område.

Konstitutionsutskottet hade ju en möjlighet i fjol att ånyo se på folkomröstningsinstitutet. I fjol hade man ju en motion härom, och då förklarades, att det fanns ingen anledning att göra någon ändring.

Från denna utgångspunkt ber jag att få instämma med herr Håstad i att det är orimligt om man *nu* skall ta den redan arbetstyngda författningsutredningen till intäkt för att fördröja det som borde vara inte minst partiernas gemensamma intresse: att nå större rättvisa både i landstingen och i första kammaren. Jag kommer givetvis liksom herr Håstad att i författningsutredningen förklara att vi inte skall syssla med denna sak i vad det rör reglerna för 1958 års val, utan det får någon annan göra.

Med anledning av detta, herr talman, ber jag få yrka bifall till reservationen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann

herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Swedberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 8

Utgifter under riksstatens femte huvudtitel

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1957/58 under femte huvudtiteln, avseende anslagen inom socialdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner m. m.

Punkterna 1 och 2

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 3***Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet**

Kungl. Maj:t hade (punkt 3, s. 4—12) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för socialstyrelsen, som föranleddes av vad departe-

Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet

mentschefen förordad, dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för socialstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1957/58, dels ock till Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 3 155 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft bland annat en inom andra kammaren av fru *Ekendahl* väckt motion (II: 355), i vilken hemställts att riksdagen ville besluta, att den nuvarande tjänsten i Cg 25 för den till barnavårdsbyrån knutna befattningshavaren med uppgift att placera vissa för skyddsuppfostran omhändertagna barn i fosterhem i stället för i ungdomsvårdsskola måtte ombildas till en förste byråsekreterarbefattning i Ce 27.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna II: 355 och II: 446,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för socialstyrelsen, som föranledes av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 3 januari 1957 förordad;

b) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för socialstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1957/58;

c) till Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 3 155 000 kronor.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av fröken *Elmén*.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Fröken *ELMÉN* (fp):

Herr talman! Det gäller här en konsulenttjänst i lönegrad 27 hos socialstyrelsen. Man har emellertid i mycket liten utsträckning preciserat vad ifråga-

varande tjänsteman skall handlägga för frågor. Av diskussionen har framgått att det gäller det förebyggande ungdomsarbetet. Vi vill väl alla stärka det förebyggande ungdomsarbetet. Det gäller här att framför allt arbeta fram ett mera förebyggande arbete inom barnavårdsnämnderna.

I följd tillsattes emellertid en tjänst med liknande uppgifter inom skolöverstyrelsen. Enligt min mening är det på detta område framför allt viktigt att befrämja och stimulera det privata initiativet och de ideella organisationerna. Här kommer nu en tjänst till hos en annan myndighet, vars innehavare tydligen skall arbeta i samma syfte. Det kan tyckas med hänsyn till de förhållanden, som för närvarande råder ute i kommunerna, att det skall finnas tillräckligt med arbetsuppgifter för båda tjänstemännen. Emellertid förutsätter man, att det skall bli samarbete mellan dessa tjänstemän. Jag är dock inte på det klara med om man bör bygga ut denna verksamhet i socialstyrelsen. Eftersom anslagen i övrigt går på åttonde huvudtiteln, kunde man ju tycka, att det varit naturligare med en förstärkning av ungdomskonsulentorganisationen i skolöverstyrelsen.

Jag har, herr talman, intet yrkande. Jag har bara velat fästa uppmärksamheten vid det av mig nämnda förhållandet.

Fru *EKENDAHL* (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet vid denna punkt för att säga några ord om syftet med min motion nr 355.

Ungdomsfrågorna är, som jag ser det, ett mycket viktigt led i arbetet på att skapa ett visst mått av trygghet och trivsel också för de ungdomar, som av olika anledningar blivit omhändertagna för skyddsuppfostran. Jag tror att man därvidlag måste pröva olika framgångslinjer, och det gör man också inom socialstyrelsen. Vi kommer under

Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet

andra punkten i detta utskottsutlåtande att få ta ställning till önskemål om utbyggnad av ungdomsvårdsskolorna m. m., till de berättigade krav, synes det mig, som förts fram från dem som arbetar på detta område. Det blir säkert anledning att återkomma till förevarande spørsmålet.

Det arbete, som bedrivs genom barnavårdsbyrån på detta område och har karaktären av försöksverksamhet och varmed avses att placera vissa för skyddsuppfostran omhändertagna barn och ungdomar i familjevård, är ett kompletterande arbete till ungdomsvårdsskolorna. Man har också enligt socialstyrelsen goda erfarenheter av de gångna årens arbete med denna försöksverksamhet, trots att det har varit svårt att få lämpliga befattningshavare att stanna kvar på tjänsten. Eftersom vi behöver såväl ungdomsvårdsskolorna som familjevården för dessa ungdomar, har jag ansett det viktigt, att ifrågavarande tjänst i Cg 25 ombildas till en förste byråsekreterarbefattning i Ce 27 för att därmed göra det möjligt att få en för tjänsten lämpad person att kvarstanna under en längre tid. Detta är inte heller som jag ser det en stor kostnadsfråga; det kan komma att röra sig mellan 2 000 och 3 000 kronor årligen, eftersom tjänsten redan finns hos socialstyrelsen.

Herr talman! Med vad jag här anfört ber jag att få yrka bifall till motionen II: 355.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Utskottet, som inte kunnat biträda fru Ekendahls motion, har ansett att en höjning av befattningshavares lönegradsplacering inte får ses isolerad utan måste betraktas ur synpunkten av de konsekvenser den kan få på andra områden. Vi har då gått ut ifrån, att vid dylika uppflyttningar bör Kungl. Maj:t först pröva saken, och om Kungl. Maj:t finner en uppflyttning er-

forderlig, bör man acceptera det. Från denna synpunkt har utskottet avstyrkt motionen, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! I anslutning till en av utskottet refererad motion av herrar Dahlén och Gustafson i Göteborg skulle jag gärna sett att det funnits möjlighet att med någon utsikt till framgång yrka avslag på förslaget om inrättande av en ny tjänst som ungdomskonsulent på socialstyrelsens barnavårdsbyrå. Anledningen härtill är inte bristande intresse för denna viktiga verksamhetsgren utan snarare en önskan att rationalisera arbetet. Vi har ju helt nyligen fått en ungdomskonsulent i skolöverstyrelsen, och jag menar att vi inte i onödan skall överorganisera arbetet utan vänta och se, hur den nuvarande organisationen utfaller.

Jag skulle önska att den organisationens arbete kunde stärkas, framför allt, som fröken Elmén nyss påpekade, i samarbete med ungdomsorganisationerna. Det är en utomordentligt viktig kontaktmöjlighet. Det förefaller mig litet förhastat att upprätta ytterligare en tjänst i ett annat verk, men i dagens läge, då intet yrkande ställts, är det säkerligen inte mycket att göra häråt. Jag har bara velat anmäla dessa synpunkter med tanke på att vi inte skall onödigtvis inrätta tjänster bara för att det skall finnas tjänster utan verkligen se till att vi stärker de framgångslinjer som vi redan slagit in på.

Herr Löfgren (fp) instämde häri.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i motionen II: 355; och biföll kammaren utskottets hemställan oförändrad.

Ersättning till statistiska centralbyråns utredningsinstitut m. fl.**Punkterna 4 och 5**

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 6**Ersättning till statistiska centralbyråns utredningsinstitut m. fl.**

Kungl. Maj:t hade (punkt 6, s. 15 och 16) föreslagit riksdagen att till Socialstyrelsen: Ersättning till statistiska centralbyråns utredningsinstitut m. fl. för budgetåret 1957/58 anvisa ett anslag av 182 200 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Birke m. fl.* (I: 260) och den andra inom andra kammaren av herr *Magnusson i Borås m. fl.* (II: 347), hade — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte besluta att förevarande anslag skulle för budgetåret 1957/58 uppföras med 152 200 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 260 och II: 347, såvitt nu vore i fråga, till Socialstyrelsen: Ersättning till statistiska centralbyråns utredningsinstitut m. fl. för budgetåret 1957/58 anvisa ett anslag av 182 200 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Ragnar Bergh*, *Skoglund* i Doverstorp, *Staxäng* och *Cassel*, vilka ansett att utskottet bort föreslå riksdagen att i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 260 och II: 347, såvitt nu vore i fråga, till Socialstyrelsen: Ersättning till statistiska centralbyråns utredningsinstitut m. fl. för budgetåret 1957/58 anvisa ett anslag av 152 200 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Då det har kommit på min lott att tala för en hel rad av reservationer, som till detta utskottsutlåtande har avgivits av herr Bergh

m. fl., hoppas jag att kammaren håller mig räkning för att jag tar det hela så kort som möjligt.

Vad gäller den nu föredragna punkten, nr 6, har vi velat bibehålla föregående års anslag, dock med en ökning av 12 200 kronor. Föregående år fanns det på denna punkt, som avser insamling av prisstatistik för konsumentprisindex, ett anslag på 140 000 kronor. Det överskreds, så att vi fick lov att sticka dit ytterligare 12 200 kronor för att det skulle klaras upp i år.

Reservanterna har föreslagit, att anslaget för nästa år skall utgå med 140 000 plus 12 200 kronor, alltså med 152 200 kronor. Vad vi däremot inte velat vara med om är att öka på detta anslag med ytterligare 30 000 kronor.

Jag ber, herr talman, att på denna punkt få yrka bifall till den reservation som avgivits av herr Ragnar Bergh m. fl.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Eftersom herr Cassel redan på denna punkt har gjort några allmänna reflexioner rörande de reservationer, som finns från högern till denna huvudtitel, skall jag också be att redan nu få ange några sådana allmänna synpunkter utifrån vår syn på dessa frågor.

Högern har under de tre sista åren trevat sig fram med olika metoder och mycket skiftande motiveringar för att åstadkomma en nedskrotning av vissa sociala reformer och en mycket kraftig minskning av kulturanslagen, anslagen till vissa säkerhetsanordningar för trafiken, åtgärder för att befrämja nykterheten och en hel massa andra frågor.

Efter ansatserna 1955 och 1956 tycks vi nu ha nått kulmen av denna högerpolitik. Högerns politik kan lämpligen belysas med en punkt, som kom-

Ersättning till statistiska centralbyråns utredningsinstitut m. fl.

mer något senare än den nu föredragna, nämligen frågan om mödrahjälpen. Så sent som i fjol medgav högern ännu, att det fanns ett berättigande för ett anslag på 2½ miljoner till mödrahjälp och 100 000 kronor till nämndernas administration, men i år går högern ett steg till beträffande såväl den här punkten som flera andra. Man föreslår nu att inte ett enda öre skall ges till mödrahjälp, och högerns argumentering är därvidlag lika enkel som cynisk.

Finns det mödrar som har det så dåligt ekonomiskt ställt att de inte kan klara sig själva får de gå »till ortens socialhjälpstinstitution». Detta är socialpolitik av bolagshögerns kända modell. Av ungefär samma innehåll är de 15 högerreservationer, som vi fått enbart på socialhuvudtiteln. Sammanlagt rör det sig om en kostnadsminskning på 9,5 miljoner kronor. Det mesta skall betecknande nog tagas från mödrar, som har det dåligt ekonomiskt ställt eller fräntas barnfamiljerna i annan form. Men dessutom handlar det om nykterhetsvården samt åtgärder för att motverka arbetslöshet och mycket annat.

I förbigående vill jag erinra om att högern föreslår liknande åtgärder även i fråga om andra huvudtitlar, och framför allt går ju herrar Cassel och Bergh i Luleå fram som allhärjare över kulturanslag, som har minsta tendens att främja en demokratisk utveckling.

I debatten i fjol väckte det uppmärksamhet att högerns förslag till viss del motiverades med att pengarna skulle användas till större militära utgifter än regeringen föreslagit. I år har högerreservanterna inte varit lika öppenhjärtiga, men det är väl troligt att reservanterna även nu avser att nedprutningarna skall främja samma syfte. Till högermotionerna vid årets riksdag hör ju nämligen också krav på att den s. k. ÖB-planen skall genomföras snarast möjligt. Och så till vida finns det åtminstone konsekvens i högerns galenskap att det i dylikt fall inte blir så värst myc-

ket över för mödrahjälp, ferieresor för barn och annan socialpolitik. För vår del har vi emellertid en helt annan uppfattning om hur skattepengarna skall användas.

På tal om skatten vore det kanske inte rätt att förbigå den andra motiveringen för högerns nedprutningar på social- och kulturanslag. Det har inte sagts direkt i reservationen, såvitt jag kunnat upptäcka, men det är ju troligt att reservanterna avser det. Utöver strävandena att skrapa ihop mera pengar till rustningar uppges ju nämligen högerpolitiken syfta till att åstadkomma skattesänkningar. Det kan därför vara berättigat att erinra om vad de »vanliga människorna» skall få i gengäld för mödrahjälp och annat som högern vill ha bort. Detta har högern klargjort genom sin motion till årets riksdag med förslag till nya skatteskalor. Jag nämner detta bara i förbigående, ty vi får ju senare tillfälle att behandla den frågan. Skalorna har utarbetats enligt en demagogisk högerparoll om »skattesänkning åt alla», och de innebär att de som har de minsta inkomsterna får 5 kronor per år i skattelättnad, medan de som har den bästa bärkraften befrias från 15 000 kronor per år i skatt. Ända upp till 10 000 kronors årsinkomst blir det i samtliga fall mindre än 50 kronor per år i skattelättnad. För dem som får flera tusenlappar i skattesänkning och som befinner sig i den ekonomiska situationen att de över huvud taget inte är beroende av socialpolitiken är högerlinjen naturligtvis i högsta grad acceptabel. Men för arbetare och med dem jämställda blir det en mycket dålig affär, om man ser högerns skatte- och socialpolitik i dess sammanhang. Meningen är ju nämligen att den, som får fem eller eventuellt femtio kronor i skattesänkning, för detta skall avstå från mödrahjälp, från fria ferieresor för barn, från de grundstipendier, som nu har föreslagits, och från fri skolmateriel i folkskolan samt själv betala del

Levnadskostnadsundersökning

av skolmåltiderna, finna sig i försämringar rörande bostättningslånen och utan knot medverka till högerförslagen om att ytterligare utgifter övervältras på kommunerna, vilket måste få till resultat att de kommunala skattesatserna förr eller senare måste höjas. Allt detta för att få fem till femtio kronors skattelindring! Det innebär för flertalet barnfamiljer mångfaldigt större förluster än den skattelindring högern lockar med, och det är ifrån dessa synpunkter, herr talman, som vi motsätter oss högerreservationerna.

Herr talman! Beträffande den nu aktuella punkten hemställer jag om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten förgade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 7**Levnadskostnadsundersökning**

Kungl. Maj:t hade (punkt 7, s. 16—23) föreslagit riksdagen att till Levnadskostnadsundersökning för budgetåret 1957/58 anvisa ett reservationsanslag av 450 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels de under punkten 6 nämnda likalydande motionerna I: 260 och II: 347, i vilka — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte avslå förslaget om ett anslag för budgetåret 1957/58 till Levnadskostnadsundersökning av 450 000 kronor,

dels ock en inom andra kammaren av herr *Ståhl* väckt motion (II: 357).

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 260 och II: 347, såvitt nu vore i fråga, till Levnadskostnadsundersökning för budgetåret 1957/58 an-

visa ett reservationsanslag av 450 000 kronor;

II. att motionen II: 357 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Ragnar Bergh*, *Skoglund* i Doverstorp, *Staxäng* och *Cassel*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 260 och II: 347, såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag;

II. att motionen II: 357 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

b) av herr *Rubbestad*, utan angivet yrkande.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Vi har nu fått veta att kommunisterna inte kommer att biträda våra reservationer, och det hade vi ju inte heller hoppats. Vi behöver inte ta alltför mycket vid oss därav i fortsättningen heller.

Under den förevarande punkten behandlas förslag om anslag till levnadskostnadsundersökningar. Om dessa undersökningar säger konjunkturinstitutet, att om man skall göra sådana undersökningar skall de vara fortlöpande, och att värdet därav är relativt ringa om inte undersökningarna upprepas. Samtidigt säger departementschefen att han nu inte är beredd att fixera någon plan på längre sikt för en undersökning av detta slag. Vi har alltså konstaterat att konjunkturinstitutet inte anser tillfälliga undersökningar värdefulla, och vi hör att departementschefen inte ställer i utsikt att det kan bli en permanent historia. När vi nu därtill befinner oss i en konjunktur med snabbt sjunkande penningvärde med därav följande osäkerhet som gör att de insamlade uppgifterna lätt bli föråldrade, tycker vi att det inte är så värdefullt att göra dessa undersökningar, och vi har där-

Mödrahjälp

för velat gå emot det anslag som begärts under denna punkt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation som avlämnats av herr Ragnar Bergh m. fl.

Fröken VINGE (fp):

Herr talman! Det förefaller som om högern här har förväxlat två saker, nämligen insamlingen av prisuppgifter och den undersökning av konsumtionens sammansättning, som bl. a. ingår i de föreslagna undersökningarna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten förgade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 8—13

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 14**Mödrahjälp**

Kungl. Maj:t hade (punkt 14, s. 29 och 30) föreslagit riksdagen att till Mödrahjälp för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 4 500 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels de under punkten 6 nämnda likalydande motionerna I: 260 och II: 347, i vilka hemställts — såvitt nu var i fråga — att riksdagen måtte avslå förslaget om ett anslag för budgetåret 1957/58 till mödrahjälp av 4 500 000 kronor, dels ock en inom andra kammaren av fru Ekendahl m. fl. väckt motion (II: 356).

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna II: 356 samt I: 260 och II: 347, sistnämnda bägge motioner såvitt nu vore

i fråga, till Mödrahjälp för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 4 500 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar Ragnar Bergh, Skoglund i Doverstorp, Staxäng och Cassel, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 260 och II: 347, såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag ävensom motionen II: 356.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Här har vi nu problemet med mödrahjälpen och dess fortsatta utformning.

Mödrahjälpen är till sin karaktär mycket närbesläktad med den allmänna socialvården. Den kräver medverkan av de kommunala barnavårdsnämnderna, vilka i första hand verkställer undersökningarna ute på fältet, och redovisar sin uppfattning i saken till mödrahjälpsnämnderna. Allmänt taget är det ett starkt önskemål — som också har kommit fram vid mångfaldiga tillfällen — att man försöker samla de socialvårdande insatserna i stället för att splittra dem ytterligare. När vi införde moderskapsförsäkringen, vilket skedde i början av 1955, fick vi en ny hjälpform. Den är en del av den allmänna sjukförsäkringen, och denna försäkring tillför varje moder ett ganska avsevärt belopp, vilket skall sätta henne i stånd att klara de med barnsbördens förenade kostnaderna. Ingen förnekar emellertid att det finns stora skaror av mödrar, vilka inte är helt hjälpta med denna moderskapsförsäkring utan som behöver hjälp därutöver. Frågan är bara vilken form denna hjälp skall få. Om den skall vara behovsprövad, så förutsätter hjälpen en intim kännedom om det enskilda fallet. Denna hjälpform bör därför i första hand vara en angelägenhet för de kommunala organen att ta hand om, och den bör väl då inordnas i den allmänna socialvården. Den omständig-

Mödrahjälp

heten att man under alla förhållanden måste anlita socialvårdens organ talar härför.

Ofta nog är också de mödrar, som det här är fråga om, sådana som befinner sig i en besvärlig ekonomisk situation och lever under sådana allmänna ekonomiska villkor, att socialvårdens organ mycket väl känner till dem och vet om familjernas behov. Socialorganen har kanske i åratals arbetat med dessa familjer, och socialarbetarna är därför väl insatta i de enskilda fallen. Det bör också ur familjernas egen synpunkt vara mindre stötande och betyda en mindre besvärande insyn, om socialvårdens organ får handlägga och pröva de enskilda fallen, även när det råkar bli en påspädning av vårdbehovet på grund av barns börd.

Vi anser därför att det är mest förenligt med en välordnad, inte alltför administrativt komplicerad socialvårdsapparat att inordna detta ökade hjälpbehov inom socialvårdens ram. Det är väl en förlegad uppfattning att det ligger något kränkande i att en människa i nöd tar emot socialvård. Vi har i årtal försökt att komma bort från ett dylikt fattigvårdstänkande, och vi har kommit att betrakta socialvården som den nödställdes rättighet. Vederbörande hjälpmottagare skall givetvis inte åsättas någon stämpel — men varför kan någon då tycka att det är chockerande om en människa utöver bidraget från sjukkassan tar emot ytterligare hjälp i form av socialvård? Är det på något sätt finare att ta emot den i form av mödrahjälp? Det kan jag för min del inte förstå.

Sedan måste vi också på det sociala området inrikta oss på att de medel som står till förfogande verkligen kommer de hjälpbehövande till del och att så litet som möjligt går till administrationen. Men hur är det med den saken i dag? Om vi ser på vad familjeberedningen skriver i sitt utlåtande, som avgavs den 22 september 1956, så finner

vi där uppgifter om vad administrationskostnaderna för mödrahjälpssamheten uppgår till. Där står följande: »Den sammanlagda administrationskostnaden för mödrahjälpssamheten kan sålunda beräknas uppgå till 2 425 000 kronor.» (Hela anslaget för detta ändamål var 4½ miljoner kronor.) »Om denna siffra sättes i relation till antalet behandlade ärenden, erhålles en kostnad av drygt 74 kronor per ärende. Kostnaden per beviljad ansökning blir emellertid avsevärt högre eller närmare 124 kronor. Med hänsyn till att den utgivna mödrahjälps medelbelopp per beviljad ansökning för hela riket icke är högre än 290 kronor, torde kostnaderna för administrationen få betecknas som mycket höga.»

Vi anser att det inte är att på något sätt gå hårdhänt fram mot de mödrar, som det här är fråga om, att ta bort en sådan här ganska irrationell hjälpform, som inte längre har den betydelse den hade då den kom till, och ersätta den med hjälp inom sjukförsäkringens ram plus den allmänna socialvården.

Nu vet jag att socialstyrelsen vill lägga om systemet på det sättet, att det blir en förstärkning av moderskapsförsäkringen och att man skulle försöka åstadkomma en ökning enligt två alternativ, i ena fallet till 11½ miljoner kronor och i andra fallet till 16 miljoner. Men kommer finansministern att orka med detta, och kommer förslag att kunna läggas fram de närmaste åren på denna huvudtitel till en så kraftig förstärkning? Vi har så oändligt mycket annat som strömmar på att jag frågar mig, om det blir utrymme för en sådan ökning. Nej, jag tror att vi lugnt kan bestämma oss för att nu avveckla mödrahjälpen. Låt moderskapsförsäkringen ta hand om de vanliga fallen, sådana där inga speciella omständigheter tillkommer, och låt moderskapsförsäkringen kompletteras med den allmänna socialvården!

Med stöd av det anförda ber jag, herr

Mödrahjälp

talman, att få yrka bifall till den av herr Ragnar Bergh m. fl. avgivna reservationen.

Fru LÖFQVIST (s):

Herr talman! När jag återigen tillsammans med ett par kammarkamrater har lagt fram en motion i denna fråga, anser jag att jag också nu bör deklarerat vad som är det egentliga huvudsyftet med mitt motionerande på detta område.

Om jag inte misstar mig alltför mycket var den ursprungliga tanken med mödrahjälpen att den skulle verka förebyggande, bland annat i abortfrågan. Utvecklingen under den tid som gått sedan dess har varit sådan, att man tycks ha glömt bort detta huvudsyfte; numera tycks den allmänna diskussionen om mödrahjälpen mera gälla en ren socialhjälpfråga. Jag skall inte vidare utveckla den synpunkten i detta sammanhang utan anknäver till vad utskottet har sagt i frågan.

Först och främst noterar jag med tillfredsställelse att även utskottet beklagar, att man med hänsyn till vad som anförts i socialstyrelsens anslagsframställning och i motion nr 356 om det ökade behovet av mödrahjälp inte har kunnat tillstyrka en sådan och inte heller haft möjlighet att ta slutlig ställning till familjeberedningens föreliggande förslag. Jag noterar med än större tillfredsställelse att utskottet nu förutsätter, att vi skulle kunna ha möjlighet att få se detta ärende på riksdagens bord redan nästa år.

Något som i debatten i detta ämne har hävdats tidigare har varit möjligheten för socialstyrelsen att ändra normerna vid mödrahjälpbehandlingen. Utskottet förklarar nu att inget hinder bör föreligga för att »de normer för behovsprövningen, som socialstyrelsen utfärdat till mödrahjälpnsämndernas vägledning, uppmjukas i sådana fall, där ett trängande hjälpbehov eljest inte

skulle kunna tillgodoses». Detta noterar jag som sagt med tillfredsställelse och ur flera än en synpunkt.

Jag hoppas sålunda att socialstyrelsen skall få ta fasta på detta och skriva om normerna på sådant sätt, att det ges möjlighet för mödrahjälpnsämnderna att ingripa hastigt och med belopp, som verkligen kan vara avgörande i de speciella fallen. Vidare anser jag att om riksdagen tar detta utskotts förslag, beredes också möjlighet för socialstyrelsen att i sina direktiv ge mödrahjälpen den handräckning som behövs för att nämnderna i trängande fall, framför allt i sådana fall där vederbörande är abortsökande, skall ha möjlighet att ingripa effektivt och snabbt.

Jag är inte optimistisk nog att tro att det skulle löna sig att yrka på ett bifall till motionen i dag och därför gör jag det inte. Men hade vi haft denna möjlighet redan i dag anser jag att vi därmed hade löst en hel del av de problem, som redovisas i motioner om ökade resurser för att förebygga abort. Mödrahjälpnsämnden, effektivt skött och väl värdad ute i bygderna, är ju ett instrument som redan finns. Genom att utnyttja detta skulle vi också vid sidan om de indikationer, som finns i abortlagen, ha möjlighet att skapa försäkringar för att skydda redan avlade liv.

Med vad jag härmed sagt, herr talman, ber jag alltså att i första omgången få yrka bifall till utskottets hemställan med förhoppning om att vad som säges i skrivningen kommer att tagas ad notam och att vi till nästa år får en proposition, som vi kan godta utan att göra ändringar motionsvis. Jag hoppas också att socialstyrelsen skall ha möjlighet att anknäva till vad som säges i slutet av utskottets motivering.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Tyvärr pågår debatten i denna punkt samtidigt i båda kamrar-

Mödrahjälp

na, och detta är skälet till att jag tar till orda en smula tidigt. Kungl. Maj:ts förslag till mödrahjälpanslag, som utskottet har tillstyrkt, ligger mitt emellan de två yrkanden som framförts här av de tidigare talarna: ett socialdemokratiskt förslag, som fru Löfqvist dock inte vidhöll i sitt slutyrkande, om en ökning till 6½ miljoner kronor, och ett högerförslag, framfört av herr Cassel, om slopande av hela anslaget, 4½ miljoner kronor.

Därmed är ju inte sagt, att regeringens förslag är någon gyllene medelväg, men det är i alla händelser en medelväg, som låter sig försvaras i dagens situation. Denna situation har redan antytts i utskottets skrivning. Familjeberedningens förslag om att överflytta mödrahjälp till de allmänna sjukkassorna och låta mödrahjälp utgå som förhöjd grundpenning enligt schematiska regler har remissbehandlats i höstas. Meningarna visade sig därvid vara starkt delade, för och emot. Mot det till synes rationella förslaget, som inte minst ur administrativa synpunkter har mycket som talar för sig, har mobiliserats en myckenhet av argument, inte minst från mödrahjälpnsämndernas sida. Detta gjorde, att regeringen ville ha mera tid på sig att fundera över saken än vad som medgavs mellan remissbehandlingen och utformningen av årets statsverksproposition.

När departementschefen 1955 förelade riksdagen sin syn på mödrahjälpens syfte och konstruktion, menade han, att en eventuell överföring av mödrahjälpverksamheten på andra organ, vare sig det nu vore socialhjälporgan eller sjukförsäkringsorgan, inte borde aktualiseras förrän man fått någon erfarenhet av hur organisationen fungerar. På den vägen är vi alltså för närvarande. Jag kan bara hoppas att det skall bli möjligt att, som fru Löfqvist också hoppades, tillmötesgå utskottets önskan om förslag till nästa års riksdag. Att under mellantiden göra om socialstyrelsens norme-

rande anvisningar för behovsprövning — har vi inte tyckt vara stor idé. Socialstyrelsens råd och anvisningar är vägledande, inte bindande, och mödrahjälpnsämnderna kan göra avvikelser i behjärtansvärda fall. Det gör de också — olika mycket på olika håll. Genomsnittligt har sålunda en höjning skett av bidragsbeloppen mellan åren 1955 och 1956 från 290 kronor till 321 kronor i medeltalsbelopp — det är förmodligen penningvärdeförändringen som har spelat in vid mödrahjälpnsämndernas bedömning. Behovet, mätt i antal fall, har visserligen inte minskat. I Stockholm hade endast var tionde barnaföderska under 1956 mödrahjälp; i Norrbotten var det däremot två av fem som erhöll mödrahjälp. Behovet i de individuella fallen är naturligtvis inte mindre än förr.

Högerreservanterna har yrkat avslag på mödrahjälpanslaget och menat att behov, som hänför sig till barnaföderskans situation, bör kunna tillgodoses inom socialhjälpens ram i stället. Jag vill påpeka, att någon besparing eller någon minskning av samhällets utgifter ju inte uppnås på det sättet — det blir bara fråga om en överflyttning av utgifterna från staten till kommunerna. Huruvida så mycket vore att vinna härigenom överlåter jag till de många aktiva kommunalmännen i denna kammare att bedöma.

Herr LUNDQVIST (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet i denna fråga därför att jag äger en viss erfarenhet av arbetet inom våra mödrahjälpnsämnder. Det är riktigt som herr Cassel sade, att det f. n. är de sämst ställda som kommer i fråga. Med de normer, som nu tillämpas, och med förändringen av mödrahjälp och tilläggspenningen blir det, som statsrådet tidigare framhöll, ett allt mindre antal som får mödrahjälp. Det är därför jag med tillfredsställelse hälsar följande uttalan-

Mödrahjälp

de av utskottet: »Det anförda bör dock inte hindra, att de normer för behovsprövningen, som socialstyrelsen utfärdat till mödrahjälpdsnämndernas vägledning, uppmjukas i sådana fall, där ett trängande hjälpbehov eljest inte skulle kunna tillgodoses.»

En sådan uppmjukning är påkallad, ty utfärdar man normer måste man ju förutsätta, att nämnderna följer dessa, och även om det belopp överskrides, som är föreskrivet för inkomstprövningen, ligger ju bestämmelserna i alla fall till grund för bedömningen. Det är därför vi, som jag underströk, fått den utvecklingen, att det i allmänhet är de sämst ställda i samhället som kan få hjälp.

Men, säger man, detta spelar ingen roll, ty andra som önskar hjälp kan väl gå till socialvården. Detta är ju dock icke samma hjälpform. Skall det emellertid nu ske en omorganisation, så att mödrahjälpdsnämnderna ersätts av ett annat organ, bör väl den tidpunkten avvaktas, så att nya riktlinjer för denna verksamhet kan bli utformade. Jag finner alltså ingen anledning till att vi nu inte skulle kunna följa utskottet i detta fall.

Jag vill i likhet med fru Löfqvist också peka på en annan fråga i detta sammanhang, som så småningom kommer att redovisas av första lagutskottet. Vi har i första lagutskottet många viktiga frågor, som sammanhänger med dem som statsutskottet handlägger. Vid behandlingen av den fråga jag nu syftar på, »abortfrågan», kommer det att talas om respekten för fostrets liv, om det uppväxande släktets möjligheter att utvecklas och om ungdomarnas möjligheter att bli samhällsdugliga medborgare. Men då gäller det väl för samhället att i tid ingripa för att ge barnen större möjligheter i livet.

Herr talman! Jag kan inte finna att högerns linje i det här fallet är den riktiga. Man bör väl, så länge man bibehåller ett visst organ, se till att det kan

fungera någorlunda tillfredsställande, och jag anser därför att det belopp som föreslagits från utskottets sida är väl motiverat. Jag skulle gärna ha följt den linje med ett högre anslag, som fru Ekendahl anvisat i sin motion, ty jag anser det påkallat att ställa mera penningmedel till mödrahjälpdsnämndernas förfogande. Dessa nämnder fyller ju dock ett behov, och skall de försvinna måste de ersättas med något bättre. Man kan inte, såsom högern föreslår, helt hastigt och lustigt bara slopa dem och sedan avvakta hur det nya kommer att fungera, när man inte alls känner till riktlinjerna för denna nya ordning.

Jag kan inte se annat än att högerns linje på detta område liksom på andra är orimlig och innebär missriktad sparsamhet och att vi alltså inte har någon anledning att följa högern.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr CASSEL (h) kort genmäle:

Herr talman! Ingen vill väl spara på de medel som skall utgå till behövande mödrar, utan vad det här gäller är att få till stånd en vettig och väl fungerande socialvård. Och åtminstone vi från högerns sida och de som står bakom familjeberedningens yttrande är ju överens om att mödrahjälpdsnämnderna bör försvinna. Frågan är då, hur deras arbete skall utföras. Enligt familjeberedningens program var det meningen att verksamheten skulle överflyttas till sjukvården, som skulle lämna förstärkt grundpenning enligt schematiserade regler. Det är något som jag, med den erfarenhet jag har från socialvården, inte kan finna särskilt lyckat i detta sammanhang. På det här området passar det inte med schematiska regler, ty det ena fallet är inte alls det andra likt. Här fordras det en individuell prövning och en individuell hjälp. Man kan inte bara kasta ut ett visst belopp på denna hjälpverksamhet, utan man måste

Mödrahjälp

ta hand om de blivande mödrarna, hjälpa dem till rätta och inrikta deras inköp på sådant som verkligen behövs — jag tänker nu på allt detta som så många gånger diskuterats: tandvård, dietföreskrifter, avkoppling, vila etc. Hela detta omhändertagande kommer inte till stånd om man bara skall utbetala bidrag efter schematiserade regler. Det måste finnas människor som direkt träder i kontakt med de behövande mödrarna och hjälper dem till rätta.

Det är i sådan riktning vi måste aktivisera socialvården på detta område.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Mödrahjälpen har under senare år fått rätt liten omfattning på grund av den penningvärdeförsämring som skett i vårt samhälle. Mödrahjälpsnämnderna ute i länet har haft rätt rigorösa bestämmelser att gå efter, och de har fått handla under knapphetens kalla stjärna, kan man säga. Ofta har hela denna apparat med ansökningsar och utredningar, med läkarbesök för mödrarna, kostnadsförslag från tandläkare o. s. v., satts i gång utan att resultatet blivit annat än att ansökan avslagits. Det är alldeles givet att sådant måste irritera dem som är i behov av denna hjälp och som hoppas på att få den. Men förhållandena har också irriterat mig såsom socialarbetare, och under senare år har jag personligen haft den uppfattningen att det vore lika bra att låta mödrahjälpsnämnderna upphöra med sitt arbete. Jag skulle därför, men med en helt annan motivering, nästan kunna gå med på högerns förslag i dag.

Nu har det emellertid sagts, att det skall ske en förändring av verksamheten och att förslag därom är att förvänta ganska snart, men man vet dock inte riktigt, såsom statsrådet Lindström här framhöll, hur det skall bli med mödrahjälpen i fortsättningen. Det är emellertid orimligt att tänka sig att nu ta bort en hjälpform, som kanske om ett eller

två år dyker upp igen. Något sådant kan man ju inte vara med om.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag, även om jag gärna skulle ha sett att anslaget blivit högre än som nu är fallet.

Fru THORSSON (s):

Herr talman! Jag finner det ganska förvånande att man som högerreservanterna i reservationen nr 4 kan vilja ställa ett så radikalt yrkande som detta om en avveckling av hela mödrahjälpsverksamheten i nuvarande situation. I och för sig går det i stil med högerlinjen i allmänhet, och det får väl tagas som ett uttryck för det sociala baksträveri, som kommer fram i mängden av högerreservationer bl. a. på femte huvudtiteln. När man hänvisar till det allmänna intresset av största möjliga samordning av de sociala hjälpåtgärderna, som herr Cassel här så värtaligt sökte göra sig till tolk för, är detta naturligtvis i och för sig ett tilltalande resonemang, men jag tror, att den praktiska erfarenheten visar, att verkan av hjälpinsatserna lätt kan gå förlorad, om man sätter det principiella samordningskravet som sådant så högt som herr Cassel gjorde. Man kan nog också hävda, att vi i jämförelse med åtskilliga andra länder har ett relativt enkelt och överskådligt system av sociala förmåner, även om samordningen givetvis på en eller annan punkt kan drivas ännu längre än som hittills gjorts. Nu signaleras emellertid ett förslag till omläggning av mödrahjälpen, som vi alla hoppas skall kunna komma fram till nästa års riksdag. Vi hoppas också att detta förslag skall innebära ett förbilligande av de nuvarande tunga administrationskostnaderna och därmed möjlighet att sätta in resurserna effektivare på det direkta hjälpbehovet. I det läget är det väl orimligt att som högerreservanterna i år gå handelserna i förväg och föreslå en så radikal åtgärd som de här går in för. Därtill kommer

Mödrahjälpnsnämnderna

att jag i likhet med bl. a. herr Lundqvist i sak finner högerlinjen fullständigt ohållbar.

Jag vill beträffande den sociala betydelsen av mödrahjälpn helt instämma i de synpunkter, som har framförts av herr Lundqvist och fru Löfqvist m. fl., nämligen att den fortfarande är utomordentligt stor. Det kan naturligtvis sägas, att vi i och med moderskapsförsäkringen och den däri inlagda moderskapspenningen har kunnat på ett försäkringsmässigt sätt tillgodose en del av de hjälpbehov, som förut måste täckas av mödrahjälpn, men för de mödrar, som fortfarande behöver en utöver försäkringen utgående direkt hjälp, är behovet minst lika stort nu som det varit tidigare. Någon försvagning av resurserna på detta avsnitt av samhällets hjälpverksamhet är alls inte motiverad.

Det har erinrats om det stora värde, som mödrahjälpn har i abortförebyggande syfte, något som vi alla som haft kontakt med detta stora problem väl kan vitsorda. Jag vill i likhet med fru Löfqvist peka på att utskottets skrivning på denna punkt är en direkt anvisning om att man med normer, som utfärdas av socialstyrelsen endast som vägledning och inte som direkt bindande, skall kunna få en relativt fri behovsprövning och därmed möjliggöra en kanske generösare tilldelning av hjälp för de fall, som verkligen är i höggradigt behov därav. Med förhoppning om att nästa års riksdag kommer att få tillfälle till utförlig sakdiskussion i fråga om mödrahjälpn, varvid vi nog får lov att ta upp en ordentlig debatt med högern, vill jag för dagen bara instämma i det yrkande som här ställts om bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Cas-

sel begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 14: o) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fru Löfqvist begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 182 ja och 38 nej, varjämte en av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 15**Mödrahjälpnsnämnderna**

Kungl. Maj:t hade (punkt 15, s. 30) föreslagit riksdagen att till Mödrahjälpnsnämnderna för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 140 000 kronor.

I de under punkten 6 nämnda likalydande motionerna I: 260 och II: 347 hade hemställts — såvitt nu vore i fråga — att riksdagen måtte avslå förslaget om ett anslag för budgetåret 1957/58 till mödrahjälpnsnämnderna av 140 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 260 och II: 347, såvitt nu vore i fråga,

till Mödrahjälpdsnämnderna för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 140 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Ragnar Bergh*, *Skoglund* i Doverstorp, *Staräng* och *Cassel*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 260 och II: 347, såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Med hänvisning till den motivering, som anförts under föregående punkt, ber jag att få yrka bifall till den av herr Ragnar Bergh m. fl. avgivna reservationen.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten följande reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 16

Bidrag till avlönande av hemvårdarinnor

Kungl. Maj:t hade (punkt 16, s. 30—46) föreslagit riksdagen att dels godkänna av föredragande statsrådet föreslagna ändringar av bestämmelserna om statsbidrag för social hemhjälpssamhet, dels medgiva att för år 1958 statsbidrag finge utgå till avlönande av högst 3 400 heltidsanställda eller däremot svarande antal deltidsanställda hemvårdarinnor, dels ock till Bidrag till avlönande av hemvårdarinnor för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 3 650 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft sex motioner. I de under punkten 6 nämnda

Bidrag till avlönande av hemvårdarinnor

likalydande motionerna I: 260 och II: 347 hade — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag i övrigt, avslå förslaget om en höjning av statsbidraget per heltidsanställd hemvårdarinna från 1 400 till 1 700 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Ilamrin-Thorell m. fl.* (I: 263) och den andra inom andra kammaren av fröken *Elmén m. fl.* (II: 345), hade hemställts, att riksdagen vid sin behandling av Kungl. Maj:ts begäran om anslag för bidrag till avlönande av hemvårdarinnor för budgetåret 1957/58 måtte besluta dels att statsbidraget per heltidsanställd hemvårdarinna skulle utgå med 2 000 kronor, under förutsättning att landsting eller stad, som ej deltog i landsting, lämnade bidrag på minst 1 000 kronor, dels ock att för 1958 statsbidrag måtte få utgå till högst 3 500 heltidsanställda hemvårdarinnor eller däremot svarande deltidsanställda.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag på motionerna I: 352 och II: 352, I: 263 och II: 345 samt I: 260 och II: 347, sistnämnda bägge motioner såvitt nu vore i fråga,

a) godkänna av föredragande statsrådet i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 3 januari 1957 föreslagna ändringar av bestämmelserna om statsbidrag för social hemhjälpssamhet;

b) medgiva att för år 1958 statsbidrag måtte få utgå till avlönande av högst 3 400 heltidsanställda eller däremot svarande antal deltidsanställda hemvårdarinnor;

c) till Bidrag till avlönande av hemvårdarinnor för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 3 650 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Ragnar Bergh*, *Skoglund* i Doverstorp, *Staräng* och *Cassel*, vilka

Bidrag till avlönande av hemvårdarinnor

ansett att utskottet bort under a) hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 352 och II: 352, I: 263 och II: 345 ävensom med bifall till motionerna I: 260 och II: 347, såvitt nu vore i fråga, godkänna av föredragande statsrådet i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 3 januari 1957 och reservanternas föreslagna ändringar av bestämmelserna om statsbidrag för social hemhjälpssyftsamhet;

b) av herrar *Ohlson, Sundelin, Jacobsson* och *Malmberg*, fröken *Elmén*, herr *Gustafsson* i Skellefteå och fröken *Liljedahl*, vilka ansett att utskottet bort i nedan angivna delar hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 263 och II: 345 ävensom med avslag å motionerna I: 352 och II: 352 samt I: 260 och II: 347, sistnämnda bägge motioner såvitt nu vore i fråga,

a) godkänna av föredragande statsrådet i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 3 januari 1957 och dessa reservanter föreslagna ändringar av bestämmelserna om statsbidrag för social hemhjälpssyftsamhet;

b) medgiva att för år 1958 statsbidrag finge utgå till avlönande av högst 3 500 heltidsanställda eller däremot svarande antal deltidsanställda hemvårdarinnor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Fröken **ELMÉN** (fp):

Herr talman! Jag skall be att få tala för en institution, av vilken behovet är klart dokumenterat. Saken har en humanitär aspekt, men den har även nationalekonomiska aspekter. Jag avser hemvårdarinneinstitutionen. Det gäller att bringa hjälp till dem som är sjuka, att familjen skall kunna fungera, och vidare att man inte behöver tillgripa dyrare vårdformer, som man ofta måste göra, när man inte kan få hemvårdarinnehjälp. I många fall måste mannen

stanna hemma från sitt arbete för att hjälpa familjen, när hustrun är sjuk. Det visar sig, att 10 000 sökande inte har kunnat få hjälp. Det är därför nödvändigt att på rätt sätt bygga ut denna institution.

Vi är på det klara med att det förslag, som man kommer med i statsverkspropositionen och som också utskottet har tillstyrkt, är en förbättring. Det innebär också en tacknämlig förenkling av statsbidragsgrunderna. Men efter den utredning som gjorts och den beredning som därefter arbetat i nära anslutning till departementet, vilka båda klart har visat det starka behovet av en utbyggnad på detta område, kanske man är besviken över att inte utbyggnaden blir större än som nu föreslås. Det är därför som det till utlåtandet har knutits en reservation, som kräver ett högre statsbidrag och bidrag till ett större antal hemvårdarinnor än vad utskottsmajoriteten begärt.

Statsbidragsbestämmelserna har förenklat genom att man har slopat begränsningen med hänsyn till invånarantalet i kommunerna och vidare därigenom att man höjt statsbidraget och tagit bort ålderstilläggen, som i det nuvarande statsbidraget kommer med tre års intervall. Vad innebär detta? För närvarande har vi ett statsbidrag på 1 400 kronor per hemvårdarinna och därtill statsbidrag på 150 kronor till vart och ett av de tre olika ålderstilläggen, som utgår med tre års mellanrum. Beredningen föreslår en höjning till 2 000 kronor och slopande av ålderstilläggen. Departementschefen och utskottet däremot vill höja bidraget från 1 400 till 1 700 och slopa ålderstilläggen. Detta innebär, att för de nyanställda hemvårdarinnorna, som varit upp till tre år i tjänst, blir höjningen av anslagen 300 kronor, för dem som varit anställda mellan tre och sex år 150 kronor, medan det för dem som varit hemvårdarinnor i sex till nio år inte blir någon höjning och för dem som varit

Bidrag till avlönande av hemvårdarinnor

anställda i över nio år blir en minskning med 150 kronor. Reservanterna ansåg att detta inte utgör det stimulansbidrag som behövs. Vi har därför gått på beredningens förslag om en höjning till 2 000 kronor.

Nu frågar sig många om detta statsbidrag verkligen betyder något för anställandet av hemvårdarinnor. När man hör hur utbrett statsbidragstänkandet är ute i kommunerna, förstår man att dessa bidrag betyder kolossalt mycket.

Sedan kanske man kan undra om det är så många hemvårdarinnor för vilka det skulle bli en minskning. Såvitt jag kan förstå av de lokala utredningar som jag fått del av från städer och landsting, kommer statsbidraget att sänkas för mellan $\frac{1}{4}$ och $\frac{1}{5}$ av de anställda hemvårdarinnorna. Man får väl dessutom räkna med att denna grupp ökar undan för undan.

I anledning av att man i dylika sammanhang talar om rekryteringssvårigheter kan man också undra om det blir svårt att öka antalet hemvårdarinnor. I reservationen förordas ju ett ytterligare hundratal, därför att reservanterna anser att de 300—400 som utskottsmajoriteten föreslagit i realiteten inte innebär så stor ökning. Jag har gjort mig underrättad om att det inte är någon svårighet i dag att få elever till utbildningen. Vad utbildningsmöjligheterna beträffar har jag det intrycket, att den myndighet, som har hand om utbildningen, kan skapa utbildningsmöjligheter, om det bara ställs medel till förfogande.

Då jag anser att denna sociala fråga har en oerhörd betydelse för familjerna ber jag, herr talman, få yrka bifall till den reservation som lämnats av herr Ohlson m. fl.

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Ingen vill väl på något sätt förneka betydelsen av att vi får till stånd en tillräcklig kår av skolade

hemvårdarinnor, som är verksamma ute i bygderna. Detta är tvärtom en oerhört värdefull institution, som träder till hjälp i situationer, som annars är nästan omöjliga att lösa på rimligt sätt. Men vad det här gäller och orsaken till att vi reserverat oss på denna punkt är, att vi har svårt att förstå det berättigade i den föreslagna höjning från 1 400 till 1 700 kronor, som skulle träda i kraft den 1 januari 1958 och som skulle komma att gälla under 1958 och 1959 och fram till den 1 juli 1960. Är det någon egentlig mening i att göra en ändring för $2\frac{1}{2}$ års tid? Är det någon mening i att genom ett stimulansbidrag locka kommunerna till denna utbyggnad och liksom förespegla dem att de kommer att få statsbidrag, när statsbidraget faller bort om $2\frac{1}{2}$ år? Den omständigheten, att bidraget kommer att slopas 1960 har inte kommit med i utskottets skrivning, väl helt enkelt därför att utskottet när utlåtandet skrevs inte hade kännedom om vad som står att läsa i Kungl. Maj:ts proposition nr 112. Finansministern säger där bestämt ifrån, att han visserligen kan vara med om att nu höja detta statsbidrag — det är väl en älskvardhet mot statsrådet Ulla Lindström — men att hela detta bidrag skall försvinna den 1 juli 1960. Det skall bakas in i det allmänna bidrag till kommunerna, som allmänna statsbidragsutredningen föreslagit och som upptagits i proposition nr 112. På grund av detta förhållande, som såvitt jag förstår inte varit känt för utskottet när ärendet behandlades där, anser jag det fullkomligt meningslöst att nu lappa på statsbidragsgrunderna. Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till den reservation, som på denna punkt avgivits av herr Bergh m. fl.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Fru THORSSON (s):

Herr talman! Den sociala hemhjälpss-

Bidrag till avlönande av hemvårdarinnor

verksamheten har utvecklats på ett ytterligt glädjande sätt alltsedan de socialdemokratiska kvinnorna för åtskilliga decennier sedan förde fram dessa frågor i sin opinionsbildning för en effektiv familjepolitik. Alla vet ju emellertid att denna verksamhets kapacitet alltså är otillräcklig. Verksamheten kan inte tillgodose alla berättigade önskemål som kommer fram om hjälp till hemmen i en nödsituation, orsakad av sjukdom. Än mindre kan verksamheten utnyttjas på det sätt som vi skulle önska i förebyggande syfte — bl. a. i abortförebyggande syfte — vilket är så högeligen av behovet påkallat. Verksamheten har inte heller resurser att medverka till en utbyggnad av den öppna åldringsvården.

I själva sakfrågan, d. v. s. önskemålet om en ytterligare utbyggnad, råder det naturligtvis inga delade meningar mellan utskottsmajoriteten och de reservanter som står för reservationen nr 6 b. Vi nödgas dock här, som på åtskilliga andra områden, ta hänsyn till ekonomiska realiteter, även om det svider i hjärtat på litet var av oss. Folkpartiet är lyckligt befriat från alla sådana hänsyn, vilket visar sig i deras reservationer på femte huvudtiteln. Vi kan dock inte tillfredsställa alla önskemål från alla så snart som vi själva skulle önska. Det måste här bli fråga om avvägningar. Vi måste välja ut de områden där vi anser behoven av förbättringar vara allra mest angelägna.

Inga kan förneka, inte ens folkparti-reservanterna, att man på femte huvudtiteln i år, trots en utomordentligt stram finanspolitik, kan peka på åtskilliga förbättringar. Visst skulle vi vilja ytterligare bygga ut den sociala hemhjälp, den halvöppna barnavården, nykterhetsvården, ungdomsvården samt göra förbättringar på åtskilliga andra här icke nämnda områden. När vi emellertid ser företrädarna för det parti, som tävlar med högern i skattesänkingsförslag för att därmed beröva staten ännu mer av dess resurser, gå upp här i kam-

maren och på flera punkter i femte huvudtiteln yrka på större utbyggnader och högre anslag, då kan jag inte annat än reagera inför detta nya utslag av lättsinnig löftespolitik. Man ställer krav på ytterligare utgifter men är inte beredd på att dela ansvaret för finansieringen.

Den sociala hemhjälp är ett av de områden, där verkliga förbättringar och utbyggnader sker genom det väntade riksdagsbeslutet. Utbyggnadstakten bestäms både av de finansiella möjligheterna och tillgången på arbetskraft. Utskottsmajoriteten föreslår i anslutning till föredragande statsrådets linje en ökning av statsanslaget och en utökning av antalet statsbidragsrum. Detta kommer att ge kommunerna välkomna möjligheter att utvidga denna sin verksamhet.

Nu menar folkpartireservanterna att man skulle kunna gå fram snabbare. Jag har redan kommenterat den allmänna folkpartipolitiken i detta avseende. På denna speciella punkt vill jag säga att folkpartiargumentationen, som fröken Elmén här förde fram, är åtskilligt missvisande. I det stora flertalet fall blir det en klar förbättring av statsbidragen med den höjning som här föreslås, och med kommunernas klart dokumenterade intresse kan man räkna med att kommunerna kommer att ta det faktum lugnt, att i ett fåtal fall en minskning av statsbidraget kommer att ske genom bortfallet av ålderstilläggen. Jag vill be kam-maren observera, att någon minskning av de totala bidragen till kommunerna inte kommer att ske, eftersom man föreslår en höjning av landstingens minibidrag från 700 kronor till 850 kronor. Inte ens för det lilla fåtal hemvårdarinnor som varit i tjänst i mer än nio år kommer det att bli en minskning av det bidrag som utgår till kommunerna. Även om jag i motsats till högerreservanterna tror att statsbidraget har en klart stimulerande inverkan, så tror jag ändå inte att det är så avgö-

Bidrag till avlönande av hemvårdarinnor

rande som fröken Elmén och övriga folkpartireservanter vill låta påskina, om man skulle gå in på den linjen som utskottsmajoriteten här företräder. Det samma gäller folkpartiargumentationen beträffande antalet statsbidragsrum. Statsutskottsmajoriteten föreslår här en ökning med 300—400. Jag vill här peka på vad utskottet säger på s. 17. Det är riktigt att vi nu har ett antal hemvårdarinnor ute i kommunerna, till vilka statsbidrag inte kan utgå för närvarande och vilka alltså är helavlönade av respektive kommuner. Man har emellertid räknat med att med det mycket stora och livliga intresse, som kommunerna har för den sociala hemhjälpss verksamheten, kommer de även i fortsättningen att låta denna grupp hemvårdarinnor vara helt kommunalt avlönade och kommer att utnyttja det ökade antalet statsbidragsrum till att utvidga den totala verksamheten. Detta är vad som säges på s. 17 i utskottets utlåtande.

Med kännedom om hur den sociala hemhjälpss verksamheten är utbyggd i detta land tror jag, att det finns underbyggnad för den uppfattning utskottet här för fram. Man kan alltså räkna med att kommunerna kommer att utnyttja detta tillfälle att låta verksamheten totalt sett utvidgas i proportion till det ökade antalet statsbidragsrum som nu föreslås.

Enligt min uppfattning kommer vi med det beslut, som jag hoppas att riksdagen i dag kommer att fatta, att ta ytterligare ett steg framåt när det gäller utbyggnaden av denna utomordentligt behövliga och nyttiga socialhjälpssform.

Om man på folkpartihåll ville avstå från demonstrationspolitik och bedöma frågan sakligt, skulle vi kanske ha kunnat undgå denna reservation och kunnat enas i tillfredsställelsen — jag bortser naturligtvis från högerreservanterna — över den förbättring, som blir följden av utskottsmajoritetens förslag.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken ELMÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är rätt egendomligt att man alltid kör fram med från socialdemokratiskt håll, att folkpartiet bara vill öka utgifterna. Men har vi inte, fru Thorsson, också kommit fram med förslag till ganska stora besparingar? Men för dessa förslag har vi inte fått något stöd från ert håll. Jag tror alltså att det föreligger en viss balans i våra förslag.

Jag förstår inte att det skulle vara någonting osakligt i att vi vill utöka antalet hemvårdarinnor. Fru Thorsson säger, att det i realiteten blir en ökning, eftersom man utgår ifrån att landstingsbidraget skall höjas. Men vad händer den 1 juli? Jo, då kommer lönerna att höjas, varför statsbidraget i realiteten blir förhållandevis mindre.

Sedan skulle jag vilja säga, att man måste se den här frågan i stort. Jag samtalade häromdagen med några avdelningschefer vid SJ. De talade om att de brottas med stora bekymmer därför att männen uteblir från arbetet när deras hustrur är sjuka. De har ingen hemhjälp, och männen måste stanna hemma och sköta familjen. Vi förstår alla vad det betyder för produktionen att männen inte kan fullgöra sitt arbete. Det hela är nog sakligt motiverat, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 6 b).

Herr CASSEL (h) kort genmäle:

Herr talman! När jag lyssnade till fru Thorsson blev jag litet förvånad. Hon var så belåten med denna utbyggnad. Hon talade om hur värdefullt det var, att kommunerna kunde realisera sina planer och skaffa sig hemvårdarinnor. Men hon berörde inte med ett ord den egendomliga situation som inträder, när man å ena sidan höjer anslaget och å andra sidan talar om att hela anslaget skall försvinna den 1 juli

Bidrag till avlönande av hemvårdarinnor

1960. Var står kommunerna då? Det är ju någonting mycket egendomligt. Här skall man nu bygga upp en organisation för att stimulera kommunerna att skaffa hemvårdarinnor, men samtidigt talar man om att de fina anslag, som kommunerna får och varigenom de kan ordna på bästa sätt, skall utgå endast under två och ett halvt år.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Statsbidraget till hemvårdarinnorna är ju liksom även landstingsbidraget främst ett stimulansbidrag. I första hand är det kommunerna som är ansvariga för att hemvårdarinneorganisationen blir tillräckligt utbyggd. Det kan ibland ha brustit i det lokala initiativet, men även det statliga bidragets utformning har burit sin del av ansvaret. Den nuvarande maximeringen av statsbidraget i förhållande till folkmängden har sålunda inte varit lycklig. När det föreslagits av familjeberedningen, att vi skulle ta bort denna maximering, har Kungl. Maj:t ansett, att det var en riktig tanke, och föreslagit maximeringsbestämmelsernas slopande. Utskottet har också gått på denna linje, och det föreligger nu förslag om nya regler för hemvårdarinneorganisationen. Riksdagen skall enligt de nya reglerna fastställa antalet statsbidragsrum.

Herr Cassel, vars anförande föranledde mig att begära ordet, menade att det inte är mycken idé med den här nya uppläggningsen, eftersom det i en annan proposition föreslås, att man snart skall ta bort det speciella anslaget till hemvårdarinneorganisationen. Jag vill bara i korthet — till följd av min förkylda och kraxiga röst — säga att det särskilda statsbidraget till hemvårdarinneorganisationen är ett stimulansbidrag för ett par år framöver och att det bidraget inte skall försvinna om två och ett halvt år utan ingå i sin dåvarande storlek i ett klumpanslag till kommunerna. Det måste vara angeläget, att vi väl till-

varatar det nuvarande anslaget stimulanseffekt under övergångsåren, så att utgångsläget blir så förmånligt som möjligt, när hemvårdarinneanslaget avskaffas som särskilt anslag.

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Naturligtvis är det närmast överflödigt att inför denna församling konstatera, att den sociala hemhjälpen är ett av det svenska folkhemets mest lyckade, jag skulle vilja säga hundraprocentigt lyckade initiativ. Detta är väl en av anledningarna till att vi så gärna vill fullfölja en linje, som visat sig välbetänkt och riktig. Det behöver, fru Thorsson, inte ligga demonstrationspolitik i att man helhjärtat stöder en fortsatt utveckling, även om takten i den önskade utvecklingen skulle bli litet snabbare än vad andra partier i detta sammanhang föreslår.

Det har som bekant även utomlands konstaterats hur väl vi lyckats med den sociala hemhjälpen. Som styrelseordförande i Stockholms hemsysterskola har också jag haft förmånen att ta emot folk fjärran ifrån, som kommit för att studera utbildningen och ta reda på hur den sociala hemhjälpen fungerar i Sverige. Jag har gjort det med stolthet och glädje.

Enligt min uppfattning skall man fortsätta att stödja detta välbetänkta företag på två vägar. Den ena är att befrämja utbildningen. Tillströmningen av elever är lyckligtvis för ögonblicket ganska god. I det stycket föreligger inte något problem till avgörande i dag, men vi har under utskottsbehandling ett ärende som gäller ökat stöd åt hemsysterskolorna, och jag ber att få återkomma då det ärendet, som också hör till bilden, kommer upp i kammaren.

Den andra vägen innefattas i det ärendet, som föreligger till behandling i dag och avser stödet till kommunerna. Visserligen är det sant, att denna stödform väl torde komma att avvecklas inom

Bidrag till avlönande av hemvårdarinnor

några år, men det är lika sant, att kommunerna räknar nu med detta bidrag och dimensionerar sin verksamhet i förhållande därtill. Jag tror därför att det är betydelsefullt att vi, så länge vi har denna ordning, uppmuntrar kommunerna att bygga ut den sociala hemhjälpen. Det kan bidra till att ge denna verksamhet dess framtida utformning. Jag kan visserligen instämma i fru Thorssons uttalande, att kommunerna i allmänhet visar ett så stort intresse för denna sak, att man har rätt att vänta en fortsatt lyckosam utveckling, men det kan å andra sidan inte förnekas, att kommunerna är i hög grad intresserade av det statliga bidraget och de statliga direktiven, och de har sin största betydelse under utbyggnadstiden, i vilken vi nu befinner oss.

Jag vill i detta sammanhang gärna understryka värdet av den utbyggnad som föreslås i folktopmotionerna och folktopreservationen, ty ett bifall till detta förslag skulle betyda ökade möjligheter att suga upp de krafter, som nu är villiga att gå ut i den sociala hemhjälpssyftesverksamheten, och låta kommunerna reglera deras tjänster med hjälp av statsbidrag. Detta är betydelsefullt som ett led i familjepolitiken, och det har också en viss betydelse för vår åldersvård.

Herr talman! Jag vill först på det mest enträgna sätt, även om jag förstår att det inte alls behövs, avstyra högeryrkandet. Jag ansluter mig sedan till de i utskottsutlåtandet angivna principerna för stödet åt denna verksamhet men vill beträffande utbyggnadsramen yrka bifall till det förslag, som framlagts i den vid punkten fogade reservationen av herr Ohlson m. fl.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Som kammarens ledamöter finner har vi här liksom tidigare två olika förslag, ett som går ut på en höjning och ett som går ut på en minskning av ifrågakvarande anslag. Det är ju

högern som svarar för yrkandet om minskning. Herr Cassel, som gjort sig till tolk för de synpunkter som ligger bakom detta förslag, vill göra gällande att det är kommunerna som skall bära dessa bördor, och han går emot förslaget om statsbidrag till kommunerna med den motiveringen, att det nu har framlagts en proposition som innebär att dessa belopp skall tas bort från och med den 1 juli 1960. Jag vill emellertid erinra herr Cassel om att det vid fastställande av ett enda statsbidrag till kommunerna kommer att tas hänsyn till de belopp som tidigare utgått. Det är därför en fördel om man genom en höjning av nuvarande bidrag kan räkna med att det slutliga enhetliga bidraget också kommer att utgå efter generösare grunder än tidigare. Det är alltså enligt min mening fördelaktigt att dessa höjda belopp får utgå redan nu. Utskottet har av dessa skäl inte kunnat biträda yrkandet om minskning av statsbidraget i nu förevarande hänseende.

Kungl. Maj:t har ju föreslagit en mycket viktig omläggning beträffande denna sociala hemhjälp. Tidigare har det stadgats vissa folkmängdssiffror, olika för stad och landsbygd. För stad skulle det vara 4 000 invånare på varje hemvårdarinna, men för landsbygden skulle siffran endast vara 2 000. Denna bestämmelse har nu borttagits, och i stället har man fixerat vissa s. k. statsbidragsrum. I detta hänseende har det motionsvis framförts farhågor för att denna omläggning skulle medföra nackdelar för landsbygden. Föredragande statsrådet har emellertid påpekat, att den nu gällande kungörelsen skall tillämpas även i fortsättningen, vilket innebär att landsbygden tillförsäkras företräde framför stad då det föreligger ansökningar från både städer och landskommuner. Utskottet har kraftigt understrukit att det bör observeras, och därför tror jag att dessa farhågor inte längre behöver finnas.

Bidrag till avlönande av hemvårdarinnor

När det sedan gäller fröken Elmén yrkande om att statsbidraget skall höjas till 2 000 kronor, så har inte utskottet kunnat vara med om den saken. De konsekvenser, som hon anförde, har ju fru Thorsson redan tidigare uttalat sig om. Jag tror inte att de nackdelar i det hänseendet, som fröken Elmén påtalar, kommer att uppstå.

Med detta, herr talman, ber jag få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen gav först propositioner i fråga om *mom. a*, nämligen på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Ragnar Bergh m. fl. avgivna reservationen; 3:o) bifall till reservationen av herr Ohlon m. fl.; och fann herr förste vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Cassel begärde likväl votering, i anledning varav herr förste vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr förste vice talmannen nu fann den under 2:o angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen äskade likväl fröken Elmén votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten 16:o) *mom. a*) statsutskottets utlåtande nr 5 antager det förslag, som innefattas i den av herr Ragnar Bergh m. fl. avgivna, vid punkten fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit den av herr Ohlon m. fl. beträffande denna punkt avgivna reservationen i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för nej-propositionen. Herr Cassel begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgavos 83 ja och 74 nej, varjämte 62 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 16: o) *mom. a*) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen av herr Ragnar Bergh m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Härefter gav herr förste vice talmannen propositioner i fråga om *mom. b*, nämligen dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Ohlon m. fl. avgivna reservationen i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

På framställd proposition biföll kammaren sluligen utskottets i *mom. c* gjorda hemställan.

Punkterna 17 och 18

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 19***Socialhjälp och barnavård för lappar**

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr RYLANDER (fp):

Herr talman! Utskottet har under denna punkt behandlat ett förslag av riksdagens revisorer, att det särskilda bidraget på 200 000 kronor till lapparnas socialhjälp och barnavård skulle upphöra.

Jag beklagar att utskottets utlåtande ger en mycket ensidig bild av frågans behandling. Det framgår inte av utlåtandet, att de flesta av de över förslaget hörda remissinstanserna har tillstyrkt revisorernas förslag. Sålunda framgår det inte att länsstyrelsen, statskontoret, länsstyrelsen i Jämtlands län och allmänna statsbidragsutredningen har tillstyrkt förslaget. Det är bara länsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län som har avstyrkt. Vad Västerbottens län angår har länsstyrelsen i sitt yttrande sagt, att de fem kommuner i länet, inom vilka renskötande samer är mantalsskrivna, nu har ett förhållandevis stort skatteunderlag, så att det inte nämnvärt inverkar på utdebiteringen om de skulle få avstå från bidraget till socialhjälp åt samer. Detta visar hur litet underbyggt denna länsstyrelses avstyrkande är.

Det är så mycket mer egendomligt att ha kvar dessa särskilda administrativt mycket tyngande bidrag som flera av de kommuner som det här är fråga om har skatteunderlag som är lika bra som eller bättre än medeltalet för rikets landskommuner. Det är väl egentligen bara en kommun, Karesuando, för vilken detta bidrag är av någon egentlig betydelse, och det finns möjlighet att för denna kommun ordna det så, att den i någon mån skulle kunna gynnas genom det sätt på vilket skatteutjämningen genomföres.

4 — Andra kammarens protokoll 1957. Nr 10

Socialhjälp och barnavård för lappar

Utskottet slutar med att säga, att utskottet inte kan tillstyrka några åtgärder, som kan medföra någon försämring av lapparnas förhållanden. Emellertid är det som bekant en kommunal skyldighet enligt socialhjälpslagen att vid behov utge socialhjälp. Kommunerna har i detta fall samma skyldighet mot samer som mot andra medborgare. Utskottets uttalande kan därför inte ha någon rimlig mening. Det är väl ingen som har den föreställningen, att samerna favoriserats i socialhjälpshänseende eller tillerkänts socialhjälp, som inte skulle tillfallit andra i motsvarande belägenhet. En sådan uppfattning motsäges i varje fall av yttrandena, av vilka framgår, att samerna inte söker socialhjälp i större omfattning än andra medborgare utan snarare tvärtom. Man kan av det sista uttalandet som utskottet gör få den uppfattningen, att utskottet inte är övertygat om att vederbörande kommuner, om anslaget skulle indragas, skulle fullgöra sin lagenliga skyldighet mot behövande samer, och det kan väl knappast vara meningen med utskottets uttalande. Jag har bara velat påpeka att det funnits goda skäl för bifall till revisorernas förslag och att det finns skäl till anmärkning mot den behandling det fått i utskottet.

I det läge som frågan nu ligger har jag emellertid, herr talman, inget yrkande.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Utskottets tredje avdelning har ju prövat denna fråga och även tagit del av de remissyttranden, som infordrats i anledning av statsrevisorernas framställning. Jag kan erinra om att en av ledamöterna, som deltagit i ärendets behandling på avdelningen, själv har varit statsrevisor. Vi har vid behandlingen av frågan bibragts den uppfattningen, att denna befolkningsgrupp nog intar en särställning i jämförelse med andra. De som har varit i tillfälle att närmare ta del av samernas

Bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård

liv och verksamhet har fått den uppfattningen, att man för närvarande inte bör slopa detta bidrag. Det är detta som har gjort, att utskottet gått på denna linje, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 20—26

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 27**Bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård**

Kungl. Maj:t hade (punkt 29, s. 87—104) föreslagit riksdagen att till Bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård för budgetåret 1957/58 anvisa ett reservationsanslag av 4 220 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft följande motioner, nämligen

dels en inom andra kammaren av herr andre vice talmannen *Malmborg* och herr *Dahlén* väckt motion (II: 223), i vilken hemställts att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts förevarande förslag måtte besluta dels att bidraget till förskolorna i enlighet med socialstyrelsens förslag måtte uppräknas med 40 %, d. v. s. i ortsgrupperna 2, 3, 4, 5 till respektive 1 837, 1 919, 2 004 och 2 086 kronor, dels ock att som en följd därav till Bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård för budgetåret 1957/58 anvisa ett reservationsanslag av 4 680 000 kronor, vilket i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag innebure en uppräkning med 460 000 kronor,

dels ock en inom andra kammaren av fru *Ekendahl* väckt motion (II: 354), i vilken hemställts att frågan om inrättande av en rådgivande nämnd för den i propositionen föreslagna försöksverksamheten måtte omprövas.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

I. avslå motionen II: 354;

II. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 223 till Bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård för budgetåret 1957/58 anvisa ett reservationsanslag av 4 220 000 kronor.

I motiveringen yttrade utskottet bl. a.:

»Såsom föredraganden anfört är det en allmän uppfattning att den halvöppna barnavården bör ytterligare utbyggas. Däremot går åsikterna isär när det gäller riktlinjerna för den fortsatta utbyggnaden. Utskottet anser därför att en försöksverksamhet med det av föredraganden angivna syftet att genom praktiska försök finna nya verksamhetsformer otvivelaktigt har en viktig uppgift att fylla. På grund härav tillstyrker utskottet att en sådan försöksverksamhet igångsättes. Av skäl som föredraganden anfört avstyrker utskottet däremot förslaget i motionen II: 354 om inrättande av en rådgivande nämnd för att biträda socialstyrelsen vid försöksverksamheten.»

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Ragnar Bergh*, *Skoglund* i *Doverstorp*, *Staxäng* och *Cassel*, vilka ansett att ovan intagna stycke i utskottets yttrande bort ha följande lydelse:

»Vad gäller föredragandens förslag om försöksverksamhet rörande daghem m. m. får utskottet erinra att verksamhet redan pågår inom berörda områden i mycket stor skala. Det förefaller utskottet omotiverat att nu igångsätta ytterligare försöksverksamhet. Utskottet avstyrker därför förslaget härom. Vid sådant förhållande förfaller förslaget i motionen II: 354 om inrättande av en rådgivande nämnd för försöksverksamheten.»

b) av herrar *Ohlon*, *Sundelin*, *Jacobsson* och *Malmborg*, fröken *Elmén*, herr *Gustafsson* i *Skellefteå* och fröken *Liljedahl*, vilka ansett att utskottet bort

Bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård

under II. hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionen II: 223, till Bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård för budgetåret 1957/58 anvisa ett reservationsanslag av 4 680 000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Fru **EKENDAHL** (s):

Herr talman! De förvärvsarbetande mödrarna med barn i förskoleåldern följer alltid med stort intresse vad riksdagen beslutar beträffande barntillsynens ordnande, och helt naturligt hälsar de med största tillfredsställelse det positiva förslag som här förts fram av departementschefen.

Personligen men också som representant för hundratusentalet av dessa förvärvsarbetande kvinnor hälsar också jag med tillfredsställelse förslaget om den försöksverksamhet rörande daghem, som behandlas i detta utlåtande. Jag är övertygad om att de förvärvsarbetande kvinnorna kommer att finna det ganska underligt, att högerns representanter går emot denna försöksverksamhet med motivering, att en omfattande försöksverksamhet beträffande barntillsynen är i gång på olika orter. Det är riktigt vad beträffar en del orter, men det är också värt att notera, att på flertalet platser med många industriarbetande och andra förvärvsarbetande mödrar med barn det inte ens kommit i gång någon verksamhet av det här slaget. Därför hälsar vi med tillfredsställelse den försöksverksamhet rörande daghem, som behandlas i utlåtandet, och förslaget om ett anslag på 100 000 kronor till verksamheten, till vilket förslag jag redan nu ber att få yrka bifall.

Personligen hade jag tyckt det varit bra ur många synpunkter, om föredraganden också hade gått på familjebedröningens förslag om inrättande av en rådgivande nämnd för att biträda so-

cialstyrelsen vid planeringen av försöksverksamheten. Nu sägs det i statsverkspropositionen, att en sådan anordning skulle bli tungrodd. Jag tror inte att det skulle behöva bli fallet. Man har enligt min mening de bästa erfarenheter av andra rådgivande nämnders verksamhet. Man har många olika önskemål om hur denna verksamhet skall ordnas och hur den bör utformas, och det är viktigt både ur de förvärvsarbetande mödrarnas synpunkt och ur arbetsmarknadssynpunkt att vad som är möjligt göres för de förvärvsarbetande kvinnorna.

Jag tänker också på en grupp, som inte ens har fått sina önskemål prövade på någon ort, nämligen de skiftarbetande mödrarna. Deras problem skulle kunna prövas av en rådgivande nämnd tillsammans med socialstyrelsen. Man skulle kunna utforma en försöksverksamhet, som tog sikte på att pröva, hur man skulle kunna ordna det för den gruppen, som har svårigheter utöver dem som är vanliga för de övriga förvärvsarbetande mödrarna.

När jag ändå yrkar bifall till utskottets förslag om en försöksverksamhet gör jag det, därför att hela den positiva linjen i föredragandens förslag bidrar till att göra det lättare för de förvärvsarbetande mödrarna att ställa krav på kommunerna och få dessa att på ett bättre sätt beakta de förvärvsarbetande mödrarnas önskemål.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken **ELMÉN** (fp):

Herr talman! Jag skulle vilja säga några ord med anledning av en reservation, som är fogad till denna punkt. Det gäller statsbidrag till förskolorna.

Det var ju så, att i fjol höjdes statsbidraget till daghemsverksamheten med 40 procent, medan förskolorna inte fick någon höjning. Nu har man höjt statsbidraget till förskolorna med 20 procent. Med den omräkning av statsbidra-

Bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård

get som sker enligt statsbidragsbestämmelserna innebär det för lärarinnor med alla ålderstilläggen en ren sänkning av statsbidraget. Det är exakt likadant som beträffande hemvårdarinorna. Det blir för dem som har alla tre ålderstilläggen en sänkning av statsbidraget.

Förskolornas värde känner vi alla till. De är mer och mer nödvändiga i det samhälle, vari vi lever. Det är ju så, att vi sanerar samhällena, och de förändras så, att det inte finns utrymme för barnen. Därför är det nödvändigt att förskolor inrättas, både ur pedagogisk synpunkt och för att ge barnen underlag för fantasi, samarbete m. m. sådant.

Under föregående år var det 17 000 barn som måste avvisas från förskolorna. Endast 7 procent av barnen i förskoleåldern kunde komma till dessa förskolor.

Med anledning av att en utbyggnad av förskoleverksamheten är nödvändig ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som är fogad vid denna punkt av herr Ohlon m. fl.

Häruti instämde herr *Rimmerfors* (fp).

Fru **THORSSON** (s):

Herr talman! Med hänvisning till utskottets skrivning på denna punkt, där man pekar på det för alla välbekanta faktum, som jag haft anledning ta upp i fråga om den sociala hemhjälpsverksamheten, att man inte på en gång kan gå så långt som man skulle vilja på alla punkter, vill jag här yrka bifall till utskottsmajoritetens hemställan, nämligen att man skall stanna vid en höjning av 20 procent av statsanslaget till förskolorna.

Härtill vill jag lägga den personliga reflexionen, att jag tror det är välbetänkt att i nuvarande läge hålla statsbidraget till daghem högre än statsbidraget till förskolorna. En utbyggnad av förskolorna är betingad av välmoti-

verade pedagogiska skäl, men det föreligger starkt trängande sociala motiv för en utbyggnad av daghemmen. Nödvändigheten att bygga ut daghemmen motiverar enligt min uppfattning ett högre statsanslag till daghemsverksamheten än till förskolorna, så länge brist-situationen beträffande daghemmen är så utpräglad som den är. Detta gör att jag med ännu större fog kan yrka bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Herr **CASSEL** (h):

Herr talman! På denna punkt föreligger inte någon avvikande mening från högerreservanternas sida, när det gäller anslagsfrågan. Vi har varit med om att anslaget för bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård skall räknas upp med inte mindre än 570 000 kronor till 4,22 miljoner kronor.

När vi gått med på detta tycker vi emellertid, att den försöksverksamhet som man vill bedriva borde kunna få rum inom det höjda anslagets ram. Det pågår försöksverksamhet i mycket stor omfattning rörande daghem och förskolor, och vi hälsar med tillfredsställelse att denna försöksverksamhet bedrives, men vi finner det icke motiverat att lämna ett extra anslag såsom föreslagits under punkt 28 med 100 000 kronor.

Herr talman! Jag ber att vid denna punkt få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Ragnar Bergh m. fl.

Herr **AKERSTRÖM** (s):

Herr talman! Eftersom yrkande redan framställts om bifall till utskottets hemställan, skulle jag egentligen inte behöva säga någonting. Jag konstaterar emellertid, att här föreligger två reservationer. Den ena går ut på att säga nej till av departementschefen föreslagen försöksverksamhet. Den andra avser en icke oväsentlig höjning av den totala bidragssumman.

Försöksverksamhet rörande daghem m. m. — Ferieresor för barn

Som redan antytts av fru Thorsson har vi beträffande alla utgiftsposter inom statsutskottets olika avdelningar fått resonera oss fram till vad som är den lämpligaste avvägningen. Vi har då anledning konstatera, att här dock tas ett steg i riktning mot att utvidga denna verksamhet. Även om det finns de som är otåliga och vill ta stora steg, så får det nog anses vara tillräckligt att för närvarande ta detta, kalla det gärna lilla steg, som föreslagits av vederbörande statsråd, och därför, herr talman, ber även jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen gav i fråga om *mom. I.* propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till motionen II: 354; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Beträffande *mom. II.* framställde herr förste vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den beträffande *mom. II.* angivna reservationen av herr Ohlön m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Slutligen gav herr förste vice talmannen i avseende å *motiveringen* propositioner dels på godkännande av utskottets motivering dels ock på godkännande av densamma med den ändring, som föreslagits i den av herr Ragnar Bergh m. fl. angivna reservationen. Kammaren godkände utskottets motivering oförändrad.

Punkten 28**Försöksverksamhet rörande daghem m. m.**

Kungl. Maj:t hade (punkt 30, s. 104) under åberopande av vad föredraganden anfört under nästföregående punkt föreslagit riksdagen att till Försöksverksamhet rörande daghem m. m. för budgetåret 1957/58 anvisa ett reservationsanslag av 100 000 kronor.

I de under punkten 6 nämnda likalydande motionerna I: 260 och II: 347 hade — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte avslå förslaget om ett anslag för budgetåret 1957/58 till Försöksverksamhet rörande daghem m. m. av 100 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 260 och II: 347, såvitt nu vore i fråga, till Försöksverksamhet rörande daghem m. m. för budgetåret 1957/58 anvisa ett reservationsanslag av 100 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Ragnar Bergh, Skoglund i Doverstorp, Staxäng och Cassel*, vilka under förutläggning av bifall till den i reservationen a) vid punkten 27 angivna avvikan- de meningen ansett att utskottet bort föreslå riksdagen att, med bifall till motionerna I: 260 och II: 347, såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Ragnar Bergh m. fl. angivna reservationen.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid nu förevarande punkt fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 29

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 30**Ferieresor för barn**

Kungl. Maj:t hade (punkt 32, s. 106—

Statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården: Avlöningar

108) föreslagit riksdagen att till Ferieresor för barn för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 2 400 000 kronor.

I de under punkten 6 nämnda likalydande motionerna I: 260 och II: 347 hade — såvitt nu vore i fråga — hemställts, att riksdagen måtte till Ferieresor för barn för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 2 000 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 260 och II: 347, såvitt nu vore i fråga, till Ferieresor för barn för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 2 400 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Ragnar Bergh*, *Skoglund* i *Doverstorp*, *Staxäng* och *Cassel*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 260 och II: 347, såvitt nu vore i fråga, till Ferieresor för barn för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 2 000 000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Den reservation som vid denna punkt har avgivits från högerhåll är en gammal bekant, som jag här inte skall ta upp kammarens tid med att närmare ingå på.

Vi vet alla att barnens ferieresor är av mycket stort värde. Vi vet emellertid också att dessa resor i dag inte är särskilt välorganiserade, att antalet barn i relation till antalet vårdare på dessa resor blir mindre och mindre. Vi tror att det skulle vara möjligt att organisera ferieresorna så, att lika många barn som nu får komma ut och resa och er-hålla de förmåner, som vi vill att de skall ha, för en lägre kostnad än för närvarande. Vi vill därför skära ned an-

slaget på denna punkt till 2 miljoner kronor, d. v. s. med 400 000 kronor.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Ragnar Bergh m. fl. avgivna reservationen.

Fru THORSSON (s):

Herr talman! Samhället kommer säkert att under kommande år i ökad utsträckning få syssla med olika metoder för att underlätta möjligheterna för människor att på ett riktigt sätt utnyttja fritiden. Redan nu vidtar samhället olika åtgärder för att hjälpa de grupper till en stärkande ferievistelse som har svårt att ordna med detta helt på egen hand. I framtiden får vi säkert tänka oss olika slags åtgärder för att möjliggöra att en behövlig familjesemester eller semestervistelse över huvud taget kan bli tillgänglig för åtskilligt flera än nu. Som utskottet påpekar har familjeberedningen också kommit med förslag i ärendet, vilka väntar på ytterligare prövning i kanslihuset. Och i det läget kommer högerreservanterna tillbaka till sin gamla käpphäst att spara pengar på ferieverksamheten! Det är enligt min mening lika litet motiverat som högerens övriga yrkanden under socialhuvudtiteln.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 31—34

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 35

Statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården: Avlöningar

Kungl. Maj:t hade (punkt 37, s. 118—136) föreslagit riksdagen att dels be-myndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de

Statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården: Avlöningar

ändringar i personalförteckningen för statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården, som föranleddes av vad departementschefen förordad, dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1957/58, dels ock till Statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården: Avlöningar för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 5 825 000 kronor.

Utskottet hade i förevarande sammanhang till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckt den ena inom första kammaren av herr *Boman m. fl.* (I: 21) och den andra inom andra kammaren av fru *Boman m. fl.* (II: 21),

dels två likalydande motioner, väckt den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 125) och den andra inom andra kammaren av herr *Sehlstedt m. fl.* (II: 137), i vilka — såvitt avsåge förevarande anslag — hemställts att riksdagen måtte dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården, som föranleddes av vad Kungl. Maj:t föreslagit och av vad som förordats i motionerna, dels ock till Statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården: Avlöningar för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 6 050 000 kronor,

dels ock en inom andra kammaren av herr *Sehlstedt m. fl.* väckt motion (II: 150), i vilken hemställts att riksdagen måtte besluta att inrätta en förste läkartjänst i Ca 31 vid Lövsta.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

I. avslå motionerna I: 21 och II: 21;

II. i anledning av motionerna I: 125 och II: 137, såvitt de berörde denna fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till

känna av utskottet förordade åtgärder beträffande ungdomsvårdsskolorna;

III. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna II: 150 samt I: 125 och II: 137, sistnämnda bägge motioner såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården, som föranleddes av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 3 januari 1957 och utskottet förordad;

b) godkänna i punkten intagen avlöningsstat för statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1957/58;

c) till Statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården: Avlöningar för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 5 825 000 kronor.

I motiveringen yttrade utskottet bland annat:

»Ehuru fasta hållpunkter, såsom departementschefen anført, saknas för en uppskattning av platsbehovet under nästa budgetår synes det nuvarande läget tillräckligt oroande för att inge allvarliga betänkligheter. Frågan om vilka åtgärder som bör vidtagas fordrar emellertid enligt utskottets mening ytterligare överväganden. Utskottet är därför icke berett att utöver propositionens förslag nu tillstyrka de utbyggnadsförslag som framlagts i motionerna I: 125 och II: 137.»

Reservation hade avgivits av herrar *Ohlson, Hesselbom, Sundelin, Jacobsson* och *Malmborg*, fröken *Elmén*, herr *Gustafsson* i Skellefteå och fröken *Liljedahl*, vilka ansett att till ovan intagna stycke i utskottets yttrande bort fogas text av följande lydelse:

»Emellertid anser utskottet att det i motionerna I: 125 och II: 137 framförda förslaget om inrättande av en yrkes-

Statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården: Avlöningar

skola för pojkar på Visingsö, för vilket ändamål socialstyrelsen även slutit preliminärt avtal om inköp av fastighet, bör ytterligare utredas. Om utredningen, vilken bör bedrivas skyndsamt, leder till att fastigheten bör inköpas, förutsätter utskottet att Kungl. Maj:t vidtager åtgärder för att riksdagen skall kunna i särskild ordning besluta om anvisande av medel för skolans anordnande.»

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Kammaren har här att ta ställning till en ytterst allvarlig fråga. Ungdomsvårdsskolorna har kommit in i en ohållbar situation. Frågan gäller huruvida det av riksdagen 1952 fattade principbeslutet om att ungdomar mellan 15 och 18 år inte skall kunna dömas till fängelse utan i stället omhändertagas av ungdomsvårdsskola skall kunna verkställas.

När vi beslöt denna reform, sades det ifrån att den inte skulle träda i kraft förrän vi hade de nödiga resurserna, och de räknade man med borde finnas 1954. Men i dag står vi utan dessa resurser. Nu är situationen mycket värre än när statsverkspropositionen skrevs. Man räknar med att mellan 170 och 180 ungdomar nu väntar på att få komma in på ungdomsvårdsskola. Detta innebär att t. o. m. så kallade katastrofall får vänta 2 à 3 månader, innan de kan tas in, ja, för att komma in på Lövsta specialskola är väntetiden ända upp till sex månader. Dessa ungdomar befinner sig ute i samhället och begår ytterligare brott. För den förebyggande ungdoms- och barnavårdsverksamheten blir det mycket svårt, därför att dessa ungdomar är ute bland de övriga och bildar ligor och också förleder andra till brott. Av tidningarna ser vi, att den ena gången efter den andra döms sjuttonåringar till ovillkorligt straff därför att det inte finns plats på ungdomsvårdsskolor.

Vad är det som åstadkommit denna

försämring? Jo, vi har just i de åldrar-na flera ungdomar än tidigare, vilket gör att det blir ett ökat tryck på ungdomsvårdsskolorna. Man räknar aldrig med utvidgningar i tid, så att man kan ta hand om de ungdomar som kommer undan för undan. Vidare har — vi får väl hoppas att det är en akut historia — den s. k. spritreformen inverkat mycket ofördelaktigt. Jag har talat med en kvinnlig nämndeman här i Stockholm som sade, att hon i fortsättningen inte kunde sitta på den avdelning i rätten som handlägger ungdomsfrågor, därför att man såg ingen möjlighet att ge dem en rätt behandling och få in dem på ungdomsvårdsskolor. Detta hade gjort att hon begärt sig till en annan avdelning.

Detta är situationen i dag, och det krävs omedelbara åtgärder. Nu har socialstyrelsen i sina anslagsäskanden begärt att man skulle få inköpa den nedlagda teosofskolan på Visingsö och också slutit ett preliminärt kontrakt om inköp, vilket skulle kunna ske på mycket förmånliga villkor. Men departementet har sagt nej till detta. Utskottet skriver mycket välvilligt och förstående i denna fråga men konstaterar, att situationen är svår och att man väntar att Kungl. Maj:t nästa år skall komma med förslag. Men vad händer under tiden med dessa ungdomar, som i dag kommit upp i ett antal av 170 à 180 st. och som ungdomsvårdsskolorna inte kan ta hand om?

Nu föreligger här en reservation, i vilken begärs att Visingsö-projektet tas upp till förnyad prövning, och att om det visar sig lämpligt Kungl. Maj:t kommer tillbaka till hösten med ett nytt förslag. Det är ju mycket lätt för Kungl. Maj:t och riksdagen att säga, att vi skjuter på frågan ett år till, men hur går det med ungdomarna under tiden? Skall de dömas till fängelse? Vi vet alla hur fängvården ser ut i dag med överbeläggningar, som gör det mycket svårt att differentiera klientelet.

Statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården: Avlöningar

Skall ungdomarna gå ute i samhället två à tre månader innan skolorna kan ta emot dem, så belastar de sig med nya brott, och det blir svårare att ta hand om dem, när de eventuellt kommer in i skolorna.

Slutligen skulle jag också vilja vädja till kammaren att tänka på de svårigheter den myndighet har, som har ansvaret för dessa frågor, och på personalen ute i skolorna, som skall klara situationen.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande under denna punkt.

I detta yttrande, under vilket herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna, instämde herrar *Helén* (fp), *Hamrin* i Jönköping (fp) och *Gustafson* i Göteborg (fp).

Herr MUNKTELL (h):

Herr talman! Jag ber att i allt väsentligt få instämma med fröken Elmén i vad hon sade. Behovet av intagning på ungdomsvårdsskolor ökar mer och mer, och som fröken Elmén framhöll närmar sig antalet expektanter mycket snabbt ett par hundra. Enligt vad jag erfarit från socialstyrelsen har man måst vidta den åtgärden, att man uppdelar ansökningarna i katastroffall, som kräver omedelbar intagning, och andra som får stå tillbaka. Det är ju ganska skrämmande, att väntetiden för katastroffallen för närvarande är i genomsnitt tre månader. Under denna månadslånga tid fortsätter ungdomarna att kriminaliseras. Jag har hört att ett mycket vanligt resonemang bland dessa olyckliga ungdomar är, att om vederbörande i alla fall skall in på anstalt kan han lika gärna under väntetiden göra ett intjack till eller ta en bil till.

Jag vill inte alls här dra upp hela detta stora problem, ty det skulle taga alltför lång tid, men jag vill betona att barnavårdsnämnderna och de judiciella organens befattning med ungdomarna

blir i högsta grad lidande och nästan får ett löjets skimmer över sig beroende på att vårdsektorn är så klart underdimensionerad. Det är helt enkelt så, att riksdagen beslutat en lagstiftning men inte sett till att det finns tillräckliga resurser för att tillämpa den.

Under riksdagens debatter om ungdomsbrottsligheten har ju uttalanden gjorts av både ledamöter av kammare och statsråd, att nu måste krafttag tagas. Jag tycker att tiden är inne att visa, att man menar allvar med dessa uttalanden. Det är ju ett faktum, att socialministern i propositionen prutat kraftigt på socialstyrelsens förslag, medan utvecklingen hitintills snarare har visat på att socialstyrelsens beräkningar av platsbehovet var tilltagna i underkant. Statsutskottet nöjer sig med en välvillig skrivning, men det innebär ju ingen som helst platsökning eller någon annan praktisk lösning på problemet.

Jag vill stryka under vad fröken Elmén sade, att socialstyrelsen här hade ett ovanligt fördelaktigt tillfälle. Kammarens ledamöter känner väl till de mycket stora kostnader som krävs för att bygga och utrusta nya anstalter. I detta fall skulle man kunna få en betydande ökning av platsantalet för, om jag inte är fel underrättad, ca 400 000 kronor. Jag tycker det är ganska horribelt att i nuvarande svåra situation för vår ungdom inte genomföra detta förslag. Det blir säkert mycket svårt att finna ett lika gott tillfälle. Och märk väl, att vi ju alla är ense om att en platsökning måste ske förr eller senare!

En annan viktig synpunkt är, att visingsöprojektet var avsett som den sista länken i en differentieringskedja, som börjar med Lövstaanstalten för psykiskt svårt skadade ungdomar. Fröken Elmén sade att väntetiden på Lövsta var sex månader. Ja, jag har faktiskt fått upplysningen, att den skulle ha stigit till nio månader. Det betyder, konkret uttryckt, att en yngling, som nu i slutet av mars hänvisas till Lövsta, får vänta

Statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården: Avlöningar

till nyår på att komma dit. Det är ju fullkomligt groteskt.

I propositionen föreslås, att Lövsta skulle avlastas genom att Fagareds yrkesskola skulle ta emot ungdomar med psykiska skador. Det skulle kunna ske, om en viss del av Fagaredsklientelet placerades på Visingsöskolan. Nu får vi inte Visingsöskolan som denna sista länk i kedjan, och följaktligen kan departementschefens tanke på en avlastning av Lövsta inte heller förverkligas. Vill man uttrycka saken på ett annat sätt kan man säga, att väntetiden vid Lövsta hade kunnat minskas genom att visingsöprojektet förverkligats.

Nu vet jag mycket väl, att en hel del invändningar görs. Det sägs att Visingsö ligger för avlägset och att det är besvärligt att få folk dit. Hur det förhåller sig med den svårigheten vet jag inte, men jag vill erinra om att därest en sådan här skola eller anstalt i stället läggs i tätbefolkade trakter, där det är lätt att få personal, så kommer det också protester. Jag behöver bara peka på vad som förekommit när det gällt utskrivningshemmet i Nacka. Mänskligt kan man förstå de personer, som bor i närheten av ett sådant här utskrivningshem, särskilt om de har barn, men någonting *måste* göras. Det uppstår ett dilemma, huruvida man skall lägga hemmen på avlägsna platser och ta de besvärligheter att få personal, som kan uppstå, eller om man skall lägga dem i tätbefolkade trakter. Detta behöver jag emellertid inte gå ytterligare in på, ty fröken Elmén har redogjort för det på ett utomordentligt sätt. Jag understryker endast att någonting *måste* göras och att det är fara i dröjsmål.

En annan invändning mot Visingsö har varit, att klimatförhållandena inte skulle vara bra. Men det ligger ju en folkhögskola på Visingsö, och det är väl egendomligt, att det därvidlag inte varit tal om några klimatsvårigheter. Varför skulle det då vara klimatsvårigheter för denna ungdomsanstalt?

Jag slutar, herr talman, med att än en gång starkt understryka, att det enligt min mening är en av våra angelägnaste uppgifter att se till att den oerhörda brist snabbt täcks, som vårt s. k. välfärdssambälle uppvisar i detta avseende. Jag vill sluta med att instämma i fröken Elméns yrkande om bifall till reservationen.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Fröken Elmén och herr Munktell har i sina inlägg synnerligen väl motiverat behovet av att någonting göres, så att vi får fler platser än vi nu har för ungdomsvårdsskoleklientelet. Naturligtvis blir detta inte avgörande för hur t. ex. Stockholms barnavårdsnämnd skall kunna klara svårigheterna med alla ungdomar som kommer på glid och måste tas om hand, men det är svårt, tycker jag, att sitta här i riksdagen och avvisa detta lilla fjät på en väg som måste vara den rätta. Det är lätt att sticka huvudet i en välvillig skrivning, när vi sitter här i våra bänkar. Men ute på anstalterna kämpar man helt enkelt dygnet runt för att klara uppgifterna, och den som sitter i Stockholms barnavårdsnämnd ser, hur oändligt mycket som ytterligare förstöres, därför att det först säges, att ungdomarna skall tas om hand, men sedan måste man ändå låta honom eller henne gå på Stockholms gator eller vara kvar i dåliga familjeförhållanden. Man fördärvar i stället för att hjälpa.

Jag tror att jag kan tala för nämndemän från alla partier. Det gäller inte några särskilt socialinriktade nämndemän inom något visst parti, utan alla som har med frågorna att göra har kommit till samma förtvivlade insikt, att om man föredrar ungdomsvårdsskola för en ungdom framför intagning på fängelse, så blir kanske resultatet att den unge hamnar på gatan i väntan på plats. Jag vill alltså inte skylla alla fängelsedomar för 16—17-åringar på någon hård inställning hos domaren och

Statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården: Avlöningar

nämndemännen, utan jag tror det är fråga om förtvivlan. Man dömer kanske så här rent av för att rikta uppmärksamheten på vad som försummas. Man dömer en ungdom som inte fyllt 18 år — som kanske är 16 eller 17 år — in på dessa överfyllda fängelser. Då kommer ungdomarna i straffregistret och blir märkta för livet. Och när man vet, att fängelserna bågner av folk, ganska kvalificerade brottslingar många gånger, så skäms man inför tanken att medverka till att i fängelser föra in ungdom som kanske för första gången kommit i kontakt med rättvisan. När Stockholms barnavårdsnämnd liksom nämndemännen på ungdomsrotlarna i Stockholm anser att ungdom som begått en olaglig handling hellre än ett fängelsestraff bör intagas en tid på en ungdomsanstalt måste det finnas platser. Vi måste i dag rösta för reservationen även om den på intet sätt löser hela problemet. Problemet är gigantiskt för Stockholms del. Mellan 1954 och 1959 kommer ungdomen mellan 15 och 21 år att öka med 60 procent här, och för hela landet blir det på fem, sex år hundra tusen flera ungdomar än för närvarande. Det går inte att tro, att allt skall ordna sig av sig självt. Det går inte heller att tro, att man får en laglydig ungdom bara därför att man inte gör någonting! Om man ena dagen i riksdagen säger: Det är inte rätt att biltjuvar som ertappas skall få släppas efter polisförhöret i väntan på dom, kan man inte andra dagen säga: Vi tar inte ens emot sådana som har kvalificerat sig så mycket, att man fattat beslut om intagning på ungdomsvårdsskola. Vi låter dem nu ofta gå och drälla fem, sex månader — för att se dem sjunka ännu djupare. Vi har annars ingen annan utväg än att sätta in dem i ett fängelse. Och vi vet: har de kommit på fängelse, är det ytterst få som inte kommer dit igen.

Tar man allvarligt på frågan kan man visa det tillmötesgåendet mot personal, ungdom, föräldrar och barnavårds-

nämnder, som ligger i att rösta för reservationen. Det är inte mycket men dock så pass, att man slipper skämmas lika mycket som om man i dag avvisar även denna utväg. Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid punkt 35 fogade reservationen.

Häruti instämde fröken *Vinge* (fp) och fru *Ekendahl* (s).

Fru EWERLÖF (h):

Herr talman! Här befinner man sig faktiskt i den lika ovanliga som glädjande situationen att, alldeles oavsett vilket parti de föregående talarna tillhör, man kan instämma i varje ord som de har sagt. Strängt taget skulle man kunna begränsa sig till att instämma. Men har man som jag suttit i en kommitté som under ett visst antal år ingående sysslat med just ungdomsvårdsfrågorna, känner man ett starkt behov att få ge uttryck för en personlig uppfattning i detta spörsmål.

Det vore orättvist att påstå att riksdagen inte hyser ett stort intresse för dessa problem. Vi minns väl alla de debatter som under senare år förts här i kammaren både när det gällt ungdomsfrågorna över huvud taget och ungdomsbrottsligheten, ett intresse som återljudit i den allmänna debatten, i radion och i pressen. Men detta intresse har i det utlåtande, som nu ligger på riksdagens bord, tagit sig ett väl platoniskt uttryck. Jag vill redan nu uttrycka den varma förhoppningen att kammaren inte skall vara lika platonisk som utskottet har varit.

Här har påtalats den långa väntetiden för ungdomar, innan de kan få plats i en ungdomsvårdsskola. Jag skulle i detta sammanhang vilja komplettera vad som tidigare sagts med att framhålla att det är inte bara risken för dem att åter falla, utan det innebär också en ohygglig press för dem att gå och vänta på att bli intagna i ungdomsvårdsskolorna. Och det är inte bara

Statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården: Avlöningar

dem själva det gäller. Någonstans måste de vara under denna tid, och när det gäller t. ex. Stockholm har de då vistats på ungdomshemmen, hem som är avsedda för ungdom som skall sköta ett arbete och som hör hemma bland den välanpassade ungdomen. Det ligger en oerhört stor risk i att sammanföra dem med dessa desperata ungdomar mer eller mindre motståndslösa inför de frestelser som omger dem. De är ett farligt element att ha på dessa hem.

Statsutskottet har inte varit ovetande om dessa svårigheter. Svårigheterna återfinns naturligtvis över hela landet, men de är kanske framför allt ett storstadsproblem. Statsutskottet har under sitt arbete blivit uppvaktat av en delegation från Stockholms barnavårdsnämnd som klart belyst dessa problem, men statsutskottet har endast kostat på sig en — som fru Eriksson i Stockholm nyss konstaterade — välvillig skrivning. Ja, en skrivning må vara hur välvillig som helst, men den ger i allmänhet inga praktiska resultat. Nu är det ju inte heller så stora ting som vinnas genom reservationen, men ett bifall till reservationen ger dock möjlighet att något snabbare än enligt utskottets linje skaffa fram platser för ungdomar som nu går och väntar på att bli placerade på ungdomsvårdsskola.

I detta sammanhang vill jag redovisa en liten tveksamhet beträffande förläggningen på Visingsö. Den gäller inte ungdomarna själva. Det har talats om att Visingsö skulle vara en förvisningsort för dem, men den argumenteringen kan jag inte finna bärande. Om man kan ha en folkhögskola där, går det väl också att förlägga en ungdomsvårdsskola dit. Jag tror snarare att denna förläggning ur många synpunkter är alldeles utmärkt för ungdomarna. Frestelserna är färre. Det finns inte många bilar på Visingsö, och det är ett nästan ogenomförbart företag att ta sig därifrån med en lånad eller stulen bil, hur det nu skall heta. Med års mellanrum ligger

Vättern frusen en kort tid på vintern, de enda tillfällen då man möjligen skulle kunna använda Vättern som autostrada för att per bil ta sig från ön.

Det är med tanke på visingsöbefolkningen som jag känner en viss tvekan. Det är här fråga om en liten intakt befolkning på cirka 1 000 personer. Jag vet inte, om det över huvud taget förekommer någon brottslighet på ön, men därest så är fallet är brottslighetsprocenten säkert bland de lägsta som förekommer i vårt land. Därför skulle jag vilja uttrycka en mycket varm önskan om att man kunde göra en sådan omflyttning av det klientel som nu finns vid våra ungdomsvårdsskolor, att de svårast missanpassade ungdomarna inte placeras på Visingsö, utan att man där i stället kunde få en förläggning med sådana ungdomar att man inte behöver riskera svåra följdverkningar för den bofasta ungdomen och befolkningen i övrigt på ön.

Här har erinrats om det riksdagsbeslut som fattades år 1952 och enligt vilket ungdomar under 18 år skall omhändertas inte av kriminalvården utan av socialvården. Det är inte bara det att även kriminalvården saknar resurser, utan det måste ur alla synpunkter vara oriktigt att kriminalvården på grund av platsbristen inom socialvården ser sig nödsakad att ta hand om ungdomarna. Jag vill vädja till riksdagen att besinna det ansvar som det innebär att först fatta ett beslut av detta slag och sedan inte göra något för att det skall kunna effektueras.

Jag vill, herr talman, sluta med en varm vädjan till kammaren att biträda den reservation, som avgivits av herr Ohlson m. fl. och som dock innebär en liten ljusning i det mörker som nu råder på detta område.

Fru BOMAN (h):

Herr talman! Jag delar fullkomligt de tidigare talarnas uppfattning om det allvarliga i denna fråga, men jag skall

Statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården: Avlöningar

inte gå in på den sakdiskussion som här förts. Jag vill emellertid redan nu säga att jag kommer att avsluta mitt anförande med att yrka bifall till reservationen. Det är närmast en liten detalj i sammanhanget som jag skulle vilja beröra.

I en motion, nr 21 i denna kammare, som jag själv och några kamrater väckt, har vi velat rikta uppmärksamheten på något som vi anser vara en betydelsefull faktor när det gäller arbetet bland missanpassade ungdomar, nämligen att det finns en andlig rådgivare till hands för detta klientel. Vi hade tänkt oss att det skulle tillsättas en eller ett par sådana andliga rådgivare, men vi har lämnat öppet för riksdagen att ta ställning till frågan om vilka dessa rådgivare skulle vara. Vi har bara poängterat att tjänsten är av utomordentligt ömtålig karaktär och att endast den bästa kraften är lämplig för uppgiften.

Såvitt jag kan se är klientelet vid ungdomsvårdsskolorna det enda som saknar tillgång till andliga rådgivare. Vid fängelserna finns det ju fängelsepräster, låt vara inte till det antal som skulle vara motiverat. Fängelseprästen tränger sig inte på fångvårdsklientelet, men det är känt för varje fånge vilken dag han besöker fängelset, och den som vill samtala med fängelseprästen och få hjälp meddelar bara detta och så förmedlar någon denna kontakt. Vad som sedan säges vid samtalet mellan dessa två, stannar dem emellan, och jag vet att det varit av oerhörd betydelse för många bland detta klientel att då och då få tala ut med någon som haft förståelse för deras speciella svårigheter.

Den friska ungdomen har ju tillgång till andlig rådgivning av olika slag. Det finns kuratorer vid skolorna och andliga rådgivare vid gymnasierna, och det finns studentpräster. Jag kan säga här som när det gäller fångvården: De finns inte i tillräckligt antal men de finns där i alla fall. Sjuka människor har samma möjlighet. Det är bara detta klientel

som saknar den. Vi har velat fästa uppmärksamheten på detta tomrum, och jag tror, att det skulle ha varit av betydelse om vi kunnat fylla det.

Utskottet har inte gått så djupt in på denna fråga, men det gör två uttalanden, som jag är mycket glad över. Det första kan jag understryka till alla delar, och det andra uppskattar jag mycket. Utskottet poängterar betydelsen av den utomordentligt goda fostrargärning den personal utför, som är knuten till ungdomsvårdsskolorna. Jag skulle vara den sista som på något sätt skulle vilja förringa den. Vad vi avsett var bara att det skulle bli en tillgång för dem, som sköter denna mödosamma tjänst. Det kan inte på något sätt vara ett underkännande av dem, att man pekar på att kanske någon mer skulle kunna uträtta något och därtill på ett annat område.

Därutöver uttrycker utskottet en viss uppskattning av våra synpunkter. Det anser att det finns visst berättigande för dessa men hänskjuter frågan till avgörande hos skolstyrelserna. Jag kan dock inte riktigt förstå detta uttalande. Visserligen är skolstyrelserna ganska väl företrädde i riksdagen, men rent formellt tappar vi bort frågan om vi låter den gå den vägen. Skolstyrelserna brukar inte i andra fall ta initiativ till tillsättandet av personal. Vi kan — det tror jag att övriga här i kammaren som är engagerade i detta arbete kan vittna om — uttala oss om en tjänsteman i det ena eller andra avseendet, men initiativet till tillsättandet har väl ändå socialstyrelsen. Riksdagen har också dessförinnan sagt sitt ord.

Utskottet slutade med att ge en rekommendation till skolstyrelserna. Vi som är närvarande här kan ta den med oss hem, men i övrigt har man tappat bort själva frågan. Det finns anledning att komma tillbaka till den.

Herr talman! Jag skall sluta mitt anförande med att, som jag inledningsvis sade, yrka bifall till reservationen.

Statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården: Avlöningar

Herr SEHLSTEDT (s):

Herr talman! Jag skall inte ta upp fru Bomans anförande till närmare behandling på annat sätt än att jag tillåter mig att bara göra den iakttagelsen, att det klientel som vi har ute på ungdomsvårdsskolorna har en hel ocean mellan sig och en normal livsföring och åtminstone två oceaner på vägen till Vår Herre. Vad pojkarna behöver är folk som över huvud taget kan handskas med dem. Den största tjänst vi skulle kunna göra ungdomsvårdsverksamheten vore att se till att vi finge den nödvändiga personalförstärkningen vid skolorna.

Som kammaren kanske erinrar sig förekom det här förra året en debatt, varvid många riktade anmärkningar mot regeringen, därför att den inte var tillräckligt generös emot ungdomsskoleverksamheten. Jag tillät mig för mitt vidkommande att fästa kammarens uppmärksamhet på att det fanns en chans för den, då frågan om skolornas anslag komme på dagordningen att själv visa den generositet, som den tyckte att regeringen saknade. Mot den bakgrunden finns det uppenbarligen möjligheter att i dag göra en tjänst åt denna verksamhet, som faktiskt — det är ingen överdrift — befinner sig i en definitivt katastrofal situation som icke kommer att lätta, eftersom ungdomsbrottsligheten ökar. Det är det kalla faktum kammaren står inför, och det är med hänsyn därtill som jag anser det angeläget att man vidgar resurserna något mer än för närvarande.

Jag skall inte fördjupa mig i Visingsöprojektet utan vill bara göra den lilla anmärkningen i sammanhanget, att medan socialstyrelsen försöker göra en god affär genom att köpa en ny skola nere på Visingsö sitter vi här i riksdagen och mediterar och väntar att något framdeles skall ske. Vore det inte bättre att man på en gång finge möjlighet att genomföra denna affär, i all synnerhet som det är mycket stor risk för att det

förmånliga erbjudandet på Visingsö kan komma att gå socialstyrelsen helt ur händerna och ett annat projekt sannolikt kommer att kosta mycket mera?

Jag begärde egentligen ordet därför att jag med en liten bild ville belysa vad fröken Elmén i sitt första anförande i debatten talade om, nämligen väntetiderna.

Jag har här plockat fram en akt, som just nu är aktuell, därför att vederbörande barnavårdsnämnd har anmält Lövstaskolan till justitiekanslersämbetet för att skolan inte har berett plats åt ett katastroffall. Jag har här papperen, som visar, att den pojke som det gäller den 12 juli förra året dömdes till skyddsuppfostran. Ansökan sändes till socialstyrelsens skolbyrå om intagning på ungdomsvårdsskola. Han blev intagen på S:t Lars' sjukhus för undersökning, överflyttades sedermera till psykiatriska kliniken i Lund. Så kom den 9 augusti 1956 besked från socialstyrelsen, att han skulle få plats på Lövsta yrkesskola. Men där fanns inte plats. Han flyttades över till IOGT:s inackorderingshem i Landskrona och därifrån tillbaka till adoptivhemmet, därför att inackorderingshemmet inte kunde sköta pojken. Det kom klagomål från adoptivföräldrarna, som meddelade att de inte kunde ha pojken kvar. Han återbördades till IOGT:s hem i Landskrona, för därefter ut till sjöss, rymde från båten, blev misstänkt för stöld, omhändertogs av polisen, som han fick stanna hos i fyra dagar, blev intagen på ett inackorderingshem i Hälsingborg, rymde därifrån och återvände till adoptivhemmet. Nödrop från adoptivhemmet, som inte kunde ha honom kvar! Han blev överflyttad till inackorderingshem i Karlskrona, rymde därifrån tillbaks till adoptivföräldrarna, blev anhållen av landsfiskalen i Eslov och blev häktad för stöld. Han är fortfarande en av dem, som sitter och väntar på plats i Lövsta, där väntelistan i dag upptar inte mindre än 29 fall,

Statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården: Avlöningar

varav de flesta är pojkar, som just är av den typ jag här skildrat och som man under väntetiden gång efter annan, även frånsett om de begår brott, måste flytta mellan olika anstalter eller inackorderingshem för att över huvud taget ha någonstans att göra av dem.

Nu skall Fagared, som herr Munktell nämnde, bli en hjälp åt Lövsta, eftersom samma klientel behandlas där. Tyvärr är också Fagared fullbelagt. Vi har en lång väntelista och sitter i sjön utan att kunna göra ett dyft, emedan det inte finns medel och inte finns platser, därför att riksdagen visserligen är allmänt välvillig till kraven på insatser men har väldigt svårt att samla sig till dessa insatser.

Jag skulle dessutom, herr talman, vilja säga några ord om läkarfrågan vid Lövsta. Vi har haft en psykiater där, doktor Hartelius, som med visst dunder och brak sade upp sig liksom läkaren vid Roxtuna. Han kunde inte gå kvar i sin tjänst bl. a. därför att han var överbelastad med arbete. Tjänsten är för tung. Det har riksdagen tidigare insett, då den inrättat en tjänst som underläkare till skolans förfogande. Men underläkartjänsten har inte kunnat besättas, naturligtvis till följd av bristen över huvud taget på psykiatrer. Departementschefen föreslog nu, att underläkartjänsten, eftersom den stått ledig länge, skall förvandlas till en psykologtjänst. På denna punkt har utskottet dess bättre inte följt departementschefens förslag. Det finns alltså möjlighet att anställa en underläkare i Ce 29. Jag har i en motion hemställt, att underläkartjänsten skulle läggas om till en försteläkartjänst i Ca 31 för att bereda innehavaren något bättre löneförmåner än vad han har för närvarande, ett försök med andra ord att åtminstone underlätta anställandet av en läkare vid sidan av den chefsläkare, som vi ju söker efter men fortfarande saknar och som vi måhända inte får, därför att ifrågakommande läkare känner till att

tjänsten i sig själv är alldeles för presande utan stöd från en biträdande läkare. Det vore faktiskt en tjänst om kammaren ville ta denna motion, nr 150 i denna kammare, och bereda oss möjlighet att eventuellt lösa läkarfrågan i Lövsta, vilket är så mycket angelägnare som Lövsta med sin ställning som skola för psykiatriskt rubbade knapast kan existera utan att dessa läkartjänster är besatta.

Jag ber, herr talman, att med detta få yrka bifall till reservationen, och jag tillåter mig också att i varje fall symboliskt yrka bifall till motionen — nr 150 i denna kammare — om Lövsta läkarna.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! När jag lyssnat till alla de anföranden som redan hållits på denna punkt, har jag frågat mig, varför så många i denna kammare måste träda upp och säga i stort sett samma sak men i olika vändningar. Jag måste dra den slutsatsen, att man mycket starkt känner behovet av att någonting snarast görs åt denna stora brist på möjligheter att ta hand om en ungdom, som råkat komma vid sidan av lagens ramar.

Majoriteten i utskottets tredje avdelning saknar inte vetskap om det allvarliga läget. Jag hävdar mycket bestämt, att vad utskottet skrivit i denna fråga är starkare än någonsin tidigare. Någon talare var uppe och sade att det var platoniskt. Ja, hur vill man då att statsutskottet skall skriva? Det är klart att man inte väljer sådana starka uttrycksmedel som man kan göra i andra sammanhang, t. ex. i ett enskilt anförande här i riksdagen. Utskottet får hålla sig inom ramen för det lämpliga när det gäller att välja uttrycksmedel.

Man gör här gällande, att det skulle vara en stor skillnad mellan vad utskottet sagt och vad reservanterna anför i sin reservation, vilken utmynnar

Statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården: Avlöningar

i ett yrkande om Visingsö. Ett faktum är emellertid att utskottets skrivning innebär, att man kan göra precis lika mycket åt Visingsöförslaget om man följer utskottet som om man följer reservanterna. Kungl. Maj:t är inte enligt utskottets skrivning hindrad att, om man finner det möjligt, komma fram med förslag om Visingsö till hösten och begära pengar. Man kan även välja en annan plats än Visingsö.

Utskottsavdelningen har, såsom framgår av utskottets skrivning, genom den byråchef i socialstyrelsen, vilken har hand om dessa frågor, inhämtat uppgifter om hur det ligger till. Vissa sifferuppgifter finns också på s. 32 i det föreliggande utskottsutlåtandet. Vi har därtill fått veta, att läget för varje månad blir allt allvarligare. Allt detta känner vi således till och har behov av att redovisa här i kammaren.

Utskottet har anfört, att det saknas fasta hållpunkter för en uppskattning av platsbehovet under nästa budgetår. Utskottet säger vidare: »Frågan om vilka åtgärder som bör vidtagas fordrar emellertid enligt utskottets mening ytterligare överväganden. Utskottet är därför icke berett att utöver propositionens förslag nu tillstyrka de utbyggnadsförslag som framlagts i motionerna...» Utskottet har också sagt, liksom departementschefen, att läget är tillräckligt oroande för att inge allvarliga betänkligheter.

Läser vi vidare i utskottets utlåtande går det i samma anda. Utlåtandet utmynnar i att utskottet föreslår, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ger till känna av utskottet förordade åtgärder beträffande ungdomsvårdsskolorna. Där har Kungl. Maj:t således fått fullmakt att göra allt som kan vara möjligt att göra på hithörande område. Därav följer, att Kungl. Maj:t till hösten kan komma att begära pengar för detta ändamål.

Sedan vill jag säga några ord om läkarfrågan. Det är inte bara läkarfrå-

gan på Lövsta som är svårlöst. Vi har över huvud taget svårt att få fram läkare med psykiatrisk kompetens i tillräckligt antal här i landet. Det är inte säkert att vi får fram flera läkare genom att vi säger, att vi bjuder ut denna tjänst i en högre lönegrad. Antalet läkare blir lika stort, och vi har en brist på mer än ett område.

Som herr Sehlfstedt redan erinrat om gjorde vi en avvikelse från Kungl. Maj:ts förslag. Detta skedde främst efter överläggningar med den byråchef som jag redan återopat. Det förefaller som om även Kungl. Maj:t utan vidare bör kunna vara med om detta. Det är inte säkert att detta ger någonting i praktiken, men man har i varje fall inte avskurit möjligheten för vederbörande skolstyrelse att få en underläkare till Lövsta.

Vi måste i statsutskottet alltid vara mycket kallsinniga mot yrkanden om nya tjänster. Det är en princip som vi ha behov av att upprätthålla. Vi kan inte här i riksdagen undan för undan besluta om tillsättandet av nya tjänster. Vi måste se till att Kungl. Maj:t får kolla i sådana frågor. Det är en allmän princip som alltid godtagits i den svenska riksdagen.

Vad till sist gäller den motion, som fru Boman talade för, kan jag gärna erbjuda att utskottets skrivning utgör en kompromiss. Det ligger inte så till att dessa ungdomar skulle vara svältfödda i fråga om den andliga vården, det är kanske snarare tvärtom. Det finns nog exempel på att denna andliga vård kan meddelas på ett sätt, som är mindre lämpligt och som avsatt resultat, som gett vederbörande skolstyrelse en hel del besvär. Om skolstyrelserna önskar finns det möjligheter för olika samfund att efter framställning därom komma till respektive skolor och hålla en andaktsstund med eleverna. Av de uppgifter, som utskottsavdelningen haft tillgång till, har jag fått intrycket att man formligen tävlar om att utnyttja dessa möjligheter.

Statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården: Avlöningar

Om det upprättades en tjänst i enlighet med motionärernas förslag, skulle väl dess innehavare fara omkring och kanske närmast få kontakt med skolstyrelserna. Jag ser att fru Boman antyder, att motionärerna inte ser så på saken, men vad skall denna tjänsteman ha för uppgift? Han skall se efter om den andliga vård, som anses vara av behovet påkallad, ges i de olika skolorna. Någon mening måste det vara i motionärernas yrkande. Den som reser omkring skall väl också vara i tillfälle att ta kontakt med ungdomen. Vi har emellertid inom avdelningen fått ta del av vittnesbörd, som klart visat att ett sådant arrangemang sannolikt skulle vara det minst lyckade man kunde tänka sig. Det finns ju ofta i närheten av dessa skolor folk, som genom sin dagliga gärning är lämpliga för dessa uppgifter. Det måste då vara bättre att skolstyrelserna försöker att bland detta klientel, om jag får använda det uttrycket, välja ut lämpliga personer, som kan upprätthålla fortlöpande kontakt med dessa ungdomar. En sådan fortlöpande kontakt skulle ju inte bli möjlig om man ginge på det yrkande, som ställts i den av fru Boman framburna motionen. Vi har klart för oss, fru Boman, att det inom dessa skolstyrelser råder delade meningar om dessa ting, och jag har intrycket, att om företrädare för dessa styrelser hade tillfälle att träda upp här i dag och säga sin mening, så skulle en stor majoritet utan tvekan säga: Det Bomanska projektet är ingenting för oss; det gagnar inte syftet.

Herr talman! Jag ber att med det anförda få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr MUNKTELL (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Åkerströms långa anförande föranledde mig bara till två reflexioner.

Då herr Åkerström förvånade sig över att så många talare från skilda läger i

denna fråga framfört en fullt enhällig mening, vill jag bara framhålla att den enkla förklaringen därtill är, att dessa anföranden är uttryck för en mycket stark opinion bland sådana, som verkligen har sysslat med och ägnat ett stort intresse åt dessa frågor.

Den andra reflexionen anknyter sig till herr Åkerströms försök att sudda ut skillnaden mellan utskottsutlåtandet och reservationen. Jag skulle faktiskt vilja be kammarens ledamöter att i detta avseende läsa innantill. Det är en väldig skillnad mellan å ena sidan utskottsmajoritetens uttalande, att det enligt utskottets mening erfordras ytterligare överväganden, och å andra sidan reservationens direkta uttalande om denna yrkesskola på Visingsö. Skillnaden mellan utskottets förslag och reservationen är alltså helt enkelt att reservationen innehåller ett konkret förslag.

Fru BOMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag är mycket tacksam för den sista delen av herr Åkerströms anförande. Det går nämligen till protokollet och blir därigenom offentlig handling. Hade uttalandet stått i utskottsutlåtandet, hade det betytt ännu mera.

Det är värdefullt att det slås fast, att det i närheten av dessa skolor finns möjligheter, som man bör ta vara på. Jag är inte säker på att man inom skolorna haft uppfattningen att man kan tillgodogöra sig just dessa möjligheter.

Om jag alltså är glad över detta uttalande av herr Åkerström, så blev jag å andra sidan en aning tveksam då han sade, att man gjort erfarenheter, som inte varit så gynnsamma. Vi vet alla att det finns människor, som kan klandras för ovist nit, och det är av den anledningen jag ansett att det skulle ha varit bättre om riksdagen uttalat sig för en sådan tjänst som föreslagits i motionen. Man kunde då mycket noggrant ha provat, att till denna tjänst

Statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården: Avlöningar

komme att knytas just den person, som man hyste det allra största förtroende för och som — så långt man kunde bedöma — ägde de bästa förutsättningar för att fullgöra de mycket ömtåliga uppgifter det här är fråga om. Det gäller inte bara vad herr Åkerström här talade om, nämligen att man kommer och ser hur förhållandena är på skolorna, efterhör vilken vård eleverna får eller inte får, och anordnar andaktsstunder. Vad jag fäster mycket större avseende vid är, att även de i dessa skolor intagna ungdomarna får möjlighet att på tu man hand tala ut med någon, som icke för vidare, vad han får höra om saker som de inte vill eller kan tala med någon annan om. Det är detta jag ansett skulle kunna ske genom den i motionen föreslagna anordningen.

Till herr Sehlstedt vill jag endast säga, att jag nog tycker att distanserna blir underliga. Vägen är alltid kortast till Vår Herre.

Herr ÅKERSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Det var i två avseenden som herr Munktell hade erinringar att göra mot vad jag hade sagt.

Vad beträffar det första, så sade jag faktiskt någonting som liknade det herr Munktell ville ha fram.

Vidare sade herr Munktell att skillnaden mellan reservanternas och utskottets förslag var, att reservanterna hade ett konkret förslag. Ja, men även i reservationen säges, att det bör vara en utredning; inte heller reservanterna är beredda att utan vidare fatta ett beslut om att förvärva Visingsöfastigheten. Utskottet säger efter att ha slagit fast att läget är tillräckligt oroande för att inge allvarliga betänkligheter: »Frågan om vilka åtgärder som bör vidtagas fordrar emellertid enligt utskottets mening ytterligare överväganden.»

Reservanterna säger alltså, att man bör fortsätta att utreda frågan om Vi-

singsö, och vi säger någonting som i sak är detsamma.

Herr MUNKTELL (h) kort genmäle:

Herr talman! Efter herr Åkerströms sista yttrande hoppas jag, att herr Åkerström röstar för reservationen.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Får jag först säga till herr Sehlstedt, att jag tror inte att man skall skära det klientel som finns vid ungdomsvårdsskolorna över en kam. Det kan mycket väl hända att där finns sådana som känner sig stå två oceaner från Vår Herre, men jag tror också att det bland detta klientel finns personer, för vilka det är ett led i återanpassningen att de kan få de religiösa kontakterna. Jag tror att detta är någonting som man skall ha i minnet, oavsett vilken uppfattning man har om sitt eget avstånd till Vår Herre.

Får jag sedan säga, att jag med undantag för detta enda i allt väsentligt kan instämma med herr Sehlstedt. När herr Åkerström säger att det inte är någon skillnad mellan utskottsmajoriteten och reservanterna, måste jag säga, att den som sysslat med sådana frågor någon tid fått klart för sig, att det behövs ganska hårda och bestämda beställningar från riksdagens sida för att de skall bli effektuerade. Här har åberopats 1952 års lag, och här åberopas de direkta uttalanden som då gjordes, att lagen icke skulle träda i kraft, förrän det fanns nödiga resurser för ungdomsvårdsskoleväsendet att ta hand om detta klientel. Nu står vi i den situationen, att utskottet självt säger, att det föreligger ett behov av ytterligare 86 platser och att vi enligt utskottets eget förslag möjligen skulle kunna åstadkomma 77 av dessa platser. De uppgifter som vi nu har angående platsbristen visar emellertid, att platsbristen närmar sig 170. Det har inträtt en kraftig ytterli-

Statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården: Avlöningar

gare ökning, och allting tyder på att denna nödsituation kommer att bli värre och värre, tills vi kanhända befinner oss i samma läge med ungdomsvårdsskoleväsendet som vi nu befinner oss i beträffande fångvården, nämligen att vi får ta praktiskt taget vilka anstalter som helst, som över huvud taget går att få fram, till de priser som blir nödvändiga, utan att det blir någon möjlighet att planlägga. Vi måste försöka undvika att komma in i den situationen. Och det är inte minst genom att lösa ungdomsvårdsskoleproblemen i dag som vi kan få möjligheter att lösa fångvårdsskoleproblemen i morgon. Ju sämre vi sköter ungdomsvårdsskoleväsendet för närvarande, desto svårare kommer fångvårdsskoleproblemet att bli i fortsättningen.

Under sådana förhållanden har man faktiskt skäl att gå någorlunda snabbt fram. Nu säger herr Åkerström att det inte är så stor skillnad på utskottsmajoritetens och reservanternas formulering. Men det finns ändå i reservationen två saker, som inte återfinns i utskottets skrivning, nämligen för det första kravet på ett bestämt uttalande om att utredningen skall bedrivas skyndsamt och för det andra förklaringen att utskottet förutsätter att »Kungl. Maj:t vidtager åtgärder för att riksdagen skall kunna i särskild ordning besluta anvisande av medel för skolans anordnande», vilket jag förmodar betyder att förslag om anslag på tillägsstat bör framläggas i höst. Någoting motsvarande finns inte i utskottsmajoritetens förslag, och det innebär väl ändå att det är en ganska väsentlig skillnad.

Det är klart att detta bara är en delösning. Det är inte fråga om något större elevantal; man räknar att skolan skall kunna ta 20 elever. Men det är inte bara antalet elever det gäller, utan det gäller även differentieringen. De differentieringsmöjligheter man får genom att bygga upp en ny skola, som i dag kan ta 20 elever men som kanske kan byggas ut i framtiden, är det inte

minst väsentliga i detta förslag. Vi har alltför många stora ungdomsvårdsskolor. Vi har brist på de mindre skolorna, där möjligheterna till individuellt omhändertagande är något större.

Valet av Visingsö har kritiserats och diskuterats, och det är klart att man kan ha olika uppfattning. Låt mig bara framhålla att närheten till folkhögskolan på Visingsö i och för sig är en tillgång i detta sammanhang.

Det finns för flickor, men inte för pojkar en ungdomsvårdsskola där man kan ta hand om det mera begåvade och mera lättskötta klientel som kan knytas an till folkhögskolans undervisning. På Visingsö skulle man ha möjlighet till en direkt anknytning mellan ungdomsvårdsskolan och folkhögskolan, och det tror jag från många synpunkter skulle vara väsentligt när det gäller återanpassning av vissa typer av ungdomsvårdsskoleelever, ty det är ju ändå fråga om att så snart som möjligt få dem att bli normala, dugliga medborgare i samhället.

Det har slutligen sagts — inte i debatten här, men i annat sammanhang — att det skulle vara oerhört svårt att få personal till en skola som vore förlagd på Visingsö. I själva verket har det gjorts vissa undersökningar på den punkten, och de undersökningarna tyder på att det inte skulle finnas några avgörande svårigheter i fråga om personalrekrytering. Skulle man räkna med att ungdomsvårdsskolornas personal krävde en behaglig placering i lokalt hänseende, skulle vi, tror jag, få varken rektorer, assistenter eller lärare till ungdomsvårdsskolorna. De flesta av dessa skolor ligger nämligen så till, att bara den som har ett levande intresse och är beredd att mer eller mindre offra sig för uppgiften över huvud taget ger sig in på denna bana. Under sådana förhållanden har man väl rätt att förmoda, att det skall gå att få personal också till denna skola.

Det är också uppenbart att om riks-

Statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården: Avlöningar

dagen inte i dag gör ett bestämt uttalande, äventyras möjligheterna att få någon lösning av denna fråga innan vi om ett år har att diskutera femte huvudtiteln igen och möjligen får ett utskottsutlåtande av ungefär samma innehåll som det vi ser i dag.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Herr Åkerström drog den slutsatsen av de många vittnesbörden här, att det fanns ett stort och levande intresse för detta ärende, eftersom man sade samma sak med så många olika ord. Jag tror att han har rätt. Det är roligt med folk som kan variera sina uttryckssätt men ändå i sak förfäktar samma mening, och här bör det ju vara en verklig styrka att många talare med så stort eftertryck har behandlat själva sakfrågan. Jag tycker också det är ett gott betyg åt denna kammare att vi, trots de många ärenden som står på föredragningslistan, ändå ger oss tid att se litet på detaljerna i en angelägenhet som betyder så mycket för vårt folk.

Här har påtalats bristen på vårdplatser, som såvitt jag förstår är den springande punkten när det gäller ungdomsvårdsskolorna. Det tar för lång tid mellan beslutet om omhändertagande och själva intagningen. Inte nog med att den långa väntetiden äventyrar verkan av allt vad vård heter; också de rättsliga grunderna för vården rycks liksom undan genom att övervakningen ofta upphör innan den egentliga vården kan påbörjas.

Det kom häromdagen en asocial individ för att resonera litet om sin situation. Han var tillräckligt begåvad för att veta att lagen inte fungerade i hans fall därigenom att övervakningstiden var slut och någon plats på en ungdomsvårdsanstalt inte fanns att uppbunga. Det låg både triumf och satir i hans ord när han kort och gott kon-

staterade, att detta var den nya vårdformen.

Det skall villigt erkännas att utskottet lägger fram åtskilliga positiva förslag, men utskottsmajoriteten vill dröja med vissa utbyggnader och utvidgningar, vilka vi som sysslar med socialvård känner som oerhört angelägna. Herr Munk-tell hade rätt när han härvidlag talade om faran i dröjsmål. Den som nästan dagligen träffar sådana människor som detta ärende gäller måste säga sig, att bara ett halvårs förskjutning redan är alldeles för mycket. Herr Åkerström menade att ingen större skada sker om vi avslår Visingsö-förslaget. Jag undrar om den uppfattningen står sig. Det måste väl ändå bli fråga om minst ett halvt års förskjutning. Jag tycker socialstyrelsen är värd heder för sin snabba utredning på denna punkt och sitt förslag att den gamla teosofskolan med dess stora lokalmöjligheter skall tagas i anspråk för detta ändamål. Förslaget förtjänar ett bättre öde än att läggas på is, vilket kanske betyder att det går om intet. Det är rätt förvånande att utskottsmajoriteten ändå har velat gå med på ett sådant fördröjande.

Jag vill till slut, herr talman, anför en synpunkt, som kanske inte direkt kan föranleda något yrkande men som jag tycker ändå bör komma med i bilden, eftersom den faktiskt hör till ungdomsdebatten och vi kanske i framtiden får återkomma till den. Det gäller frågan, huruvida man inte bör aktivisera folkrörelserna till större sociala insatser. Det fanns en tid då man trodde att samhällets socialvård kunde lösa alla problemen de enskilda initiativen förutan. Det blev på den tiden ett ganska stort manfall när det gällde anstaltsvården och över huvud taget insatserna på detta område. De enskilda initiativen ansågs på många håll inte nödvändiga — den uppfattningen kunde man kanske böja sig för i det läget — men ibland ansågs de inte heller önskvärda. Nu har jag ett intryck av att vinden har vänt

Statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården: Avlöningar

sig och att såväl socialstyrelsen som andra myndigheter har en annan uppfattning. Jag tänker då på bl. a. Stockholms socialborgarråd, herr Mehr, som för inte så länge sedan klart gav uttryck för sin uppskattning av de enskilda och kristna intressena i socialvården. Man betraktar numera dessa insatser som ett värdefullt komplement till samhällets egna.

Det relevanta i detta sammanhang är, herr talman, om man skulle kunna tänka sig att från samhällets sida starkare uppmuntra startandet av institutioner som kompletterade samhällets vård inom olika vårdområden. Det skulle innebära att man gärna såge att exempelvis Frälsningsarmén, Sociala missionen i Stockholm, Stadsmissionen, kyrkan, de frikyrkliga samfundet, nykterhetsrörelsen med bättre stöd från myndigheternas sida kunde realisera en hjälpinsats på detta område. De skulle helt enkelt kunna få åtaga sig ett beting och hjälpa oss att lösa en så ohjälpligt hopplös situation som den vi nu befinner oss i. Ett exempel på att det lyckats har vi ju i IOGT:s inackorderingshem för ungdom.

Statens medverkan skulle då inskränka sig till medelsanvisning och till den rent förvaltningsmässiga kontrollen. I övrigt skulle respektive korporationer få sätta in sin initiativkraft, sin sociala offervilja och sin rent personliga idealitet i kampen mot asocialitet och ungdomsbrottslighet. Vårdproblemen håller ändå på att växa oss över huvudet, och då måste vi se oss om efter alla tänkbara bundsförvanter.

För dagen, herr talman, ville jag gärna se att vi gjorde det mesta möjliga och bästa möjliga för samhällets egen vård av missanpassad ungdom inom olika vårdområden. Dit hör enligt min mening den utbyggnad som socialstyrelsen har planlagt beträffande Vingsö. Jag yrkar i detta sammanhang bifall till reservationen av herr Ohlson m. fl.

Fru TORBRINK (s):

Herr talman! Det har inte varit några gråtmilda inlägg i denna ungdomsdiskussion i dag, men man har ändå märkt en underton av om inte förtvivlan så i varje fall ganska stor pessimism över det läge som råder i dag. Jag måste, herr talman, också blanda mig i den kören och kanske med ungefär samma ord som de övriga komma till slutsatsen om bifall till reservationen.

Man har här resonerat från barnavårdsnämndens synpunkt, från nämndemannens och inte minst från ungdomsvårdsskolans synpunkt, och jag kan, herr talman, göra mig till tolk för samtliga dessa tre olika synpunkter.

Man kan väl ändå slå fast att dagens ungdom inte är sämre än den någonsin varit. Det är ingen procentuell ökning av ungdomsbrottsligheten. Vi får bara ta konsekvensen av att vi har ökade ungdomskullar, och det är det som är problemets kärna. Det är ganska värdefullt att detta slås fast i en tid då man överallt i vårt land, inte minst i tidningspressen, beskärmar sig över den oroande brottsligheten.

Man kan säga att det är många områden som behöver upprustning, och det vet vi väl. Vi förstår statsutskottet som har att avväga de olika önskemålen, och vi förstår finansdepartementet som skall göra detsamma. Men om man vill se upprustning på detta område ur ekonomisk synpunkt, måste man ändå säga att det är god ekonomi att rusta upp ungdomsvården, ty det är ju ungdomen som hör framtiden till. Den ungdom, som vi låter komma på glid och inte kan hjälpa i det psykologiska ögonblicket, har sämre möjligheter att bli goda samhällsmedborgare än den som vi kan förhjälpa till att bli hyggliga medborgare. Det är därför vi önskar en upprustning av samhällets möjligheter att ta hand om ungdom som kommit på glid.

Ingen är väl så rotlös som en ung människa, som av barnavårdsnämnden

Statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården: Avlöningar

har blivit omhändertagen för skydds-
uppfostran och för vilken i vederbör-
lig ordning begärts inträde till ung-
domsvårdsskolan därför att man ansett
det vara bäst för honom eller henne —
icke som straff utan som hjälp — och
vilken sedan går från barnavårdsnämnden
med beskedet att det kan dröja
fyra, fem, kanske ännu flera månader
innan han kan komma in på ungdoms-
vårdsskolan. Det ligger snubblande nära
för den unga människan att ställa sig
en garde mot samhället och under den
tid, då han går och väntar på intagning
på ungdomsvårdsskola, stjäla en bil
eller göra någonting annat brottsligt.
Varenda barnavårdsnämnd vet att så
sker. Det är materiella värden, och det
är även ungdomen själv som står på
spel. Därför är det god ekonomi om
man kan hjälpa till att rusta upp vård-
möjligheterna. Enda möjligheten för en
dylik ung människa är, att han blir
häktad, så att han tas om hand som ett
katastroffall. Men vad skall man göra
på ungdomsvårdsskolorna, när det är
fullt förut? Man har bara en utväg att
få plats för katastroffallen, nämligen att
sovra bort dem som kanske ändå skulle
behöva en längre tids vistelse på ung-
domsvårdsskolan för att få en mera sä-
ker utgångspunkt i tillvaron. Därför
skulle man önska, att man kunde få
större resurser. När socialstyrelsen an-
visat en möjlighet här till, tycker jag
ur de synpunkter jag förfäktar, att det
vore riktigast att riksdagen ginge den
vägen, vilket betyder bifall till reserva-
tionen.

Det kunde vara mycket att säga om
denna sak. Jag vill emellertid sluta med
att klart och tydligt deklarerar, att om
vi har sagt, att socialvården skall ta
hand om en del ungdomar för att de
inte skall hamna inför domstolarna och
i straffregistret, så är det också en gärd
av rättvisa mot dessa ungdomar på glid,
att vi skaffar oss de resurser, som är
nödvändiga för detta.

Jag ber med dessa enkla ord att få
yrka bifall till reservationen.

Efter härmed slutad överläggning
gav herr talmannen beträffande *styc-
kena I och II* propositioner dels på
bifall till utskottets hemställan dels
ock på bifall till samma hemställan
med den ändring av motiveringen, som
föreslagits i den vid punkten fogade
reservationen; och fann herr talman-
nen den förra propositionen vara med
överbärande ja besvarad. Fröken El-
mén begärde emellertid votering, i an-
ledning varav efter given varsel föl-
jande voteringsproposition upplästes
och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller
statsutskottets hemställan under punk-
ten 35:o), styckena I och II, i utskot-
tets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit
utskottets berörda hemställan i dessa
delar med den ändring av motivering-
en, som föreslagits i den vid punkten
fogade reservationen.

Sedan kammaréns ledamöter härefter
intagit sina platser och voteringspro-
positionen blivit ännu en gång uppläst,
verkställdes omröstning genom uppres-
ning. Herr talmannen tillkännagav, att
han funne tvekan kunna råda angående
omröstningens resultat, vadan votering
medelst omröstningsapparat anställdes.
Därvid avgåvos 89 ja och 123 nej, var-
jämte 6 av kammaréns ledamöter för-
klarade sig avstå från att rösta.

Kammarén hade alltså bifallit utskot-
tets hemställan med den ändring av
motiveringen, som föreslagits i reser-
vationen.

I fråga om *stycket III* gav herr
talmannen propositioner dels på bifall
till utskottets hemställan dels ock på
bifall till denna hemställan med den

Bidrag till kommunala nykterhetsnämnder

ändring däri, som föreslagits i motionen II: 150; och biföll kammaren utskottets hemställan oförändrad.

Punkterna 36—56

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 57***Bidrag till kommunala nykterhetsnämnder**

Kungl. Maj:t hade (punkt 59, s. 191—194) föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordade ändringar av grunderna för bidrag till kommunala nykterhetsnämnder och bidrag till resekostnader vid intagning å allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare, att tillämpas fr. o. m. den 1 juli 1957, dels ock till Bidrag till kommunala nykterhetsnämnder för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 6 800 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft sex motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Englund m. fl.* (I: 245) och den andra inom andra kammaren av herr *Rimmerfors m. fl.* (II: 342), hade hemställts, att det av socialministern föreslagna statsbidraget på 75 % av de kommunala nykterhetsnämndernas kostnader måtte få tillämpas fr. o. m. den 1 januari 1957.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Lindblom* och *Sundelin* (I: 355) och den andra inom andra kammaren av herrar *Gustafsson* i Skellefteå och *Gustafson* i Göteborg (II: 341) hemställts, att riksdagen måtte dels med den ändring som föreslagits i motionerna godkänna de av departementschefen förordade ändringarna av grunderna för bidrag till kommunala nykterhetsnämnder och bidrag till resekostnader vid intagning å allmän vårdanstalt

för alkoholmissbrukare att tillämpas fr. o. m. den 1 januari 1957, dels ock till Bidrag till kommunala nykterhetsnämnder för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 7 500 000 kronor.

Utskottet hemställde att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 245 och II: 342, I: 355 och II: 341 samt I: 100 och II: 139, sistnämnda bägge motioner såvitt nu vore i fråga,

a) godkänna de av departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 3 januari 1957 förordade ändringarna av grunderna för bidrag till kommunala nykterhetsnämnder och bidrag till resekostnader vid intagning å allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare, att tillämpas fr. o. m. den 1 juli 1957;

b) till Bidrag till kommunala nykterhetsnämnder för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 6 800 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Sundelin* och *Jacobsson*, fröken *Elmén*, herr *Gustafsson* i Skellefteå och fröken *Liljedahl*, vilka ansett att utskottet bort beträffande a) föreslå riksdagen att i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 245 och II: 342 samt I: 355 och II: 341 ävensom med avslag å motionerna I: 100 och II: 139, sistnämnda bägge motioner såvitt nu vore i fråga,

godkänna de av departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 3 januari 1957 och reservationerna förordade ändringarna av grunderna för bidrag till kommunala nykterhetsnämnder och bidrag till resekostnader vid intagning å allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):

Herr talman! Den reservation som finns fogad vid denna punkt rör inte

Den offentliga arbetsförmedlingen: Avlöningar

själva anslagsfrågan, eftersom alla är eniga om den rätt väsentliga höjning av anslaget som här föreslås. Reservationen rör endast utbetalningen av bidraget under 1957. Utskottsmajoriteten har yrkat bifall till Kungl. Maj:ts förslag, som innebär under första halvåret en bidragsprocent av 60 och under andra halvåret en bidragsprocent av 75 och sedan i fortsättningen 75 procents bidrag. I reservationen föreslås däremot att man för hela budgetåret skall ha en bidragsprocent på 70 och sedan från och med kalenderåret 1958 en bidragsprocent på 75.

Det kanske är bäst att från början fastslå, att detta förslag inte innebär någon skillnad i förhållande till majoritetens förslag vad beträffar bidragets storlek. Om man har 60 procents bidrag första halvåret och 75 procents bidrag andra halvåret, skulle det innebära en genomsnittlig bidragsprocent av 67,5, alltså litet lägre än 70. Men om man sedan räknar med att kommunerna får 15 procent mer i bidrag för utgifter under andra halvåret och att de, i den mån det är möjligt, förlägger utgifterna till detta halvår, finner man, att det ur statsverkets och kommunernas synpunkt icke föreligger någon ekonomisk skillnad mellan de båda förslagen.

Vår reservation har tillkommit endast för att vi vill underlätta kommunernas rapportering. Vi har tidigare i samband med beslutet 1954 haft just denna uppdelning med två olika procentsatser under samma kalenderår, och det visade sig vara rätt besvärligt för kommunerna att göra denna rapportering och även besvärligt för det organ som skall kontrollera det hela, nämligen socialstyrelsen.

Nu säger emellertid utskottsmajoriteten: »Utskottet kan så till vida instämma med motionärerna som att det allmänt sett förefaller mindre lämpligt att tillämpa olika statsbidragsbestämmelser under ett och samma kalenderår.»

Majoriteten är alltså ense med oss på den punkten. Men sedan fortsätter majoriteten: »Däremot kan utskottet inte finna att de åberopade administrativa svårigheterna utgör något avgörande skäl.» Den invändningen skulle man kunna göra, om statsverket hade någon fördel av att man tillämpar olika bidragsprocent under samma kalenderår, men det gör det inte. Här kan man underlätta för kommunerna utan att det på något sätt innebär någon kostnads-höjning eller någon nackdel för staten, och då tycker jag, att det är självklart att man skall göra det.

Jag vill med denna korta motivering yrka bifall till den reservation, som fogats vid denna punkt.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Med hänvisning till vad utskottet har uttalat ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 58—62

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 63

**Den offentliga arbetsförmedlingen:
Avlöningar**

Kungl. Maj:t hade (punkt 65, s. 214—225) föreslagit riksdagen att dels be- myndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för den offentliga arbetsförmedlingens per- manenta organisation, som föranleddes av vad departementschefen förordnat, dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för den offent- liga arbetsförmedlingens permanenta

Den offentliga arbetsförmedlingen: Avlöningar

organisation, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1957/58, dels ock till Den offentliga arbetsförmedlingen: Avlöningar för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 21 560 000 kronor.

I de under punkten 6 nämnda likalydande motionerna I:260 och II:347 hade hemställts — såvitt nu vore i fråga — att riksdagen måtte till Den offentliga arbetsförmedlingen: Avlöningar för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 21 000 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I:260 och II:347, såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för den offentliga arbetsförmedlingens permanenta organisation, som föranleddes av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 3 januari 1957 förordat;

b) godkänna av utskottet framlagd avlöningsstat för den offentliga arbetsförmedlingens permanenta organisation, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1957/58;

c) till Den offentliga arbetsförmedlingen: Avlöningar för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 21 560 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Ohlon, Pålsson, Ragnar Bergh, Nils Theodor Larsson, Skoglund* i Doverstorp, *Staxäng, Rubbestad* och *Cassel*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I:260 och II:347, såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för den offentliga arbetsförmedlingens permanenta organisation som föranleddes av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden

för den 3 januari 1957 och reservanterna förordat;

b) godkänna av reservanterna framlagd avlöningsstat för den offentliga arbetsförmedlingens permanenta organisation, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1957/58;

c) till Den offentliga arbetsförmedlingen: Avlöningar för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 21 000 000 kronor;

b) av herr *Ståhl*; och

c) av fröken *Liljedahl*;

de båda sistnämnda utan angivna yrkanden.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Punkt 63 gäller den offentliga arbetsförmedlingen.

När vi hade uppe denna fråga förra året, knorrade man i utskottet rätt avsevärt över att anslaget till den offentliga arbetsförmedlingen i en tid, då det rädde full sysselsättning och man inte hade några arbetslöshetsproblem att övervinna, skulle behöva vara så högt som 20 miljoner, och man frågade sig om det var nödvändigt. Man hade då i sina funderingar stöd av en utredning, som statens organisationsnämnd hade gjort och som hade visat, att det inom arbetsförmedlingarna fanns ungefär 100 tjänstemän för mycket. Man visste naturligtvis inte riktigt, var de 100 tjänstemännen fanns — de var väl spridda med en halv tjänsteman här och en tredjedels tjänsteman där — men totalt ansåg statens organisationsnämnd på den tiden att det var 100 tjänstemän för mycket. Då trodde man, att när man kom fram till årets riksdag skulle det åtminstone inte komma att krävas några nya tjänster för arbetsförmedlingarna, utan man skulle kanske säga att de 100 tjänstemännen hade väl gått åt på något sätt.

Ja, det var nog riktigt, de har gått åt. När statens organisationsnämnd tillsam-

Den offentliga arbetsförmedlingen: Avlöningar

mans med arbetsmarknadsstyrelsen titlade på organisationen, fann de, till sin förvåning måhända, att nu var alla de 100 mannarna fullt sysselsatta. Det är intet märkvärdigt med detta, ty så går det ju till i statsförvaltningen och inte bara i statsförvaltningen utan även i vilken förvaltning som helst, att den ena arbetsuppgiften föder den andra och att tjänstemännen i sin nitälskan att utföra alla arbetsuppgifter på bästa möjliga sätt samlar på sig mer och mer arbete. På ett område som den offentliga arbetsförmedlingen finns det heller ingen gräns för vad man skulle kunna och vilja göra.

Det är klart att en ambitiös och intresserad tjänsteman kan uträtta ofantligt mycket och komma in på nya uppslag, som man tidigare inte realiserat, men detta ger en ständig tillväxt till våra ämbetsverk. Detta är ett typexempel.

Nu har detta ämbetsverk växt. Trots att man för ett år sedan hade ett överskott på 100 tjänstemän, kommer man nu från ämbetsverkets sida och säger, att man behöver ytterligare 110 tjänstemän utöver dem som ämbetsverket redan har.

Vi i riksdagen, som måste hålla igen och som måste hålla balans mellan olika anspråk, måste se till att inte ämbetsverken växer oss över huvudet. Det måste finnas folk även för andra arbetsuppgifter än att sitta i våra olika ämbetsverk. Vi har därför funnit, att man visserligen är tvungen att höja det anslag, som lämnades förra året och som då var 20 miljoner, till 21 miljoner kronor, men vi har velat stanna vid detta. Vi har inte velat gå med på en höjning, som departementschefen velat göra, på nära en och en halv miljon kronor. Vi har därför prutat 560 000 kronor på det begärda anslaget. Jag tror att om vi inte gör det utan går med på det som begärts får vi en ny framställning nästa år och en anslagsansvällning på en eller annan miljon kronor. Och

så kommer det att fortsätta. Det är nödvändigt att riksdagen, om den vill ha något grepp på budgetarbetet, säger ifrån och bromsar upp inte bara i fråga om detta verk utan även på andra områden.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation som avgivits av herr Ohlson m. fl.

Herr *Rubbestad* (bf) instämde i detta yttrande.

Herr **PETTERSON** i Degerfors (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att säga något om undersökning av arbetskraftsbehovet och i viss mån för att klargöra varför projektet om indragning av de 100 tjänster, som eventuellt hade kunnat göras, inte fullföljts. Detta nämnes både i reservationen och i utskottsutlåtandet. Jag vill då påminna om att organisationsnämnden med ledning av arbetsvolymen år 1954, om man bortser från de särskilda expeditionerna för arbetsvård, yrkesvägledning för ungdom och ungdomsvård, kom till ett resultat som innebar en indragning av cirka 100 tjänster. Denna, sade man, skulle ske inom loppet av en tvåårsperiod och successivt. Inknappningen skulle alltså tas så försiktigt man kunde för att man inte skulle ställa till för stort obehag och trassel i personalorganisationen. Det ingick i organisationsplanen att aspiranter som hade mer än femton månaders utbildning i arbetsmarknadsstyrelsen skulle räknas in i personalstyrkan och kunna ta vissa vikariat. Detta gällde inte mindre än 25 befattningshavare. En del skulle flyttas över från krisförvaltningen till andra specialavdelningar, och genom vissa rationaliseringar och indragningar av en del tjänster skulle man kunna ta bort ytterligare en del. Det gjordes vid det tillfället en personlig föredragning inför departementschefen, och det är väl anledningen till att man gjort en så pass försiktig skrivning som här skett.

Den offentliga arbetsförmedlingen: Avlöningar

Denna har ju också samband med det mycket grannliga arbete det innebär för organisationsnämnden att göra undersökningar bland personalen; det är ju alltid en känslig uppgift. Vi får inte glömma att departementschefen inte kunde ta ställning till det förslag som framlades utan i stället föreslog en tillfällig förstärkning. Vad beträffar ett förslag till de 110 tjänster som arbetsmarknadsstyrelsen nu begär vill jag påminna om att departementschefen gått med på 29 stycken. Inte mindre än 80 tjänster av de 110 begärda får arbetsuppgifter med arbetsvård, ungdomsförmedling och yrkesvägledning, i den tänkta organisationen, arbetsuppgifter som arbetsmarknadsstyrelsen nu fått sig förelagda. 30 tjänster skall överföras från krisorganisationen till normalorganisationen. Det kan nämnas här att man genom vissa rationaliseringar gjort rätt stora besparingar, nämligen på inte mindre än 350 000 kronor årligen. Till grund för dessa ligger den organisationsundersökning som gjorts.

Jag vill kanske till sist bara ge ännu en upplysning rörande orsakerna till att man inte kunnat fullfölja inknappningen. Av vissa anledningar — som jag knappast behöver gå in på här — har de aspiranter som organisationsnämnden räknade med skulle flyttas in i arbetsstyrkan, 25 stycken, inte kommit med. Arbetsmarknadsstyrelsen hade inte godkänt det förslaget. Det finns i övrigt mellan 20 och 25 som av ålder eller andra omständigheter inte kunnat omplaceras på andra ställen. I övrigt har arbetsvolymen under de år som gått ökat så pass mycket att man kommit fram till detta resultat. Jag har, herr talman, ansett det önskvärt att lämna denna redogörelse vid behandlingen av detta ärende, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken LILJEDAHL (fp):

Herr talman! Jag har vid denna punkt

anmält en blank reservation och vill med anledning härav säga några ord.

Den anslagsökning som här ifrågasättes avser bl. a. inrättande av nya assistentbefattningar för ungdomsförmedling, arbetsvård och yrkesvägledning. Det är verksamhetsområden, som kräver ytterst väl kvalificerade tjänstemän. I fråga om yrkesvägledningen i skolorna har jag från olika håll i landet fått veta, att den på de orter jag varit i kontakt med icke motsvarar de krav man vill ställa på en sådan verksamhet. Ibland har yrkesvägledaren oerhört kort tid för varje elev, och ibland ger samtalet inte något som helst utbyte utan sker slentrianmässigt och nonchalant. Ibland är det också direkt missvisande vägledning som gives.

Jag skall här bara ta ett enda exempel på hur ungdomen kan rekommenderas till arbetsuppgifter som den saknar förutsättningar för. På en plats fanns i realskolans sista klass en flicka med klart uttalad praktisk läggning. Hon ville bli gymnastikdirektör, men hon var ordblind och hade stora svårigheter med språken, vilket givetvis avspeglade sig i betyget. Hon avråddes från att utbilda sig till gymnastikdirektör, eftersom hennes betyg inte skulle räcka till i trängseln om platserna vid Gymnastiska centralinstitutet. Detta var givetvis ingenting att säga om. Det var fullt korrekt. Det ställs stora fordringar på sökandena till denna skola. Men det märkliga i saken var, att hon tillrättades fortsätta skolgången vid en ettårig handelsskola för att utbilda sig i kontorsarbete. Denna flicka skulle sålunda pressas in på kontorsbanan, där hon givetvis inte alls passade, eftersom hon hade svårigheter med språken.

Detta är bara ett exempel, och jag vill inte generalisera, men jag är säker på att flera fall skulle kunna anföras, där inte tillräcklig hänsyn tagits till personliga förutsättningar, och där den yrkesvägledande inte tagit sig an saken på det sätt man skulle ha önskat.

Den offentliga arbetsförmedlingen: Avlöningar

Jag tror emellertid att yrkesvägledarna i allmänhet känner ansvaret tungt. Jag vill med mina ord bara trycka på, att om vi skall ha yrkesvägledning i skolorna, så behöver vi väl kvalificerat folk. Jag hoppas därför att den offentliga arbetsförmedlingen nu, när den får ökade resurser, också skall ha ögonen öppna för att man inte bara skall ha ett visst antal tjänstemän utan att man också bör ställa höga krav på dem som skall vara verksamma på detta viktiga arbetsområde.

Att välja yrke, att komma på rätt plats i livet, är svårt och har ytterst vittgående konsekvenser såväl för den unga människan som för samhället. Därför måste det ställas stora krav på dem vi anställer som yrkesvägledare.

Herr talman! Jag har inte annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Den reservation som avgivits vid denna punkt bygger i sin motivering rörande behovet av personal inom den offentliga arbetsförmedlingen på ett utredningsresultat, vilket har underkänts av en senare, kompletterande utredning. Reservanterna vill underkänna den senast gjorda utredningen, men vi som står för utskottets utlåtande anser att den utredningens resultat väl ändå måste läggas till grund för ställningstagandet. Detta är också vad Kungl. Maj:t har gjort, och därför sammanfaller Kungl. Maj:ts och utskottets uppfattningar.

Herr Pettersson i Degerfors, som är ledamot av organisationsnämnden, har kompletterat bilden av de 100 överskottstjänster som tidigare fanns. Det var kanske inte alldeles omotiverat att så skedde, och herr Pettersson står naturligtvis själv för sina uppgifter. Vi

har emellertid samma uppfattning som Kungl. Maj:t, nämligen att vi med hänsyn till föreliggande behov inom arbetsvård, ungdomsförmedling och yrkesvägledning får öka ut antalet tjänster. Denna förstärkning vägrar dock reservanterna att betrakta som nödvändig.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Herr Åkerströms senaste anförande visar att han har missat sig på en punkt. Reservanterna har inte grundat sitt ställningstagande på organisationsnämndens tidigare utredning utan på resultatet av den senast verkställda utredningen. Den första utredningen redovisade ett överskott hos arbetsmarknadsstyrelsen på ungefär 100 tjänstemän, men den senaste har i stället förklarat att det fattas 110 befattningshavare. Det är detta sistnämnda resultat Kungl. Maj:t har tagit fasta på och anslutit sig till. Här är alltså inte fråga om 29 tjänster, som herr Pettersson i Degerfors gjorde gällande, utan om 110. Det är den saken reservanterna går emot, och jag vill för min del inte vara med om en så oerhört kraftig ökning av tjänstemannakåren inom detta område.

Visserligen gäller det här yrkesvägledning och liknande viktiga ting, men de sakerna anser jag kan ordnas tillfredsställande även med det belopp reservanterna föreslagit. Vi har nämligen förordat en ökning med ungefär en miljon kronor jämfört med fjolårets anslag, medan Kungl. Maj:ts förslag innebär en ökning på en och en halv miljon kronor. Vi prutar — om man så vill säga — en halv miljon på nämnda belopp, eftersom vi tror att arbetsmarknadsstyrelsen även med det lägre anslaget bör ha möjlighet att fylla de tjänster som behövs för yrkesvägledning o. s. v. Så ligger den saken till herr Åkerström!

Den offentliga arbetsförmedlingen: Avlöningar

När man vet, hur det för närvarande ligger till med arbetslösheten, förstår man att det inte är på grund av denna ökade arbetslöshet som det behövs flera tjänstemän. Jag har för några år sedan själv varit med i en utredning om arbetsmarknadsstyrelsens behov av arbetskraft, och vi kunde få ned antalet tjänstemän rätt betydligt. Då ville arbetsmarknadsstyrelsen naturligtvis göra gällande, att i det läget rådde ingen arbetslöshet, utan det var brist på arbetskraft, och därför var det nödvändigt, menade man, att ha en större kader till sitt förfogande för att söka upp denna arbetskraft ute i de olika bygderna. Nu är ju förhållandet det rakt motsatta. Vi har omkring 35 000 arbetslösa, och en utökning av personalen i arbetsmarknadsstyrelsen kan alltså i nuvarande läge inte anses påkallad.

Det är dessa synpunkter, herr talman, som gör att vi reservanter inte vill vara med om den kraftiga ökning som föreslagits av departementschefen, och jag ber att få yrka bifall till vår reservation.

Herr ÅKERSTRÖM (s) kort genmäle:

Är det så riktigt, herr Rubbestad, att den beskrivning jag sökte ge av reservanternas motivering var felaktig? Jag har väl avlyssnat samma herrars resonemang i utskottsavdelningen, och jag vet att herrarna levde stort på de hundra överskottstjänsterna, som en tjänsteman i organisationsnämnden vid ett tillfälle hade räknat fram och vilka redovisades — såsom också reservanterna alldeles riktigt påpekar — i föregående års statsverksproposition. Ni säger, att dessa tjänster redan absorberats och menar, att det bör få räcka med det. Men när det inte fanns några överskottstjänster att absorbera — som sedan klart visats — är Ert resonemang felaktigt. Det fanns helt enkelt ingenting att absorbera, utan det var luft-siffror som redovisades.

Det gäller ju här inte, herr Rubbestad,

att bara placera folk eller att flytta över dem till skilda områden, utan arbetsvården och yrkesvägledningen kommer in i bilden. Vill man ha en förstärkning på dessa områden får man vara med om föreliggande förslag. Om behoven på andra områden är desamma i dagens läge, så betingas ökningen av de två sistnämnda områdena. Efter vad jag förstått anser man nog på arbetsförmedlingarna att det resonemang, som nu herr Rubbestad för här, inte är riktigt. Herr Rubbestad hävdar, att när arbetslöshetssiffrorna är låga, är det mindre arbete för arbetsmarknadsstyrelsen. Arbetsförmedlingarna säger, att det snarare är tvärtom, och jag tror att de har rätt.

Herr PETTERSON i Degerfors (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Rubbestad, att Kungl. Maj:t har ingalunda gått med på 110 nya tjänster utan bara 29. 110 tjänster har arbetsmarknadsstyrelsen begärt. Sedan beror det på i vilken takt arbetsmarknadsstyrelsen skall utbygga denna verksamhet. Skall den ta hand om arbetsvården, ungdomsförmedlingen och yrkesvägledning, då är det uträknat att det skulle behövas 110 nya tjänster, men detta har dock som sagt ännu inte beviljats. Man behöver säkerligen inte utplacera så många i arbete förrän denna kostnad skulle betala sig. Jag skulle tro att om 100 stycken genom arbetsvården har placerats, skulle den kostnad det här är fråga om betala sig.

Herr RUBBESTAD (bf) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill erinra herr Åkerström om det uttalande som jag nyss gjorde, att vid ett läge med ringa arbetslöshet behövs flera tjänstemän i arbetsmarknadsstyrelsen. Detta uttalande har vi för övrigt hört från arbetsmarknadsstyrelsen själv, som gjort gällande att i ett sådant läge behövs mycket mer folk för att skaffa fram arbets-

Den offentliga arbetsförmedlingen: Avlöningar

kraften. Nu har vi inte det läget, utan det råder tvärtom ett överskott på arbetskraft, och därför tycker man det vore underligt, om det antal befattningshavare som finns skulle behöva ytterligare ökas.

Till herr Petterson i Degerfors vill jag säga att till arbetsvården fick ju marknadsstyrelsen anslag redan i fjol — det gällde 14 assistenter för detta ändamål — och i år får man ytterligare 15 stycken dylika, varför tjänstemannabehovet för just denna verksamhet torde vara täckt. Den kan utan vidare ombesörjas genom det anslag som reservanterna föreslår och som är omkring en halv miljon kronor lägre än Kungl. Maj:ts förslag.

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! Jag har med förvåning lyssnat till reservanternas resonemang på denna punkt. Det är inte utan att jag får den misstanken, att herrarna har dålig kontakt med arbetslivet och inte riktigt kunnat följa med den strukturförändring som skett på arbetsmarknaden under de senaste åren.

Såsom utskottets talesman framhållit har det aldrig varit något överskott att ta av, och herr Åkerström nämnde, att uppgiften om ett överskott kommit från en underordnad tjänsteman, som var av den uppfattningen, att arbetsförmedlingen inte hade någon annan uppgift än att skicka folk till betodlingarna nere i Skåne. Departementschefen har ju redovisat organisationsnämndens undersökningar, som visar att den föreslagna upprustningen är nödvändig.

Alltsedan arbetsmarknadsverket kom till har arbetsmarknadsförmedlingens organisation varit föremål för översyn. Utredningar har ägt rum, och organisationsnämnden har gått igenom arbetsförmedlingens uppgifter. Det har ständigt varit nya arbetsformer, och det är nu sannerligen på tiden att tjänstemännen får arbetsro för att helt kunna ägna sig åt sina mycket stora arbetsuppgifter.

Läget på arbetsmarknaden är inte sådant, att vi i dag kan inskränka den service som allmänheten har rätt att fordra av en statlig institution.

Under den senaste tiden har det pågått en stor omflyttning på arbetsmarknaden, och den pågår fortfarande. Jag kan peka på ett sådant område som textilindustrin, där den kris som rätt har medfört, att åtskilliga tusental anställda måst omflyttas till arbetsuppgifter på andra områden. Jag kan också peka på hantverksområdet, där det blir trängre och trängre. Industrialiseringen skjuter undan hantverksyrkena, det är besvärligt att skaffa anställningar inom de gamla hantverksyrkena, och arbetsförmedlingen får företa omplaceringar. Varje omflyttning kräver en större arbetsinsats än tidigare, ty så länge vi hade den stora överrörligheten på arbetsmarknaden, fanns det alltid lediga platser på nära håll. Nu stannar den anställde längre i sin tjänst, efterfrågan har minskat och det är svårare att placera en arbetssökande i en anställning på nära håll — arbetsförmedlaren får »lägga in mera kol» för att skaffa anställning på annan ort.

I det läget träder bostadsbesvärligheterna in. Det är oerhört svårt många gånger när det gäller att omflytta arbetskraft och skaffa bostad för den anställde. Många gånger strandar arbetsförmedlingens försök just på denna detalj. Man ställer numera allt större krav på arbetsförmedlingen samtidigt som det har stramat åt på arbetsmarknaden. Utbudet från arbetstagarnas sida har ökat genom att vi har börjat få kännning av de stora ungdomstopparna; det är flera ungdomar som skall ut i arbetslivet. Vi har också fått en allt större efterfrågan på arbete från kvinnorna, framför allt från kvinnorna i hemmen, som i större utsträckning än tidigare söker sig ut i förvärvsarbetet.

Här har pekats på sådana områden som arbetsvården, och det ingår ju också i arbetsförmedlarens uppgifter att

Den offentliga arbetsförmedlingen: Avlöningar

försöka ge de handikappade människorna en möjlighet att konkurrera om arbetstillfällena. Dessutom har under denna vinter genom arbetsförmedlingarna placerats 2 500 ungrare i arbetsuppgifter av olika slag i landet. Och när det på en ort uppstår en arbetslöshet av kanske ibland tillfällig natur, räcker det inte med att man har en tjänsteman som bara sitter och markerar de kort, som berättigar till ersättning från arbetslöshetskassan, utan då är det nödvändigt att det finns människor som har tid att ägna var och en av den ledigställda arbetskraften intresse och kan ge vederbörande hjälp till ett nytt arbete.

Under föregående år utbetalades i arbetslöshetsunderstöd genom arbetslöshetskassornas försorg 80 miljoner kronor. Skall vi hålla arbetslöshetskostnaderna nere och plocka fram arbetstillfällen åt de friställda, får vi inte försvaga det instrument som vi har, utan det är väl i stället naturligt att vi stärker det. Det är ur allmän, ekonomisk och konjunkturpolitisk synpunkt viktigt att arbetskraft överföres från överskottsområden till områden med brist på arbetskraft.

Jag vill erinra om ett uttalande som tredje lagutskottet gjorde i sitt utlåtande nr 8, där det bl. a. heter: »Arbetskraftens rörlighet är en synnerligen betydelsefull faktor för det allmänna ekonomiska framåtskridandet.» Har man anslutit sig till en sådan synpunkt är det också naturligt att man ser till, att samhället får resurser att möjliggöra denna rörlighet på arbetsmarknaden. Arbetsmarknaden och dess förmåga till anpassning med alla de verkningar för den enskilde individen som därav följer intar en central plats i vårt samhälle i dag. Såväl arbetsgivare som arbetstägare ställer här stora krav på samhället.

Fröken Liljedahl har understrukt just detta när hon sagt att man måste ställa stora krav bland annat på dem som skall ha hand om yrkesvägledning. Vad beträffar detta med aspiranter

har det mig veterligt aldrig använts några aspiranter till yrkesvägledningen.

Fröken Liljedahls resonemang framhäver ju bara nödvändigheten av en förstärkning av arbetsförmedlingarnas resurser. Arbetsförmedlingarna har inte något överskott på tjänstemän, och den förstärkning departementschefen föreslagit utgör endast uttryck för en framtynt arbetsmarknadspolitik.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Jag förstår mycket väl att fröken Sandell anfört de synpunkter som hon här gjort. Såsom varande tjänsteman hos en arbetsförmedling är det helt enkelt hennes skyldighet att försöka försvara detta verk så långt det går. Men det är ju fråga om ett verk med mellan 1 000 och 2 000 befattningshavare, och det är därför inte underligt att det då och då behöver ske en översyn av organisationen. Såsom jag nämnde för en stund sedan hade jag tillsammans med några andra riksdagsmän för något år sedan tillfälle att göra en sådan översyn, varvid vi lyckades minska antalet tjänster ganska avsevärt. Men nu börjar man äta sig framåt igen. Tjänstemanna- och ämbetsmannakårerna har över huvud taget en tendens att växa och växa, och om inte någon försöker hålla igen blir det till slut alldeles för många tjänstemän och ämbetsmän. Vi reserverar oss därför ansett att det här bör ske en begränsning av denna tillväxt.

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Rubbestad, att det inte har saknats översyn. För övrigt vet jag, att det finns människor som aldrig har varit i riksdagen och aldrig har läst ett riksdagstryck, vilka går omkring och påstår, att riksdagsmännen ingenting har att göra. Jag vill jämföra herr Rubbe-

Kostnader för arbetslöshetens bekämpande m. m.

stads resonemang om arbetsförmedlingstjänstemännen med sådant tal.

Herr Rubbestad anser, att det finns för många tjänstemän inom arbetsförmedlingen. När Ni nu vill minska antalet, varför stanna vid hundra? Varför inte ta tusen? Vi behöver väl inte vara rädda om nollorna.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Jag vill bara bemöta fröken Sandell genom att upplysa om att vi i den utredning, som jag var med om, besökte de olika arbetsmarknadsorganen, gick igenom olika detaljer och bildade oss en uppfattning om hur mycket arbetskraft som behövdes. Det var den erfarenhet vi då fick som gjorde, att vi kunde gå in för en begränsning av personalen. Jag är alltså inte okunig på detta område. Jag känner mycket väl till det, och det är därför jag menar, att jag med all rätt kan säga, att man här bör hålla igen när det gäller antalet tjänstemän.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Ohlon m. fl. vid punkten fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Rubbestad begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 63:o) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen av herr Ohlon m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropo-

sitionen ånyo upplästs, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Rubbestad begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 127 ja och 75 nej, varjämte 13 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 64—66

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkten 67**Kostnader för arbetslöshetens bekämpande m. m.**

Kungl. Maj:t hade (punkt 69, s. 233—239) föreslagit riksdagen att till Kostnader för arbetslöshetens bekämpande m. m. för budgetåret 1957/58 anvisa ett reservationsanslag av 20 000 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehåft tre motioner. I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Weiland* och *Johan Persson* (I:104) och den andra inom andra kammaren av herrar *Larsson* i Stockholm och *Jacobsson* i Tobo (II:127), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande arkivarbetares och musikerhjälpas löner i syfte att differentiera dessa i tre eller två grupper eller på annat sätt förbättra villkoren för denna kategori samt att riksdagen senast nästa år i samband med budgetbehandlingen finge sig underställda de förslag, till vilka utredningen kunde giva anledning.

Utskottet hemställde

I. att motionerna I:104 och II:127 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

Kostnader för arbetslöshetens bekämpande m. m.

II. att motionen I: 364 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

III. att riksdagen måtte till Kostnader för arbetslöshetens bekämpande m. m. för budgetåret 1957/58 anvisa ett reservationsanslag av 20 000 000 kronor.

Efter punktens föredragning yttrade:

Herr LARSSON i Stockholm (fp):

Herr talman! Det är med besvikelse jag av utskottsutlåtandet finner att statsutskottet inte ansett sig kunna föreslå riksdagen att ta något som helst initiativ för att förbättra arkivarbetarnas ställning. Här rör det sig om en grupp människor som kommit på mellanhand i samhället — som betraktas såsom understödstagare utan att vilja vara det och som i de flesta fall kan prestera ett fullgott arbete utan att få tillfälle att tillgodoräkna sig förmånen därav. Det är en liten grupp, 800—900 människor, som samhället sålunda åtagit sig att hjälpa med sysselsättning i en form som redan på 1930-talet utdömdes som inhuman — den är den enda form av reservarbete som lever kvar sedan den svåra arbetslöshetens tid. Inte heller utskottet anser det tillfredsställande att behålla detta slag av reservarbete men vill ändå inte föreslå riksdagen att förhållandena utredes i enlighet med vad som föreslagits i motion nr 127 i denna kammare.

Jag vill här i största korthet redogöra för begreppet arkivarbetare, då det väl inte är antagligt att kammarens ledamöter äger närmare kännedom därom.

Arkivarbetarna utgöres av friställd intellektuell arbetskraft, som i stället för att uppbära kontant understöd sysselsättes med arbete inom statliga och kommunala arkiv eller på liknande arbetsplatser. Härför uppbär de för närvarande en lön av 605 kronor per månad vid fulltidssysselsättning. Denna understödsform tillkom, såsom nämnts, på 1930-talet, men då var det ganska vanligt att arbetslöshetshjälpen organisere-

rades på liknande sätt även för kroppsarbetarna. Det var under den AK-arbetenas och grusvägarnas tid som nu dess bättre håller på att falla i glömska. Arbetsersättningen utgick då vanligen inte efter prestation utan efter en timlönetaxa som motsvarade på orten gällande lägsta grovarbetarlön. Vid den tidpunkten organiserades arkivarbetet för de intellektuella, och därvid har det sedan blivit. Reservarbetet är för andra arbetargrupper sedan länge avskaffat och ersatt med beredskapsarbete som är marknadsmässigt avlönat, men för den grupp det här gäller kvarstår deklasseringen.

Inte bara lönemässigt är det en deklassering att vara arkivarbetare utan även psykologiskt. Arbetsgivarna studerar när de hör talas om att vederbörande platssökande är arkivarbetare. En sådan vill man inte gärna taga i sin tjänst; det måste väl vara mindervärdig arbetskraft som stoppats undan på ett arkiv och med en understödmässigt reglerad lön. Så resonerar arbetsgivarna, och det är inte vackert men mänskligt. För den uppfattningen hos arbetsgivarna på den privata sektorn kan man väl inte direkt anklaga statsmakterna, men indirekt bär vi alla ansvaret för att så litet gjorts för att sprida upplysning och information om den ifrågavarande arbetskraften.

Naturligtvis rör det sig här om handikappad arbetskraft, men den behöver inte vara handikappad i förmågan att sköta ett redan erhållet arbete, och den är det i regel inte heller, fast det givetvis finns undantag. Den är emellertid handikappad när det gäller att konkurrera om ett arbete, och det kan vara av olika fullt legitima skäl, såsom ålder, ett kroppsligt lyte som inte påverkar arbetsförmågan men väl utseendet, själslig depression — kanske förvärvad under jakten efter arbete — en viss personlig originalitet eller språksvårigheter. Det sistnämnda är ett avgörande skäl för statslösa intellektuella. Gent-

Kostnader för arbetslöshetens bekämpande m. m.

emot arbetsgivarnas kallsinnighet emot sådan arbetskraft kan t. ex. arbetsförmedlingarna med sin nuvarande organisation inte göra mycket. Det skulle behövas en mycket närmare kontakt mellan dessa och företagarna än vad som nu är fallet, och det skulle framför allt behövas tjänstemän, skolade i psykologi, för att handha den förmedlingen. Sedan förra sommaren finns det ett särskilt organ, som handhar denna verksamhet på det statliga planet, och något liknande kunde kanske behövas för den övriga arbetsmarknaden.

Jag återvänder emellertid till arkivarbetarnas anställningsförhållanden. Det är allmänt omvittnat från de institutioner, som har sådana i sin tjänst, att de utför ett synnerligen värdefullt arbete, ett arbete som ofta inte tål uppskov trots bestämmelserna om att denna arbetskraft inte får användas i s. k. löpande arbete. Man är mycket angelägen om att behålla dem, och det får därför inte anses underligt, om man från vederbörande institutions sida inte anstränger sig att underlätta ett överförande av arkivarbetarna till öppna marknaden. Man är naturligtvis mån om att få arbetet utfört, och därför anstränger man sig tvärtom för att skaffa nya arkivarbetare i de fall understödsbestämmelserna lägger hinder i vägen för de redan sysselsatta att kvarstå i arbetet.

Bestämmelserna säger nämligen att om arkivarbetaren uppnår folkpensionsåldern eller på annat sätt blir delaktig av folkpension så får han inte annat än i undantagsfall stå kvar i sin tjänst som arkivarbetare. I varje fall blir hans tjänstgöringstid och därmed också han lön reducerad. Då hans lön för arkivarbetet kommit att betraktas som familjeinkomst blir förhållandet detsamma om hans fru får folkpension. Även då upphör eller reduceras hans inkomst av arkivarbetet. I praktiken kan dessa bestämmelser, om de tillämpas benhårt, medföra orimliga kon-

sekvenser. Om t. ex. en arkivarbetarens maka råkar bli påkörd av en bil och så illa skadad att hon i fortsättningen kommer att uppbära invalidpension, så kan det medföra att hans tjänst och inkomst som arkivarbetare upphör eller kraftigt minskas oavsett åldern. Det är väl uppenbart att här föreligger behov av ändring.

Arkivarbetet kan omfatta snart sagt vilka uppgifter som helst. Det kan bestå av mycket kvalificerat arbete likaväl som av rent rutinarbete, men lönen är densamma. Arbetsmarknadsstyrelsen har i sin av utskottet omnämnda utredning upptagit även den saken och kommit fram till en mycket differentierad lönesättning. Naturligtvis kan man tvista om huruvida den uppdelningen var riktig, och utskottet säger också att förslaget blev starkt kritiserat, men att *någon* skillnad i ersättningen för olikartat arbete ändå bör finnas är väl enligt gängse uppfattning helt naturligt.

I sina petita till anslagsäskandena för kommande budgetår framhåller arbetsmarknadsstyrelsen även vikten av arkivarbetet som arbetsträning. Jag skulle tro att det är helt riktigt att denna arbetsform har betydelse i det avseendet, men då förutsätter det också att det härigenom skall uppstå ökade möjligheter för arkivarbetare att slussas ut på den allmänna arbetsmarknaden till anställningar som motsvarar vederbörandes kvalifikationer. Hittills har så inte skett, utan dessa människor för en skuggtillvaro, undanstoppade på något verk, vars förmän och chefer har föga intresse för dem utöver den arbetsinsats de för tillfället gör.

Jag är inte främmande för, herr talman, att problemet om arkivarbetarna ingalunda är löslöst. Det är många synpunkter man får lov att ta hänsyn till och många delproblem som kan uppstå, men därför är det väl så mycket angelägnare att någonting blir gjort, att saker och ting kring detta spörsmål blir granskade och utredda. Det kan väl än-

Bidrag till inventarier för allmänna samlingslokaler m. m.

då inte vara utskottets mening att man med kännedom om att en medborgargrupp lever och arbetar under icke önskvärda förhållanden föredrar att samhället ingenting gör. Låt vara att den grupp det här rör sig om är liten, medvetandet om att förhållandena inte är tillfredsställande bör göra det nödvändigt för riksdagen att verka för att en ändring kommer till stånd.

Herr talman! Med anledning av vad jag här anfört yrkar jag bifall till motionen nr 127 i denna kammare.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Det sades nyss att ingenting görs på detta område, men detta är inte riktigt. Så sent som den 27 april höjde Kungl. Maj:t lönebeloppet till dessa arkivarbetare. Frågan har varit uppe flera gånger här i riksdagen, senast 1953, då det framlades vissa förslag. Dessa förslag har prövats men har inte befunnits lämpliga med hänsyn till avvägningen. Vi hade också i föl en interpellationsdebatt i denna kammare, där departementschefen berörde alla dessa frågor. Han ansåg att man inte utan vidare kunde göra någonting åt saken.

Det finns naturligtvis en hel massa kategorier av dessa arkivarbetare. En del är kanske utmärkta arbetare, andra är mindre dugliga. Det går därför inte att tänka sig en generell förhöjning för alla. Detta har gjort att regeringen under den sista tiden gått successivt fram.

Med det sagda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LARSSON i Stockholm (fp):

Herr talman! Till herr Rubbestad vill jag bara säga, att de löneförhöjningar som skett har ägt rum i enlighet med förhöjningarna på arbetsmarknaden i övrigt. Det har inte varit några löneförhöjningar därutöver, snarare släpar det efter. Jag vill minnas att de löneförhöjningar som skedde förra året icke kom

upp till samma nivå som förhöjningarna för statstjänstemännen i övrigt.

Sedan är det en lustig inställning när man säger, att problemet är så svårlöst att man inte kan ta något initiativ i riksdagen. Vi brukar inte behandla problemen på detta sätt. Vi brukar väl åtminstone föreslå en utredning. Jag har svårt att tänka mig att man här kommit med det verkliga skälet.

Överläggningen var härmed slutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i motionen II: 127; och biföll kammaren utskottets hemställan oförändrad.

Punkterna 68—78

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 79**Bidrag till inventarier för allmänna samlingslokaler m. m.**

Kungl. Maj:t hade (punkt 89, s. 273—280) föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för bidragsgivningen till anskaffning av inventarier för allmänna samlingslokaler och vissa ungdomslokaler, m. m., dels ock till Bidrag till anskaffning av inventarier för allmänna samlingslokaler m. m. för budgetåret 1957/58 anvisa ett reservationsanslag av 600 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels de under punkten 6 nämnda likalydande motionerna I: 260 och II: 347, i vilka hemställts — såvitt nu vore i fråga — att riksdagen måtte avslå förslaget om ett anslag för budgetåret 1957/58 till Bidrag till anskaffning av inventarier för allmänna samlingslokaler m. m. av 600 000 kronor,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren

Bidrag till inventarier för allmänna samlingslokaler m. m.

av herr *Pettersson m. fl.* (I: 177) och den andra inom andra kammaren av herr *Engkvist m. fl.* (II: 228), i vilka hemställtts att riksdagen utöver i femte huvudtiteln föreslaget inventariebidrag måtte till nykterhetsrörelsens tidigare byggda allmänna samlingslokaler anvisa 200 000 kronor att utgå i enlighet med tidigare lämnade anvisningar och att administreras av Våra Gårdar, Riksföreningens för nykterhetsrörelsen allmänna samlingslokaler.

Utskottet hemställde

I. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 260 och II: 347 samt I: 177 och II: 228, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga,

a) godkänna av departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 3 januari 1957 förordade riktlinjer för bidragsgivningen till anskaffning av inventarier för allmänna samlingslokaler och vissa ungdomslokaler, m. m.;

b) till Bidrag till anskaffning av inventarier för allmänna samlingslokaler m. m. för budgetåret 1957/58 anvisa ett reservationsanslag av 600 000 kronor;

II. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 177 och II: 228, i vad de icke behandlats under I., i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört.

Reservation hade avgivits av herrar *Ragnar Bergh*, *Skoglund* i Doverstorp, *Staräng* och *Cassel*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 260 och II: 347, såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag ävensom motionerna I: 177 och II: 228.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Här kan man visserligen med tillfredsställelse konstatera, att de tre nuvarande anslagen på detta område på ett förnuftigt sätt samlas till ett an-

slag. Men vi inom den meningsriktning jag företräder anser att staten bör koncentrera sina subventioner till lånegivning för uppförande av lokaler och att anskaffande av inventarier bör åligga de institutioner eller föreningar, som bedriver verksamheten i lokalen, eller i den mån dessa inte orkar med detta, bör åläggas kommunerna. Att sprida ut ett litet anslag som detta över hela riket ger upphov till en onödig administrativ apparat och förorsakar mer omgång och besvär än det egentligen är värt.

Därför ber jag med dessa ord få yrka bifall till den reservation som avgivits av herr *Ragnar Bergh m. fl.*

Herr ENGKVIST (s):

Herr talman! Redan tidigare i dag har denna kammare i flera olika omgångar behandlat frågor, som rör ungdomens fostran. Vid ett särskilt tillfälle har man också konstaterat, att det föreligger en betydande brist i våra möjligheter att ge missanpassad ungdom den vård som skulle behövas. Vid sidan av detta framstår det därför som angeläget att hjälpa ungdomen att komma ifrån de faror som den annars skulle råka ut för. Av de förebyggande, ungdomsvårdande uppgifter som ligger framför oss är det särskilt två, som jag anser vi bör ägna uppmärksamhet.

Den ena är frågan om bristen på ungdomsledare, och den andra är den fråga som vi nu behandlar, det obestriddliga behovet av samlingslokaler för ungdomens fritidsverksamhet. Jag kan mycket väl förstå högerns inställning till denna sak. Det tillhör ju metodiken för att få fram det behövliga underlaget för högerns skuggbudget, att man prutar på de anslag, som annars kan bäras av andra. I detta fall säger herr Cassel, att man mycket väl kan tänka sig att dessa utgifter bäres av kommunerna. Vad blir det i själva verket för skillnad för skattebetalarna om i stället kommunerna ger detta anslag?

Bidrag till inventarier för allmänna samlingslokaler m. m.

Herr Cassel gör gällande, att staten skall svara för de subventioner, som behövs för uppförande av samlingslokaler, medan kommunerna bör svara för anslaget till inventarier, men det förslag som jag nu särskilt vill tala om, det som framförts i motionen i denna kammare nr 228 om särskilt bidrag till nykterhetsrörelsens äldre lokaler, avser just den sak, vars nödvändighet herr Cassel tydligen är medveten om, nämligen upprustning av samlingslokalerna. Det är här inte bara fråga om inventariebidrag i vanlig mening. Det framgår med all önskvärd tydlighet av den redovisning som lämnats, att detta statsanslag, som under de tre senaste budgetåren har utgått med 475 000 kronor, sannerligen gett en god utdelning, ty tack vare detta har 417 lokaler upprustats, men inte bara för de 475 000 kronor, som man fått från staten, utan med inte mindre än 1,3 miljoner kronor. I denna summa är inte inräknad den egna arbetsinsatsen. Man kan sålunda med fullt skäl påstå, att statens insatser har gett tredubbelt resultat.

Vi har ett stort behov av att få dessa lokaler upprustade. Det är framför allt lokaler på landsbygden, lokaler som är utslitna efter att under kanske 50 års tid ha varit i bruk och under hela denna tid varit även andra folkrörelser till gagn. Detta borde vara en rimlig anledning att stödja den nödvändiga upprustningen. 1 400 ansökningar har ingivits, och detta visar det stora behovet.

Jag skall gärna medge, att utskottets skrivning i denna fråga är mycket positiv till de synpunkter, som har anförts i förutnämnda motion, nr 228 i denna kammare. Det kan emellertid befaras att utskottets förslag ändå blir en försämring gentemot nu utgående anslag, eftersom anslaget nu avser även de nya lokaler som tidigare inte fått inventariebidrag.

Jag vill i det stycket gentemot herr Cassel påpeka, att det också är en högst angelägen sak att innehavarna av dessa

lokaler kan få bidrag till inventarier för den ungdomsverksamhet som där bedrives. Vi är emellertid, som jag redan nämnt, litet rädda för att detta bidrag i den nu föreslagna nya formen inte på samma sätt kommer att tillgodose det faktiskt föreliggande behovet av upprustning av de äldre samlingslokalerna. Även om jag således är tacksam för utskottets välvilliga behandling av här ifrågavarande motion, nr 228 i denna kammare, finner jag mig ändå nödsakad att yrka bifall till densamma, vilket innebär yrkande om ett anslag på 200 000 kronor till nykterhetsrörelsens äldre lokaler.

Låt mig till sist bara ange en enda synpunkt på finansieringen av detta. På riksdagens bord ligger en kungl. proposition, med förslag som innebär ett inkomstbortfall för staten och det allmänna, som kan beräknas till ungefär 40 miljoner kronor. Det avser restaurangnäringens utskänkning av alkohol, och jag kan förstå att detta kan synas motiverat med hänsyn till den samtidigt föreliggande ökade inkomsten av utminuterungen. Jag vill då, herr talman, endast vädja till kammarens ärade ledamöter att också i det här aktuella fallet, som gäller ett direkt skydd för ungdomen och ett stöd för ungdomsarbetet, tänka på att vi ju faktiskt har möjlighet att ge 200 000 kronor också till detta ändamål.

Under detta yttrande hade herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Som kammarens ledamöter finner föreligger det även på denna punkt förslag dels om höjning av Kungl. Maj:ts äskande, dels också om sänkning av detsamma. Utskottet har inte kunnat gå med på det av herr Cassel m. fl. gjorda yrkandet att beloppet skall överföras från staten till kommunerna. Vi har nämligen den meningen,

Bidrag till inventarier för allmänna samlingslokaler m. m.

att det är en olämplig väg att låta kommunerna i stället för staten bära de bidrag som skall utgå. Vi har därför avstyrkt nämnda yrkande.

Herr Engkvists yrkande har utskottet ju i viss utsträckning biträtt i sin motivering. Jag hoppas att herr Engkvist observerat utskottets uttalande, att utskottet inte nu kan biträda det i ifrågasvarande motion framställda yrkandet, men att vi å andra sidan ansett att motionärernas synpunkter bör beaktas vid utfärdandet av bestämmelser för anslags disponering. Det är ju ett rätt bra steg på vägen mot tillgodoseendet av herr Engkvists önskemål.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ENGKVIST (s):

Herr talman! Jag vill endast på nytt uttrycka min tillfredsställelse över statsutskottets välvilliga behandling av motionen. Det är bara ett enda litet krux, nämligen att det blir mycket svårt att genomföra dessa åtgärder i erforderlig utsträckning om vi inte också får mera pengar för ändamålet.

Herr DAHL (s):

Herr talman! Vilka synpunkter man än kan ha på frågan hur man skall komma till rätta med ungdomsproblemen, måste det väl ändå sägas att den första förutsättningen för att ett effektivt ungdomsarbete skall kunna bedrivas är att det finns erforderliga lokaler. Den som tagit del av de problem, som sammanhänger med avfolkningen på landsbygden, har ju nästan överallt kunnat konstatera, att det som gör att man söker sig ifrån landsbygden i stor utsträckning är att det där inte finns möjligheter att komma tillsammans i lämpliga och tidsenliga lokaler. När man därför från högerns sida föreslår, att det här diskuterade bidraget skall slopas, måste högern sägas företräda en antikverad ståndpunkt. Högern motarbetar därigenom vad som vunnit bur-

skap och faktiskt nu är av stor betydelse, nämligen strävandena att från samhällets sida hjälpa de organisationer, som under årtionden skrapat och samlat och försökt att på alla sätt fylla en uppgift i olika delar av vårt land. Staten har i det fallet kommit underfund med att det är en medborgaruppgift så god som någon att utföra detta arbete. Därför menar jag, att man i stället för att, som högern försöker göra, minska möjligheterna för dem som uppfört lokaler och som är i behov av att göra moderniseringar, bör såsom herr Engkvist yrka på så stora anslag som möjligt, ty då har man ju i alla fall några möjligheter att komma till rätta med problemen på landsbygden. Man hjälper de krafter, som under årtionden på bästa möjliga sätt försökt intressera ungdomen för olika ideal och uppgifter, för att leda dem in på rätt väg och över huvud taget skaffa dem en inriktning som gör, att man kan få nytta av dem i de dagar som ligger framför.

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Herr Dahl måste ha missförstått mitt inlägg. Jag har inte pläderat för att man skulle vara återhållsam eller njugg när det gäller anslag och bidrag till anordnande av allmänna samlingslokaler. Jag anser i likhet med herr Dahl, att dessa samlingslokaler har en stor betydelse, i synnerhet ute på landsbygden. Frågan är emellertid om man skall göra en sådant litet anslag till inventarier till en statlig uppgift, om staten skall plottra bort sig på sådana uppgifter eller om det inte är bättre att lägga sådana uppgifter på kommunerna. Den idealitet, som tar sig uttryck i föreningslivet på olika områden, kunde väl för övrigt också ta sig uttryck på så sätt, att man själv arbetade och ställde till fester för att skaffa pengar till sina inventarier. Om vi ser tillbaka på de år som gått, skall vi finna, hur inte minst nykterhetsrörelsen och den frikyrkliga rörelsen ar-

Bidrag till inventarier för allmänna samlingslokaler m. m.

betat för att kunna uppföra sina lokaler och skaffa inventarier. Detta skedde inte med statsmedel, utan man satsade av egna medel och skapade själv någonting. Jag tror att det är värdefullt, att man tar fasta på den idealitet som finns hos människorna.

Herr DAHL (s):

Herr talman! Jag är medveten om, att den stora idealitet, som en gång i tiden skapade våra samlingslokaler, i dag icke är till finnandes. Tidsandan är över huvud taget i dag en helt annan än på den tiden då man samlade ihop pengar till sina samlingslokaler. Man har kommit underfund med att detta icke längre är de enskilda organisationernas utan att det är en samhällets uppgift. Att samhället ger stöd till sådana saker innebär inte, att föreningarna kan låta bli att anordna lotterier och tillställningar. Men de får härigenom större möjligheter att ägna sig åt sina väsentliga uppgifter.

Man kan inte heller tänka sig, att kommunerna skall överta denna uppgift, ty de får på många andra sätt hjälpa föreningarna. Om man skulle låta dessa bidrag utgå från kommunerna, skulle det säkerligen betyda, att föreningarna gick miste om en hel del av sina anslag.

Jag tycker inte att vi skall rycka på axlarna åt den moderna synpunkten, att det är samhällets uppgift i vår tid att svara för dessa saker. Det är inte längre som det var för femtio år sedan, då herr Cassel och hans meningsfränder inte hade något intresse av att hjälpa vare sig bildningsrörelsen, nykterhetsrörelsen eller över huvud taget några liknande strävanden.

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Herr Dahl kan inte begära att jag för femtio år sedan skulle ha intresserat mig för dessa saker, ty då var jag alldeles nyfödd.

Sedan överläggningen förklarats härmed avslutad, framställde herr talman beträffande *stycket I* propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan; 2:o bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i motionen II: 228; samt 3:o bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talman den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Engkvist begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den med 2:o be-tecknade propositionen efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 79:o *stycket I* i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i motionen II: 228.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i *stycket I*.

I avseende å *stycket II* gav herr talman propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i motionen II: 228; och fann herr talman den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Engkvist begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Statens bosättningslån: Ersättning åt ortsombud — Statens bosättningslån: Ersättning åt riksbanken

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 79: o) stycket II i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till motionen II: 228 i förevarande del.

Sedan kammarens ledamöter härafter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i denna del.

Punkten 80**Statens bosättningslån: Ersättning åt ortsombud**

Kungl. Maj:t hade (punkt 90, s. 280 och 281) föreslagit riksdagen att till Statens bosättningslån: Ersättning åt ortsombud för budgetåret 1957/58 anvisa ett oförändrat förslagsanslag av 65 000 kronor.

I de under punkten 6 nämnda, likalydande motionerna I: 260 och II: 347 hade hemställts — såvitt nu vore i fråga — att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 260 och II: 347, såvitt nu vore i fråga, till Statens bosättningslån: Ersättning åt ortsombud för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 65 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Ragnar Bergh*, *Skoglund* i Doverstorp, *Staxäng* och *Cassel*, vilka ansett att utskottet bort föreslå riksdagen att med

bifall till motionerna I: 260 och II: 347, såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Detta ärende gäller ersättning åt ortsombud i samband med statens bosättningslån. Det gäller en struntsumma på 65 000 kronor, som fördelar sig över hela riket.

Det är på denna punkt liksom på den följande, som avser ersättning åt riksbanken, fråga om ersättning för omkostnader för dessa för låntagarna mycket förmånliga lån, och vi anser att de omkostnaderna bör belasta låntagarna, som alltså skulle betala — utöver amortering på lånen — ett par kronor för att ersätta både ortsombuden och riksbanken för deras arbete.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen av herr Ragnar Bergh m. fl.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fögade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 81**Statens bosättningslån: Ersättning åt riksbanken**

Kungl. Maj:t hade (punkt 91, s. 281) föreslagit riksdagen att till Statens bosättningslån: Ersättning åt riksbanken för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 320 000 kronor.

I de under punkten 6 nämnda likalydande motionerna I: 260 och II: 347 hade hemställts — såvitt nu vore i fråga — att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 260 och II: 347, såvitt nu vore i fråga, till Statens bosättningslån: Ersättning åt riksbanken för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 320 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Ragnar Bergh, Skoglund* i Doverstorp, *Staxäng* och *Cassel*, vilka ansett att utskottet beträffande jämväl detta anslag bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 260 och II: 347, såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen av herr Ragnar Bergh m. fl.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fögade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 82—88

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 89

Arbeterskyddsstyrelsen: Omkostnader

Kungl. Maj:t hade (punkt 100, s. 307—309) föreslagit riksdagen att till Arbeterskyddsstyrelsen: Omkostnader för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 187 500 kronor.

I de under punkten 6 nämnda likalydande motionerna I: 260 och II: 347 hade hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte till Arbeterskyddsstyrelsen: Omkostnader för budgetåret

Arbeterskyddsstyrelsen: Omkostnader

1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 169 500 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 260 och II: 347, såvitt nu vore i fråga, till Arbeterskyddsstyrelsen: Omkostnader för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 187 500 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Ragnar Bergh, Skoglund* i Doverstorp, *Staxäng* och *Cassel*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 260 och II: 347, såvitt nu vore i fråga, till Arbeterskyddsstyrelsen: Omkostnader för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 169 500 kronor.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr CASSEL (h):

Herr talman! På denna punkt har departementschefen föreslagit en höjning av anslaget till arbeterskyddsstyrelsen för reseersättningar med 18 000 kronor. Under föregående budgetår belastades emellertid anslaget med endast 55 000 kronor, och vi har i likhet med statskontoret föreslagit, att anslaget skall tagas upp med oförändrat belopp, 65 000 kronor.

Jag ber av denna anledning att få yrka bifall till den reservation som har avgivits av herr Ragnar Bergh m. fl.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Med hänsyn till den kostnadsökning som har inträtt på grund av höjda resekostnader ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fögade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Bidrag till De blindas förening*Punkterna 90—99*

Vad utskottet hemställt bifölles.

*Punkten 100***Bidrag till De blindas förening**

Kungl. Maj:t hade (punkt 114, s. 331 och 332) föreslagit riksdagen att till Bidrag till De blindas förening för budgetåret 1957/58 anvisa ett anslag av 400 000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Söderquist* och fru *Hamrin-Thorell* (I: 63) och den andra inom andra kammaren av herr *Gustafsson* i Borås m. fl. (II: 95), hade föreslagits, att riksdagen måtte anvisa 355 000 kronor som driftbidrag till De blindas förenings depåverksamhet under budgetåret 1957/58, vilket innebure en ökning med 20 000 kronor av det av Kungl. Maj:t föreslagna beloppet.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 63 och II: 95 till Bidrag till De blindas förening för budgetåret 1957/58 anvisa ett anslag av 400 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Sundelin* och *Jacobsson*, fröken *Elmén*, herr *Gustafsson* i Skellefteå och fröken *Liljedahl*, vilka ansett att utskottet bort föreslå riksdagen att i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 63 och II: 95 till Bidrag till De blindas förening för budgetåret 1957/58 anvisa ett anslag av 420 000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Fröken **LILJEDAHL** (fp):

Herr talman! Enligt avtal som träffades 1953 mellan staten och De blindas förening har staten åtagit sig att lämna årliga bidrag för depåverksamhet för blinda hantverkare. Det bidrag som skulle utgå av statsmedel är avsett att

täcka kostnader för avlöningar och vissa andra omkostnader för depåverksamheten.

De i detta avtal nämnda kostnaderna har bolagsledningen för budgetåret 1957/58 på grundval av i juli 1956 redan inträffade kostnadsstegringar beräknat till 355 000 kronor. På grund av senare inträffade kostnadsstegringar och under 1957 väntade lönehöjningar kommer dessa kostnader inte att understiga 370 000 kronor. Departementschefen har i årets budget föreslagit ett anslag av 335 000 kronor för denna verksamhet, vilket innebär en ökning med 10 000 kronor från föregående år. De blindas förening hade emellertid begärt en höjning med 30 000 kronor, och detta krav har också tagits upp i en motion som är undertecknad av ledamöter av de fyra demokratiska partierna i riksdagen. Skillnaden mellan utskottets och reservanternas förslag är alltså 20 000 kronor — utskottet har nämligen följt Kungl. Maj:ts förslag.

Vi har tidigare i dag godtagit ett förslag till den offentliga arbetsförmedlingen, där vi har ökat anslaget med 1,5 miljoner kronor. De blindas depåverksamhet är också en arbetsförmedling i stämman i mycket liten skala, och den behöver för höjda kostnader i sin verksamhet ytterligare 20 000 kronor. Den kostnadsberäkning, som gjorts av föreningen, har inte föranlett någon erinran från statsutskottet eller departementet. Den logiska konsekvensen av den ingångna överenskommelsen vore väl då att de ökade omkostnaderna bestredes med statsmedel.

Detta är ett alldeles speciellt ändamål, det är en kategori av människor som behöver samhällets stöd, och jag ber att kammaren ville tänka på detta då det gäller att öka anslaget med 20 000 kronor, som reservanterna begär, och jag yrkar alltså bifall till reservationen.

Herr **GUSTAFSSON** i Borås (fp):

Herr talman! Det är som motionär

Bidrag till De blindas förening

jag gärna vill säga ett par ord på denna punkt. Jag är övertygad om att vi alla är besjälade av vilja att hjälpa de människor, som saknar den stora förmögenhet vi andra äger i våra ögons ljus. Det bör sägas att de blindas är föremål för samhällets omsorg i mycket hög grad. Det har varit nödvändigt för de blindas att få en organisation till stånd, som kan vara till nytta och gagn både för dem själva och samhället som sådant när det gäller att effektivt kunna ta initiativ till de blindas chans till självförsörjning för att de på det sättet skall komma in i produktionslivet.

De blindas förening fyller här en utomordentlig uppgift både för personerna själva och för samhället som sådant. Sedan flera år tillbaka har samhället visat föreningen mycket stort förtroende när det gäller att biträda i arbetet för de blindas självförsörjning. Det kan vara berättigat att säga några ord om det arbete som De blindas förenings försäljningsaktiebolag utför.

Enligt beslut av riksdagen övertog De blindas förening genom ett av föreningen för ändamålet bildat aktiebolag den statliga organisationen, centraldepån för blindas arbeten. Det var från den 1/7 1933, som förut påpekats här. Enligt träffad överenskommelse skulle staten för verksamheten lämna ett årligt bidrag, som i princip var avsett att täcka de kostnader och avlöningar, vilka då bestreds med statsmedel. Vid allmänna löneökningar och därmed förenade ökade omkostnader skulle dessa kostnader bestridas av statsmedel. De av staten för centraldepåns räkning uppförda byggnaderna skulle dessutom upplåtas kostnadsfritt åt föreningen. Frågan angående lokalbehovet skulle upptagas till prövning, när byggnadsstyrelsen slutfört sin pågående utredning i ärendet.

I juli 1956 beräknades behovet av statsanslag för verksamheten för budgetåret 1957/58 till 355 000 kronor. Kostnadsökningen sedan 1953 samman-

hänger i huvudsak med löneförändringar, ökade kostnader för järnvägsfrakter och sådana kostnadsstegringar, som företaget ju i mycket liten utsträckning kan påverka.

Däremot har det varit möjligt — det tycker jag bör sägas här — att inrymma en omsättningsökning med 67 procent inom i huvudsak samma organisation. Företagets omsättning var budgetåret 1952/1953 cirka 2 075 000 kronor och har ökat till cirka 3 489 000 kronor under 1956.

Förutom ökade kostnader har en materialdepå, som tidigare drivits vid Hantverksskolan för blindas i Kristinehamn, nedlagts från och med budgetåret 1955/56. Det kan anmärkas att statens kostnader till denna depå under senare år har uppgått till cirka 20 000 kronor per år. Den icke obetydliga detaljdistributionen från depån i Kristinehamn har givetvis kommit att belasta De blindas förenings försäljningsaktiebolag utan att företaget fått någon kompensation för omkostnadsstegring i samband därmed. Enligt beslut den 31/12 1956 uppgick de kostnader, som enligt det tidigare nämnda avtalet skulle ha betalats av statsmedel, till kronor 358 578:53. Föreningen disponerade 1956 ett statsanslag för detta ändamål på omkring 312 500 kronor. Det synes inte vara möjligt att nedbringa kostnaderna för verksamheten utan att frångå de i avtalet mellan Kungl. Maj:t och De blindas förening angivna principerna.

De blindas hantverkarna — man räknar med att de är omkring 900 — har genom verksamheten fått ökade arbetstillfällen. Då de sedan 1949 fått en höjning av utgående ackordsersättningar med endast 20 procent, måste det enligt min mening anses som en synnerligen angelägen uppgift att söka ge dem en kompensation för levnadskostnads-höjningen. Besparingar, som innebär minskade inkomster för hantverkarna, kan naturligtvis inte ifrågasättas. De blindas förening har under det senaste

Bidrag till De blindas förening

årtiondet utökat sin verksamhet med stora kostnadskrävande uppgifter. Man har utvidgat konsulentverksamheten och kuratorsverksamheten, och man har med största kraft gått in för att hjälpa till i fråga om biblioteksverksamheten, vilket har varit mycket av behovet påkallat. Det är bland annat synnerligen angeläget att subventionera försäljningen av bandspelare för talboksändamål.

Det skulle säkerligen vara beklagligt, om föreningen tvingades begränsa sin sociala och humanitära verksamhet till följd av att det beräknade statsanslaget inte kan erhållas. Man har svårt att undgå tanken, att Kungl. Maj:t litet generösare skulle kunna uppfylla löftet av 1953 att i princip bestrida avlöningar och omkostnader. Jag tycker att den summa det gäller är mycket blygsam, och jag skulle gärna vilja vädja till kammarens ledamöter att bifalla det yrkande vi ställt i motionen till nytta och gagn för De blindas förening.

Jag ber alltså att få yrka bifall till reservationen nr 17 om höjning av anslaget med 20 000 kronor.

Fru **ERIKSSON** i Stockholm (s):

Herr talman! Det som behöver sägas har kanske redan sagts, men eftersom jag är en av motionärerna vill jag gärna instämma med föregående talare. Vad som varit viktigast för oss att framhålla när vi väckte motionen är, att det inte är tal om att De blindas förening åtagit sig engagemang eller uppgifter, som den så att säga inte har rätt att åta sig med hänsyn till den uppgörelse som en gång träffades om verksamheten. Man var överens om då, att staten skulle betala omkostnader och löner för depåverksamheten, och vad man nu behöver pengar till är just omkostnader och löner.

Föreningen har utvidgat sin verksamhet efter modernare riktlinjer, bland annat genom att engagera sig i talboks- och konsulentverksamhet. Jag har emellertid inte sett, att man i ut-

skottet har anmärkt på föreningens sätt att arbeta och sköta sina finanser. Man har inte heller ryggat den överenskomelse man en gång var med om, nämligen att staten skulle betala omkostnader och löner. Därför är det underligt, att man bara smiter ifrån räkningen, som man en gång åtagit sig.

Man tror kanske ibland, att de uppgifter, som De blindas förening åtagit sig, inte har så stor betydelse numera. Det föds inte så många blindas, och det inträffar inte så ofta som tidigare olyckor av den art som medför blindhet. Emellertid finns det nu blindas av en annan typ än vi hade förut, bland annat de sockerblinda. De flesta, som i dag kommer in i De blindas förening vid vuxen ålder, är blindas på grund av sockersjukdom. Det är lätt att förstå, att för dem betyder en föreningsrörelse och en verksamhet som denna depåverksamhet mer än för de små barnen, som man tar hand om på annat sätt. Dessa vuxna blindas kan inte blindskrift. De kan redan ett arbete, men de behöver stöd och hjälp för att utan sin syn hålla sig kvar i arbetslivet, det slags stöd, som depåverksamheten ger.

Det är alltså en modern verksamhet, som inte kommer att behövas mindre i framtiden, snarare tvärtom, och det är en verksamhet som vi varit överens om att betala. Det är inte riktigt att låta De blindas förening ha kvar en skuld, som föreningen måste skaffa sig, och till sina andra bekymmer få skjuta denna framför sig, vilket måste bli resultatet, om vi inte ger föreningen de 20 000.

Jag anser det vara rejälast — och det är icke mindre ekonomiskt, ty vi kommer inte ifrån anslaget senare — att nu bevilja de extra 20 000 kronor, som begärs i reservationen, och därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen vid punkt 100.

Herr **RUBBESTAD** (bf):

Herr talman! Jag kan vitsorda att tredje avdelningens ledamöter varit

Social upplysningsfilm

mycket känsliga för de synpunkter som här har framförts. Vi är fullt införstådda med att detta är ett område, där medlidande skall ta sig uttryck så långt som möjligt. Att vi trots detta inte har kunnat biträda yrkandet om ytterligare 20 000 kronor beror på att det på många punkter i detta utlåtande finns mycket behjärtansvärda saker, som man skulle ha velat men inte kunnat biträda. Vi har ansett, att Kungl. Maj:t bättre än vi i utskottet kan överblicka, var pengarna mest och bäst behövs, och det är ur denna synpunkt som vi inte kunnat biträda motionen.

Man bör emellertid lägga märke till det skrivsätt som utskottet begagnat. Vi säger: »Utskottet hade för sin del gärna sett att Kungl. Maj:t funnit det möjligt att ytterligare höja anslaget.» Detta uttalande tror jag kommer att medföra, att om Kungl. Maj:t anser sig ha möjlighet att på något sätt hjälpa denna förening, så kommer Kungl. Maj:t att göra det. Kungl. Maj:t kan i så fall stödja sig på detta riksdagens uttalande, om riksdagen, som jag hoppas, godkänner detsamma.

Jag ber, herr talman, att med detta få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Det är glädjande när herr Rubbestad säger, att man har blicken riktad på detta och att man är beredd att i framtiden hjälpa, i den mån man anser det vara möjligt och behövt.

Men jag tycker nog, herr talman, att när man inte av sakliga skäl kan anmärka på skötseln av detta företag, verkar det på mig väldigt underligt att riksdagen skall säga: Vi har inte råd att fullfölja våra förut rätt säkert avgivna åtaganden, vi orkar inte att ge De blindas förening 20 000 kronor!

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels

ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Liljedahl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarerna bifaller statsutskottets hemställan i punkten 100: o) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarerna bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarernas ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarernas ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Gustafsson i Borås begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 111 ja och 90 nej, varjämte 11 av kammarernas ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarerna hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 101—108

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 109

Social upplysningsfilm

Kungl. Maj:t hade (punkt 124, s. 339 och 340) föreslagit riksdagen att till Social upplysningsfilm för budgetåret 1957/58 anvisa ett oförändrat reservationsanslag av 30 000 kronor.

I de under punkten 6 nämnda likalydande motionerna I: 260 och II: 347 hade hemställts, såvitt nu vore i fråga,

Social upplysningsfilm

att riksdagen måtte avslå förslaget om ett anslag för budgetåret 1957/58 till Social upplysningsfilm av 30 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 260 och II: 347, såvitt nu vore i fråga, till Social upplysningsfilm för budgetåret 1957/58 anvisa ett reservationsanslag av 30 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Ragnar Bergh, Nils Theodor Larsson, Skoglund* i Doverstorp, *Staxång, Rubbestad* och *Cassel*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 260 och II: 347, såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Efter föredragning av punkten anförde:

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Denna punkt gäller anslag till social upplysningsfilm.

Vi har nyss bevitnat, att både utskottet och kammaren ansett sig böra vara så återhållsamma, att man under inga omständigheter velat gå med på att ge 20 000 kronor extra till De blindas förening. Däremot har samma utskott ansett det nödvändigt att ge 30 000 kronor till upplysningsfilm rörande sociala frågor.

Denna fråga är en gammal bekant. Vi har hela tiden sagt, att vi anser sådan upplysningsfilm onödigt och att man inte skall ge anslag för detta ändamål. Vi vidhåller den ståndpunkten, och därför yrkar jag, herr talman, bifall till reservationen.

Häri instämde herr *Rubbestad* (bf).

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Detta anslag har ju varit föremål för debatt, jag tror alltsedan man fick det uppfört på riksstaten.

Jag har ett minne av vad som sades

efter det att man hade fått fram den första sociala upplysningsfilmen. Då var det någon som uppträdde i denna kammare och vittnade om att resultatet var mycket dåligt. Det är möjligt att någon nu skulle vilja stiga upp och säga detsamma. Därom vet jag intet.

Till en början skulle jag emellertid vilja erinra om att här anvisas inte mera pengar än att det på sin höjd kan bli en med avseende på kostnaderna ganska billig film vart tredje år. Syftet med denna film är att om möjligt få dem som ser den mera ansvarsmedvetna. En hel del människor behöver uppenbarligen via yttre åtgöranden en förstärkning av ansvarskänslan.

Det är dessa synpunkter som ligger bakom anslaget till social upplysningsfilm, och de är fullt försvarliga i vårt samhälle.

Herr talman! Med hänvisning till det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Utskottets ärade talesman litade till att ansvarskänslan hos reservanterna skulle höjas, och det må så vara, men inte behövs det väl en social upplysningsfilm för 30 000 kronor för det ändamålet!

Jag tror för övrigt att de, som vid en föregående punkt ansåg det förenligt med sin sociala ansvarskänsla att avslå en anslagshöjning på 20 000 kronor till de blindas, nog också kan avslå ett anslag på 30 000 kronor till social upplysningsfilm, ty det ena är väl knappast viktigare än det andra.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten följande reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Cassel begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följ-

Kommittéer och utredningar genom sakkunniga

jande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 109:o) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Cassel begärde dock rösträkning, vadan voting medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 140 ja och 60 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Härefter lämnades ordet på begäran till

Herr DICKSON (h), som yttrade:

Herr talman! Jag får anmäla att jag vid voteringen råkade trycka på fel knapp.

Punkten 110

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 111**Kommittéer och utredningar genom sakkunniga**

Kungl. Maj:t hade (punkt 126, s. 340) föreslagit riksdagen att till Kommittéer och utredningar genom sakkunniga för budgetåret 1957/58 anvisa ett reservationsanslag av 850 000 kronor.

I de under punkten 6 nämnda likalydande motionerna I: 260 och II: 347

hade hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte till Kommittéer och utredningar genom sakkunniga för budgetåret 1957/58 anvisa ett reservationsanslag av 650 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 260 och II: 347, såvitt nu vore i fråga, till Kommittéer och utredningar genom sakkunniga för budgetåret 1957/58 anvisa ett reservationsanslag av 850 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Ragnar Bergh*, *Skoglund* i Doverstorp, *Staxäng* och *Cassel*, vilka ansett att utskottet bort föreslå riksdagen att i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 260 och II: 347, såvitt nu vore i fråga, till Kommittéer och utredningar genom sakkunniga för budgetåret 1957/58 anvisa ett reservationsanslag av 650 000 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Under rubriken Socialdepartementet: Avlöningar har anslagits 250 000 kronor till ersättningar åt expertis och tillfällig arbetskraft, och dessa medel har överflyttats från femte huvudtitelns kommittéanslag. Men vid en jämförelse finner man, att kommittéanslaget endast har nedräknats med 20 000 kronor, och här har alltså skett en ökning på inte mindre än 230 000 kronor. Jag tror det är klokt att begränsa den ökning av kommittéanslaget som här skett, och vi har därför yrkat att anslaget under punkt 111 skall skäras ned med 200 000 kronor. I stället för de begärda 850 000 kronorna till kommittéer och utredningar genom sakkunniga har vi därför förordat ett anslag på 650 000 kronor.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen.

Riksarkivet: Avlöningar

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 112

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 113

Lades till handlingarna.

§ 9

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag för försvarsändamål.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10**Anslag till arkiv m. m.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1957/58 till arkiv, bibliotek och museer, kyrkliga ändamål samt akademier m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1**Riksarkivet: Avlöningar**

Kungl. Maj:t hade (punkt 3, s. 5—9 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1957) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1957/58, vidtaga av departementschefen angivna ändringar i personalförteckningen för riksarkivet, dels godkänna av departementschefen angiven

avlöningsstat för riksarkivet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1957/58, dels ock till Riksarkivet: Avlöningar för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 966 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått

dels en inom andra kammaren av herrar *Larsson* i Stockholm och *Arvidson* väckt motion (II: 46), vari hemställts att riksdagen måtte, med avvikelse från Kungl. Maj:ts förslag, anvisa 11 000 kronor till extra arbetskraft för tolkning av stenografiska rådsprotokoll från tiden 1660—1680 samt till Riksarkivet: Avlöningar för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 977 000 kronor;

dels en inom andra kammaren av herrar *Håstad* och *Sköld* väckt motion (II: 210), vari hemställts att riksdagen vid behandling av anslaget till Riksarkivet: Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal ville fatta beslut om en ökning av detta anslag med 10 920 kronor i och för anställande av arbetskraft för tolkning av stenografiska rådsprotokoll från 1600-talet;

dels ock en inom andra kammaren av herrar *Rimmerfors* och *Anderson* i Sundsvall väckt motion (II: 325), vari hemställts att riksdagen måtte besluta att under punkten Riksarkivet: Avlöningar, utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit, anvisa ett belopp av 11 000 kronor att användas för tolkning av stenografiska rådsprotokoll från åren 1660—1680.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 210 samt med bifall till motionerna II: 46 och II: 325,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1957/58, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för riksarkivet, som föranleddes av vad departementschefen anförde;

Riksarkivet: Avlöningar

b) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för riksarkivet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1957/58;

c) till Riksarkivet: Avlöningar för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 977 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Gustaf Karlsson, Näsström, Einar Persson* och *Rubbestad*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna II: 46, II: 210 och II: 325,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1957/58, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för riksarkivet, som föranleddes av vad departementschefen anfört;

b) godkänna av reservanterna föreslagen avlöningsstat för riksarkivet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1957/58;

c) till Riksarkivet: Avlöningar för budgetåret 1957/58 anvisa ett förslagsanslag av 966 000 kronor.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! På denna punkt har utskottet gjort ett avsteg från Kungl. Maj:ts förslag. Det gäller vissa gamla rådsprotokoll från tiden 1660—1680, som man vill ha tolkade. Det finns på riksarkivet en verkstadsarbetare, som är synnerligen duktig på detta område. Hans namn är Hilding Svensson. Han har haft förutsättningar att kunna tolka sådana stenografiska rådsprotokoll och har ägnat en hel del arbete åt detta. Här för har han av riksarkivet erhållit en ersättning för vissa timmar per dag. För 5 å 6 timmars arbete har han fått en ersättning, som beräknats efter 18:e lönegraden. Nu har man framhållit, att han behöver ägna 6 timmar om dagen åt detta sitt arbete och att ersättningen

skulle ökas i motsvarande grad. På den punkten har utskottet biträtt en i detta hänseende framlagd motion.

Det gäller här visserligen bara 11 000 kronor, men jag vill erinra om att man beträffande sådana tolkningar vid föregående tillfällen har använt anslag från Samhällsvetenskapliga forskningsrådet, som kunnat utdela vissa belopp. Sålunda beviljade rådet 1948 anslag på 5 700 kronor för viss tolkning av gamla protokoll, och 1954 anvisades ytterligare anslag för samma ändamål av rådet. Följaktligen har man prejudikat på att det går att få pengar från detta håll för ifrågavarande ändamål. Jag har blivit underrättad om att man av rådet fått ett positivt löfte om utanordnande av bidrag för denna verksamhet. Med hänsyn härtill anser jag det oriktigt att nu lämna ett belopp till riksarkivet. Man vet ju inte hur länge denne man kommer att sysselsättas i denna sin verksamhet. Har det väl blivit ökat anslag till riksarkivet, brukar det stå kvar.

Ur dessa synpunkter, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reservation som föreligger under denna punkt.

Herr SVENSSON i Alingsås (s):

Herr talman! Det framgår ju av handlingarna, att riksarkivet i sina framställningar ansett det vara angeläget att erhålla ett anslag för att denne man skall kunna fortsätta sina översättningar av de stenografiska rådsprotokollen. De synpunkter på frågan, som herr Rubbestad nu framfört och som ju kan anses bestickande, är emellertid såvitt jag kan förstå ingen som helst garanti för att de medel ställs till förfogande, som riksarkivet har hemställt om. Det får väl ändå anses vara ganska angeläget att ett tolkningsarbete som detta som påbörjats — det finns ännu ett hundratal otolkade protokoll — fullföljes så att det hela blir komplett.

Den summa det här gäller, 11 000 kronor, kan dessutom inte anses på något sätt avskräckande och inte heller på

Kungl. biblioteket: Avlöningar

något sätt prejudicerande för andra uppdragsgivare eller befattningshavare. Det har också antytts, att denne man som gör detta översättningsarbete besitter alldeles särskilda kvalifikationer för att fullgöra detta uppdrag. Det har sålunda meddelats, att han är den ende svensk, som för närvarande har kunskaper i detta ämne, så att det är möjligt att göra översättningarna. Han är 62 år gammal. Skulle det inte vara rätt och riktigt att i en sådan situation anse det som en hederssak, att detta tolkningsarbete fullföljes, så att översättningarna från hela den period som är angiven i handlingarna blir komplett, och att det utföres av en person, som besitter de kunskaper som behövs härför och kan göra arbetet?

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Som en av motionärerna i detta ärende ber jag att få understryka de synpunkter, som framförts av utskottsmajoritetens talesman. Jag tycker att denna fråga, även om den inte är så förfärligt stor, ändå är så pass värdefull och unik, att den borde mötas mycket positivt och få en lösning som hedrar den svenska riksdagen. Här har ju t. o. m. sagts av herr Rubbestad, som är en vår överste sparfrämjare, att beloppet är jämförelsevis ringa. Han säger att »det gäller visserligen bara 11 000 kronor». Den summan kan vi nog komma ut med, om vi anser ändamålet betydelsefullt. Jag vill understryka att det är riksarkivet som begärt anslaget, och då har väl sakkunskapen haft den uppfattningen att det behövs.

Det är här fråga om en specialist, visserligen autodidakt men bevisligen en kunnig man. Dessutom är det mycket ovanligt att det finns någon som behärskar detta område.

Låt mig i all korthet peka på ytterligare två synpunkter. Eftersom mannen är så pass gammal och uppgiften så pass

begränsad, behöver man inte befara ett prejudikat för många år framåt. Snarare föreligger den faran, att vederbörande skulle förhindras att hinna med uppgiften under sina arbetsår, om vi gör ett uppehåll i anslagsgivningen.

Bifall, herr talman, till förslaget från utskottets sida.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 2—8

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkten 9**Kungl. biblioteket: Avlöningar**

Punkten föredrogs; och anförde därvid

Herr BLIDFORS (s):

Herr talman! Vid denna punkt har jag fogat en blank reservation, och anledningen därtill är följande. Vad som här föreslås är att den katalogisering av det svenska trycket, som tidigare ägt rum vid universitetsbiblioteken i Uppsala och Lund och även i kungl. biblioteket i Stockholm, nu skall ske centralt vid kungl. biblioteket. Detta tycker jag för min del är en klok och rationell åtgärd, så att på den punkten har jag ingenting att invända.

För att åstadkomma detta har föreslagits inrättandet av fyra nya tjänster vid biblioteket här i Stockholm. För min del är jag åtskilligt tveksam om alla dessa fyra tjänster är behövliga för genomförandet just av uppgiften med centralkatalogiseringen. Vad som emellertid gör mig särskilt betänksam, herr talman, är att departementschefen säger, att han kommer att göra motsvarande personalindragningar vid universitetsbiblioteken i Uppsala och Lund. Detta tycker jag är att väl hårt binda

Stifts- och landsbiblioteken: Bokinköp och bokbindning m. m. — Investeringsavgift

denna punkt samman med en som vi senare under riksdagen kommer att behandla. Jag anser inte att det är riktigt lämpligt att vi skall stå där med mer eller mindre bundna händer, när vi skall behandla punkterna om universitetsbiblioteken.

Även om jag anser att det är tveksamt, huruvida alla dessa fyra nya tjänster är behövliga för centralkatalogiseringen, vill jag dock inte motsätta mig förslaget, ty jag tror att dessa befattningshavare kommer att göra biblioteket tjänster även i andra avseenden. Jag har därför, herr talman, intet yrkande.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 10—13

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 14**Stifts- och landsbiblioteken: Bokinköp och bokbindning m. m.**

Efter föredragning av punkten yttrade

Herr BARK (s):

Herr talman! Jag kunde kanske ha nöjt mig med att tacka statsutskottet för en välvillig skrivning, men välvilliga skrivingar resulterar ju inte alltid i välvilliga handlingar från Kungl. Maj:ts sida. Därför skulle jag vilja till protokollet foga några synpunkter som inte har berörts i min motion.

Västerås landsbibliotek är nytt. Tidigare har det endast funnits ett läroverksbibliotek och stiftsbibliotek, mycket gamla. Böckerna i dessa bibliotek har förvarats under miserabla förhållanden som medfört, att mycket dyrbara medeltidsskrifter nu är i upplösningstillstånd, och som riksarkivarien framhåller är det stora värden som står på spel. Man tycker då att landsbiblioteket i Västerås som ett nytt landsbibliotek kunde ha behandlats lika välvilligt som Strängnäs bibliotek. Detta

säger jag inte som något slags västmanlandspatriot, utan jag säger det som styrelseledamot och av omtanke om de bokskatter det gäller att bevara. Vi har nyss beviljat anslag för tolkningen av vissa äldre stenografiska rådsprotokoll, och det tyckte jag var riktigt. Men dessa medeltidsskrifter, som finns i Västerås bibliotek, har också ett oerhört värde för forskningen. En del är redan i sådant skick, att det inte går att konservera dem, men de som kan konserveras borde bli bevarade.

Och det är en sak till: den bokbindare, som vi har anställt, är mycket skicklig. Han är mycket duktig som vanlig yrkesman, men dessutom har han genomgått en kurs vid kungl. biblioteket. Han är något till åren kommen, och när han inte längre kan syssla med dessa ting vet man inte vilka möjligheter det finns att få någon som kan konservera de värdefulla skrifterna.

Herr talman! Det var dessa synpunkter jag ville anföra till protokollet.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 15—65

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 66

Lades till handlingarna.

§ 11**Investeringsavgift**

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 23 november 1956 (nr 554) om investeringsavgift för år 1957, jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 18 januari 1957 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 59, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föresla-

Investeringsavgift

git riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning angående ändring i förordningen den 23 november 1956 (nr 554) om investeringsavgift för år 1957.

I propositionen hade föreslagits, att vissa under år 1957 verkställda investeringar i oljecisterner och skyddsrum undantoges från avgiftsplikt samt att lättnader i fråga om avgiftsplikten medgäves vissa under år 1954 nystartade företag.

Det ovannämnda författningsförslaget var i nedan intagna delar av följande lydelse:

Förordning angående ändring i förordningen den 23 november 1956 (nr 554) om investeringsavgift för år 1957.

Härigenom förordnas, att 5 § förordningen den 23 november 1956 om investeringsavgift för år 1957 ävensom punkt 1 av övergångsbestämmelserna till nämnda förordning skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

5 §.

Har myndighet — — — avgiftspliktig investering.

Investering som uteslutande eller väsentligen tillkommit för civilförsvars- eller beredskapsändamål är icke att anse såsom avgiftspliktig investering. Är skyddsrumsanläggning avsedd att användas jämväl i fredstid, skall den, därest värdet av sådant utnyttjande är jämförelsevis obetydligt i förhållande till kostnaden för anläggningen, anses såsom väsentligen tillkommen för civilförsvarsändamål. Som avgiftspliktig skall icke anses investering i anläggning för lagring av olja med en volym av minst 1 000 m³. Detsamma gäller investering i fastigheter och inventarier, som utnyttjas eller äro avsedda att utnyttjas för produktion eller distribution av elektrisk kraft, samt investering i nybyggnad, som under medverkan av hushållningssällskap uppförts för be- drivande av svinstamkontroll. Vidare

skall som avgiftspliktig investering icke anses förvärv av personbil, sådan med skåp-, stationsvagns- eller personbils- karosseri utrustad lastbil vilkens tjänstevikt icke överstiger 1 800 kilogram eller sådan motorcykel för vilken registreringsskyldighet föreligger. Ej heller skall som avgiftspliktig investering anses sådant förvärv av egendom, varom förmåles i 7 § första eller andra stycket förordningen den 21 maj 1954 om fondskatt.

Såsom avgiftspliktig — — — inventarier i rörelsen.

— — — — —

Denna förordning träder i kraft dagen efter den då förordningen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Utskottet hade till behandling för- haft ett antal motioner.

I de likalydande motionerna I: 42 av herr *Anders Johansson m. fl.* och II: 52 av herr *Magnusson* i Borås *m. fl.* hade hemställts »att riksdagen måtte besluta sådan ändring av förordningen om investeringsavgift för år 1957 att anläggningar avsedda att framställa flis för bränsleändamål samt anordningar vid värmeanläggningar avsedda att möjliggöra eller underlätta sådan eldning icke måtte påföras investeringsavgift».

Vidare hade i de likalydande motionerna I: 310 av herr *Ewerlöf m. fl.* och II: 391 av herr *Cassel m. fl.* bl. a. hemställts att riksdagen måtte antaga ett däri intaget förslag till förordning angående upphävande av förordningen om investeringsavgift för år 1957.

I de likalydande motionerna I: 370 av herr *Ohlon m. fl.* och II: 456 av herr *Ohlin m. fl.* hade bl. a. hemställts att riksdagen måtte besluta att förordningen om investeringsavgift för år 1957 upphävdes samt att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till härför erforderlig författningstext;

Investeringsavgift

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 59, antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning angående ändring i förordningen den 23 november 1956 (nr 554) om investeringsavgift för år 1957;

B) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 42 av herr Anders Johansson m. fl. och II: 52 av herr Magnusson i Borås m. fl.,

2) de likalydande motionerna I: 81 av herr Gustaf Elofsson m. fl. och II: 99 av herr Nilsson i Svalöv m. fl.,

3) de likalydande motionerna I: 212 av herr Sveningsson samt II: 256 av herrar Magnusson i Borås och Sjölin,

4) de likalydande motionerna I: 310 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 391 av herr Cassel m. fl., i vad motionerna behandlats i detta betänkande,

5) de likalydande motionerna I: 370 av herr Ohlön m. fl. och II: 456 av herr Ohlin m. fl., i vad motionerna behandlats i detta betänkande,

6) motionen II: 257 av herrar Andersson i Långviksmon och Åhman,

7) motionen II: 462 av herrar Sjölin och Nihlfors, ävensom

8) motionen II: 501 av herr Jansson i Aspeboda,

måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I) av herrar *Hagberg, Spetz, Anders Johansson, Kollberg, Strandh, Anderson* i Sundsvall och *Darlin*, vilka ansett att utskottet bort under punkterna A) och B) hemställa,

A) att riksdagen måtte, med bifall till de likalydande motionerna I: 310 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 391 av herr Cassel m. fl. ävensom de likalydande motionerna I: 370 av herr Ohlön m. fl. och II: 456 av herr Ohlin m. fl., i vad motionerna behandlats i detta betänkande, samt med av-

slag å Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 59, antaga följande

Förslag

till

förordning angående upphävande av förordningen om investeringsavgift för år 1957

Härigenom förordnas, att förordningen om investeringsavgift för år 1957 skall upphöra att gälla.

Denna förordning träder i kraft dagen efter den, då förordningen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, och skall äga avseende jämväl i fråga om investeringar, vilka skolat beläggas med investeringsavgift enligt den upphävda förordningen.

B) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 42 av herr Anders Johansson m. fl. och II: 52 av herr Magnusson i Borås m. fl.,

2) de likalydande motionerna I: 81 av herr Gustaf Elofsson m. fl. och II: 99 av herr Nilsson i Svalöv m. fl.,

3) de likalydande motionerna I: 212 av herr Sveningsson samt II: 256 av herrar Magnusson i Borås och Sjölin,

4) motionen II: 257 av herrar Andersson i Långviksmon och Åhman,

5) motionen II: 462 av herrar Sjölin och Nihlfors, ävensom

6) motionen II: 501 av herr Jansson i Aspeboda,

måtte av riksdagen lämnas utan åtgärd.

II) av herrar *Hagberg, Spetz, Anders Johansson, Kollberg, Strandh, Anderson* i Sundsvall och *Darlin*, vilka ansett att, därest det i reservationen nr I framlagda förslaget om upphävande av förordningen om investeringsavgift för år 1957 icke skulle vinna riksdagens bifall, utskottet bort under punkterna A) och B) hemställa,

A) att riksdagen måtte, med förklaring att Kungl. Maj:ts förevarande

Investeringsavgift

proposition nr 59 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas samt i anledning av de likalydande motionerna I: 42 av herr Anders Johansson m. fl. och II: 52 av herr Magnusson i Borås m. fl., antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning angående ändring i förordningen den 23 november 1956 (nr 554) om investeringsavgift för år 1957 med följande ändring av 5 §:

5 §.

Har myndighet — — — avgiftspliktig investering.

Investering som (= Kungl. Maj:ts förslag) — — — bedrivande av svinstamkontroll, ävensom investeringar i anläggningar avsedda för framställning av flis för bränsleändamål samt i anordningar vid värmeanläggningar avsedda att möjliggöra eller underlätta eldning med flis. Vidare skall (= Kungl. Maj:ts förslag) — — — om fondskatt.

Såsom avgiftspliktig — — — för godsbefordran.

B) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 81 av herr Gustaf Elofsson m. fl. och II: 99 av herr Nilsson i Svalöv m. fl.,

2) de likalydande motionerna I: 212 av herr Sveningsson samt II: 256 av herrar Magnusson i Borås och Sjölin,

3) de likalydande motionerna I: 310 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 391 av herr Cassel m. fl., i vad motionerna behandlats i detta betänkande,

4) de likalydande motionerna I: 370 av herr Ohlön m. fl. och II: 456 av herr Ohlin m. fl., i vad motionerna behandlats i detta betänkande,

5) motionen II: 257 av herrar Andersson i Långviksmon och Åhman,

6) motionen II: 462 av herrar Sjölin och Nihlfors, ävensom

7) motionen II: 501 av herr Jansson i Aspeboda,

mätte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad reservanterna sålunda anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **MAGNUSSON** i Borås (h):

Herr talman! I förevarande utskottsutlåtande har bland annat behandlats en av mig och några andra ledamöter väckt motion nr II: 52, vari hemställts, »att riksdagen måtte besluta sådan ändring av förordningen om investeringsavgift för år 1957, att anläggningar avsedda att framställa flis för bränsleändamål samt anordningar vid värmeanläggningar avsedda att möjliggöra eller underlätta sådan eldning icke måtte påföras investeringsavgift».

Det torde icke kunna bestridas, att det är ett samhällsintresse att vi i allt större utsträckning får möjlighet att använda inhemska bränslen. Det finns också intresse av att finna användning för de avfallsprodukter, som uppstår vid sågverken, samt för den röjningsved, som alltid framkommer vid rationell skogsvård. Ett mycket föredömligt initiativ i denna riktning har tagits av bland annat Södra Älvsborgs skogsägareförening genom att man såväl vid regementet i länet som vid länslasarettet satt i gång försökseldning med flis. För att möjliggöra denna försöksverksamhet har betydande investeringar gjorts, och ekonomiska risker har tagits. Ständiga undersökningar genomförs för att utröna sättet för ernående av bästa möjliga värmeeffekt m. m. Vidare är det angeläget att finna lämpliga transportanordningar för att få ned kostnaderna.

Jag kan inte förstå, att det är rimligt att staten belägger en sådan investering med en särskild avgift. Samhället bör enligt mitt förmenande göra allt för att underlätta genomförandet av dylika initiativ. Ehuru utskottet har avstyrkt motionen med den motiveringen, att det är nödvändigt att göra förordningen om investeringsavgift generell för att inte äventyra dess verkningar, har jag dock ytterligt svårt att inse, att detta

Investeringsavgift

skulle hindra ett bifall till motionen, som ju avser att rätta till en fullständigt orimlig beskattning. Här föreligger ett så klart samhällsintresse, att jag vågar hoppas att riksdagen inte kommer att tveka att bifalla motionen.

Herr talman! Det har avgivits en reservation, som syftar till borttagande av investeringsavgiften, och ett bifall till denna reservation innebär också bifall till motion II: 52. Jag ber därför att i första hand få yrka bifall till reservation I). Skulle denna reservation inte bifallas, yrkar jag bifall till reservation II).

I detta yttrande instämde herr *Antby* (fp).

Herr **DARLIN** (h):

Herr talman! Utskottets avslagsyrkande på motionerna om upphävande av investeringsavgiften för 1957 grundas till väsentlig del på de uttalanden, som finansministern har gjort i årets finansplan. Han framhåller där, att det kan ifrågasättas huruvida inte, med hänsyn till den redan inträdda dämpningen på de industriella produktions- och investeringsområdena, tidpunkten nu är inne att något lätta på de hårt åtdragna bromsarna. Å andra sidan finner finansministern, att man inte kan bortse från de många utslagen av en »alltjämt kvardröjande inflationistisk spänning i den svenska ekonomin», där det viktigaste är »bytesbalansens och valutareservens oförmånliga utveckling». Finansministerns slutsats är, att det i dagens situation krävs en restriktiv politik av oförminskad styrka, d. v. s. bland annat att investeringsavgiften skall bestå.

Utskottet gör denna argumentering till sin egen. Investeringsavgiften skall vara kvar. Jag kan inte anse, att denna argumentation är hållbar.

Låt oss konstatera fakta. Investeringsavgiften har haft en dämpande effekt på investeringsverksamheten, en ganska kraftig sådan t. o. m., men effekten

har tyvärr varit störst inom den industriella sektorn. Man kan visserligen säga, att en restriktiv ekonomisk politik inte kan undgå att träffa även näringslivet. Låt oss antaga att detta är riktigt — även om det kan diskuteras. Men är det klokt, att restriktionerna så ensidigt träffar den industriella produktionen, som är grundläggande för vår ekonomi? Kritiken mot regeringens åtgärder har med rätta riktats just på denna omständighet. Att lägga trycket så ensidigt som skett på den industriella sektorn är en utomordentligt allvarlig sak med tanke på den inverkan detta måste ha på produktionsutvecklingen. Man har anledning att vara ännu mer betänksam, när man ser hur mycket mera förmånligt ställt den offentliga investeringsverksamheten har och har haft det. Den har kunnat expandera kraftigt på bekostnad inte minst av de mera räntabla investeringar, som särskilt i nuvarande läge har en så central betydelse för utvecklingen av vårt ekonomiska välbstånd.

Det har vid flerfaldiga tillfällen understrukits av företrädare för näringslivet och de stora organisationerna, hur allvarlig situationen är genom att investeringsprogrammen måst alltför kraftigt beskäras, att produktionen hämmats och att exporten försvårats.

Vi har måst konstatera en fortgående förslitning av maskiner och annan utrustning utan att i tillräcklig omfattning kunna ersätta med nya och effektivare produktionsmedel. Produktionsutvecklingen tenderar att stagnera och lönerna stiger. Samtidigt rustar våra konkurrentländers näringsliv för fullt. Förre eller senare kommer vi till den punkt, där vi inte längre kan stegra produktionen i den takt, som är nödvändig för att nöjaktigt hålla vår ställning på världsmarknaden.

Jag vågar förmoda, att det är mot bakgrunden av detta läge som utskottet ifrågasätter, om inte tiden vore inne att något lätta på de hårt åtdragna

Interpellation i anledning av att järnvägslinjen Harmånger—Bergsjö ännu ej ombyggt till normalspår

bromsarna. — Enligt min mening finns det alla skäl att ifrågasätta investeringsavgiftens existens, ty det råder väl ingen tvekan om, herr talman, att vad vi i dagens situation behöver är större investeringar på de håll, som ger den största avkastningen och som ger oss möjligheter till ökad export och större konkurrenskraft på världsmarknaden. Det kan ju knappast förnekas, att bote-medlet för en oförmånlig bytesbalans och en knaper valutareseerv heter ökad export.

Därför har jag alla skäl att ställa mig både frågande och orolig inför utskottets slutledningar i detta ärende. Man säger att den restriktiva politiken — i vilken investeringsavgiften ingår som ett betydelsefullt led — måste drivas med oförminskad styrka, framför allt med hänsyn till bytesbalansens och valutareservens oförmånliga utveckling.

Bevillningsutskottets förutvarande ordförande, herr Adolv Olsson, lär för ett par år sedan i denna kammare, då spørgsmålet gällde investeringsavgiftens vara eller icke vara, ha sagt att debatten snarare haft till syfte att tilltyga än att övertyga motståndarna. Jag vill för min del ta avstånd från sådant tilltygande och avstå från övertygandet, eftersom klokare karlar än jag misslyckats med den uppgiften. Jag inskränker mig till att påpeka inkonsekvensen i bevisföringen. Man säger att eftersom bytesbalansens och valutareservens utveckling är för oss oförmånlig, skall vi fortsätta att beskära möjligheterna att leda utvecklingen i förmånlig riktning.

Läget är allvarligt nog i sig självt. Ännu dystrare ter sig perspektiven, sedda ur de synpunkter som en gemensam europeisk marknad erbjuder. Vårt land står inför valet att vara med om en sådan anordning eller att hålla sig utanför. Det finns alla möjligheter för att konsekvenserna av att stå utanför blir så kännbara, att det nästan är nonsens att tala om ett val för vår del. Det är

helt enkelt en tvingande nödvändighet för oss att gå med i denna gemenskap. 70 procent av vår nuvarande export går till Västeuropa. Det torde vara skäl nog.

En anslutning till en gemensam europamarknad kommer att innebära stora fördelar, men inte enbart fördelar. Vill vi vara med i en sådan gemensam marknad och därmed vinna tullfrihet för våra varor i Västeuropa, måste vi också finna oss i att öppna våra egna marknader för fri import från de västeuropeiska länderna. Det kommer att medföra en oerhörd konkurrens. Vårt näringsliv måste stå på höjden, även internationellt sett, av effektivitet och modernitet. Detta förutsätter investeringar. För vårt näringslivs möjligheter att konsolidera och rationalisera och att höja produktionen spelar den ekonomiska politiken en avgörande roll. En gemensam europeisk marknad innebär inte bara ökad konkurrens mellan de olika företagen utan även en konkurrens mellan länderna med avseende på den ekonomiska politik som där förts och föres. Jag är övertygad om, herr talman, att investeringsavgiften inte hör hemma i sådana sammanhang.

Med dessa ord ber jag att få hemställa om bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen nr I.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 12**Interpellation i anledning av att järnvägslinjen Harmånger—Bergsjö ännu ej ombyggt till normalspår**

Ordet lämnades på begäran till

Herr GERHARD NILSSON i Gävle (h), som anförde:

Herr talman! I skrivelse till Konungen den 12 maj 1945 (nr 211) anmälde riksdagen, att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 107 och med godkännande av ett till propositionen fogat avtal, beslutat, att järnvägslinjen Harmånger—Bergsjö skulle av staten ombyggas till normalspår.

Detta riksdagens beslut har ännu inte verkställts trots att snart tolv år gått sedan beslutet fattades.

På grund härav anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa följande frågor:

1) Vill herr statsrådet ge kammaren en redogörelse för skälen till att 1945 års riksdagsbeslut att järnvägslinjen Harmånger—Bergsjö skulle av staten ombyggas till normalspår ännu icke verkställts?

2) Ämnar herr statsrådet vidtaga några åtgärder för ett förverkligande av nämnda riksdagsbeslut?

Denna anhållan bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.54.

In fidem
Gunnar Brithh

Onsdagen den 27 mars

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Investeringsavgift (Forts.)

Herr andre vice talmannen anmälde, att överläggningen rörande bevilningsutskottets betänkande nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 23 november 1956 (nr 554) om investeringsavgift för år 1957, jämte i ämnet väckta motioner, nu komme att fortsättas och lämnade därvid ordet, enligt förut gjord anteckning, till

Herr KOLLBERG (fp), som yttrade:

Herr talman! Som herr Darlin framhöll i sitt anförande före middagsrasten intygar finansministern i finansplanen bland annat, att det inom indu-

strisektorn förmärkts en försvagad investeringsaktivitet, vilken enligt finansministerns uppfattning skulle sammanhånga med verkan av den förda kreditpolitiken och ekonomiska politiken i förening.

Det är emellertid enligt min mening hela komplexet av kreditpolitiska åtgärder, som är ägnat att leda till de avsedda målen, och det är obestriddligen där vi har att söka anledningen till den försvagade investeringsaktivitet, som finansministern med tillfredsställelse kunnat konstatera.

Kreditrestriktionerna och räntehöjningarna har egenskapen att under alla förhållanden verka starkare ju längre de varar. Konkurrensen om de knappa tillgängliga pengarna har ju blivit hårdare dag för dag. Penninginstitutens gallring bland låntagarna blir allt strängare, vilket för övrigt har det goda med sig, att större hänsyn kan tas till de framkommande investeringsförslagens möjligheter ur rationaliseringssynpunkt.

Investeringsavgift

När en investeringsangelägenhet aktualiseras är det vid normal kreditmarknad två frågor att besvara, och båda är rent kalkylmässiga. För det första: Vad kostar det? För det andra: Kommer det att betala sig?

När en företagsledning diskuterar en investering i dagens läge, måste givetvis dessa frågor vara med. Men i dag är det en annan fråga, som ställer sig själv i första rummet. Den lyder: Kan vi skaffa pengar till detta? Innan man fått ett svar på den saken, lönar det sig inte att spilla tid på detaljerna i ett investeringsärende. Kreditpolitiken har alltså blivit den avgörande faktorn, inte investeringsavgiften.

Talet om att keditrestriktionerna inte betyder något för självfinansierande företag är inte realistiskt. De likvida medlen i ett företag måste i första hand betraktas som en beredskapstillgång, och ju svårare och osäkrare det allmänna läget är, dess viktigare är omsorgen om den reserven. Det är inte förenligt med sund ansvarskänsla att så att säga sätta allt på ett kort. De så kallade självfinansierande företagen är därför i stort sett lika beroende av kredittillgång som andra.

Statsmakterna har tyvärr drivit den politiken, att investeringsavgiften inom företagen betraktas som en långsiktig skatt som påförs kostnadskontot. Den verkar därför inte längre ens fördröjande på investeringsplanerna. Investeringsavgiften har i stället den verkan att den fördyrar företagens produkter. Den minskar räntabiliteten, den hindrar företagssparandet och den skapar för svenskt näringsliv ett svårt handikapp i den internationella konkurrensen. Folkpartiet vill ha bort investeringsavgiften, därför att den visat sig vara ett förfelat medel i kampen mot överkonjunkturen och därför att den på lång sikt skadar näringslivet.

Utskottsmajoriteten säger i sitt betänkande: »Vad särskilt angår de i motionerna uttryckta farhågorna för att

investeringsavgiften får en kostnadsförhöjande effekt får utskottet erinra om att avgiftens syfte är att förmå företagen till en noggrannare prövning av de olika investeringsplanerna.» Mot bakgrunden av vad jag nyss påvisat om investeringsavgiftens erfarenhetsmässiga verkningar kan ju hänvisningen till ett sedan länge känt men förfelat syfte inte uppfattas som något annat än ett slag i luften.

Finansministern har ju i dagarna låtit förstå att han överväger att föreslå investeringsavgiftens slopande vid 1958 års ingång, men ett slopande under vissa villkor eller i samband med införandet av kraft- och bränsleskatter, vilka kommer att belasta företagen lika hårt som investeringsavgiften i dag och till och med hårdare. Visar inte denna sammankoppling av två skattefrågor, att statsrådet kommit att innerst inne numera betrakta investeringsavgiften som uteslutande en fiskalisk pålaga?

Hur det än kommer att ställa sig med investeringsavgiften för 1958, vore det i rådande läge en riktig åtgärd, om vi i dag kunde komma till ett beslut om att omedelbart avstå från avgift på investeringarna.

Herr talman! Jag tillåter mig yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen nr I.

Vidare anförde:

Herr SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Det är väl ingen som föreställer sig att jag skall komma med några nya argument i denna debatt. Den opposition som framkommit på sina håll har framfört de gamla invändningarna mot investeringsavgiften. Man kräver nu, trots att det bara är några månader sedan vi fattade beslut om att avgiften skulle gälla även under 1957, att den omedelbart skall avskaffas.

I den motion, där detta förslag fram-

Investeringsavgift

föres, säger man, att riksdagen visserligen nyss har fattat beslut men det är ändå skäl i att framföra ett yrkande om avgiftens avskaffande. Man får en allmän känsla av att, när motionärerna på detta sätt försöker riva upp ett beslut som är några månader gammalt, man inte innerst inne tänker sig att detta är möjligt. Man anser väl närmast, att det är nödvändigt att på detta sätt motionera en av sina käpphastar.

Den argumentation som herr Kollberg här presterat för investeringsavgiftens ineffektivitet har vi hört många gånger förut. Jag har den anmärkningen att göra att jag inte alls tror att det är någon som fäst en avgörande betydelse vid investeringsavgiften, när det gäller att hålla samhällsekonomin i balans. Investeringsavgiften har i stället tillsammans med en hel rad andra åtgärder medverkat till att vi uppnått — som departementschefen säger — en bättre balans än tidigare. Jag måste således säga att varje försök att nu rycka ut denna detalj ur den allmänna ekonomiska politiken från våra utgångspunkter inte kan anses tillräddig.

Herr Kollberg erinrade om att finansministern nu satt i fråga, att man genom en skatt på bränsle skulle kunna tänka sig att avskryva investeringsavgiften. Herr Kollberg drar av detta den slutsatsen, att finansministern betraktar investeringsavgiften som betydelselös. Jag tror att detta är en förhastad slutsats. Jag uppfattar det snarare så, att det är ett tecken på hur trångt det är på investeringssektorn, då finansministern nödgas föreslå en sådan åtgärd som en energibeskattnings. Det är klart att det i ett sådant sammanhang kanske skulle vara rimligt att avskryva investeringsavgiften. Då har man emellertid, märk väl, med energiskatten fått ett kanske kraftigare verkande medel än investeringsavgiften för att hålla samhällsekonomin i balans. Utifrån den synpunkten skulle åtgärden kunna vara väl motiverad.

Jag skall övergå till att säga några ord om de förslag till undantag som alltid kommer igen så snart investeringsavgiften är på tal. Helt generellt vill jag säga, att om det skall vara den minsta mening med en investeringsavgift måste den vara generell. Det duger inte att plocka fram det ena undantaget efter det andra. Det är nämligen alldeles säkert möjligt att plocka ihop så många behjärtansvärda undantag att hela investeringsavgiften skulle bli verkningslös.

Nu tror man att man fått en alldeles särskild anledning att göra ett undantag genom ett motionsyrkande om att man från investeringsavgift skall befria investeringar i maskiner, redskap m. m. som köps för att tillvarata visst skogsavfall. Till detta vill jag bara säga, att frågan om denna investering skall bli belagd med investeringsavgift helt är beroende av huruvida den kan betraktas såsom en beredskapsåtgärd eller ej. Motionärerna gör starkt gällande att åtgärden att tillvarata skogsavfall i allra högsta grad skulle vara effektiv ur beredskapssynpunkt. Förhåller det sig så, då blir det ingen investeringsavgift, ty investeringar för beredskapsändamål är befriade från avgift. Om prövningen ger vid handen att detta är ett rent affärsmässigt tillvaratagande av skogsprodukter, då är det klart att hela frågan kommer i en annan belysning. Då är denna investering naturligtvis inte mera berättigad till avdrag än många andra som kanske kan uppvisa högre angelägenhetsgrad än denna. Jag vill också erinra om att tillvaratagande av skogsavfall rent industrimässigt förekommer vid alla rationellt skötta skogsföretag. Skulle man göra undantag här, så får man väl också göra undantag för de andra företagen, och då skulle vi komma in på ganska vanskliga vägar.

Herr talman! Jag tror inte det finns någon anledning till att ytterligare förlänga debatten. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Investeringsavgift

Herr KOLLBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sundström beklagade sig över att han hört dessa argument flera gånger förut. Jag måste beklaga att det tycks vara omöjligt att få herr Sundström att inse betydelsen av dessa argument. Finansministern har ju i alla fall i finansplanen beaktat bland annat kreditpolitikens begränsande inverkan på företagens finansieringsmöjligheter. Han säger att denna politik framtvingar en nedskärning eller ett uppmjukande av planerade investeringar. Det var just det som var mitt huvudargument, att vi i dagens läge har en så hård kreditpolitik, att det är en fullt tillräcklig »broms» — för att begagna ett specialuttryck, när det gäller dessa frågor — för att förhindra onödiga investeringar och att investeringsavgiften i det avseendet inte har någon betydelse. Den har endast en kostnadshöjande effekt för företagen.

Herr SUNDSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte på något sätt velat underkänna penningpolitikens betydelse när det gäller att hålla finanserna i jämvikt. Jag har bara framhållit att investeringsavgiften är ett hjälpmedel jämte många andra för att ge penningpolitiken den effekt den bör ha. Herr Kollberg säger att investeringsavgiften numera har allenast en kostnadsökande effekt, och det kan jag gå med på, ty ju längre den behålls, desto svårare är det att få vederbörande att med hänsyn till utsikten att den skall avskaffas uppskjuta vissa investeringar. Men, herr Kollberg, en kostnadsfördyrande åtgärd kan också, som utskottet säger, verka bromsande på investeringarna. Om kostnaderna blir högre, måste det medföra en grundligare planering, och man tvingas att noggrannare överväga, huruvida en investering är tillrådlig eller inte. Detta är således innebörden i min argumentering.

Herr MAGNUSSON i Borås (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är alldeles naturligt att vi motionärer skulle vara tillfreds, om anordningar för tillvaratagande av flis för eldningsändamål kunde betraktas som en beredskapsåtgärd. Jag tror att det är riktigt, att det är en beredskapsåtgärd. Men det är för att gardera oss för det fall att frågan inte skulle bedömas på det sättet som vi nu yrkat på att denna anordning skulle fritagas från investeringsavgift.

Jag vill påpeka att det här är fråga om en ren pionjärverksamhet, där man gått in för något helt nytt när det gäller att få fram energi, som vi kan utvinna inom landet. Jag tror att alla bör vara överens om att en åtgärd som denna inte bör bestraffas av statsmakterna genom en investeringsavgift.

Herr SUNDSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Till detta vill jag bara säga, att det skulle vara en ganska egendomlig ordning, om vi villkorligt skulle släppa investeringsavgiften för detta område. En rimlig utväg är väl, att de personer, som sätter i gång med en sådan här verksamhet och har den uppfattningen att det är en beredskapsåtgärd, efterhör skattemyndigheternas uppfattning på denna punkt. Först när frågan prövats av skattemyndigheterna kan man få någon uppfattning om huruvida beredskapssynpunkterna dominerar på sådant sätt, att en befrielse är berättigad.

Jag vet mycket väl att detta kan betraktas som en pionjäråtgärd i södra Sverige, t. ex. Västergötland, men det är en mycket vanlig företeelse i den övriga del av riket, där vi bedriver skogsindustri.

Herr ANDERSSON i Långviksmon (fp):

Herr talman! Herr Ahman och jag har väckt en motion, nr II:257, som anknyter till den fråga vi i dag disku-

Investeringsavgift

terar, investeringsavgiftens vara eller icke vara. Det är ingen större sak vår motion gäller. Vi har tagit upp frågan om slopande av investeringsavgiften för maskiner och anläggningar för framställande av byggnadsmaterial och för bostadsbyggandets rationalisering.

Vi tycker nog, att utskottet borde ha kunnat gå oss till mötes i den här saken. Vi har sökt avgränsa frågan till att endast omfatta sådant som faller inom ramen för lånegivning från den statliga lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrien. Vårt förslag syftar givetvis endast till den investering, som inte täcks av lån; den del som finansieras genom lån är ju redan fri från investeringsavgift.

Vi är överens om att alla goda krafter bör hjälpas åt för att åstadkomma en positiv lösning av bostadsfrågan. Riksdagen har ju tidigare och även i år visat god vilja när det gäller vår bostadsförsörjning, vilken nu blivit en stor social fråga, för vars lösande krafttag måste tas.

Jag ger utskottet rätt i att den i vår motion föreslagna åtgärden inte är av den storleksordning, att den på ett nämnvärt sätt kan inverka på förbilligandet av vår bostadsproduktion, men jag tycker nog ändå att statsmakterna kunnat kosta på sig denna lilla gest av uppskattning för dem som tagit sig an problemen och nedlägger intresse, kapital och tid för att åstadkomma förbilligande och rationalisering. Denna motion har faktiskt tillkommit på grundval av ett konkret fall av framställning av ett nytt byggnadsmaterial, som också innebär rationalisering av byggheterna. Även bostadsstyrelsen är mycket intresserad av denna tillverkning och har på allt sätt velat hjälpa till, bl. a. genom att tillstyrka lån. Jag vet att detta exempel inte är det enda utan att det runt om i vårt land pågår forskning och experiment i större eller mindre skala på detta område. Vi bör vara tacksamma mot dem som är vil-

liga att satsa på detta viktiga område av vår folkförsörjning.

På grund av förhandenvarande omständigheter skall jag inte yrka bifall till vår motion, utan jag nöjer mig med att yrka bifall till den vid bevillningsutskottets betänkande nr 26 fogade reservationen nr I.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr DARLIN (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sundström påstår att investeringsavgiften är ett hjälpmedel bland många andra och att industrien, om omkostnaderna blir högre, måste göra noggranna överväganden innan några investeringar företas. Detta är riktigt, men jag vill inte underlåta att påpeka att vi, genom att näringslivet inte kan investera i tillräcklig grad, dels får allt större svårigheter att hävda oss på exportmarknaden, dels också får svårare att hävda oss mot den allt större importen här i landet. Om vi kunde investera och rationalisera och tillverka våra varor i moderna maskiner, kunde vi exportera mer varor, och vi kunde också sälja våra varor billigare till hemmakonsumtionen här i landet.

Herr SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Vad herr Darlin här sist tog upp diskuterar vi väl ändå inte nu. Det är ju ingen som bestrider att ökade investeringar kan bidra till en förbättrad produktion och ökade exportmöjligheter, men här är det inte fråga om vare sig att viljan att investera saknas eller att någon förbiser nödvändigheten av att investera. Vi investerar till gränsen för våra möjligheter, och de restriktioner och inskränkningar som görs beror ju helt enkelt på en önskan att investeringarna inte skall överskrida de resurser och möjligheter vi har på detta område.

Investeringsavgift

Den frågan behöver vi alltså inte ta upp till diskussion i detta sammanhang.

Herr Anderssons i Långviksmon motion är, tycker jag, ett ypperligt exempel på hur lätt det är att dra fram enskilda fall, som är mer eller mindre behjärtansvärda och som tillhoppa säkerligen skulle göra denna investeringsavgift tämligen meningslös. Jag är glad att herr Andersson medgav att de i hans motion föreslagna åtgärderna inte kan förbilliga produktionen av bostäder i någon märkbar omfattning, men jag vill därtill framhålla, att experiment för att få fram nya byggnadsmaterial ju, som han också vitsordat, bedrivs lite varstans i Sverige, och det läggs ned väldiga belopp på detta område. Men varför gör man detta? Naturligtvis därför att man hyser en bestämd förväntan att det nya byggnadsmaterialet skall ge ett bättre ekonomiskt utbyte än det gamla materialet och sålunda inbringa vinst för den som gör investeringarna. Och är det inte något hopp om att det nya byggnadsmaterialet skall bli bättre eller effektivare eller billigare, så är det ju ingen anledning att uppmuntra en sådan investering.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde i fråga om *punkten A* propositioner beträffande förslaget till förordning angående ändring i förordningen om investeringsavgift för år 1957 och därvid först beträffande *ingressen* dels på godkännande av utskottets förslag dels ock på godkännande av det i reservationen I av herr Hagberg m. fl. framlagda förslaget; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Kollberg begärde likväl votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner ingressen till det i punkten A av bevillningsutskottets betänkande nr 26 förordade förordningsförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt ingressen till det förordningsförslag, som framlagts i den av herr Hagberg m. fl. avgivna, med I) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Kollberg begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 115 ja och 86 nej, varjämte en av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets förslag till ingress.

Herr talmannen framställde härefter propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till avfattning av § 5 dels ock på godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den av herr Hagberg m. fl. avgivna, med II betecknade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Kollberg begärde likväl votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner § 5 i föreliggande, av bevillningsutskottet förordade förordningsförslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt den lydelse av paragrafen, som föreslagits i den av herr Hagberg m. fl. avgivna, med II) betecknade reservationen.

Lindrigare beskattning av extrainkomster eller merinkomster

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 109 ja och 92 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets förslag till paragrafens lydelse.

Övriga delar av förordningsförslaget
Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A

Förklarades besvarad genom kammarens beslut i fråga om författningsförslaget.

Punkten B

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 2

Lindrigare beskattning av extrainkomster eller merinkomster

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 30, i anledning av väckta motioner om lindrigare beskattning av extrainkomster eller merinkomster.

I de inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 312 av herr *Lindblom m. fl.* och II: 383 av herr *Sjölin m. fl.* hade hemställts »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en skyndsam utredning i syfte att åstadkomma lindrigare beskattning av inkomsttagares, även folkpensionärers, extrainkomster eller merinkomster, varvid även möjligheterna att samtidigt stimulera det frivilliga sparandet undersökes».

Utskottet hemställde, att de likaly-

dande motionerna I: 312 av herr *Lindblom m. fl.* och II: 383 av herr *Sjölin m. fl.* om en lindrigare beskattning av inkomsttagares extrainkomster eller merinkomster icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I) av herrar *Söderquist, Kollberg, Gustafson* i Göteborg och *Strandh*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen med anledning av de likalydande motionerna I: 312 av herr *Lindblom m. fl.* och II: 383 av herr *Sjölin m. fl.* måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om utredning och förslag angående möjligheterna att nå en lindrigare beskattning av extra- eller merinkomster;

II) av herr *Spetz*, utan angivet yrkande.

Ett särskilt yttrande hade avgivits av herrar *Hagberg* och *Magnusson* i Borås.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr STRANDH (fp):

Herr talman! Frågan om skatt på inkomstökning eller extrainkomst har, sedan antalet inkomsttagare, både ensamstående och gifta, i inkomstskikten 6 000—20 000 kronor väsentligt ökats, fått en vida större omfattning än för bara några år sedan. Redan vid mycket låga inkomster är marginals-katten 22—25 procent — marginals-katten är sålunda en realitet för de flesta inkomsttagare.

Vid 1951 års riksdag tog vi inom folkpartiet upp frågan om särskilda skattelättnader för extrainkomster. I de motioner som då avgavs begärdes att den då sittande 1949 års skatteutredning skulle få i uppdrag att utreda, huruvida och på vilket sätt det vore möjligt att bevilja löntagare lindring vid beskattningen av den merinkomst som kom från övertidsarbete, antingen genom skattefria avdrag eller på annat lämpligt sätt. Bevillningsutskottet an-

Lindrigare beskattning av extrainkomster eller merinkomster

förde i sitt av riksdagen godkända betänkande, att uppslaget torde få förutsättas bli prövat vid den allmänna utredning om sparfrämjande åtgärder som 1951 års riksdag begärt i annat sammanhang.

Eftersom denna utredning, trots riksdagens positiva uttalande, inte kommit till stånd, har vi på nytt fört fram denna fråga i motioner till årets riksdag. Vi har där framlagt olika förslag till lösning av problemet, och vi har anfört att önskemålet att med skattelättnad gynna en ökad arbetsinsats kan realiseras på olika sätt. Man kan ha ett system där man framräknar en merinkomst på basis av en jämförelse mellan det aktuella årets inkomst och inkomsten under det föregående året eller en beräknad normalinkomst. Detta har vi kallat merinkomstsystemet. Det systemet har bl. a. kommit till användning i Danmark genom en författning från 1956. Man kan också tänka sig regler om ett direkt beräknande av inkomster från en extra arbetsinsats — det har vi kallat extrainkomstsystemet.

Merinkomstsystemet medför svårigheter beträffande inkomst av rörelse och jordbruk, eftersom man här, när man skall framräkna en jämförelseinkomst, måste ta hänsyn till de vinstdispositioner som vidtas vid bokslutet. Vid taxeringen av löntagare krävs också ett omfattande uppgiftsmaterial.

Extrainkomstsystemet däremot har — under förutsättning att inkomst från extra arbetsinsats kan tillfredsställas — den fördelen, att det inte behövs mer material än uppgifterna i det aktuella årets deklaration. För det övervägande antalet löntagare med heltidsanställning kan den inkomst lätt avskiljas som kommer från övertidsarbete, extrauppdrag m. m. En skattelättnad för dessa extrainkomster kunde utformas så, att extrainkomsterna finge i deklarationen reduceras med viss kvotdel, exempelvis hälften. Ett visst maximibelopp för detta avdrag bör gi-

vetvis fastställas, och storleken av detta bör utredas. Som underlag för bedömandet av detta avdrag kan man lämpligen lägga det högsta belopp en kollektivanställd inom industrien kan förvärva genom övertidsarbete hos sin huvudsakliga arbetsgivare. Med ledning av detta finner man, att ett maximibelopp av 1 500—2 000 kronor vore skäligt — vi har därvid räknat med att den största mängd övertidsarbete man kan komma upp till är 200 timmar å 7—10 kronor per timme.

Vi har också resonerat om systemets tillämpning på s. k. mångsysslare, d. v. s. sådana som inte har någon huvudsaklig arbetsinkomst utan vilkas hela inkomst är från extra uppdrag. Där skulle man kunna anse att en viss del av dessa mångsysslares arbetstid avser extrauppdrag.

När det gäller skattskyldiga som har flera olika inkomstslag, inkomst av tjänst och rörelse eller inkomst av tjänst och jordbruk, ställer det sig litet svårare. Här kan man tänka sig en begränsningsregel så att den skattskyldige endast får skattelättnad för ett av inkomstslagen.

Den stimulans till ökat arbete, som den här förordade skattelättnaden är avsedd att ge, kan lämpligen kombineras med åtgärder för att öka sparandet. Samordnas dessa synpunkter, skulle man kunna tänka sig ett system där jordbrukare respektive rörelseidkare finge en skattelättnad för viss del av inkomsten, om denna sattes in på ett spar-konto. Stimulansen till ökat arbete skulle då ligga i att den därav kommande högre inkomsten skulle till viss del gynnas i skattehänseende.

De här föreslagna åtgärderna skall endast avse den statliga beskattningen. Vi har i motionerna yrkat på skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om skyndsamt utredning i syfte att åstadkomma lindrigare beskattning av fysiska personers extrainkomster, varvid även möjligheterna att samtidigt stimulera det

Lindrigare beskattning av extrainkomster eller merinkomster

frivilliga sparandet undersökes. Vi är väl medvetna om att det förslag vi fört fram stöter på mycket stora svårigheter av skatteteknisk art, men vi anser att frågan är så angelägen för många inkomsttagare att dessa svårigheter inte får hindra att den blir föremål för utredning. Vi har i motionerna visat på två alternativ, merinkomst- och extrainkomstsystemet samt ett sparkontoförfarande, men en utredning bör givetvis pröva även andra utvägar.

Nu säger man bl. a. att detta är ett marginalskatteproblem, alltså ett problem där det gäller de progressiva skalorna. Till det vill jag anmärka, att även om man justerar de progressiva skalorna kommer vi alltid att ha ett merinkomstproblem.

Herr talman! Med hänvisning till detta ber jag få yrka bifall till reservation nr I av herr Söderquist m. fl.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Jag skall be att i all korthet få motivera den reservation, som herr Hagberg i Malmö och jag avgivit vid detta utskottsutlåtande.

Vi har inte kunnat dela utskottets uppfattning att talet om marginalskatteproblemet skulle vara överdrivet. Genom de ständigt ökade nominella inkomsterna överflyttas allt flera grupper inom samhället till de inkomstklasser, där den progressiva skatten blir en verklig realitet. Den statistik utskottet förebringat är missvisande, då den inrymmer pensionärer, sjuklingar, deltidssarbetande m. fl. I allt större utsträckning blir det nu också vanligt att gifta kvinnor deltar i förvärvslivet, vilket ju medför att allt flera familjer kommer in i ett sådant inkomstläge att marginalskaftetänkandet får en större betydelse.

Med den pucket, som finns på skatteskalen och som exemplifieras med påpekandet att statsskatten för en beskattningsbar inkomst strax under 8 000 kro-

nor är 11 procent medan den för en beskattningsbar inkomst fr. o. m. 12 000 kronor utgör icke mindre än 27 procent, måste givetvis marginalskaftetänkandet få ganska stor betydelse för viljan att skaffa sig merinkomster. Om man till dessa 27 procents statsskatt för den som kommer över 12 000 kronor även lägger kommunalskatten, som kanske ibland uppgår till 12 å 15 kronor per skattekrona, förstår vem som helst att marginalskaftetänkandet lätt kommer in i bilden.

Vi har emellertid inte kunnat vara med om det utredningskrav, som denna motion syftar till, alldenstund högerpartiet redan vid början av årets riksdag har väckt en motion om ändring av skatteskalorna, som närmast avser att rätta till de problem motionärerna tagit upp.

Den metod, som motionärerna har anvisat, kan inte vare sig anses enkel — och det har ju också herr Strandh framhållit — eller vara ägnad att skapa den rättvisa, som man har anledning kräva, varför vi även av den anledningen inte kunnat vara med om bifall till motionen.

När riksdagen i sinom tid får ta ställning till den motion jag tidigare omnämnt, blir vi också i tillfälle att genom antagandet av de där föreslagna skatteskalorna tillfredsställa motionärernas önskingar.

Herr ANDERSSON i Essvik (s):

Herr talman! Motionärerna har tagit upp ett intressant problem, som ändå inte är så lätt att lösa som det kan förefalla i första ögonblicket. Man avser få fram en bestämmelse i vår skatteförordning, som skulle möjliggöra särskilda skattelättnader för dem som har vad man kallar extrainkomster, antingen genom övertidsarbete eller på annat sätt.

Det förefaller mig som om både motionärerna och reservanterna har varit

Lindrigare beskattning av extrainkomster eller merinkomster

alltför optimistiska och tagit något för lätt på problemet. Det synes som om de har förbisett svårigheterna.

Man anger i motionen, att orsaken till att man väckt densamma är dels skatte-trycket, dels oviljan att numera göra extraarbete, och man har begärt en utredning i akt och mening att rätta till dessa missförhållanden. Motionärerna har välvilligt skickat med ett par recept för en lösning. Man har kommit fram till för det första någonting som man har kallat för merinkomstsystemet och för det andra det s. k. extrainkomstsystemet.

Med merinkomstsystemet menas, att man skall jämföra det föregående årets inkomst med inkomster under det aktuella året och så bevilja en extra lättnad för den del, varmed inkomsten under det nya året överstiger inkomsten under det gamla året. Med extrainkomstsystemet avser man, såvitt jag kan förstå, att särskild lättnad skall heviljas för alla inkomster beroende av övertidsarbete och dylikt.

Jag tror, herr talman, att ett bifall till motionerna skulle vara mycket olyckligt. Först och främst skulle det ju bryta den grund, varpå en väsentlig del av vår skattelagstiftning vilar, nämligen likformig taxering och skatt efter förmåga. Skulle man dela upp de skattskyldiga på det sättet, så måste det innebära mycket stora och uppenbara orättvisor. För dem av industriens arbetare, som ännu har 48 timmars arbetsvecka och inte har samma möjligheter till övertidsarbete och extraarbeten som statstjänare, kommunalanställda och vissa andra med kortare arbetstid, skulle ett bifall till motionen innebära en mycket stor orättvisa. Enahanda skulle även bli förhållandet vad beträffar jordbruket och dess arbetare.

Det skulle dessutom, såvitt jag förstår, innebära en orätt på så sätt, att två anställda med samma inkomster och i övrigt exakt likartade förhållanden skulle få olika skatter, beroende på att

den ene hade tjänat en del av sina inkomster i form av extraarbete, den andre däremot enbart genom att göra sitt arbete på ordinarie tid. Jag tror att dessa exempel något så när belyser hur svårt och orimligt det är att följa de recept man här har rekommenderat.

Därtill kommer ju de oerhörda svårigheterna för taxeringsnämnderna att kunna avgöra huruvida den ena eller andra inkomsten hörde till övertidsarbete eller inte.

Påståendet om att det föreligger särskild olust för övertidsarbete och extraarbeten tror jag har betydligt överdimensionerats. Det är ju så att åtminstone inom industrien — det visar ju den statistik fackförbunden redovisar — utförs övertidsarbete i ganska betydande utsträckning, och jag tror inte gärna, att någon av industriens folk vägrar att göra övertidsarbete av de skäl, som man har redovisat i motionen och även i reservationen.

Skall något hända på detta område, får det väl ske i en annan ordning. Jag tror därför att det är klokast att följa utskottets mening i denna sak. Motionen och reservationen är och förblir en förflugen, kanske en vacker tanke, och den bör få vara det, såvida man inte vill sätta vissa grupper av inkomsttagare i särskild strykklasse.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr SJÖLIN (fp):

Herr talman! Herr Anderssons i Essvik framställning av den här saken föranleder mig att begära ordet.

Herr Andersson betecknade det som en olycka, om motionen skulle gå igenom. Det är i så fall rätt märkligt, att man i andra nordiska länder har gått in för denna princip, såsom det framhålls i motionen. I Danmark och även i Finland har man slagit in på denna väg.

Jag kan inte förstå, att det på något

Lindrigare beskattning av extrainkomster eller merinkomster

sätt skulle vara en olycka, om man skulle kunna stimulera olika arbetstigare till extra arbetsinsatser, ty det är detta som det gäller. Det gäller att försöka förhindra Wigforssdagar och dylikt och i stället få fram så mycket arbete som möjligt, vilket vi så väl behöver i produktionen.

Jag förstår mycket väl att det inte är lönt att göra något yrkande om bifall till den reservation som föreligger — det finns inga utsikter att den skall gå igenom — men det är beklagligt att inställningen skall vara sådan som den är. De orättvisor som herr Andersson i Essvik talade om existerar inte. Det är bara fråga om att man skall få en förmån i den utsträckning som extraarbetet betingar. Skall man sträva efter en sådan millimeterrättvisa, att alla skall arbeta lika mycket och ha lika stora förtjänster för att man skall kunna tala om en skatterättvisa, kommer vi in på ett område som vi inte kan bemästra på något sätt. Man måste i stället med utgångspunkt från det enskilda fallet och de enskilda människornas arbetsinsatser försöka åstadkomma bästa möjliga resultat.

Jag vill, herr talman, med detta yrka bifall till reservationen.

Herr ANDERSSON i Essvik (s):

Herr talman! Jag tycker nog att herr Sjölin på intet sätt har kunnat förneka de orättvisor som skulle bli följden av ett bifall till motionärernas yrkande.

Vi har ett fall alldeles inpå knutarna, som var och en kan fundera över. De flesta riksdagsmän har antingen riksdagsarbetet såsom en extra sysselsättning eller också har de några andra ersättningar vid sidan av sitt riksdagsarbete. Hur skulle det bli vid ett bifall till motionen, hur skulle en taxeringsnämnd kunna avgöra, vad som vore extra arbete eller inte för en riksdagsman och på så sätt komma fram till, vilken del av inkomsten som skulle få en särskild skattelättnad?

Herr SJÖLIN (fp):

Herr talman! Det är klart att det finns svårigheter i den här saken, men de konstruerade svårigheter, som herr Andersson i Essvik uppställde, borde inte vara så värst svåra att bemästra.

Om vi kunnat direkt ange, på vilket sätt man skulle kunna lösa denna fråga, skulle vi framlagt ett förslag i den riktningen. Vi menar att frågan är komplicerad och kräver en utredning men att det borde finnas förutsättningar för att utredningen skulle kunna nå ett resultat, som skulle tillfredsställa de synpunkter som här är framförda.

Vi måste komma ihåg att här gäller det att söka åstadkomma så mycket arbete som möjligt. Det är inte tillfredsställande att vissa människor har anledning att dra sig för att arbeta, därför att de inte får den lön för mödan som de anser sig böra ha. Jag förstår den mentalitet som här kan göra sig gällande, då man till och med hör sådana tokerier som att det skulle vara önskvärt med Wigforssdagar, därför att man annars skulle befara att de fria yrkesutövarna skulle överanstränga sig och ta skada till sin hälsa. Vi måste reagera emot ett sådant åskådningssätt.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen av herr Söderquist m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Strandh begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 30, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ändringar i företagsbeskattningen

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen av herr Söderquist m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 3**Ändringar i företagsbeskattningen**

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 31, i anledning av väckta motioner angående vissa ändringar i företagsbeskattningen.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

I) de likalydande motionerna I: 211 av fru *Gärde Widemar* och herr *Ebbe Ohlsson* samt II: 174 av herrar *Nordqvist* och *Strandh*;

II) de likalydande motionerna I: 310 av herr *Ewerlöf m. fl.* och II: 391 av herr *Cassel m. fl.*, vari bl. a. hemställts att riksdagen måtte

1) antaga ett i motionerna intaget förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) och

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte förelägga den kommitté, som tillsatts för att utreda frågan om förlust- och resultatutjämning, att bedriva sitt arbete så skyndsamt, att proposition i ämnet kunde föreläggas 1958 års riksdag;

III) de likalydande motionerna I: 370 av herr *Ohlön m. fl.* och II: 456 av herr *Ohlin m. fl.*, vari bl. a. hemställts,

A. att riksdagen måtte besluta,

1) att beträffande varulagervärderingen femte stycket i punkt 1 av anvisningarna till 41 § kommunalskattelagen

skulle ändras så, att procenttalet för nedre gränsen för värdering av varulager fastställdes till 30 i stället för nu i princip gällande 40,

2) att övergångsbestämmelserna beträffande punkt 1 av anvisningarna till 41 § kommunalskattelagen (varulagervärderingsreglerna) i vissa avseenden ändrades och kompletterades,

3) att i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla, att utredningen rörande rätt till förlust- och resultatutjämning vid beskattningen måtte arbeta i sådan takt att förslag kunde föreläggas riksdagen nästa år;

B. att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till erforderlig författningstext;

IV) de likalydande motionerna I: 372 av herr *Sveningsson* och II: 381 av herr *Strandh m. fl.*, vari hemställts, »att riksdagen måtte besluta att fjärde stycket av punkt 2 av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen måtte utgå».

Utskottet hemställde,

1) att de likalydande motionerna I: 310 av herr *Ewerlöf m. fl.* och II: 391 av herr *Cassel m. fl.* ävensom de likalydande motionerna I: 370 av herr *Ohlön m. fl.* och II: 456 av herr *Ohlin m. fl.*, såvitt motionerna avsåge varulagervärderingen, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2) att de likalydande motionerna I: 211 av fru *Gärde Widemar* och herr *Ebbe Ohlsson* samt II: 174 av herrar *Nordqvist* och *Strandh*, såvitt motionerna avsåge övergångsbestämmelserna till 1955 års lagstiftning rörande varulagervärderingen, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

3) att de likalydande motionerna I: 211 av fru *Gärde Widemar* och herr *Ebbe Ohlsson* samt II: 174 av herrar *Nordqvist* och *Strandh*, såvitt motionerna avsåge utredning angående ändring av gällande regler i vad de föranledde beskattning av orealiserad värdestegring å lagertillgångar, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

Ändringar i företagsbeskattningen

4) att de likalydande motionerna I: 372 av herr Sveningsson och II: 381 av herr Strandh m. fl. angående viss ändring av punkt 2 av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

5) att de likalydande motionerna I: 310 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 391 av herr Cassel m. fl. ävensom de likalydande motionerna I: 370 av herr Ohlön m. fl. och II: 456 av herr Ohlin m. fl., såvitt motionerna avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t rörande utredningen om förlust- och resultatutjämning, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Hagberg, Spetz, Söderquist, Kollberg, Gustafson* i Göteborg, *Magnusson* i Borås och *Strandh*, vilka ansett,

dels att utskottet — under hänvisning till innehållet i de likalydade motionerna I: 310 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 391 av herr Cassel m. fl. samt de likalydande motionerna I: 370 av herr Ohlön m. fl. och II: 456 av herr Ohlin m. fl., såvitt motionerna avsåge varulagervärderingen — bort under punkten 1) hemställa, att riksdagen måtte antaga ett i reservationen intaget förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), enligt vilket punkt 1 av anvisningarna till 41 § kommunalskattelagen skulle erhålla ändrad lydelse,

dels ock att utskottet — under hänvisning till innehållet i de likalydande motionerna I: 372 av herr Sveningsson och II: 381 av herr Strandh m. fl. angående upphävande av gällande begränsningsregel rörande pensionsavsättning i familjebolag — bort under punkten 4) hemställa, att riksdagen måtte antaga ett i reservationen likaledes intaget förslag till lag om ändrad lydelse av punkt 2 av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), enligt vilket fjär-

de stycket av sistnämnda punkt skulle utgå.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **MAGNUSSON** i Borås (h):

Herr talman! De motioner som riksdagen nu går att behandla avser att lätta på den hårda företagsbeskattningen. Vad gäller motionernas krav på sänkning av skatten för aktiebolag och ekonomiska föreningar från 50 till 40 procent respektive från 40 till 32 procent har utskottet bordlagt denna del av motionerna till ett senare avgörande. Jag vet inte av vilken anledning man gjort detta, men jag förmodar att utskottsmajoriteten har möjlighet att för kammaren klargöra anledningen till denna bordläggning.

I de föreliggande motionerna påpekas bland annat de menliga verkningar som den hårda företagsbeskattningen haft för näringslivets möjligheter att kunna vara med i konkurrensen. I en tid som kommer att kännetecknas av en allt hådare utlandskonkurrens borde det vara angeläget att lätta på beskattningen så att vårt land inte kommer efter i striden om marknaderna. Vi måste också se till, att vi inte blir utkonkurrerade på vår egen marknad av länder, där man har en helt annan förståelse för företagsamheten. Inför de perspektiv som öppnar sig i samband med en vidgad europeisk marknad blir det ännu mera befogat att kräva förståelse från statsmakternas sida för dessa berättigade krav på borttagande av den hårda beskattningen. Företags-sparande och därmed goda dolda reserver är nödvändiga förutsättningar för att vi på rätt sätt skall kunna utnyttja teknikens nya landvinningar.

Högerpartiet återkommer nu med sitt krav på att varulager inte skall behöva upptas till högre värde än 30 procent av inköps- eller återanskaffningspriset efter avdrag för inkurans. Till denna huvudregel vill vi knyta en bestämmel-

Ändringar i företagsbeskattningen

se om rätt till bibehållande av den lagerreserv som framkommer vid jämförelse med 1955 års lager. Företaget skulle då få behålla hälften av den minskning i lagerreserven som uppstår vid tillämpning av 30-procentregeln.

Vi finner det nämligen angeläget att företagen får behålla ett visst normallager, men då detta är tekniskt svårt att tillämpa har vi velat föreslå denna schablonregel, som är en viss garanti för att beskattningen inte går för hårt fram. Det är nämligen nödvändigt för företagen att kunna hålla ett visst jämnt lager. Lager av omsättningstillgångar är nämligen lika nödvändiga förutsättningar som tillgången till maskiner och inventarier. Samhället bör enligt min uppfattning inte göra skattevinster på värdestegringar som inte är några reella vinster. Det mest upprörande är att samhället härigenom får ett intresse av prisstegringar, och därmed kan denna åtgärd bidra till att ytterligare försämrat vårt penningvärde.

De gamla besparingar som under sträng sparsamhet byggts upp inom företagen kommer härigenom att upplösas och indragas till statskassan i form av skatter. Rent samhällsekonomiskt kommer detta att få mycket menliga följder, då staten synes ha en förunderlig förmåga att kunna öka sin konsumtion. Vi kommer sålunda att leva på framtiden genom att upplösa dessa gamla reserver.

Vi borde alla vara överens om att den första försvarslinjen mot arbetslöshet finns hos företagen själva och därför är det angeläget att vi behåller de reserver som där finns.

Om vi nu om några år kommer att få, som lagen föreskriver, en uppskrivning av lagren till 40 procent, kommer detta att betyda att tillräckligt stora avskrivningar inte kan göras, detta speciellt sett mot bakgrunden att alltför små inkuransavdrag i allmänhet tillämpas. Under den senaste tiden har det inom vissa områden förekommit många betalningsinställelser, och vid

avveckling av dessa företag har det visat sig att ineliggande lagers värde representerar en mycket liten del av de tillämpade priserna. Hänsynstagande till god köpmannased och ansvar för borgenärer kräver därför en annan ordning. Det kan inte vara ett samhällsintresse att hårda beskattningsformer skapar osäkerhet inom affärsvärlden.

Från högerpartiets sida har vi varnat för att den hårda företagsbeskattningen i framtiden skulle komma att få menliga verkningar på vår produktionskapacitet och därmed också minska våra möjligheter att bevara och höja vår levnadsstandard. Tyvärr har vi redan fått se verkningarna av dessa åtgärder. Det senaste årets kraftiga minskning av vår produktion utgör en skrämmande signal om vad som nu skall komma.

I en särskild motion har också yrkande framställts om att avsättning till pensionsfonder skulle få göras även för säkerställande av pension till huvuddelägare i familjebolag. Med nu gällande bestämmelser kan inte något missbruk härvid förekomma, varför det vore rimligt att även dessa grupper inrymmas i denna pensioneringsmöjlighet. Det egendomliga förhållandet uppstår nu, att pensionsunderlaget för företagsanställda får användas som riskkapital, medan däremot pensionsunderlaget för huvuddelägarna nödvändigt skall överlämnas till någon pensionsinrättning. Bristen på rörelsekapital gör emellertid att några sådana inbetalningar i allmänhet inte kan göras. Jag ber nu, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till den vid detta utskottsutlåtande fogade reservationen.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! När vi senast diskuterade värderingsreglerna i företagsbeskattningen i denna kammare — det var 1955 — sade en av regeringspolitikens företrädare, att visst hade det varit bra att vi haft fria värderings-

Ändringar i företagsbeskattningen

regler tidigare i företagen, men nu hade vi kommit in i en situation som innebar risk för att framstegstakten överansträngdes, och därför borde man göra de inskränkningar i värderingsreglerna som regeringspartierna beslöt 1955.

Nu när ordet »avsaktning» blivit nyckelordet när det gäller produktionsökning, borde ju inställningen vara en annan. Jag tror inte vi kan säga att det är någon risk för att framstegstakten i produktionsökningen överansträngs för närvarande. Tvärtom har vi det problemet, att vi riskerar att komma efter när det gäller takten i produktionsökningen i vårt land i förhållande till de viktiga länder vi konkurrerar med ute i världen. Det börjar bli mer och mer klart att vi är beroende av produktionen och av produktionens resultat och att en pågående produktionsökning är en absolut förutsättning för att vi skall kunna uppehålla vår levnadsstandard och även infria de växlar som vi har ställt ut beträffande vår sociala verksamhet.

Jag skulle här vilja ställa följande fråga, vilken jag framställt upprepade gånger tidigare utan att ha fått något svar: Tror representanterna för regeringspartierna att vi skulle haft en lika hög reallön nu i detta land om vi inte haft de fria värderingsreglerna i företagen tidigare, så att företagen kunnat konsolidera sig, bygga upp reserver, rationalisera och på så sätt verkligen öka produktionen? Utanför detta hus har experter, som står regeringspartierna nära, börjat tänka om i vad gäller företagsbeskattningen, och jag tycker det vore på tiden att de nya tendenserna där också tränger in här i riksdagen.

Som herr Magnusson i Borås nämnde, skall vi senare diskutera den viktiga frågan om skatteprocenten, och jag skall därför här endast säga några ord om varulagerfördelningen. Jag vill dock dessförinnan med tacksamhet notera en passus i utskottsmajoritetens yttrande,

i vilken det säges, att den pågående utredningen rörande rätt till förlust- och resultatutjämning bör bedrivas skyndsamt och att de förslag, vartill utredningen kan föranleda, så snart som möjligt underställs riksdagen. Det är ett gammalt krav från folkpartiets sida att de orättvisa förhållanden som råder på detta område snarast möjligt skall bringas ur världen, och jag är glad över att man i utskottet har kunnat ena sig om detta uttalande om en skyndsamt utredning.

Beträffande varulagervärderingen har vi, som den föregående ärade talaren nämnde, velat i lagen inskriva att den gräns för varulagervärdering, som majoriteten satt till 40 procent och som skall träda i kraft om några år, skall sänkas till 30 procent. Detta sammanfaller med den praxis som var rådande innan de nya bestämmelserna genomfördes. Men härutöver vill jag också säga några ord om de extra belopp, som göres till föremål för beskattning under övergångsåren. Staten tar nämligen ut skatt på vinster som ännu inte uppkommit, och utan att veta om vinsterna någonsin uppkommer. Det är ett förhållande, som vi i princip tycker är oeffterrättligt.

Det betraktelsesättet tränger nu igenom mer och mer i företagsekonomien, att lika väl som t. ex. en industri behöver en fabriksbyggnad, behöver också ett företag en viss kvantitet varor i lager, ett lager som företaget inte kan vara utan. Om taxeringsvärdet på fabriksbyggnaden helt plötsligt ökar, kan ju företaget inte ta upp ökningen som vinst och dela ut den till aktieägarna. Det är orimligt. Men det är lika orimligt om ett normallager, en lagerkvantitet som man behöver för att driva rörelsen, plötsligt upptaxeras efter de nya bestämmelserna och att »vinsten» beskattas. Någon vinst har ju inte uppstått, utan den skulle uppstå först i det ögonblick man sålde ut lagret och lade ned rörelsen.

Ändringar i företagsbeskattningen

Det måste vara felaktigt att beskatta skenvinster i den omfattning som nu sker. Detta faktum har riksdagen tidigare tagit hänsyn till. När vi 1946 avvecklade krigskonjunkturskatten, var vi inte rädda för att ta till invecklade bestämmelser just för att slippa risken att retroaktivt beskatta skenvinster.

Det förslag som reservanternas här har lagt fram innebär inte en hundraprocentig lösning av det problemet. Vi har av praktiska skäl måste föreslå en schablonmetod, vilken emellertid enligt vår övertygelse skulle ta bort de mest upprörande orättvisorna på detta område. Jag tror också att kammarens ledamöter håller med om att en rättvis beskattning härvidlag är till fördel inte bara för näringslivet utan också för de anställda, vilka har intresse av att deras företag kan möta tider av sämre konjunkturen, om sådana kommer, väl konsoliderade och med möjlighet att konkurrera med andra företag.

Herr talman! Med hänvisning till det anförda ber jag att få yrka bifall till den reservation, som är fogad till utskottets betänkande.

Herr NORDQVIST (h):

Herr talman! Den av herr Strandh och mig avgivna motionen II:174 angående beskattning av orealiserad värdestegring å rörelseidkares lager, som behandlas i bevillningsutskottets betänkande nr 31, utmynnar i två yrkanden.

Det ena innefattar en begäran om en utredning, som syftar till att i någon mån uppskjuta beskattningen av orealiserade värdestegringar på lagren. Observera *uppskjuta*, inte frita från beskattning. Hur man förfar för närvarande har vi belyst med ett enkelt exempel, som jag tillåter mig citera: »Antag att ett företags verksamhet under det år bokslutet avser varken resulterar i vinst eller förlust utan gått 'jämnt ihop' och att några för utdelning tillgängliga medel från föregående år

inte finns, men att det vid bokslutstillfället inneliggande, för den fortsatta driften erforderliga lagret under året stigit avsevärt i pris. I ett större företag kan en sådan prisstegring lätt komma att röra sig om 5 å 10 miljoner kronor eller mer. Om företagsledningen nu toge sig för att skriva upp lagret med värdestegringens belopp och ställa en på sådant sätt åstadkommen vinst — efter avsättning för därå belöpande skatter — till förfogande för utdelning, skulle ett dylikt förfarande», säger vi i motionen, »säkerligen och med fog bedömas såsom oförsvarligt.» Inte minst företagets egna anställda skulle med all rätt fördöma ett sådant förfaringsätt.

Nu för våra företag dess bättre inte en sådan utdelningspolitik, att delägarna får någon andel av en dylik under beskattningsåret uppkommen fiktiv vinst. De 40 å 45 procent därav, som återstår efter skatt, får i varje fall tills vidare stanna i företaget — om inte ett prisfall inträffar, varigenom den s. k. vinsten försvinner.

Delägarna får alltså vackert vänta — och om de något förstår sitt eget bästa, finner de sig däri utan knot — men staten, det allmänna, väntar inte. Staten skall omedelbart ta ut sina 55 å 60 procent av den orealiserade värdestegringen under beskattningsåret. Vi har ansett att detta ur företagsekonomisk synpunkt är precis lika oförsvarligt som om delägarna framtvingat en utdelning av de återstående 40 å 45 procenten. Jag tror inte att det finns någon i kammaren som inte innerst har samma uppfattning.

Utskottet argumenterar mot rätten för företagen att ligga med obeskattade värdestegringsvinster i sina lager hur länge som helst. Men den fråga som motionen aktualiserar är, om man verkligen skall beskatta den orealiserade värdestegring som uppstått under beskattningsåret och åren närmast dess förinnan. Det exempel som jag anförde

Ändringar i företagsbeskattningen

visar, att den frågan ingalunda är oväsentlig och att den alltjämt väntar på sin lösning. För övrigt kan jag i det sammanhanget till alla delar instämma i vad herr Gustafson i Göteborg uttalade om varulagerfrågan och värderingen i allmänhet.

Det andra yrkandet i motionen går ut på en förlängning av övergångstiden för de skärpta varuvärderingsreglerna. Den uppskrivning av varulagren, som många företag måste vidta, medför, som i motionen framhållits, betydande krav på företagets likviditet. Detta väcker i dagens läge så mycket större oro som det samtidigt finns en hel del andra faktorer som utsätter företagets likviditet för oberäknade och oberäkneliga påfrestningar. Likviditeten har med en viss rätt betecknats som all företagsamhets livsnerv. Det är knappast försvärligt att utsätta denna livsnerv för icke nödvändiga risker. Det finns ingen anledning att i ett läge med minskad produktivtetsutveckling och hårdnande konkurrens envist hålla fast vid de övergångsbestämmelser som beslutades under gynnsammare konjunkturförhållanden.

Herr talman! Mot ett enhälligt utskott har jag ingen anledning att ställa något yrkande om bifall till motionen. Jag kommer givetvis att rösta med reservationen av herr Hagberg m. fl.

Herr STRANDH (fp):

Herr talman! Jag skall uppehålla mig vid bara en detalj i företagsbeskattningen. Det är en gammal bekant fråga, och den gäller rätten för familjebolag att avsätta medel till pensionsstiftelser. Frågan behandlades mycket ingående år 1955, och den var uppe även förra året.

När de nya reglerna infördes år 1956, motiverades denna spärr för familjebolagen att inte få göra avsättningar till pensionsstiftelser med det missbruk, som enligt företagsbeskattningskommitténs betänkande hade förekommit. Så

som reglerna nu är avfattade har familjebolag rätt att från en före 1956 bildad stiftelse utbetala pension till huvudaktieägarna, men de har inte rätt att avsätta ytterligare medel. Familjebolag kan, som bevillningsutskottet framhöll i sitt betänkande nr 45 vid 1955 års riksdag, alltså göra avsättningar, grundade på pensionsförpliktelser gentemot andra anställda än huvudaktieägarna och på det sättet skingra stiftelseförmögenheter.

Denna regel har vi inte ansett tillfredsställande, och vi anser det också vara stötande, att en i ett familjebolag arbetande huvudaktieägare inte kan beredas pension på samma sätt som övriga i företaget anställda. Ett familjebolag är ju oftast helt beroende av huvudaktieägarens arbetsinsats och personliga ledning. Vi har därför även i år väckt en motion med samma yrkande som tidigare, nämligen att familjebolag skulle få samma rätt som övriga bolag till stiftelseavsättningar.

Bevillningsutskottet har liksom tidigare avslagit motionerna med, måste jag säga, en svag motivering. Utskottet skriver i år bland annat: »Gentemot vad motionärerna anförde därom att missbruk numera torde vara omöjligt, när pensionsstiftelsens kapital och avkastning får disponeras endast för pensionering på grund av tjänst, vill utskottet påpeka, att de nya bestämmelserna i detta hänseende inte föreskrivit någonting nytt i förhållande till vad som gällde tidigare.»

Jag vill då påminna om att det var just på denna punkt som nyheterna kom i 1955 års regler. Det fanns visserligen tidigare en utbildad praxis beträffande avdrag för avsättningar, men det var endast de bundna stiftelserna, som stod under riks försäkringsanstaltens tillsyn och som kunde kontrolleras. De fria stiftelserna kunde undantas från tillsyn, och det var, om nu missbruk förekom, sådana från tillsyn undantagna stiftelser som missbrukade avsättnings-

Ändringar i företagsbeskattningen

rätten och användningen av stiftelses medel. Nu däremot måste de fria stiftelserna stå under länsstyrelsens tillsyn, och det gäller både nybildade och äldre stiftelser. Jag vet av egen erfarenhet, att länsstyrelsen är mycket rigorös vid sin kontroll av dessa fria stiftelser. Stiftelsens kapital och avkastning får endast användas till pension på grund av tjänst, och det fordras, för att avsättning skall tillåtas, bindande pensionsutfästelser. Avsättningens storlek är begränsad, och den räknas ut enligt försäkringsmatematiska grunder.

Tillämpningen av de nya reglerna vid de senaste två årens taxeringar har varit mycket restriktiv. Men utskottet säger även i år, att familjebolagen har möjlighet att teckna pensionsförsäkringar för sina huvudaktieägare liksom att erlagga kontanta pensioner. Det är riktigt, men på grund av de skärpta avskrivningsbestämmelser som gäller såväl för inventarier som för varulager har ju företagen mycket ont om likvida medel, och det är inte alla — det gäller särskilt småföretag och medelstora företag — som har möjligheter att avvara likvida medel. Bland annat därför, vill vi, att denna inadvertens i skattelagstiftningen skall tas bort.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag anfört ber jag att få yrka bifall till den av herr Hagberg m. fl. avgivna reservationen.

Herr SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Innan jag går närmare in på själva ämnet skulle jag vilja påpeka, att en del talare har ansträngt sig med att banka mycket hårt på inslagna dörrar. Det finns nämligen ingen som inte önskar högsta möjliga produktionsökning, och ingen vill väl på något sätt medverka till åtgärder som skulle kunna försvåra denna, utan varje åtgärd som är föreslagen här i restriktivt syfte är tillkommen inte för att hindra produktionen utan för att hålla den vid makt. Det är också självklart

att vi alla för vårt ekonomiska handlande, för vår levnadsstandard är beroende av att vi har en hög produktion. Den saken behöver vi i detta sammanhang inte diskutera.

De motioner som har framlagts går, som motionärerna redan har påpekat, ut på att man i 1955 års beslut skall göra ändringar i fråga om lagervärderingen. Motionärerna yrkar på en tillåten nedskrivning till 30 procent. Jag vill då erinra om att före 1955 förekom ingalunda en så kraftig nedskrivning som man vanligen föreställer sig. Utskottet påpekar att i regel anlätades före 1955 den s. k. Annellska regeln, som gick ut på att lagren nedskrevs till 30 procent. Den som inte sorterade under den mellankommunala taxeringsnämnden kunde emellertid nedskriva lagren betydligt mera, och säkerligen kunde nedskrivningarna ofta gå ned till noll.

Det är ju nu inte fråga om någon brådstörtad uppskrivning till 40 procent, utan övergångstiden är mycket rundligt tilltagen. I år t. ex. är det tillåtet att nedskriva lagret till 20 procent, nästa år och året därpå skall det så uppskrivas till 30 procent, och först 1960 kommer värderingen att ligga vid 40 procent.

I det sammanhanget skall jag säga några ord om herr Nordqvists önskemål att övergångstiden skulle utsträckas. Jag tror för min del inte det finns anledning därtill. Det kan visserligen i en del fall vara till fördel. Men å andra sidan är det nog inte lämpligt att ha en så lång övergångstid som fram till 1961 eller 1962, ty vi vet inte mycket om framtiden; vi vet inte ens om dessa beskattningsregler, som beslöts 1955, kommer att stå sig till 1960. Det kan mycket väl hända att de skärps, men det är också möjligt att de på grund av omständigheter, som vi nu är i fullständig okunnighet om, kommer att lindras. Jag tror därför att det finns föga anledning att nu rucka på 1955 års beslut.

Ändringar i företagsbeskattningen

I anledning av herr Gustafsons i Göteborg resonemang — även andra talare har varit inne på saken — när det gäller frågan om den orealiserade värdestegringen, som inte bör bli föremål för beskattning, så vill jag säga att nödvändigheten av sådan uppskrivning och tagande till beskattning sannolikt endast föreligger i de fall, där man kunnat före år 1955 genomföra en avskrivning till under 20 procent, kanske ibland ända till noll. Däremot skulle ett tillmötesgående av motionärernas önskemål i detta avseende uppenbarligen vara ägnat att gynna de företag som före år 1955 haft möjlighet att göra utomordentligt stora avskrivningar, medan företag som icke lyckats skriva ned sitt varulager lägre än till 20 procent inte skulle komma i åtnjutande av denna förmån. Utskottet anser att det av detta skäl är synnerligen svårt att tillmötesgå motionärerna på denna punkt.

Därmed vill jag naturligtvis inte förneka att den fria lagervärderingen och den fria avskrivningen har, såsom herr Gustafson här påpekat, varit en hävstång när det gällt att rationalisera och förbättra vår industriapparat. Det är därför naturligtvis inte med någon större glädje vi kämpar för att dessa skärpta regler skall införas och tillämpas, men vi gör det därför att vi anser, att den ekonomiska situationen här i landet nu kräver sådana åtgärder.

Vidare har man här varit inne på frågan om familjebolagens rätt att göra avsättningar till pensionsfonder för ägarens egen pensionering. Den saken är en gammal bekant som vi har diskuterat vid upprepade tillfällen. Den egentliga anledningen till att detta krav inte har kunnat tillmötesgå är att det har från skattemyndigheternas sida uppgivits, att det just vid familjebolagens avsättningar till pensionsfonder förekommit ett visst skattefusk.

Jag tror inte på riktigheten av herr Strandhs påpekande att likviditetssvårigheterna nu skulle vara så stora, att

det skulle vara besvärligt för dessa familjebolag att för ägarens pensionering inbetala avgifter till en vanlig försäkringsinrättning. Den saken kan väl inte vara avgörande för ett dylikt företags likviditet, såvida det inte är fråga om rent astronomiska pensioner. Om det gäller en normal pension för en företagsledare, är väl inte avgifterna av den storleksordningen att de vedervägar företagets likviditet. Att göra gällande något sådant, är nog att skjuta betydligt över målet. Dessutom är det ju att märka att avgifter, som man sålunda inbetalar till sin egen pensionering, är avdragsgilla vid taxering och att det alltså är statsverket som i realiteten betalar mer än hälften av dessa pensionsavgifter.

Jag tror att denna utväg att ordna pensioneringen är så pass förmånlig för vederbörande att frågan om avsättning till pensionsfonder inte utgör något större problem.

Jag har inte anledning att nu gå närmare in på de frågor som här berörts och som vi diskuterat vid åtskilliga tillfällen tidigare, utan jag ber att med det sagda få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Herr Sundström försökte nyss göra gällande, att vi från oppositionens håll vill försöka slå in öppna dörrar. Alla vill ju ha en produktionsökning. Varför bråkar vi egentligen?

Vår åsikt är att de metoder, som herr Sundström rekommenderar, är felaktiga, och vi menar också, att den utveckling som skett under de senaste åren i viss mån är ett synligt bevis för detta. Därför kommer vi nog att hålla på att banka på dörren, herr Sundström, ända tills den saken blir klar. Som jag nämnde i mitt första anförande, har man i kretsar som står regeringen nära utanför detta hus börjat tänka om i frå-

Ändringar i företagsbeskattningen

ga om företagsbeskattningen, och jag väntar på den dag, då också herr Sundström kommer att göra det.

Herr Sundström berörde frågan om beskattning av skenvinster, d. v. s. när man beskattar vinster som inte uppkommit och dessutom, herr Sundström, nu under övergångstiden efter en extra hög uttagningsprocent. Det enda argument som jag tyckte mig höra från herr Sundström var att en lättnad på detta område skulle gynna vissa företag, som haft möjligheter att under tidigare år skriva ned eller skaffa sig varulager till lägre priser. Detta är väl en helt naturlig sak. Om ett företag startade för tio år sedan kunde det skaffa sina inventarier och en del av sina anläggningar mycket billigare än ett företag som startar nu. Inte kräver vi för den sakens skull att det skall betala en extra skatt. I hela sitt resonemang gick herr Sundström förbi de synpunkter vi framfört om normallagermetoden som jämförlik med anläggningstillgångar.

Det var intressant att höra herr Sundström säga, att det visst har varit bra med de friare värderingsreglerna tidigare och att de nog har varit en hävstång till rationalisering och produktionsökning. Därför var det med beklagande som herr Sundström nu måste tala för dessa inskränkningar. Det hela berodde på den nuvarande ekonomiska situationen. Men, herr Sundström, de regler som vi nu vill ändra, skall, har regeringen uttryckligen sagt, gälla under alla tider, under lågkonjunkturer, under mera normala konjunkturer, under högkonjunkturer. De skall vara permanenta, och det är detta vi har anmärkt på. Vi har sagt, att om man en vacker sommardag, när det blåser en svag vind, börjar reva seglen på sin segelbåt därför att det kanske kommer att bli en orkan om något år, är det klart att man på det sättet kan undgå risken att kapsejsa, men om man skall tävla med andra båtar blir resultatet ganska snöpligt. Detta resonemang me-

nar vi är tillämpligt på vårt land i konkurrens med andra länder.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Jag begärde ordet när herr Sundström yttrade, att vi inte har någon anledning att i detta sammanhang tala om huruvida det skall bli en produktionsökning eller inte. Jag vill bara understryka vad jag framhöll även i mitt tidigare anförande, nämligen att vi från högerpartiets sida hela tiden har varnat för att om man fortsätter att föra en sådan politik gentemot företagsverksamheten, kommer vi så småningom i det läget, att vi får en produktionsminskning.

Herr Sundström säger bl. a., att det inte skall bli någon direkt beskattning av orealiserade värdestegringar. Vi vill med all kraft hävda, att den gång man kommer upp i en lagervärdering av 40 procent kommer det att innebära oerhört höga beskattningar av orealiserade värdestegringar. Detta har vi med vår motion velat förhindra.

I fråga om avsättning till pensionsfonder för huvuddelägare i familjebolag säger herr Sundström, att det inte är omöjligt för dem att avsätta sina pengar i försäkringsföretag, såvida det inte rör sig om astronomiska tal. Det kan, herr Sundström, inte bli fråga om astronomiska tal i detta fall, alldenstund skattemyndigheterna icke tillåter avsättning för pensioner, som är omåttligt tilltagna. Även de smärre belopp, som det här är fråga om, spelar emellertid en utomordentligt stor roll för hela den mindre företagsamheten i vårt land.

Jag ställde i början av mitt första anförande en fråga till majoriteten inom utskottet, vad anledningen var till att en viss del av våra motioner nu inte var upptagen till behandling, nämligen den som gällde skatteprocentens höjd. Herr Sundströms tystnad om orsakerna till att denna fråga inte tagits upp vågar jag fatta på det viset, att majoriteten i alla

fall överväger att eventuellt om någon månad bifalla denna del av motionen.

Herr SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Herr Gustafson i Göteborg gjorde gällande, att det här inte är fråga om att slå in öppna dörrar, ty oppositionen anser, att våra metoder att bemästra den ekonomiska situationen är felaktiga. På detta vill jag endast svara, att vi är lika övertygade om att oppositionens rekommendationer för att bemästra den ekonomiska situationen är absolut felaktiga. Jag skall inte gå in på någon detaljbelysning, men vi behöver bara tänka på de skattesänkningensförslag som har framkommit under de sista åren och som ovillkorligen skulle leda inte bara till mycket kraftigt ökad konsumtion utan också till en överansträngning av våra investeringsmöjligheter, för att vi skall få klart för oss att oppositionens politik i detta fall sannerligen är vådlig.

Sedan påstår herr Gustafson, att dessa regler skulle vara spikade för alla tider. Ja, herr Gustafson, vi båda har varit med här ganska länge, och det har aldrig gått ett år utan att skattelagstiftningen på en rad punkter har reviderats och förändrats. Någon tanke på att vissa regler skulle bli eviga behöver man verkligen inte ha. Vi får vara nöjda, om vi kan förutse att våra regler kommer att äga giltighet under den tidsperiod, varom det här är fråga, nämligen till år 1960.

Det finns, herr Gustafson, olika sätt att få båtar att kapsejsa, och det kan mycket väl tänkas att, om man alltför ivrigt vill lätta på alla möjliga restriktioner på investeringsfronten, det är större utsikter att segla i kvav än om vi följer de modifikationer och begränsningar som den nuvarande ekonomiska politiken föreskriver.

Herr Magnusson i Borås efterlyser orsaken till att bolagsbeskattningen inte togs upp i detta sammanhang. Detta tror jag är en rent redaktionell åtgärd.

Ändringar i företagsbeskattningen

Detta betänkande tyngs av alldeles tillräckligt många uppslag och motioner för att det skall krävas en särskild framställning om den frågan. När tid blir, kommer företagsbeskattningen upp till behandling i kammaren. Något minsta belägg för att det skulle föreligga några avsikter eller möjligheter att nu väsentligt lätta på företagsbeskattningen känner åtminstone inte jag till, och jag kan därför inte ge något svar i detta avseende.

Beträffande familjestiftelserna säger herr Magnusson, att det inte är fråga om astronomiska tal. Så mycket bättre. Då bör det vara en rimlig sak för ledaren av en familjestiftelse att gå försäkringsvägen och inte riskera företags likviditet.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Herr Sundström talar om oppositionens vådliga förslag på det ekonomiska området. Jag kan bara göra den stillsamma reflexionen, att det är mycket intressant att se hur regeringen tar den ena medicinen efter den andra som oppositionen tidigare rekommenderat. Jag bara beklagar att man tar medicinerna på ett så sent stadium, att de inte kan göra den nytta de kunde ha gjort, om de tagits tidigare. Jag tror att vi kan räkna med att det skall gå på samma sätt när det gäller företagsbeskattningen.

Herr Sundström kom med en intressant nyhet. När man lade fram de nya reglerna år 1955, var det fina, sade han, att de skulle gälla för avsevärd tid framåt, så att man kom ifrån ryckigheten i företagsbeskattningen och att man inom näringslivet skulle vara trygg för att reglerna under lång tid framåt skulle förbli fasta. Nu säger herr Sundström, att man kan vara glad om de kommer att gälla till år 1960. Det var en intressant nyhet. Det visar hur mycket man kan lita på de löften som avgavs i denna riktning 1955.

Ändringar i företagsbeskattningen

Herr DARLIN (h):

Herr talman! Med anledning av vad herr Sundström yttrade om avsättningar till pensionsfonden vill jag fråga honom, om han inte känner till att länsstyrelserna sedan några år tillbaka fastställt det högsta belopp, som får avsättas till huvuddelägare. I varje fall har länsstyrelsen i Kristianstads län gjort så. Man kan väl då inte tala om skattefusk?

Herr SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Herr Gustafson i Göteborg säger att de åtgärder som vidtagits på den ekonomiska politikens område emanerar från folkpartiet. Då har han väl inte någon anledning att opponera sig mot dem.

Det är alldeles riktigt, att det var avsett att dessa regler skulle bestå under avsevärd tid och att det är av värde att man har trygghet för framtiden och vet vad man har att rätta sig efter åtminstone för de närmaste åren. Detta är ett av skälen till att man inte bör bifalla dessa motioner, som skulle införa en ny ryckighet i företagsbeskattningen genom att sänka gränsen för den tillåtna nedvärderingen från 40 till 30 procent. Vill man sålunda ha den relativa trygghet som eftersträvas på detta område och dessutom ha reglerna stadfästa för avsevärd tid framåt — ty fem år måste väl ändå räknas som avsevärd tid — tror jag det är riktigt att vidhålla vad här är föreslaget.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Ryckighet har herr Sundström redan ställt i utsikt. Skall vi ha ryckighet är det bättre att vi får det på så sätt, att vi ändrar det som vi anser vara felaktigt i de metoder som för närvarande används.

Herr Sundström påstod sedan att jag skulle ha sagt, att regeringens förslag emanerar från folkpartiet. Detta är en ganska bastant missuppfattning. Jag sade att det händer att regeringen bit

för bit tar från oppositionens program. Tyvärr tar man delarna på ett för sent stadium, och man använder dem tyvärr också i ett felaktigt sammanhang.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafson i Göteborg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 31, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter här efter tagit sina platser och voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Gustafson i Göteborg begärde dock röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 119 ja och 91 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 4

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om skattefrihet för vissa ersättningar som utbetalas från Förbundsrepubliken Tyskland.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5

Granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 5, angående verkställd granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning.

Punkten 1**Penning- och valutapolitiken**

Under denna punkt hade utskottet gjort vissa uttalanden.

Reservation hade avgivits av herrar *Ewerlöf, De Geer, Mannerskantz, Schmidt, Nordqvist* i Karlskoga och *Löfgren*, vilka ansett att utskottets utlåtande under punkten 1:o bort ha den lydelse som i reservationen angivits.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr SCHMIDT (fp):

Herr talman! Förra året vid denna tid hänvisade jag till penningvärdesutredningens förslag att § 72 i regeringsformen borde innehålla ett stadgande om att »Riksbanken är anbefalld bevarandet av penningvärdet såsom en angelägenhet av synnerlig vikt vid utövandet av bankens verksamhet». För min egen del har jag för några år sedan uttryckt saken så, att »ett bevarat penningvärde och en stark valutarreserv är förutsättningen för fullgod sysselsättning liksom en effektiv centralbankspolitik är förutsättning för ett bevarat penningvärde». Dessa problem tränger sig allt närmare inpå oss och är väsentliga faktorer i lösandet av våra samhällsproblem. Utvecklingen har ju inte heller varit gynnsam; under efterkrigstiden har priserna stigit med drygt 50 procent, varav under de sista tre åren med 9 procent.

Om vi granskar den finansiella utvecklingen under de tre sista åren och

hur förändringarna berör riksbanken, riksgäldskontoret och marknaden får vi fram följande: statsskulden har sedan ultimo 1953 nominellt ökat med 3,1 miljarder. Om man tar hänsyn till medel avsatta till budgetutjämningsfonden samt kassaförändringar, vilka uppgår till cirka 300 miljoner kronor, har statens nettoskuldssättning i riksbanken under de tre sista åren ökat med 1,5 miljard. Härvidlag tilldrar sig ökningen av skattkammarväxlar i riksbanken en särskild uppmärksamhet. Riksbankens innehav av dessa har nämligen under de tre åren ökat från 0,5 miljard till 2,35 miljarder. Sammanfattningsvis kan framhållas att statsskulden vid sista årsskiftet är placerad med ungefär 24 procent i riksbanken, 17 procent i affärsbankerna och 59 procent i marknaden och hos posten.

Den totala guld- och valutarreserven har under de tre sista åren ökat med ungefär 130 miljoner, men ökningen under det sista året uppgick till 214 miljoner. Då är emellertid att märka, att under de två sista åren har vi ådragit oss korta skulder i utlandet och mottagit förskott för kommande leveranser i storleksordningen 900 miljoner. Detta innebär sålunda att vi in-tecknat våra knappa valutarreserver till mer än en tredjedel. Under de tre sista åren har de offentliga betalningsmedlen ökats med 825 miljoner, varav under sista året drygt 100 miljoner. Ökningen under 1956 utgör endast en femtedel av den under 1955 men är 85 miljoner större än riksbankens ökning av guld och valutor. I betraktande av att riksbankens guld- och valutabehållning under de tre sista åren minskat med 173 miljoner innebär ökningen av de offentliga betalningsmedlen gentemot minskningen av guld- och valutarreserven en inte hälsosam utveckling av förhållandet mellan inre betalningsmedelsförsörjning och mellanhavandet med utlandet.

I vår reservation har vi berört frå-

Penning- och valutapolitiken

gan om formen för riksbankens kredit-
åstramningspolitik. Att återhållsamhet
alltjämt är av nöden är vi alla över-
ens om. Däremot anser vi att metoden
med s. k. utlåningstak för affärsban-
kerna i längden ej kan tillämpas utan
allvarliga vådor för produktivitet och
produktion. Vi har i vår reservation
utförligt redovisat våra argument, men
jag vill i det följande komplettera dem.

Beträffande kreditgivningen under
1956 vill jag nämna att hypoteksinstitutio-
nerna har utlånat 450 miljoner kronor,
sparbankerna 630 miljoner kronor och
jordbrukets centralkassor 35 miljoner
kronor. Affärsbankerna har lämnat bo-
stadskrediter på 420 miljoner kronor.
Detta gör i runt tal 1,5 miljarder kro-
nor. Jag har då inte tagit med vad för-
säkringsbolag och posten har lånat ut;
de siffrorna är svårare att få tag på,
men det rör sig om åtskilliga hundra-
tal miljoner kronor. Affärsbankerna
har för övriga låntagare, d. v. s. när-
ingslivet och privatpersoner — jag
undantar industrien — minskat utlå-
ningen med ungefär en halv miljard
kronor. Industriens yttre kapitalan-
skaffning, d. v. s. aktieemissioner, för-
lagslån, obligationslån — den sista pos-
ten rör sig dock om ett så obetydligt
belopp som 8 miljoner kronor — samt
reverslån och krediter i försäkringsbo-
lag och affärsbanker, uppgår till cirka
700 miljoner kronor. Om man ställer
dessa siffror i relation till varandra
och tänker på att det kapital, som är in-
vesterat i själva näringslivet, uppskat-
tas till 60 miljarder, undrar man hur
det skall gå med näringslivets fortsatta
utveckling.

Säkerligen är vi alla överens om nöd-
vändigheten av att äga en modern in-
dustri och ett effektivt handels- och
distributionssystem, men den tekniska
utvecklingen går i våra dagar snabbare
än någonsin tidigare. Kapitalanspråken
är inte bara stora, pengarna krävs även
relativt snabbt, varigenom de reella re-
surserna hotas att bli överansträngda,

vilket i sin tur kan leda till inflatio-
nistiska störningar. Diskussionen kom-
mer därför att röra sig om hur samhäl-
lets finansiella och reella resurser skall
avvägas och hur mycket vi skall avstå
av vår konsumtion för att hålla vår pro-
duktionsapparat tip top och vår tek-
niska och kulturella utbildning på ett
høgt plan. De faktorer, som vi vill peka
på i fråga om den nuvarande kon-
struktionen av kreditåstramningen,
nämligen tillämpandet av detta s. k. ut-
låningstak, är den skevhet som måste
uppträda i kreditgivningen. Det har ju
också visat sig, att de mindre och me-
delstora företagen blir mycket starkt
lidande på detta. Vidare vill vi påpeka,
att det statliga lånebeloppet till väsent-
lig del måste täckas genom upplåning
i riksbanken. Den upplåningen har be-
tytt en påspädning av marknadens li-
kviditet. Men denna kreditåstramnings-
metod måste också ha lett till att ex-
pansionen har tagit sig andra vägar än
genom affärsinstitut.

Det är ju i detta sammanhang av stor
vikt, att alla initiativ till näringslivets
nydaning uppmuntras och får sin chans
genom finansiellt stöd. Genom metoden
med utlåningstak, vars höjd för när-
ingslivets vidkommande i realiteten är
lägre än för två år sedan, begränsas el-
ler förhindras en av affärsbankernas
huvuduppgifter, nämligen den att be-
vilja s. k. kapitalbildningskrediter,
d. v. s. de krediter som affärsbankerna
normalt ger för startande av ny verk-
samhet. Det kan ju inte vara till fördel
för utvecklingen att kreditansprå-
ken av detta och andra slag tillgodoses
på en kreditmarknad, som centralban-
ken inte kan påverka eller bilda sig nå-
gon uppfattning om.

Vi synes nu också vara överens om
nödvändigheten att öka sparandet i lan-
det, vilket innebär en annan avvägning
mellan investering och konsumtion än
den som nu råder eller en ökning av
produktionen eller bådadera. Nu är vi
emellertid så belastade med kraftiga fi-

Penning- och valutapolitiken

nansiella pålagor, att man frågar sig, om den presumtive spararen verkligen skall kunna skära ned sin konsumtion till den grad, att en väsentlig nettoökning av sparandet kommer till stånd.

När därför majoriteten bl. a. säger: »Först när balansen mellan sparande och investeringsbehov förbättrats kan en smidigare penningpolitik praktiseras», så är det riktigt i så måtto att investeringarna i samhället måste täckas av finansiellt sparande. Men man får inte heller glömma att investeringar plus konsumtion plus export måste täckas av produktion plus import. Råder ej balans i detta avseende, måste penningpolitiken fortfarande hållas stram. Vidare är frågan, hur ett ökat sparande skall komma till stånd, om vi utgår ifrån att behovet av totala investeringar näppeligen kan sättas lägre än det som i dag gör sig gällande. Behovet kommer tvärtom att bli större. Detta problem tror sig majoriteten kunna lösa med en hård finans- och skattepolitik. Härigenom uppstår en fara för en undertryckt inflation. Frågan är om riksbanken skall kunna hålla på med sin kredit-åttstrammingsmetod så länge som det dröjer att med nuvarande finanspolitik få en ökning av sparandet till stånd. Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr NORDQVIST (h):

Herr talman! Både utskottsmajoriteten och vi reservanter har i fråga om penning- och valutapolitiken presterat en ganska ordrik historik, och i mångt och mycket är det ungefär detsamma som sägs i de båda skrivningarna. Man skulle därför kunna tycka att denna reservation kunde ha gjorts litet mera kortfattad. Går man saken litet närmare in på livet skall man emellertid finna, att resonemanget i de båda skrivningarna, även om de innehåller i huvudsak detsamma, går ut ifrån den skilda syn på hela den ekonomiska politiken, som

vi har. Majoritetens uttalanden går för övrigt i det stora hela ut på en tillfredsställelse med den förda ekonomiska politiken och med att man nått de verkningar som avsetts. Man har fått en dämpande effekt på näringslivets investeringsverksamhet med påföljd — som man med mycket stort jämnmod konstaterar i en bisats — att man fått en avmattning i produktionen. Men det kan väl inte gärna ha varit detta sista som man syftat till. Detta sagt endast som en reflexion i förbigående. Jag skall inte gå närmare in på principskillnaderna i uppfattningen om den ekonomiska politiken — det är ju en fråga som kommer upp senare under denna riksdag i samband med diskussionen om den framtida ekonomiska politiken. Här är det närmast fråga om riksbankens och riksgäldskontorets göranden och låtanden under det gångna året.

En del av den ekonomiska politiken måste jag dock beröra för sammanhangets skull. En restriktiv politik på det ekonomiska området har ju varit nödvändig med hänsyn till den situation vi har råkat hamna i, det är vi, som herr Schmidt nyss har konstaterat, alla överens om. Vad man däremot måste reagera mot är att restriktiviteten satts in så ensidigt. Om vi tar skattepolitiken, så lider vi ju alla mer eller mindre av de höga skatterna, men mer än andra skattebetalare har företagen klämts åt. Vi har på en kort tid fått bolagsskatten höjd och avskrivningsreglerna skärpta, bestämmelserna för varulagervärderingen har gjorts oförmånligare, investeringarna bestraffas med en särskild avgift, och allt detta drabbar i första hand industrien.

Varför har man då gått så hårt fram just i fråga om industrien och speciellt dess investeringar? Ja, säg det. Realiter torde dessa investeringar nämligen inte betyda så mycket som man velat göra gällande, om man ser dem ur konjunkturpolitisk synpunkt och jämför dem med andra ekonomiska faktorer, som

Penning- och valutapolitiken

också påverkar konjunkturutvecklingen. Därtill kommer, att om man skall sätta in en åtgärd av detta slag på ett begränsat område, måste den där göras så mycket hårdare för att över huvud taget ha någon effekt. Då produktionens ökning är det enda, som skulle kunna möta en ökande konsumtion, får man väl anta att det i och för sig inte är en produktionsminskning som varit det man eftersträvat. Möjligen kan det ha varit att via företagen komma åt efterfrågeökningen och konsumtionsökningen hos de anställda.

Nu har ju näringslivet, trots den föga näringsvänliga politik som förts, hittills klarat svårigheterna förvånansvärt bra, om också inte så bra, som det skenbart ser ut genom de inflationspåverkade balansräkningarna. Ovanpå allt annat hade man inom industrien under kriget sina materialsvårigheter, efter kriget blev det arbetskraften som var problemet, och nu är det kapitalförsörjningen. Tidigare har kapitalförsörjningen kunnat klaras, inte minst genom självfinansiering inom företagen, men nu är den möjligheten i rätt hög grad minskad och mer eller mindre borta för många företag, samtidigt som kreditmarknaden blivit i allra högsta grad beskuren.

Utom självfinansieringen hade företagen tidigare även obligations- och förlagslåne marknaden att hålla sig till när det gällde investeringar. Nu reglerar riksbanken sedan 1952 rätten att emittera sådana lån. Vid utgången av 1956 förelåg omkring 75 ansökningar om att få ta upp obligationslån som ej beviljats, och den äldsta framställningen om rätt att på kapitalmarknaden få täcka ett lånebehov daterar sig från februari 1952. Även om alla dessa ansökningar inte alltjämt är aktuella, så är det dock en betydande kö. Industrien är numera praktiskt taget uteslängd från denna traditionella låne marknad. Det enda som släppts fram de senaste åren är ett par kraftverkslån.

I samband med upprättandet av bud-

geten för budgetåret 1956/57 proklamerades att genom de speciella skattesärpningar som skedde med överbalansering av budgeten, eller om man så vill totalbalansering av budgeten, skulle det statliga upplåningsbehovet försvinna och plats härigenom skapas för näringslivet på den allmänna kreditmarknaden. Härav har det tydligen inte blivit någonting efter allt att döma.

Jag vill ännu en gång betona, att det naturligtvis varit ofrånkomligt att vidta åtgärder för att hålla ned övertrycket i den svenska ekonomin under 1956. Det är också fullständigt klart, att dessa åtgärder också måste drabba även den direkt produktiva investeringsverksamheten. Å andra sidan hade det ju varit önskvärt, att de åtstramande åtgärderna kompletterats med positiva, som i varje fall på längre sikt skulle ha kunnat medverka till en naturlig balans — en balans utan kvantitativa restriktioner. Större eftertryck i den ekonomiska politiken borde ha givits åt de sparfrämjande inslagen, och samtidigt borde en omprövning ha skett av den nödvändiga kreditrestriktiviteten och tekniken för att reglera förhållandena på kreditmarknaden.

Genom en s. k. frivillig överenskommelse, som träffades i september 1955 mellan riksbanken och affärsbankerna, fastställdes ett tak för utlåningen. I april 1956 ålades bankerna att reducera sin utlåning till andra ändamål än bostadsbyggande med 5 procent i förhållande till utlåningens storlek i juli 1955. Genom denna bestämmelse skars utlåningen till affärsbankernas kunder ned med omkring 600 miljoner. En anordning som detta tak kan naturligtvis godtagas i en prekär situation som ett kortfristigt övergångsingripande, så att ansvariga instanser skall vinna tid för en naturlig sanering av politiken. Nu har emellertid detta utlåningstak för näringslivet varit gällande i över ett och ett halvt år.

Systemet är felaktigt, och det leder

Penning- och valutapolitiken

lätt till en fastfrysning av marknaden och minskar möjligheterna till anpassning efter det ekonomiska livets skiftande förhållanden. Det skapar naturligtvis speciella svårigheter för ny företagsamhet att få sina kreditbehov tillgodosedda. Genom det fixerade utlåningstaket måste också svårigheter uppstå att utjämna de kreditbehov, som sammanhänger med en speciellt i vårt land vanligt förekommande säsongvariation. Taket hindrar naturligtvis också kreditinstituten att förse ett naturligt expanderande näringsliv med rena rörelsekrediter.

Man måste också tänka på att behovet av rörelsekapital automatiskt ökas till följd av den inflationistiska utvecklingen. Att då arbeta med ett utlåningstak, som sänker utlåningen till näringslivet samtidigt som penningvärdet faller, är naturligtvis i och för sig barockt. Man måste också i detta sammanhang komma ihåg, att det förhållandet, att den långa kapitalmarknaden varit ur funktion för näringslivets del, gjort att en hel del av den korta kredit som skulle falla under utlåningstaket blivit lång kredit.

Under vårt arbete i utskottet har vi kunnat förstå, att frågan om takkonstruktionens lämplighet varit föremål för riksbanksfullmäktiges uppmärksamhet. Även riksbanken torde ha klart för sig att tekniken med ett till ett visst datum knutet utlåningstak endast bör användas under en kort tid om det inte skall uppstå alltför besvärande biverkningar, och att tekniken om den utnyttjas under en längre tid medför risker för en desorganisation av kreditmarknaden. Det är därför att hoppas att riksbanken snart kommer med ett uppslag till annan anordning för den behövliga kreditrestriktiviteten — en anordning som kan vara någorlunda acceptabel för både samhället, näringslivet och bankerna. Den nuvarande anordningen är inte tillfredsställande för någon av dessa parter.

Tekniken för kreditrestriktionerna har också medfört andra indirekta verkningar. När näringslivet hindrats att komma fram genom kreditinstituten har man fått söka sig andra vägar, som i hög grad fördyrat kreditkostnaderna. I allt större utsträckning har man t. ex. blivit tvungen att ordna sin finansiering genom nyemission av aktier. Genom att den utdelning, som är nödvändig för att man över huvud taget skall kunna tänka sig få något kapitaltillskott den vägen, får tas av beskattade medel, blir kapitalkostnaden för företaget mer än dubbelt så hög som utdelningsprocenten, eller säg i genomsnitt någonting omkring 15 procent.

Försäkringsbolagen är vidare överlupna med ansökningar från industrien om lån och ökade under förra året sin utlåning dit högst betydligt utan att dock kunna på något sätt tillgodose behoven.

Härtill kommer sedan den grå kreditmarknaden. Det rör sig här inte om på något sätt otillåtna eller otillbörliga kredittransaktioner, men de försiggår inte inom bankinstituten och är följaktligen helt okontrollerade och okontrollerbara. Det är en föga lycklig utveckling: överblicken förloras, och det blir en snedvridning inom affärslivet. Sker kreditgivningen genom ökad kredit från leverantörerna, blir följden den, att de rent affärsmässiga synpunkterna inte längre blir bestämmande för inköpen, vilket ju måste vara olyckligt. Från samhällets synpunkt kan det inte heller vara något intresse att kreditförmedlingen går vid sidan av bankväsendet med dess fastställda regler och kända villkor. Ju större omfattning den grå marknaden får, desto mer försvagas möjligheterna att tillämpa kreditrestriktioner som ett medel att motverka inflationen. Hur stor den grå marknaden är har man ingen uppfattning om, och det torde vara ganska svårt att göra ens en ungefärlig uppskattning härom, om man nu skulle vilja ge sig på ett försök.

Penning- och valutapolitiken

En motsvarighet till den inhemska grå kreditmarknaden finns också i förbindelserna med utlandet, såsom herr Schmidt tidigare berörde. I bytesbalansen förekommer en förskjutningspost, som i varje fall torde uppgå till flera hundra miljoner kronor. Posten har uppkommit genom att direkta lån har erhållits från utlandet, man har fått förlängda och ökade krediter vid inköp, och man har fått förskottsbetalning vid leveranser till utländska köpare. Det förekommer med andra ord en betydande kreditgivning från utlandet, vilken för närvarande inte kan närmare bestämmas till sitt belopp.

I den mån den kreditgivningen innebär en kortfristig och obunden svensk upplåning representerar den anspråk på den svenska valutabehållningen, vilka snabbt kan aktualiseras. Även om det i och för sig inte är någonting att säga om saken, så anser vi reservanter att problemet är av sådan storleksordning och natur, att riksbanken bör göra en ansträngning för att söka få ett begrepp om vad det rör sig om. Problemet berör ju i hög grad vår valutareserv, som vi alla anser vara för liten. Vi är överens om att det vore högst önskvärt om vi kunde under nu rådande konjunkturer bringa upp den till en acceptabel nivå.

För övrigt hänvisar jag till vår reservation. Jag ber, herr talman, att få instämma i herr Schmidts yrkande om bifall till reservationen.

Herr SKÖLDIN (s):

Herr talman! Trots en hård ekonomisk politik har vi inte lyckats få balans i vår samhällsekonomi. Bytesbalansen har dock förbättrats under 1956 jämfört med 1955, alldenstund underskottet år 1956 utgör 195 miljoner jämfört med 414 miljoner under 1955. Industriens investeringsönskemål är alltså jämt stora, och de ökar självfallet därigenom trycket på penningmarknaden. Man kan emellertid konstatera en viss

förbättring på vissa områden. Arbetskraftstillgången har sålunda varit bättre under 1956 än den var 1955, och prishöjningen, som 1955 var 6 procent, har stannat vid 3,6 procent under 1956.

De åtgärder man har använt för att få till stånd en åtstramning på marknaden verkar självfallet mycket ojämnt, eftersom de är generella. De drabbar obestridligen de konjunktursvaga industrigrenarna hårdare än industrier som har goda konjunkturer och en hygglig ekonomi. Produktionsökningen redovisas i utskottets utlåtande, där siffrorna är preliminära, till 2 procent, men sedan siffrorna nu har justerats och färdigställts visar de en produktionsökning på 2,7 procent under 1956.

Nu säger reservanterna, att det är stor fara å färde, därest den tendens fortsätter som den minskade produktionsökningen avspeglar. Det torde väl inte råda några delade meningar om riktigheten av reservanternas påståen, att en uppbromsning av produktionsökningen inte kan vara önskvärd. Men det kan väl ändå ifrågasättas, om denna siffra, 2,7 procent, är ett uttryck för vad reservanterna egentligen har velat säga, nämligen att det bara är den åtstramande politiken som har medfört detta. Om man nämligen ser på hur vår exportindustri utvecklats sig, finner man, att järn- och stålindustrien uppvisar en ökning av 12 procent, medan träindustrien uppvisar en minskning av 10 procent. Detta hänger samman med svårigheterna att sälja träindustriens produkter på världsmarknaden. Det är självklart att denna svårighet att sälja har påverkat produktionsökningen, och däri ligger med största sannolikhet en hel del av orsakerna till det förhållandet, att man inte har kommit upp till högre siffror än 2,7 procent.

Det är å andra sidan klart, att åtstramningen har påverkat förhållandena. Den har bromsat vårt produktiva liv, men det var ju ingen som trodde, att vi skulle kunna föra en politik, som

Penning- och valutapolitiken

innebar, att man stramade åt på det ekonomiska området, utan att det skulle ha några återverkningar, och det har väl för övrigt varit avsikten med hela denna politik. Jag har därmed inte sagt, att man skall kunna driva denna åtstramning hur hårt och hur långt som helst.

Nu har det emellertid signalerats från finansministern, att det skall komma förslag om att avskaffa investeringsavgifterna, och i stället för investeringsavgifterna kommer det att vidtagas åtgärder, som kommer att verka som en konsumtionsskatt. Det blir alltså en lättnad vad beträffar investeringarna, och det måste väl bidra till att skapa större förutsättningar när det gäller kapitalbildningen för vår industri och åtminstone i någon mån för självfinansieringen av investeringarna.

Personligen måste jag säga, att jag hade föreställt mig, att detta skulle ha hälsats med tillfredsställelse av alla, inte minst på de håll, där man varit mycket missnöjd med denna investeringsbeskattning. Så har emellertid inte blivit fallet. De åtgärder, som regeringen vidtagit för att åstadkomma en begränsning av konsumtionen, såsom bilskatt och statliga taxehöjningar och den energiskatt, som nu skall komma, har föranlett kritik från oppositionens sida — och det är kanske oppositionens uppgift och bör vara så i ett demokratiskt samhälle, att den skall vara kritisk. Det har ju också reservanterna varit i den reservation som är fogad till bankoutskottets utlåtande.

Det är emellertid mycket lätt att peka på felen i vår ekonomiska politik, men man glömmer bort att tala om vad som skulle ha gjorts i stället för att man skulle ha åstadkommit ett bättre resultat. Man anför visserligen i reservationen, att den räntehöjning, som företogs i november 1956, borde ha varit större. Vi har ju under år som gått många gånger stridit om vilka medel som borde användas för att bekämpa

inflationen. Räntan har ju också kommit till användning i detta syfte och blivit höjd ganska avsevärt.

När vi har diskuterat räntans betydelse som en broms för utvecklingen på investeringsområdet, så har man ju från oppositionens sida många gånger anfört, att det behövde bara vara mycket små variationer i ränteändringarna för att åstadkomma ett större sparande och därigenom skapa en varaktigare grund för ett sundare ekonomiskt liv. Detta resonemang har man väl nu delvis övergivit. Man säger nu, att först när man kan få upp sparandet till en sådan höjd, att man har fått balans mellan sparande och investeringar, kan man använda sig av dess tidigare omnämnda små variationer i räntesatserna. Man frågar sig, varför inte det här påståendet har kompletterats med uppgift om vad som behövs för att man skall få en sådan balans. Eftersom vi inte kan få ett sparande som motsvarar investeringarna, så återstår väl ingenting annat än att minska investeringarna, och om man gör det, kommer det väl att minska sysselsättningen, och då kommer den minskade sysselsättningen att sänka produktionen och därmed självfallet också standarden.

Vi har i tider som gått varit mycket tveksamma när det gällt att använda oss av räntan som regulator i inflationsbekämpandet, och i fråga om denna tveksamhet har ju ingen ändring kommit till stånd, i varje fall inte från min sida. Emellertid har man ju nu försökt att använda räntevapnet för att bekämpa inflationen. I de diskussioner som vi fört om detta under år som gått har man flera gånger anfört från framför allt högerns sida — och bankoutskottets nuvarande ordförande har vid åtskilliga tillfällen framhållit detta gentemot oss — att om man är så rädd för att räntan skall höjas på grund av den sammankoppling som består mellan å ena sidan bostadshyrorna och å andra sidan räntan, skulle man väl kunna

Penning- och valutapolitiken

hålla bostäderna utanför dessa räntehöjningar medelst subventioner. Mot den bakgrunden skall det bli av stort intresse att se, hur oppositionen kommer att ställa sig till den bostadsproposition som nu har blivit förelagd.

Kapitalbildningen är det stora problemet i dag, och man talar om sparandet från reservanternas sida som om detta vore mycket obetydligt. Sparandet, både det totala och det personliga, är emellertid större än vad det har varit förut, och det är större hos oss än i andra med oss jämförbara länder. Men våra sparmedel förslår inte för våra investeringsbehov, och det är ju därför som man måste vidta åtgärder för att hämma investeringslusten. Om man nu skall vidta andra åtgärder så frågar man sig, vad de skall bestå i. Därest man företar skattesänkningar skulle man därigenom skapa förutsättningar — säger man från oppositionens sida — för ett större sparande. Hittills företagna skattesänkningar har emellertid inte givit utslag i den riktningen. De går i stor utsträckning till konsumtion, och det beror väl på att konsumtionsbehovet i långa stycken inte är tillfredsställt.

De påståenden som har gjorts om att räntan skulle ha en så avgörande betydelse för lusten hos människor att spara pengar har vi fått ganska klart belysta genom det resultat som premiesparandet har givit. Det uppgick 1955—56 till 770 miljoner kronor, och det kostar 124 miljoner. Sparpremierna är skattefria, och räntan blir mellan 7 och 8 procent. Om man jämför denna räntesats med statslårens 4,75 procent kan man åtminstone vara överens om att dessa pengar är mycket dyra.

Om det nu bara varit att pengarna, som man fått genom premiesparandet, är dyra, skulle man kanske kunna svälja den förtreten. Nu har emellertid en undersökning visat, att premiesparandet till stor del inte är något nysparande. Det är ett mycket obetydligt belopp som nysparats av dessa pengar.

Folk har satt in pengar på premiespar-konto som man tidigare år satt in på bankräkningar. Under sådana förhållanden har premiesparandet enligt mitt förmenande inte givit det resultat som vi alla önskat, och detta är väl om något ett bevis för att sparandet som sådant inte går att öka i någon nämnvärd grad bara genom att höja räntan. Skattelotteriet som infördes har givit ett likartat utslag.

Bristen på kapital har tvingat staten att i viss omfattning låna i riksbanken. Man säger att detta är fel. Man ställer sig då frågan: Hur skulle staten annars ha klarat detta? Skulle den ha låtit bli att investera, eller skulle den ha gått ut på den allmänna marknaden och där trängts med andra lånesökande och på det sättet förvärrat läget? Det är väl ingen som vill rekommendera detta.

De lån som har lämnats av riksbanken belöper sig till 502 miljoner. Av dessa pengar har 246 miljoner gått till budgetutjämningsfonden, och då återstår 256 miljoner, som emellertid har neutraliserats genom andra åtgärder som vidtagits av riksbanken. Därför torde resonemanget i reservationen, att denna upplåning har betytt en påspädning av marknadens likviditet, vilket kan bilda underlag för en kreditexpansion, icke vara riktigt.

De återverkningar som den ekonomiska politiken haft känns ju på alla håll, och det är klart att den inte kan få vara något självändamål. Men är det så att vi vill slippa ifrån prisstegringar eller hålla dem inom rimliga gränser, har den varit nödvändig. Att med våldsam räntehöjning försöka hindra fortsatt investeringslust och på det sättet hindra inflationen tror inte jag är möjligt.

Reservationen innehåller också betraktelser över det s. k. utlåningstaket, som är besvärande för bankerna. Det kommer utan tvekan att verka på det sättet, så länge det hålles inom nuvarande gränser. Jag tror emellertid inte

Penning- och valutapolitiken

att vi kan fortsätta med det år efter år. Det måste bli ett slut på det. Utlåningsvolymen måste anpassas efter inlåningsvolymen i samhället, den saken är klar.

Reservanterna klagar över att riksbanken reglerar rätten att emittera obligationslånen. Den rätten bör gradvis avvecklas, säger reservanterna, och det skulle man börjat med redan 1956. Men om så skett, kan man fråga sig vilka lånebehövande som skulle ha fått stå tillbaka. Totalsumman som kan lånas ut är ju tämligen konstant, och om någon då får mera, så måste ju andra få mindre. En ökning på ett håll måste alltid få besvärliga följder på andra håll.

Läget på kreditmarknaden är ganska besvärande för våra kommuner, som är tvungna att investera pengar i bostäder, vatten och avlopp, gator, trafikmedel o. s. v. Det har sagts att kommunerna skall skattefinansiera dessa investeringar, och för vissa kommuner är väl en sådan propå befogad. Men det stora flertalet kommuner, städer och lands-ting har redan förut skattefinansierat stora delar av sina investeringar. Och när det nu råder olika förhållanden i olika kommuner, så är det väl en ganska egendomlig politik att skära alla över en kam och säga att kommuner som skattefinansierar sina investeringar till 50 och ända upp till 80 procent skall beträffande lånetillstånd behandlas på samma sätt som kommuner, vilka praktiskt taget inte alls skattefinansierar investeringarna.

Svårigheterna att låna pengar har gjort att kommunerna har tagit av sina fonder, och när de förbrukats, har kommunerna kommit i en svår situation. Det är för övrigt inte klart i och med att man får tillstånd att låna. Ibland ställes kommunerna i den situationen att man får lånetillstånd på 15 år och vänder sig till ett försäkringsbolag för att låna pengar. Men av hänsyn till försäkringstagarnas intressen vill bolagen inte låna ut pengar på så kort tid, utan

vederbörande vill att lånen skall löpa på 30 år. Trots lånetillståndet får sålunda kommunen inte låna några pengar. Jag tycker att sådana förhållanden är orimliga. De måste rättas till, om man skall kunna driva en sådan kommunalpolitik som vi anser lämplig.

Reservanterna har anmärkt på ansvällningen av den offentliga sektorns medelsförbrukning till investeringar, och man har sagt att den måste begränsas. När denna fråga diskuterades i bankoutskottet, sades det att det nog skulle bli svårt för högern och folkpartiet att enas om en gemensam reservation till utskottets utlåtande beträffande begränsningarna av såväl förbrukningen som investeringarna i den offentliga sektorn. Det konststycket har man dock lyckats med.

Folkpartiets representanter har vid behandlingen av femte huvudtiteln här i dag genomgående biträtt förslagen om större utgifter. De har med andra ord bidragit till den offentliga sektorns ansvällning. Högerrepresentanterna har i det fallet åtminstone varit konsekventa och sagt att utgifterna skall skäras ned. Högerns ställningstagande i det avseendet blev klart vid förra årets riksdag, när man förordade större sparsamhet med kraftverksbyggena, SJ:s säkerhetsanordningar m. m. Folkpartiets representanter försöker vara tillmötesgående i alla sammanhang. De vill göra så mycket som möjligt när det gäller sociala välfärdsanordningar o. s. v. Mera oangenäma saker söker man dock smita undan från. Detta överraskar säkerligen ingen, det får väl betraktas som hörande till spelet. Men inte är det så särskilt trevligt att handla på det sättet!

Herr talman! Med vad jag här anfört hemställer jag om bifall till utskottets förslag.

Herr SCHMIDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att vi om möjligt skall försöka undvika en ränte-

Penning- och valutapolitiken

diskussion när nu riksbanken har börjat bedriva en politik med rörliga räntor. Det kanske finns anledning att komma igen till den frågan i annat sammanhang. När herr Sköldin säger att vi i reservationen har uttryckt att räntehöjningen borde varit större, måste jag emellertid säga att jag har väldigt svårt att förstå hur han kunnat tyda skrivningen på det sättet. Vi har bara talat om rörligheten i politiken, något mera kan jag inte finna att där talas om.

Vidare säger herr Sköldin att vi bara fäst oss vid produktionsstagnationen och att den stannat vid som vi trodde cirka 2 procent men som det här uppges cirka 2,7 procent. Nej, det har vi visst inte bara gjort. Vi är väl alla överens om att vi egentligen vill eftersträva inte bara en bibehållen och ökad produktion utan även en allmän återhållsamhet i fråga om konsumtion. Det måste vara detta som är det väsentliga.

Sedan vill jag nog tillåta mig korrigera ett otydligt uttalande som herr Sköldin gjorde — jag hoppas att det berodde på en inte fullt klar definition. Det går inte att resonera på det sätt, som herr Sköldin gjorde i fråga om statens skuldsättning i riksbanken. Förhållandet är att vi haft en statskuldsökning på 885 miljoner. Staten har härav tagit upp 502 miljoner i riksbanken men har till en del kompenserat detta genom att så att säga deponera steriliserade medel på ungefär 250 miljoner. Statens nettoskuldsättning i riksbanken är alltså 250 miljoner.

Herr SKÖLDIN (s) kort genmäle:

Herr talman! I utlåtandet står skrivet att den höjning som företogs i november inte är tillräcklig. Eftersom herr Schmidt säger att det inte är detta man avser så tyder jag detta så, att herr Schmidt tycker att den räntehöjning som då företogs var »precis lagom» och att det inte finns något skäl att ändra på den. Det var bara rörlighet herr

Schmidt ville ha, och det är väl oestridligt att rörlighet har vi haft. Det är enligt mitt förmenande bara det felet med den att den alltid rört sig uppåt. Det tycks däremot tillfredsställa herr Schmidt.

Det var alltså mot konsumtionssidan som man skulle vidta åtgärder. Jag skulle då vilja fråga herr Schmidt: I vilka avseenden och på vilka sätt skall vi ingripa mot konsumtionssidan för att få de resultat som herr Schmidt önskar?

Herr SCHMIDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har sagt att jag inte vill uttala mig om räntenivån när vi har en rörlig politik. Därmed behöver jag väl inte ha uttryckt ett bedömande av huruvida räntepolitiken var riktig den 23 november eller ej.

Herr Sköldin frågar mig hur man skall kunna åstadkomma en konsumtionsbegränsning. Ja, förlåt mig, men det var en ganska omfattande fråga! Vi är väl på det klara med — och det förmodar jag också var finansministerns mening — att genom en kreditstramning på alla håll i samhället skulle en minskning av sådan konsumtion, som kan undvaras, kunna åstadkommas. Vi är alla överens om att vi skall ha ett högre sparande, och det är väl inte meningen att åtstramningen — för att spetsa till saken något — bara skall påverka investeringarna. Risken är ju att det kan bli så att vi lyckas dämna upp allt vad nyinvesteringar heter och att vi inte får något ökat sparande, d. v. s. inte någon korrigerad konsumtion, och då är det hela lika långt som brett och då har vi bara åstadkommit skada.

Herr SKÖLDIN (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Schmidt tyckte att jag var för anspråksfull som begärde besked om vilken del av konsumtionen som borde klämmas åt för att vi skulle få en begränsning. Herr Schmidt utta-

Penning- och valutapolitiken

lade att en åtstramning skall göras på alla sätt. Det är väl det, sade herr Schmidt, som också finansministern menar. Betyder detta att de förslag, som finansministern har gjort klart för oss att de skall komma, kommer att vinna i varje fall herr Schmidts stöd?

Herr PETTERSSON i Dahl (bf):

Herr talman! Jag har inte tänkt ta upp någon penningpolitisk debatt, utan det är bara en särskild sak jag vill påtala.

Bankoutskottet redovisar på s. 4 i utlåtandet effekterna av den skärpta penningpolitiken och framhåller, att dessa i första hand gjort sig gällande för den privata investeringsefterfrågan. Vidare framhåller utskottet att det är svårt att säga, huruvida avmattningen beror på de vidtagna åtgärderna eller inte: »Vilken roll just penningpolitiken härvidlag spelat låter sig inte direkt fastställas, men det är otvivelaktigt att den varit betydande.» I fortsättningen konstaterar utskottet, att de största svårigheterna vållats småföretagarna, d. v. s. företag med mindre än 50 arbetare, vilkas investeringar under 1956 sjunkit med cirka 18 procent, medan de större företagen uppvisat en ökning med 2 à 3 procent. Det är alltså en skillnad på över 20 procent mellan de större och de mindre företagen.

Det råder ju ingen tvekan om att de mindre företagen spelar en mycket stor roll för vårt näringsliv och i vår samhällsekonomi. Deras sammanlagda produktionskapacitet är ju avgjort större än de större industriernas.

Så kommer bankoutskottet till en viss konklusion: »Utvecklingen av industriföretagens investeringar tyder också på att de mindre företagen drabbats relativt sett hårdare än de större. Det är därför ett naturligt komplement till kreditpolitiken att speciella låneformer genom statens försorg inrättas för jordbrukare och andra småföretagare.» Det skedde ju i höstas, då man inrättade två lånefonder på sammanlagt 80 miljoner

kronor. Det var 30 miljoner till småföretagare inom industrien och 50 miljoner till jordbrukare.

För industriens vidkommande har fonden såvitt jag vet anlitats relativt hyggligt — jag tror att bortåt omkring hälften av de 30 miljonerna använts. Pengarna har väl gått genom företagarföreningarna, och det är väl därför som resultatet blivit så pass tillfredsställande.

Men för jordbruket har det inte varit lika bra. Av de 50 miljonerna har endast mellan 2 och 3 miljoner använts, alltså praktiskt taget ingenting. Man frågar sig: Finns det inte något lånebehov inom jordbruket just nu, när det inte gått åt mer? Skörden 1955 var ju mycket svag, och det är väl därför ingen tvekan om att jordbruket blivit eftersatt.

Nu har det kommit ut en kungörelse angående supplementär jordbrukskredit från fonden, och det heter där i § 2, att lån må beviljas allenast som driftkredit och ej till högre belopp än 10 000 kronor för en och samma sökande. Ja, »allenast som driftkredit», vad är det för något? Det beror naturligtvis på hur riksbanken tolkar uttrycket, och det är just detta, herr talman, som jag har velat påtala.

Vi har kanske sett i tidningarna, att man kritiserat riksbankens avdelningskontors handläggning av detta ärende. Kritiken har haft fel adress, ty direktiven kommer ju från riksbanken, och avdelningskontoren måste rätta sig efter dessa. Bestämmelsen om driftkrediten tror jag tolkas mycket snävt. Dessutom är det så, att man begär inte bara bankmässig eller fullgod säkerhet, utan jag tror att man praktiserar det så, att det skall finnas mer än vanlig bankmässig säkerhet. Vidare är räntan ganska hög, men för närvarande är det kanske inte så mycket att säga om den saken.

Driftkredit måste vad jordbruket beträffar såvitt jag förstår avse utgifter, som man har rättighet att göra avdrag för

Penning- och valutapolitiken

i inkomstdeklarationen. Såvitt jag begriper skulle en sådan kredit kunna omfatta ganska mycket, inte bara inköp av gödningsmedel och utsäde och andra nödvändiga ting, utan också sådant som reparationer, dikning och en hel mängd annat som hör till jordbruksdrift. Det troliga är att en sådan tolkning av driftkrediten skulle innebära en stor lättnad, och jag har faktiskt begärt ordet för att framhålla detta. Jag tror det blir nödvändigt med en sådan tolkning om inte denna lånefond, som vi faktiskt väntat en hel del av, skall bli ett rent fiasko.

Det är givet, herr talman, att man skulle ha önskat att bankoutskottet kommit till det resultatet, att det skulle kunna bli någon lättnad i kreditrestriktionerna. Jag tror att detta är nödvändigt, om det inte skall strama åt alldeles för mycket. Det har under debatten i dag beträffande både bankoutskottets utlåtande och bevillningsutskottets betänkande framhållits vilken inverkan denna strama politik haft på näringslivet. Själv har jag också tidigare betonat, att jag inte alls är säker på att man härvidlag är inne på rätt väg. Det är nödvändigt att det tämligen snart blir någon lättnad på detta område, och det hade därför varit värdefullt, om bankoutskottet kunnat peka på sådana möjligheter.

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Av vad herr Pettersson i Dahl nyss sade fick jag en känsla av att herr Pettersson den ena gången efter den andra försöker utveckla sig till kritiker mot de egna partivännernas ställningstagande. Hade det varit någon av reservanterna som sagt vad herr Pettersson i Dahl nu sade om nödvändigheten av att få en ändring till stånd, skulle jag bättre förstått det än när han inte kunnat få gehör hos sina partivänner.

Vi får väl anledning att återkomma till vad herr Pettersson i Dahl tog upp,

nämligen att stora belopp ställts till förfogande för jordbruket men inte utnyttjats, eftersom det har väckts en särskild motion från bondeförbundshåll, som syftar till att skapa möjligheter att ge ytterligare kapital i form av lån vid sidan om kreditrestriktionerna. När den saken kommer upp i kammaren, får vi alltså anledning att gå närmare in på dessa förhållanden. Man må väl inte förundras över att vi är ganska häpna, att denna kredit på 50 miljoner hittills inte föranlett ansökningar för mer än omkring 6 miljoner, enligt vad som upplysts.

Herr Pettersson i Dahl nämnde en mängd saker som dessa pengar skulle kunna användas för, och jag vill gärna, som representant för den övriga delen av företagsamheten i vårt land, framhålla att det skulle vara ytterst värdefullt, om belopp av denna storleksordning ställts till industriens förfogande för ändamål som säkerligen är minst lika angelägna som dem herr Pettersson i Dahl förde fram. Vi hörde ju också att det belopp på 30 miljoner, som ställts till småföretagsamhetens förfogande, beräknas komma att helt utnyttjas genom företagarföreningarna.

Mer skall jag inte säga om denna sak, eftersom vi, som jag nämnde, får anledning att gå in på dessa frågor när den motion jag nyss nämnde skall behandlas här i kammaren. Jag skall begränsa mig till att understryka några synpunkter som framfördes av herr Schmidt och belysa dem med ledning av de erfarenheter jag har både från mitt eget verksamhetsområde och från flera andra industrier, som jag känner väl till. Mina reflexioner anknyter till vad utskottsmajoriteten säger på s. 5 i utlåtandet: »Å andra sidan bör begränsningen att erhålla lån leda till ett ökat sparande för finansiering av investeringarna med egna medel både inom den privata sektorn och inom den offentliga.»

Inom svensk företagsamhet bedrivs

Penning- och valutapolitiken

ett intensivt arbete för att rationalisera produktionen. Man tar i stor utsträckning teknisk sakkunskap till hjälp, aningen genom att anställa dugande ingenjörer eller genom att anlita konsulter. Jag är glad över att kunna fastslå, att betydande resultat uppnås, men den nuvarande kreditsituationen gör tyvärr en betydande del av detta kostnadskrävande arbete orealiserbart, eftersom de allra flesta rationaliseringsarbeten kräver pengar, som inte kan skaffas.

Utskottsmajoriteten tycks nu tro, att denna återvändsgränd klaras genom att begränsningen att erhålla lån bör leda till ökat sparande för finansiering av investeringar med egna medel. Den som har aldrig så ringa erfarenhet av det verkliga läget inom dagens företagsamhet begriper, att detta utskottsmajoritetens recept är orealistiskt och närmast ett hån mot företagen. Genom en rad negativa åtgärder på beskattningens område undergräves först möjligheten till självfinansiering. Därtill kommer en stelbent kreditrestriktion, som leder till att lån inte heller kan erhållas för att realisera de ofta starkt produktionsfrämjande rationaliseringsarbeten, som kostnadskrävande utredningar rekommenderar.

Det är sannerligen inte särdeles uppmuntrande för svenska företagare att i detta läge få den trösten av riksdagens bankoutskott, att begränsningen av möjligheten att erhålla lån bör leda till ett ökat sparande för finansiering av investeringarna med egna medel.

Herr REGNÉL (h):

Herr talman! Herr Sköldin förde ett resonemang kring ränteändringar, som herr Schmidt i sin replik fick otillräcklig tid att gå in på. Herr Sköldin förebrädde oppositionen, att den inte längre tillträdde obetydliga räntejusteringar uppåt någon effekt. Vad herr Sköldin inte betänker är, att dessa obetydliga räntejusteringar kan tänkas ge effekt först när ränteläget är uppe i den zon,

som över huvud taget är acceptabel för spararna. På penningmarknaden går det ju till precis som på varje annan marknad. Om herr Sköldin är på auktion får han lägga på tiokronor eller femtiokronor, så länge budet inte nått upp till en realistisk nivå. Men när budet kommit upp till en sådan nivå, kan herr Sköldin ropa in varan genom att lägga på en femtioöring.

Vilket är då det ränteläge som reservanterna tänker sig, frågade herr Sköldin. Svaret är att räntan måste bedömas tillsammans med både beskattningen på ränteinkomst och med utvecklingen av penningvärdet. Precis som vi löntagare räknar med lön efter skatt räknar en sparare med ränta efter inkomstskatt och penningvärdeförsämring. Får man 4 kronor på 100 i ränta och betalar en marginalsatt på låt oss säga 1:50 och har en penningvärdeförsämring under året på 3 procent, så har hela affären gått med förlust för spararen.

Svaret på herr Sköldins fråga blir alltså, att ränteläget påverkas av marginals kattens storlek och av föreställningar om den troliga penningvärdeutvecklingen. Får räntan finna det läge, dit hänsynen till dessa faktorer för den, blir följden en stimulans av sparandet så som vi alla önskar det. Det blir då inte fråga om att med herr Sköldins terminologi »klämma åt konsumtionen», utan vi får fram en överflyttning från konsumtion till sparande, baserad på medborgarnas frivilliga åtgärder.

Herr PETTERSSON i Dahl (bf):

Herr talman! Herr Löfgren yttrade, att om det funnits större behov hade det kommit flera ansökningar om lån från denna fond om 50 miljoner kronor. Det har inte sökts lån för mer än 6 miljoner kronor, sade han, och det har lånats ut mellan 2 och 3 miljoner kronor. Detta är nog inte hela sanningen, herr Löfgren, ty om en lånesökande

Tobakshandeln

frågar ett avdelningskontor och får besked om hur snäva bestämmelserna är, kommer det ingen ansökan från honom. Om han får ett annat besked, blir det däremot en ansökan; det råder intet tvivel om den saken.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på att kammaren med godkännande av vad bankoutskottet i punkten uttalat måtte lägga den under punkten gjorda omförmälan till handlingarna dels ock på godkännande av det uttalande, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Schmidt begärde emellertid voting, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren med godkännande av vad bankoutskottet uttalat i punkten 1:o) av utskottets utlåtande nr 5 lägger den under punkten gjorda omförmälan till handlingarna, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt det uttalande, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt utskottets uttalande och beslutat lägga dess omförmälan till handlingarna.

Punkten 2

Lades till handlingarna.

Punkterna 3 och 4

Vad utskottet hemställt bifölls.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

§ 6

Föredrogs vart efter annat

bankoutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående familjepension till vissa änkor efter arbetare vid Tumba bruk, och

nr 7, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående försäljning av ett visst område av den riksbanken tillhöriga fastigheten Tumba 1^a; samt

första lagutskottets utlåtande nr 15, i anledning av väckt motion angående tillämpningen av bestämmelserna om beslag å och förverkande av spritdrycker, m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7**Tobakshandeln**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 11, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 11 juni 1943 (nr 346) angående statsmonopol å tillverkning och import av tobaksvaror, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 18 januari 1957 dagtecknad proposition, nr 50, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändring i lagen den 11 juni 1943 (nr 346) angående statsmonopol å tillverkning och import av tobaksvaror;

Tobakshandeln

2) lag om ändring i butikstängningslagen den 21 juli 1948 (nr 608);

3) förordning om ersättning i vissa fall åt tobakshandlare; och

4) förordning om skattefrihet för vissa engångsersättningar till tobakshandlare;

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att med Aktiebolaget Svenska tobaksmonopolet träffa avtal därom, att av bolagets medel skulle utgå de ersättningar, som jämlikt den föreslagna ersättningsförordningen kunde komma att tilldelas tobakshandlare, ävensom bestridas i samband med ersättningsförfarandet uppkommande administrationskostnader.

De vid propositionen fogade författningsförslagen vore avsedda att träda i kraft den 1 januari 1959.

Propositionens förslag innebar, att de nuvarande begränsningarna i den fria konkurrensen inom detaljhandeln med tobaksvaror skulle undanröjas. Sålunda skulle nyetableringskontrollen avskaffas, tobaksvaror upptagas bland de s. k. kioskvarorna, restriktionerna i försäljning från tobaksautomat upphävas och näringsställen få sälja tobaksvaror även till andra än gäster. I stället för systemet med fasta priser förordnades riktpriiser till ledning vid försäljning till allmänheten och till grund för beräkningen av tobaksskatt. För att möjliggöra för den s. k. specialtobakshandeln att anpassa sig till det nya läget skulle den föreslagna ordningen tillämpas först från och med den 1 januari 1959. Tobakshandlare, som i följd av reformen tvingades upphöra med sin rörelse, skulle i särskilda fall kunna erhålla visst ekonomiskt bistånd av monopolbolaget.

I förslaget till lag om ändring i lagen den 11 juli 1943 (nr 346) angående statsmonopol å tillverkning och import av tobaksvaror hade § 4 erhållit följande avfattning:

Monopolets utövare tillhandahåller

på lämpligt sätt åt enskilda återförsäljare såväl inom riket tillverkade som ock importerade tobaksvaror. Därvid skall monopolets utövare i frågor av principiell natur eller eljest av större betydelse rådgöra med den nämnd, varom förmäles i 5 kap.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehått sju i anledning av densamma väckta motioner.

I motionen II:497 hade hemställts, att riksdagen måtte

1) antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändring i lagen angående statsmonopol å tillverkning och import av tobaksvaror med följande ändringar, nämligen:

att 4 § erhöles följande lydelse: »Monopolets utövare tillhandahåller på lämpligt sätt åt enskilda återförsäljare såväl inom riket tillverkade som ock importerade tobaksvaror. Därvid skall monopolets utövare i samråd med den nämnd, varom förmäles i 5 kap., söka anpassa försäljningsställes antal och beskaffenhet med hänsyn till att distributionen anordnas, å ena sidan, efter rationella och affärsmässiga principer och till låga kostnader samt, å andra sidan, på ett för konsumenterna bekvämt och i övrigt tillfredsställande sätt.»

samt att lagen skulle träda i kraft den 1 januari 1961 i stället för den 1 januari 1959;

2) avslå propositionens förslag till lag angående ändring i butikstängningslagen.

Utskottet hemställde

A. att riksdagen måtte — med avslag å motionerna I:395 och II:492, såvitt gällde ändring i förslaget till lag om ändring i lagen den 11 juni 1943 (nr 346) angående statsmonopol å tillverkning och import av tobaksvaror samt å motionen II:497, i vad avsåge ändrad lydelse av 4 § nämnda lagförslag och med förklaring att riksdagen i anledning av motionen II:497 funnit viss

Tobakshandeln

ändring böra vidtagas i förslaget, såvitt gällde tiden för ikraftträdandet — för sin del antaga nämnda förslag med den ändringen att lagen skulle träda i kraft den 1 januari 1960;

B. att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i butikstängningslagen den 21 juli 1948 (nr 608) — måtte, med avslag å motionerna I: 393 och II: 491 samt, i hithörande delar, å motionerna I: 395 och II: 492 ävensom II: 497, för sin del antaga nämnda förslag med den ändringen att lagen skulle träda i kraft den 1 januari 1960;

C. att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till förordning om ersättning i vissa fall åt tobakshandlare — måtte, med avslag å motionerna I: 402 och II: 498, för sin del antaga nämnda förslag med de ändringarna

dels att 6 § skulle erhålla följande, såsom utskottets förslag betecknade lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag)

6 §.

Ansökan om ersättning skall, vid äventyr att den icke upptages till prövning, ingivas till kommissionen senast före utgången av år 1961.

(Utskottets förslag)

6 §.

Ansökan om ersättning skall, vid äventyr att den icke upptages till prövning, ingivas till kommissionen senast före utgången av år 1962.

dels ock att förordningen skulle träda i kraft den 1 januari 1960;

D. att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till förordning om skattefrihet för vissa engångsersättningar till tobakshandlare — måtte för sin del antaga nämnda förslag med den änd-

ringen att förordningen skulle träda i kraft den 1 januari 1960;

E. att riksdagen måtte med bifall till propositionen i denna del bemyndiga Kungl. Maj:t att med Aktiebolaget Svenska tobaksmonopolet träffa avtal därom, att av bolagets medel skulle utgå de ersättningar, som jämlikt den föreslagna ersättningsförordningen kunde komma att tilldelas tobakshandlare, ävensom bestridas i samband med ersättningsförfarandet uppkommande administrationskostnader;

F. att motionerna I: 395 och II: 492, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I. vid utskottets hemställan under A av herrar *Nilsson* i Göteborg, *Lundberg* och *Johansson* i Södertälje, vilka ansett

a) att utskottets yttrande i vissa delar bort ha annan, i reservationen angiven lydelse, och

b) att utskottet bort under A hemställa, att riksdagen måtte — med avslag i hithörande delar å motionerna I: 395 och II: 492 samt II: 497 — för sin del antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändring i lagen den 11 juni 1943 (nr 346) angående statsmonopol å tillverkning och import av tobaksvaror;

II. vid utskottets hemställan under B

1) av herrar *Nilsson* i Göteborg, *Lundberg* och *Johansson* i Södertälje, vilka ansett att utskottet bort under B hemställa, att riksdagen måtte — med avslag å motionerna I: 393 och II: 491 samt, i hithörande delar, å motionerna I: 395 och II: 492 ävensom II: 497 — för sin del antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändring i butikstängningslagen den 21 juli 1948 (nr 608);

2) av herrar *Sunne* och *Rimmerfors*, utan angivet yrkande;

Tobakshandeln

III. vid utskottets hemställan under C

1) av herrar *Nilsson* i Göteborg och *Johansson* i Södertälje, vilka ansett

a) att viss del av utskottets yttrande bort ha annan, i reservationen angiven lydelse, och

b) att utskottet bort under C hemställa, att riksdagen måtte — med avslag å motionerna I: 402 och II: 498 — för sin del antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om ersättning i vissa fall åt tobakshandlare;

2) av herr *Lundberg*, som ansett

a) att utskottets motivering beträffande frågan om ersättning i vissa fall åt tobakshandlare bort ha annan, av reservanten angiven lydelse, och

b) att utskottet bort under C hemställa, att riksdagen måtte — med avslag jämväl å motionerna I: 402 och II: 498 — avslå det vid propositionen fogade förslaget till förordning om ersättning i vissa fall åt tobakshandlare;

IV. vid utskottets hemställan under D

1) av herrar *Nilsson* i Göteborg och *Johansson* i Södertälje, vilka ansett att utskottet bort under D hemställa, att riksdagen måtte för sin del antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om skattefrihet för vissa engångsersättningar till tobakshandlare;

2) av herr *Lundberg*, som under åberopande av sin reservation vid utskottets hemställan under C ansett att utskottet bort under D hemställa, att riksdagen måtte avslå propositionens förslag till förordning om skattefrihet för vissa engångsersättningar till tobakshandlare;

V. vid utskottets hemställan under E

av herr *Lundberg*, som under åberopande av sin reservation vid utskottets hemställan under C ansett att utskottet bort under E hemställa, att riksdagen måtte avslå propositionens förslag om bemyndigande för Kungl. Maj:t att i visst hänseende träffa avtal med Aktiebolaget Svenska tobaksmonopolet;

VI. vid utskottets hemställan under F

av herrar *Sunne*, *Rimmerfors* och

Jönsson i Jämtlands Sikås, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Göteborg (s):

Herr talman! De reservationer, som här är knutna till utskottets utlåtande, innebär i kort sagt detsamma som departementschefens förslag. Utskottet har i sin skrivning på en del punkter intagit en avvikande hållning, men det är framför allt i fråga om bestämmelserna om tidpunkten för lagens ikraftträdande som utskottet gjort ändringar av departementschefens förslag, och det är närmast om den saken som jag här vill anföra några synpunkter.

Regleringen av handeln med tobaksvaror tillkom på sin tid i huvudsak av sociala skäl. Statsmakternas ingripande till förmån för tobakshandlarna skall ses mot bakgrunden av den utveckling, som branschen uppvisade under 1930-talet och början av 1940-talet och som kännetecknades av ett växande antal tobaksaffärer med till stor del mycket liten varuomsättning. De bekymmersamma förhållanden, under vilka många tobakshandlare då utövade sin näring, ansågs nödvändiggöra en sanering av detaljhandeln främst genom att tillkomsten av nya försäljningsställen begränsades.

Av här i korthet anförda skäl godtog riksdagen 1943 års lagstiftning om reglering av tobakshandeln genom nyetableringskontroll och en del andra bestämmelser, vilkas tillämpning skulle handhas av monopolbolaget i samråd med ett särskilt organ, statens tobaksnämnd. Den tid som förflutit sedan denna reglering av tobakshandeln skedde har i betydande grad ändrat de förutsättningar, under vilka regleringen en gång tillkom. Under denna tid har även insikten om betydelsen för näringslivets sunda utveckling av en fri konkurrens kommit att på ett helt annat

Tobakshandeln

sätt prägla statsmakernas syn på det ekonomiska livet.

Det kan ju vara ganska förklarligt, om tobakshandlarna känner en viss oro över vad som kan inträffa då deras monopolställning nu tar ett slut. De tobakshandlare, som har en fast kundkrets, behöver väl knappast befara att mista denna därför att konkurrensen blir fri. För egen del kan jag inte finna att jag som konsument har någon anledning att flytta över mina inköp till någon annan tobakshandlare bara därför att lagstiftningen ändrats. De ersättningsregler, som föreslås för tobakshandeln, tar också sikte på sådana fall, där det finns ett påtagligt behov av ekonomisk hjälp. Till affärsidkare, vars rörelse är sådan att den inte kan bära sig under fria konkurrensförhållanden, kommer ersättning att utgå.

Det tjänar kanske inte så mycket till att nu gå in på någon vidlyftigare diskussion av de frågor som i detta sammanhang är aktuella, utan jag skall inskränka mig till att något beröra det spörsmål som reservanternas anser vara det viktigaste, nämligen frågan om tiden för lagens ikraftträdande. Enligt departementschefens förslag skulle lagen träda i kraft den 1 januari 1959, men utskottet har skjutit fram tidpunkten till den 1 januari 1960. Enligt reservanternas mening finns det inte några hållbara skäl för en förlängning av övergångstiden. Specialtobakshandeln bör självfallet ges tillräcklig tid för att förbereda sig inför den förestående omläggningen, men det bör enligt vår mening räcka med att man har resten av detta år och hela nästa år på sig för dessa förberedelser.

Utskottet har heller inte lämnat någon hållbar motivering för denna ändring, som enligt min mening har tillkommit ganska godtyckligt. Jag tror heller inte att utskottets talesmän kan påstå, att de särfall, vilkas möjlighet jag inte bestrider, kan bli så vanliga eller

ha så besvärlig karaktär, att det skulle få hindra monolets snabba upphörande.

Ersättning kommer ju att utgå, när ändrade konkurrensförhållanden medför påtagligt behov av ekonomisk hjälp. Ersättning skall förbehållas de affärsidkare, för vilka man kan tänka sig att de nya förhållandena innebär att utbytet av affären blir väsentligt sämre. Enligt reservanternas mening har det i departementschefens förslag på fullt betryggande sätt sörjts för de affärsidkare, vilkas näring kan tänkas rubbas vid monolets upphörande.

Detta spörsmål är enligt min mening minst lika mycket ett konsumentintresse. Konsumenterna har intresse av att få bekväm tillgång till tobaksvaror. Man har i diskussionen nästan uteslutande fört fram affärsidkarnas intresse, men konsumentintressena bör inte fördöjas. Det skydd, som tobakshandeln genom regleringen av försäljningen har haft, har i åtskilliga fall medfört en sådan försämring av allmänhetens inköpsmöjligheter, att ett förklarligt missnöje har uppstått hos allmänheten.

Nog är det svårt för riksdagen att undkomma lagstiftning, som syftar till att komma ifrån ett monopol inom den statliga sektorn, när riksdagen har antagit en lag mot samhällsskadlig konkurrensbegränsning inom näringslivet. Det kan inte vara rimligt att i sådana fall, när vi har kommit en bit på vägen när det gäller att liberalisera det privata näringslivet, underlåta att angripa problemet inom den statliga sektorn.

Vad som nu är väsentligt är, att man i detta fall följer reservanternas förslag. Det kan kammaren mycket väl göra, då någon hållbar motivering för utskottets förslag att uppskjuta tidpunkten för ikraftträdandet icke finns, i varje fall inte i utskottsutlåtandet.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till de reservationer, för vilka jag har antecknat mig.

Tobakshandeln

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag skall inte vid denna sena timme dra upp någon längre diskussion i denna fråga.

Kanske jag först får tacka statsrådet för den proposition han har lagt fram. Jag måste bara beklaga, att när statsrådet Sträng lägger fram en proposition, som tar sikte på att få en rationalisering till stånd inom handeln, så visar det sig att de grupper, som i olika sammanhang brukar tala om byråkrati och krångel, säger nej just när de praktiskt skall visa sin vilja att avskaffa sådana missförhållanden. De olika uttalandena från dem som står bakom utskottets yttrande visar sig som vanligt vara föga mera än luft.

Behandlingen av propositionen har varit litet underlig, ty faktum är att utskottets majoritet från början beslöt att ta denna proposition men att det sedan på något underligt vis gjordes en helomvändning. Det kanske finns anledning att säga, att vi hoppas att sådant inte skall upprepas i framtiden.

Riksdagen har all anledning att följa Kungl. Maj:ts förslag vad gäller både tiden för lagens ikraftträdande och propositionens förslag i övrigt. Man kan näppeligen med starka skäl hävda, att tobakshandlarskrået skall vara ett understödstagarskrå, som riksdagen av sociala skäl skulle behöva ta speciell hänsyn till.

När man ser hur denna fråga har lagts upp, förundrar man sig över att rent känslotänkande har kommit in. Därför ber jag att få yrka bifall till propositionens förslag om själva handeln och till att lagändringen skall träda i kraft från den 1 januari 1959, alltså i överensstämmelse med herr Nilssons i Göteborg, herr Johanssons i Södertälje och undertecknads reservation.

Utöver våra reservationer har jag emellertid också velat ge till känna genom min särskilda reservation under punkt III, att jag inte vill vara med om att ge ersättning åt tobakshandlarna

därför att vi vidtar en rationaliseringsåtgärd inom handeln. Om denna princip skulle tillämpas inom enskild handel och inom Kooperationen, så skulle vi över huvud taget icke ha möjlighet till någon som helst rationalisering. Vi har under ett antal år givit tobakshandeln ett skydd som ingen annan handel har i detta land, och finns det då någon anledning för oss att säga, att när man här vidtar en rationaliseringsåtgärd så skall samhället vara med och betala understöd åt denna del av handeln? Jag tycker att det är orimligt. Om man skulle godta en sådan princip är det självklart, att den borde också gälla för arbetare inom olika företag, den borde naturligtvis gälla även för kooperativa företag och andra företag som vill vidta några rationaliseringar.

Det förundrar mig, att statsrådet har givit sig in på en sådan sak. Han är ju gammal fackföreningsman och vet att när det gäller rationaliseringar har man från arbetarhåll sagt ifrån, att det kan innebära svårigheter, men samtidigt har man fått lov att acceptera det hela för att befrämja en sund ekonomisk utveckling i vårt land.

Därför, herr talman, skall jag be att få yrka bifall till min reservation under III, som innebär avslag på ersättningar till tobakshandlare. Jag yrkar också i reservationer under IV och V avslag på förslagen om skattefrihet för sådana ersättningar och om att tobaksmonopolet skall betala ut dessa ersättningar. Jag må säga, att det går väl långt när man utöver dessa ersättningar även vill ge skattefrihet åt dessa tobakshandlare för dem. Om man nu vill anföra rent känslomässiga skäl i detta sammanhang, är det givet att man också måste anföra samma känslomässiga skäl i fråga om andra rationaliseringsåtgärder i detta land, och det skulle ju innebära, att vi praktiskt taget inte skulle kunna vidta erforderliga åtgärder på det området.

När det sedan gäller själva handeln

Tobakshandeln

med tobak och dylikt, så hoppas jag att man inte också där skall anlägga rent känslomässiga synpunkter och börja tala om skydd för barn och skydd för det ena och det andra, varigenom man nästan kommer fram till att man skall ha tobak på recept. Jag skulle bara vilja säga till herrarna och damerna att vi i så fall också borde förbjuda tobaksrökning i detta hus, ty vi skall ju vara så att säga svenska folkets företrädare, och det är självklart att vi måste kräva mera av riksdagens ledamöter. Varken riksdagsmän, läkare eller andra, som nu skall sadlas för de goda sederna, skall väl säga som prästen: Ni skall göra som jag säger och inte som jag gör. Jag vågar säga att ett bruk som tobaksrökningen botar man inte genom att göra det svarare för människorna att komma över tobaken, när vi inte kan få dem att låta bli.

Herr talman! Jag skall med detta be att få yrka bifall till de reservationer till utskottets utlåtande, som jag har varit med om att underteckna.

I detta yttrande instämde herr *Lundqvist* (s).

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Jag lovar herr *Lundberg* att jag inte skall spela på några känsloträngar; jag tror att man kan resonera om detta ändå.

Jag skall tillåta mig att säga några ord om bakgrunden till den lagstiftning, som vi har i dag och som ju daterar sig från år 1943. Här har redan herr *Nilsson* i Göteborg sagt att den motiverades av sociala skäl och det är riktigt, men det var också statsfinansiella skäl. Det var ju så, att antalet tobaksaffärer växte i sådan grad, att kåren kom i ett mycket svårt nödläge, som helt enkelt tvingade statsmakterna att hjälpa tobakshandlarna. Att höja rabatten ansåg man inte vara möjligt, då omsättningen per affär var alldeles för låg. Det skulle också ha pressat upp

tobaksmonopolets kostnader utan att ha medfört någon nämnvärd förbättring för kåren.

Dåvarande finansministern *Wigforss* pekade på dessa olägenheter och framhöll, att det ur det allmännas synpunkt måste framstå som en påtaglig fördel, om antalet av de minst lönsamma småaffärerna kunde utgallras genom en rationalisering i den nya lagens anda. Distributionskostnaderna syntes också kunna sänkas, om antalet försäljningsställen begränsades. Det var alltså rent statsfinansiella skäl som gjorde sig gällande; syftet med den offentliga etableringskontrollen har varit att begränsa antalet tobaksaffärer. Därmed avsåg man att förbättra omsättningen av tobaksvaror per tobaksaffär och således skapa bättre betingelser för specialtobakshandlarna.

Inte ens herr *Lundberg* torde väl kunna bestrida att det syftet uppnåts. Tobakshandlarna har, som det står i propositionen, fått en förbättrad ställning. De tidigare ständiga klagomålen och uppvaktningarna för myndigheter och andra har upphört, förhållandet mellan återförsäljarna och monopolet stadigt förbättrats, distributionskostnaderna har nedbringats och allmänheten har fått bekväm tillgång på tobaksvaror av god kvalitet och god kondition i riklig sortering. Ingen kan påstå att allmänheten i dag har svårt att anskaffa tobaksvaror. Samtidigt har också en strukturförändring kunnat ske. Kioskerna och tobaksautomaterna är exempel på den saken.

Trots allt detta föreslår nu finansministern, att denna lagstiftning skall slopas. Vad man åstadkommit på detta område under 14 år skall raseras, detta trots att man ännu inte helt åstadkommit den sanering, som var avsikten.

Finansministern säger i propositionen, att betingelserna för tobakshandeln nu är helt annorlunda än vid regleringens införande. Detta understryker också utskottet. Det är, säger finansminis-

Tobakshandeln

tern, andra konjunkturer med full selsättning och knapphet på butikslokaler. Tobakskonsumtionen har kraftigt ökat, varför den tid som förflutit sedan regleringen infördes, avsevärt ändrat de förutsättningar, under vilka regleringen av detaljhandeln med tobaksvaror en gång tillkom. Finansministern framhåller vidare, att staten inte bör medverka till att man inom en näringsgren upprätthåller en konkurrensbegränsning, som inte är nödvändig ur samhällets synpunkt, och hänvisar därvid till 1953 års lagstiftning mot konkurrensbegränsning.

Jag vill först uppehålla mig vid detta sista uttalande, ty det är 1953 års lagstiftning, som är det främsta argumentet för denna reglerings slopande. Som bekant kan näringsfrihetsrådet på initiativ av ombudsmannaämbetet för näringsfrågor ingripa mot konkurrensbegränsningar som är »otillbörliga» eller »ur samhällets synpunkt skadliga». Vi är ju alla överens om att det skall vara en fri konkurrens, en fri konkurrens som verkligen ger lägre priser och bättre service åt allmänheten. Men är då regleringen på detta område skadlig i denna mening? Statskontoret svarar nej, och det gör även Tobaksmonopolet, som väl är den mest sakkunniga på det här området. »Bärande skäl saknas för att beteckna regleringen såsom skadlig i lagens mening», säger Tobaksmonopolet. Det bör observeras, att tobakshandlarna icke kan i eget intresse bedriva någon nyetableringskontroll eller uppskärta allmänheten. Det är ju staten som genom Tobaksmonopolet, genom statens tobaksnämnd och även genom överståthållarämbetet och länsstyrelserna har full och erforderlig insyn i konkurrensförhållandena inom branschen. Såväl priser som avanser bestämmes av monopolet.

Härtill kommer någonting som enligt min uppfattning är synnerligen viktigt, nämligen att det här är fråga om en monopoliserad vara, den enda vara som

jämte spriten är monopoliserad i vårt land. Om det inte vore så, att vi här hade att göra med en verkligt monopoliserad vara, funnes det säkerligen inte någon i det här landet som på allvar kunde göra gällande, att vi skulle ha nyetableringskontroll. Men här går skiljelinjen mellan tobakshandeln och övrig handel. Återförsäljarna är när det gäller tobakshandeln helt beroende av ett enda företag, nämligen monopolet som dikterar försäljningsvillkoren.

När reglering infördes sade dåvarande finansministern Wigforss: »Att tobakshandelns läge är intimt förknippat med monopolbolagets åtgöranden och därför påkallar statsmakternas uppmärksamhet på ett helt annat sätt än förhållandena inom andra branscher av detaljhandeln, finner jag uppenbart.» Han sade vidare: »Tanken på att man skall göra handeln fri är en utopi, och man måste vänja sig vid den andra tanken, att det får skapas en särskild kår av specialtobakshandlare, som har sådana villkor, att den kan existera.»

Om jag inte minns fel, sade dåvarande finansministern något dylikt även då monopolet infördes, nämligen att monopolet inte kan hantera specialtobakshandlarna hur som helst utan måste ta hänsyn till dem. Det är också, ärade kammarledamöter, ett faktum, att inget land, som har tobaksmonopol, tillämpar fri tobakshandel. Det är detta att vi här såväl tillverkningen som importen monopoliserad, som enligt min uppfattning är det avgörande när man diskuterar den här frågan.

Nu erkänner finansministern i propositionen, att distributionskostnaderna nedbringats betydligt under den tid nyetableringskontrollen tillämpats, och detta framhålles också av statskontoret och andra remissinstanser. »Ett upphörande av kontrollen kommer även», säger finansministern, »med all sannolikhet att medföra att antalet försäljningsställen, där tobaksvaror tillhandahålles, utökas betydligt. Emellertid behöver

Tobakshandeln

detta ingalunda medföra att distributionen fördyras.» Det finns åtskilliga handlare i detta land, menar finansministern, som nu inte får sälja tobak men som kan ta upp tobaksvaror i sitt sortiment utan att deras fasta kostnader ökas, och på det sättet skulle de kanske kunna konkurrera och sälja till billigare priser. Finansministern framhåller emellertid, att Tobaksmonopolets kostnader kan komma att ökas, när bolaget får ett större antal kunder. Han framhåller dock att detta kan motverkas genom skilda åtgärder av generell natur, exempelvis genom särskilda expeditionsavgifter, genom kvantitetsrabatter eller på liknande sätt.

Vilka konkurrensmöjligheter finns det då på detta område? Kan priserna sänkas? Kan man få fram någon konkurrens av betydelse för allmänheten? Observera, ärade kammarledamöter, att tobaksvarornas priser till 91,5 procent är bundna och inte kan påverkas av någon konkurrens. Till så mycket uppgår nämligen skatten och Tobaksmonopolets kostnader för varan. Det återstår endast 8,5 procent. Tror någon att det blir någon avgörande konkurrens med en så låg rabatt?

Tobaksmonopolet säger på denna punkt följande: »Regleringen har icke på ett ur allmänhetens synpunkt otillbörligt sätt vare sig påverkat prispbildningen eller hämmat verkningsförmågan inom näringslivet. Prispbildningen torde ur konsumenternas synpunkt tvärtom fördelaktigt ha påverkats genom att handelsmarginalen med stöd av regleringen procentuellt hållits så låg, att mycket litet utrymme föreligger för en priskonkurrens av betydelse inom detaljhandelsledet.» Som exempel nämnes att avansen på en cigarrettask, som kostar 2 kronor 40 öre, rör sig om 20 öre. Om man skulle avstå från 10 öre, så är halva rabatten borta. Detta ger, menar monopolet, en bild av vad det här är fråga om.

Det finns nu omkring 33 000 försälj-

ningsställen för tobaksvaror i detta land, men när man hör talet om tobakshandelns reglering får man det intrycket, att allmänheten har så rosenrasande svårt att komma över tobaksvaror. Finns det något, vid sidan av luft och vatten, som i detta land är så lätt att få och så rikligt förekommande som just tobaksvaror?

Alla är överens om att det blir en väldig ansvällning av antalet försäljningsställen vid en fri tobakshandel, och detta understrykes också av Tobaksmonopolet. Distributionskostnaderna kommer att öka för monopolet, framhålls det, om monopolet inte kan vidta särskilda åtgärder däremot.

Innan Tobaksmonopolet avgav sitt yttrande till tobakshandelsutredningen gjordes det en undersökning av förhållandena i ett flertal länder. Därvid har konstaterats, att om försäljningsställesnas antal ökar så, att Tobaksmonopolets expeditioner ökar med 50 procent, så stegras monopolets försäljningskostnader med 1,3 miljon kronor. Om emellertid antalet expeditioner till försäljningsställena i vårt land ökar proportionsvis lika mycket som i Danmark och England, där tobakshandeln också är fri, kommer försäljningskostnaderna att öka med omkring 2,4 miljoner kronor. Eftersom skatten utgår också på monopolets kostnader blir det dock en ökad utgift för allmänheten på cirka 5 miljoner kronor.

Man behöver inte vara särskilt hemma på ekonomi eller försäljningsteknik för att begripa att det, om man ökar antalet försäljningsställen från 30 000 till 50 000—60 000, måste bli dyrare att leverera varor till det sålunda fördubblade antalet försäljningsställen.

Vad skall nu tobaksmonopolet göra för att motverka detta? Man kan införa expeditionsavgifter eller kvantitetsrabatter. Tobaksmonopolet är emellertid ett monopol, som har allmänhetens ögon på sig. Det kan därför aldrig införa högre expeditionsavgifter än man är ab-

Tobakshandeln

solut tvingad att ta ut enligt kalkylerna över de verkliga kostnaderna, inte ett öre mera, och då lär de inte komma att betyda så mycket, att de kan avskräcka något större antal kunder. Monopolet kommer därför att få ett ökat antal expeditioner och därigenom stegrade kostnader. Detta är inte något känslotänkande utan enkel addition eller multiplikation eller ekonomi eller vad man nu vill kalla det.

Alldeles bortsett härifrån skall emellertid dessa ökade kostnader till sist betalas av någon, även om monoopolet krånglar sig från utgifterna. De skall kanske till sist betalas av allmänheten, ty marginalerna är, som jag tidigare framhållit, så små, att det inte går att belasta distributionsleden med denna kostnadsökning. Jag är nästan övertygad om att man på Tobaksmonopolet har absolut klart för sig, att monoopolet inte kan komma ifrån förhöjda omkostnader. Men det var väl, herr Lundberg, inte avsikten att man skulle få fram en ökad konkurrens som fördyrar distributionskostnaderna och i detta avseende försämrar förhållandena för allmänheten.

Hur går det nu för allmänheten i övrigt?

Tobaksmonopolet säger så här: Om tobakshandlarnas servicefunktion försämrades, så skulle det innebära påtagliga nackdelar för allmänheten liksom för bolaget. Det är i bådas intresse att det även i framtiden finns affärer som inte endast håller de mest gångbara märkena utan håller en sortering av olika varor i god kondition. De egentliga tobaksaffärerna samt ett antal större trafikiosker fyller i dag denna funktion. Jämförelser med utlandet ger vid handen att specialtobakshandlarna, som huvudsakligen säljer tobaksvaror, är de mest betydelsefulla förmedlarna av sådana varor. De utländska fabrikanterna hyser genomgående den uppfattningen — vilken delas av Tobaksmonopolet — att specialtobakshandlarna fyl-

ler en viktig funktion framför allt vid introducering av nya märken och för den personliga kontakten med kunderna. Det är främst genom tobakshandlarnas förmedling som de importerade märkena kan åstadkomma en stimulerande effekt på den inhemska fabrikationen. Även efter ett slopande av regleringen skulle Tobaksmonopolet visserligen ha möjlighet att stödja tobakshandlarna, men det kommer att kosta åtskilligt.

Det torde vara klart att en fri tobakshandel medför lättare tillgång till tobaksvaror, men det får betalas med högre pris samt försämrade inköpsmöjligheter för andra tobaksvaror än de mest gångbara märkena och kanske också med i kvalitetshänseende sämre sådana varor.

Herr talman! Jag noterar med intresse att såväl departementschefen som utskottet understryker betydelsen av att det finns specialaffärer, där försäljningen särskilt är inriktad på ett rikhaltigt sortiment av tobaksvaror. Det är naturligt — säger finansministern — att en sådan återförsäljargrupp med viktiga funktioner i distributionen särskilt stimuleras. Han menar emellertid att nyetableringskontrollen inte är nödvändig härför. Uppmuntran och stöd åt denna tobakshandlarkår kan lämnas inom ramen för en framtida rationell försäljningspolitik från Tobaksmonopolets sida, understryker han. Jag noterar detta med tacksamhet, men jag tror att det blir synnerligen svårt för tobakshandlarkåren att hävda sig under de betingelser som den nu föreliggande propositionen anger.

Finansministern säger att det nu är andra konjukturer och att detta är den främsta orsaken till att det har skapats bättre betingelser för tobakshandeln. Utskottet säger också att tobakshandelns lönsamhet visar, att handeln inte längre är beroende av kontrollen. Jag vill gentemot detta påstå, att det uteslutande är nyetableringskontrollen

Tobakshandeln

som har skapat dessa bättre betingelser. Om den slopas, kommer man att återgå till tidigare förhållande med en kår i nödläge och med återkommande klagomål och uppvaktningar, så länge det finns ett statligt monopol för tillverkning och import.

Det är uppenbart att det blir svårt när tobakshandlarna har att kämpa mot de privilegierade inom handeln, nämligen alla som får rätt att sälja på utsträckt tid, på kvällar och söndagar, och som kanske har lägre omkostnader. Detsamma gäller den fria automatförsäljningen. Jag beklagar därför att finansministern inte ansåg sig kunna acceptera tobaksutredningens alternativ II, vilket innebär en liberalisering, som säkerligen utan dessa svåra konsekvenser hade lett fram till den ordning som man nu tror sig främja genom propositionen. I så fall hade det skett en anpassning till nya förhållanden utan dessa svåra följder som jag här har pekat på.

Utredningen hade föreslagit, att den offentliga nyetableringskontrollen skulle bibehållas men att den inte längre skulle utövas för att tobakshandlarna skulle uppnå en skälig omsättning, som det nu heter i lagen, utan för att distributionen skulle anordnas å ena sidan efter rationella och affärsmässiga principer och till låga kostnader samt å andra sidan på ett för konsumenterna bekvämt och i övrigt tillfredsställande sätt. Bl. a. skulle det också bli friare tobaksförsäljning för diverseaffärer och liknande.

Vi motionärer har nu hemställt, att riksdagen skall bifalla det förslag — som kommer till uttryck i 1943 års monopol-lag, 4 § — men dessutom har vi i konsekvens därmed yrkat avslag på förslagen om ändringar i butikstängningslagen, allt i enlighet med tobaksutredningens förslag, utom beträffande tobaksautomaterna. Därvidlag hade ju utredningen föreslagit, att alla som säljer tobak skulle få rätt att sälja från auto-

mat. Sedan utredningen var klar med sitt arbete antog emellertid riksdagen förra året en ny butikstängningslag, och det fanns ingen möjlighet för oss motionärer att skriva en motion i enlighet med alternativ II med hänsyn till denna nya butikstängningslag.

Slutligen har vi yrkat, att lagen skall träda i kraft den 1 januari 1961. Det är endast på den sistnämnda punkten som utskottsmajoriteten har frångått propositionen och till hälften tillmötesgått vår motion. Jag tar för givet att detta är resultatet av en kompromiss i utskottet. Vi ser att det under detta betänkande står namnen på flera av motionärerna, som emellertid har gått med på utskottets förslag. Vi som vet hur det brukar gå till förstår att orsaken till att de har avstått från att ställa något yrkande har varit att utskottet gått med på denna framskjutning av ikraftträdandet med ett år. Är det då riktigt honnert av utskottets ledamöter att inte bry sig om detta utan trots denna kompromiss ställa yrkande på ett annat beslut? Det förefaller mig oriktigt. Nu har ju för övrigt första kammaren antagit utskottets utlåtande på denna punkt, och jag tar för givet att även andra kammaren kommer att följa utskottet i den delen.

Finansministern framhåller, att man inte kan bortskydda svårigheterna för tobakshandeln genom att detta konkurrensskydd tas bort, och därför har han föreslagit en övergångstid till den 1 januari 1959, men utskottet har som sagt funnit att det bör vara möjligheter för tobakshandlarna att anpassa sig under en något längre övergångstid.

Vidare har ju finansministern föreslagit en viss ersättning. Ja, varför? Detta uppehöll sig herr Lundberg vid och jag skall sluta med detta. Här har ju, som lagrådet framhållit, många tobakshandlare, varav inte så få är partiellt arbetsföra, satsat sitt kapital, som de sparat eller lånat för att skaffa sig en rörelse och få sin utkomst, och det

Tobakshandeln

har de gjort i skydd av denna lagstiftning. Nu hotas de med förlust av sitt sparkapital utan egen förskyllan, och jag vet inte om det kan vara så riktigt. Det fanns en annan ledamot av denna kammare samtidigt som herr Lundberg, den rättslärde professor Lundstedt. Det kan vara intressant att erinra om vad han sade 1945 i samband med antagandet av ett provisorium i butiksstängningslagen: »Det bör vara så, att nya lagar icke i onödan så att säga rubba den allmänna tilliten och tryggheten. De, som en gång ha vunnit sina tillstånd enligt vissa principer, ha utövat sin verksamhet på grundval av dessa tillstånd och därefter inrättat sig ekonomiskt, böra i gör-ligaste mån kunna lita på att genom förnyad lag få fortfara med sin verksamhet efter samma linje. Man brukar kalla sådant en lagstiftning enligt billighetssynpunkter... Jag brukar säga att lagarna städse ha att beakta det allmänna trygghets- och omsättningsbehovet.» Jag vill rekommendera herr Lundberg att läsa på det i stället.

Beträffande ersättningsfrågan skall jag inte säga mer. Det är uppenbart att vi finner att de föreslagna ersättningarna går efter stränga linjer och inte ger den trygghet som man borde vänta, och det är därför naturligt att kåren känner stark oro och bekymmer för framtiden.

Det vore mycket att säga om tobaksmisshandelen, men det tyckte inte herr Lundberg att vi skulle syssla med och det skall jag därför inte göra så mycket. Men tillåt mig ändå att här göra en stilla fråga: Kan det vara riktigt att släppa tobakshandeln fri, när man i dag diskuterar tobaksmisshandelen bland ungdomen och faran för missbruk av tobak över huvud taget? Man undrar om det inte vore mera konsekvent att låta lagstiftningen vara även med hänsyn till detta.

I varje fall vill jag, herr talman, sluta med att säga att man inte behöver

spela på känsloträngar när man talar om detta. Det är tillräckligt att se på fakta: att man har åstadkommit en sanering av handeln, förbättrat för kåren, sänkt distributionskostnaderna, givit allmänheten så riklig och lätt tillgång till tobaksvaror som över huvud taget är möjligt och även fått en strukturförändring samt att man gott kan fortsätta med detta. Jag tycker närmast det är klämfingrigt att ge sig på den här saken. Det finns så mycket annat vi kan syssla med. Vi kan ändå räkna med att det blir ökade kostnader, det är inte svårt att räkna ut.

Herr talman! Även om det är utsiktslöst kan jag inte låta bli att yrka bifall till motion nr 497 i denna kammare.

Herr talmannen hade under detta anförande återtagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Sedan herr Brandt sin plikt likmätigt hållit detta sociala anförande, måste jag säga att jag har en känsla av att herr Brandt lever kvar i AK:s anda och organisation. Om herr Brandt sysslat med affärsverksamhet något litet måste han inse att tobakshandeln är ett typiskt exempel på hur modern affärsverksamhet icke skall skötas. Tänk om våra gamla skogsindustrier skulle skötas efter samma principer som denna eller om övrig handel skulle stå så stilla! Ja, då herr Brandt får jag säga: Gud bevare skogsindustrierna och svensk handel över huvud taget!

Tobakshandlarna är numera diversehandlare. Beträffande talet om flera försäljningsställen behöver det inte bli det, men en del andra affärer utökar sitt sortiment. Vad beträffar rabatterna skulle jag vilja säga till herr Brandt: Titta på vad man får för att sälja en liter mjölk och vad man får för att sälja en tobaksask! Inte blir det tobaksasken som man förlorar på.

Tobakshandeln

Sedan har han talat om affärsekonomi. Ja, herr Brandt, jag förstår skälen till herr Brandts tal. Dem har jag full förståelse för. Men jag måste säga, att det har ingenting med affärsekonomi eller över huvud taget med ekonomi att göra. Med en sådan uppfattning som herr Brandts borde man aldrig sköta ett företag.

Herr Brandt talade om professor Lundstedts anförande i detta sammanhang. Mig veterligt sysslade aldrig Lundstedt med rationalisering av affärsverksamhet eller industri, utan han var profesosr i juridik och en av de få professorerna i juridik. Men man skall skilja på en professor i juridik och en som skall sköta det här.

Efter herr Brandts recept väntade jag att han skulle säga, att tobakshandeln bör organiseras så, att tobak endast kan fås på apotek mot recept, som underskrives av en läkare som inte röker. Det är självklart att det vore en mycket vacer tanke, men om herr Brandt försöker resonera om denna handel på samma sätt som han brukar resonera i andra frågor, skulle han själv förstå, att den nuvarande A.K.-mässiga organisationen av tobakshandeln är orimlig.

Herr NILSSON i Göteborg (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall bara slå fast, att herr Brandt i sitt långa anförande inte hade så mycket till övers för konsumentintressena. Herr Brandt frågade, om man kan anse, att regleringen är skadlig. Nej, det är klart, att man inte kan säga, att den är det, men den innebär ett krångel och ett kineseri, som gör det besvärligt för konsumenterna att skaffa sig tobaksvaror lika lätt som andra varor.

Sedan vill jag erinra herr Brandt om att varusortimentet hos specialtobakshandlarna, i den mening som de finns i lagstiftningen, har undergått en betydande breddning. Jag vill nämna ett

praktiskt fall som jag känner till. Det ligger på en och samma gata intill varandra en konfektyraffär, en kemikalieaffär och en tobaksaffär. Konfektyraffären har sitt sortiment, och kemikalieaffären har sitt sortiment, men tobakshandlaren säljer både konfektyrer och choklad, hårvatten, munvatten, rakvatten och annat som hör till kemikaliebranschen, och därtill har han sin tobakshandel, varjämte han också säljer lotter och är ombud för Tipstjänst. Varför skall det vara ett privilegium för tobakshandlarna att ha tobak och samtidigt sälja konfektyrer och kemikalier och varför skall t. ex. konfektyrhandlaren förmenas att sälja tobaksvaror? Det är ett sådant kineseri, som jag i konsumenternas intresse med bestämdhet vill vända mig emot.

Herr Brandt antyder att det i Tobaksmonopolets remissyttrande på något sätt skulle sägas ut, att denna nya ordning skulle innebära ett fördyrande av distributionen. Herr Brandt kan inte i monopolets remissyttrande med bestämdhet leta fram ett sådant uttalande, utan det har tvärtom sagts, att det anser det vara möjligt att bemästra situationen.

Herr BRANDT (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är ju inte så mycket att säga till herr Lundberg. Det han yttrade nu var ju inte mycket att polemisera mot. Det kanske är tillräckligt att säga, att han replikerade med att påstå att det inte blir fler försäljningsställen. Det borde vara tillräckligt att nämna detta, eftersom Tobaksmonopolet — det är alltså inte jag som säger det — och även finansministern i sin proposition klart och tydligt har understrukit, att det blir flera försäljningsställen och måste bli det.

Herr Lundberg säger vidare, att professor Lundstedt inte skulle varit afärskunnig. Det var inte fråga om detta, utan vad herr Lundstedt yttrade sig om

Tobakshandeln

var rättsfrågan, om det var tillbörligt, att riksdagen beslutade en ny lag utan hänsyn till hur det hade varit tidigare och lät kioskägare och andra som det den gången var fråga om klara sig bäst de ville.

Herr Lundberg talade vidare om ett dåligt skött företag. Jag vet inte, om han menade Tobaksmonopolet. Det är ju erkänt även av privata företagare, att det sköts alldeles ypperligt och har synnerligen låga distributionskostnader, och det är väl inte minst beroende på att hela tobakshandeln är organiserad på nuvarande sätt.

Herr Nilsson i Göteborg säger, att jag inte talat om konsumenterna. Han var väl den ende, som inte hörde, att jag flera gånger talade om vad konsumenterna kommer att vinna eller förlora i fråga om distributionskostnader och vad det kommer att betyda för dem i fråga om tobaksvarornas sortering, kon-dition och kvalitet.

Herr Nilsson i Göteborg säger vidare, att sortimenten är så blandade. Ja, visst kan de vara det, och det är delvis nödvändigt, därför att rabatten är för låg. Det finns ingen som kan sälja enbart tobaksvaror och leva på det. Tobaksvarorna bär sig inte själva, men ändå är genomsnittet tobaksvaror 70 procent av omsättningen och har legat över det, men det finns många som har 80 procent tobaksvaror av omsättningen, ehuru man kunde tro att det inte är på det sättet.

Sedan skall jag säga till herr Nilsson i Göteborg, att han kringgår helt och fullt frågan om distributionskostnaderna och säger att jag skulle citerat monopolets yttrande fel. Det har jag inte gjort. Jag citerade korrekt och tillade, att monopolet framhållit, att det naturligtvis måste vidtaga åtgärder för att söka eliminera tendensen till ökade kostnader, men jag trodde inte det skulle gå.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Bara några korta ord.

Jag skall inte ge mig in på någon polemik mot herr Brandt. Trots hans dubbla försäkringar att det här inte skulle bli några känsloladdade resonemang har jag ändå en bestämd känsla av att när han nu uppträdde i talarstolen har det varit den känsloladdade ombudsmannen Brandt som ganska effektivt har lyckats skjuta den lugne och sansade riksdagsmannen Brandt i bakgrunden.

Det går inte ihop med sådana här inlägg, där man å ena sidan säger att för närvarande är det lika lätt att få tobak som att få luft och vatten och å andra sidan försöker presentera en farofylld framtid för ungdomen, för den händelse man går över till en fri tobakshandel. Alla dessa motsägelser är väl ett resultat av just den känsloladdning som behärskar herr Brandt, och det skall vi väl inte vid denna sena timme fortsätta med att analysera.

Men herr Brandt drog in en del uttalanden från en av mina företrädare i ämbetet, finansminister Wigforss, som enligt herr Brandts citat 1943 skulle ha varit mycket angelägen om att det nuvarande systemet bevarades för framtiden. Jag tror nog att man får se det uttalandet mot 1930-talets bakgrund, när vi letade efter arbetstillfällen och när en människa, som blev utan ett arbete, stod inför ett socialt problem på ett helt annat sätt än vad situationen är i dag i den fulla sysselsättningens samhälle.

Den utredningsman som här presenterat sitt betänkande, hade till sin hjälp en rad av sakkunniga. En mycket bestämd majoritet av dessa sakkunniga uttalade sig för en liberalisering. Den ligger i överensstämmelse med tidsutvecklingen. Om man läser igenom remissvaren, är det ingen tvekan om att en utomordentligt bastant majoritet av remissinstanserna har uttalat sig för —

Tobakshandeln

om jag får använda uttrycket — den nya ordning som här föreslås.

Jag tror inte man behöver befara att det skulle innebära någon katastrof för de gamla specialtobakshandlarna. Den högre standarden i vårt samhälle gör, att människor frågar efter ett rikhaltigare sortiment, ett sortiment, som specialtobakshandlarna är predestinerade att föra och som inte kommer att föras i de vanliga speceributikerna eller i konsumbutiker.

Jag tror också att specialtobakshandlarna kommer att kunna fungera som någonting av mellanled i distributionen mellan monolet och de allra yttersta utlöparna av detaljhandeln.

Att vi får flera ställen som säljer tobak är alldeles uppenbart. Det skall ingen bestrida. Det kommer inte att innebära, att det etableras några specifikt nya affärer som ägnar sig åt tobakshandel, utan tobaksvaror kommer att tillhandahållas i andra affärer, som hittills inte haft sådana. Det är bara där som man får räkna med konsekvenserna.

De samtal jag har haft med monolets ledning ger klart vid handen, att monolet inte ämnar driva den nya verksamheten så att distributionen blir dyrare. Är det så att en liten affär rekviderar i småposter, får den betala mera för den distributionen än en specialhandlare, som kan rekvidrera i stora poster. Det kan ändå vara lämpligt för den lilla affären att späda ut sitt sortiment i övrigt med några populära cigarrettsorter, och därför kan en sådan handlare nöja sig med en mindre marginal än vad en specialtobakshandlare av olika anledningar behöver ha.

Herr Brandts resonemang om att man nu går emot en fördyrad distribution tror jag är helt överdrivet och icke i överensstämmelse med vad man har att räkna med.

En bidragande orsak till att jag varit angelägen om att presentera riksdagen denna proposition är inte bara att den ligger helt inom ramen för vad

som kommit till uttryck i remissinstansernas uttalanden, utan det är bland annat att när man under någon sommarvecka har suttit som fungerande inrikesminister och i varje konselj haft en rad besvärssärenden från människor, som vill ha chansen att få sälja några paket cigaretter eller tobak i sin kiosk eller annorstädes — många gånger har det varit partiellt arbetsföra — då har hela den byråkrati och det kineseri, som vi ändå vill komma undan, på ett mycket effektivt sätt demonstrerats. Då har tobakshandlarorganisationens remissyttrande tagits in, och om då vederbörande skulle få rättighet att sälja tobak har det kanske helt varit beroende på om hans kiosk legat 290 eller 310 meter ifrån en specialtobakshandlares försäljningsställe.

Det är ju klart att alla sådana här avgöranden blir mer eller mindre subjektiva och orimliga. Det är ingen tvekan om att det är en utveckling till det bättre om man slipper ifrån denna prövning in casu, som säkerligen inte kan ske efter så generella och riktiga linjer.

Med detta har jag kanske sagt det väsentliga. Jag kan hålla med om att den lilla ändring som utskottet gjort i Kungl. Maj:ts proposition inte är av någon avgörande natur, men jag har svårt att förstå varför den alls är motiverad. Utskottet brukar ju ställa de kraven på sig självt att det skall finnas plausibla motiveringar innan det ändrar på ett förslag. Propositionen innebär att den nuvarande nyetableringskontrollen skulle sluta den 1 januari 1959. Utskottet har utökat respiten med ytterligare ett år. Det finns inget behov för Tobaksmonolet, det har jag gjort mig underrättad om, av ytterligare ett år för att odna upp den distribution det kan bli fråga om. Jag frågar mig: Är det för att vara honnett eller visa barmhärtighet som man ökar tiden med ytterligare ett år? Jag har svårt att förstå det. Jag har den uppfattningen att specialtobakshandlarna kommer att kunna

Tobakshandeln

existera även när de går in i detta nya system. I varje fall vägrar jag att tro att någon specialtobakshandlare är beredd att springa ifrån sin butik förrän han konstaterat att det är omöjligt för honom att fortsätta efter det nya systemet. Om vi sålunda sätter övergångstiden till 1959, 1960, 1961 eller 1965 så kommer det inte att innebära att vederbörande specialtobakshandlare utnyttjar mellantiden till att vidta dispositioner för en omställning till annan verksamhet. De vill i första hand se efter om läget blir sådant att de behöver ställa om till annan verksamhet. Först om de kommer fram till den slutsatsen börjar de vidta sådana dispositioner, och det kan de inte göra förrän efter de data man här fixerar. Sett från Tobaksmonopolets synpunkt, från tobakshandlarnas synpunkt och ur saklig synpunkt har jag inte kunnat finna någon motivering för utskottets förändring i Kungl. Maj:ts proposition i vad angår tiden för nyetableringskontrollens hävande respektive det fria systemets inträdande. Det kan ses mot bakgrunden av att det torde vara en ganska allmän och bastant folkmening, som önskar den bättre service som det nya systemet kommer att innebära.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Bara en kort replik med anledning av vad finansministern sade om att förre finansminister Wigforss' uttalande får ses mot att 1930-talet då bildade bakgrunden. Men 1948 skrev inrikesminister Mossberg — det var faktiskt en kompromiss med finansminister Wigforss — i samband med behandlingen av butiksstängningslagen att det skulle igångsättas en utredning om tobakshandeln. Wigforss brydde sig aldrig om att företaga någon utredning. Han sade till mig personligen att han inte ansåg det angeläget. Han gjorde ingenting åt saken under hela sin återstående tid och det gjorde inte heller finansminister Sköld förrän Pressbyrån

skrev och begärde att man skulle sätta i gång med en utredning. Pressbyrån är som ni vet ett mycket »frihetsvänligt» företag, det finns inget monopol bakom det företaget, inte!

Vad beträffar tobaksutredningen, som finansministern talade om, kan jag erinra om att de som offentligt reserverade sig mot utredningens förslag var Pressbyrån och flera kioskdkare — ty man hade underligt nog plockat in flera sådana i utredningen.

Finansministern säger, att det inte kan vara nödvändigt med någon förlängning av övergångstiden, ty några dispositioner kommer tobakshandlarna inte att vidta. Detta är inte riktigt. Det diskuteras redan nu inom tobakshandeln vad man skall vidta för dispositioner i händelse riksdagen beslutar så eller så. Tobaksmonopolet hade en kurs för tobakshandlarna för några veckor sedan, där man diskuterade dessa problem. Övergångstiden kommer att behövas. Jag vidhåller därför, herr talman, mitt yrkande om bifall till utskottets förslag på denna punkt.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG:

Herr talman! Tillåt mig ställa en fråga till herr Brandt: De dispositioner och kurser herr Brandt talade om, var det dispositioner för att få andra selsättningar och för att få andra affärsföretag eller var det dispositioner för att möta den nya ordningen som tobakshandlarna diskuterade?

Fru EWERLÖF (h):

Herr talman! Med hänsyn till den sena timmen skall jag göra motivering- en för mitt bifallsyrkande till utskottets hemställan så kort som möjligt.

Det har från olika håll framhållits att den 1943 genomförda regleringen av detaljhandeln med tobaksvaror syftade till att genom offentlig kontroll över nyetableringen inom branschen

Tobakshandeln

begränsa antalet tobaksaffärer och därigenom förbättra avsättningen av tobaksvaror och skapa bättre ekonomiska villkor för specialtobakshandeln. Det ändrade konjunkturläget och den skarpa kritik, som ur näringsfrihetssynpunkt riktats mot regleringen, gör emellertid en omprövning av regleringen berättigad. Det är framför allt två saker, som då kommer in i bilden. Den första är givetvis tobakshandlarna själva. Behöver verkligen tobakshandlarna allttjämt det skydd mot konkurrens, som en gång motiverade införandet av nyetableringskontrollen? Departementschefen har ansett att så icke är fallet, och utskottet delar denna uppfattning. Tobakshandelns intresse av konkurrensskydd utgör inte längre något bärande skäl för att vidmakthålla denna kontroll.

Den andra saken är konsumenterna. För dem har nyetableringskontrollen sagts innebära att distributionskostnaderna hålls nere. Sakkunskapen påstår emellertid att påtagliga förbättringar torde vara att vänta för konsumenternas del, om kontrollen häves.

Statsrådet talade här om det rikhaltiga sortiment av tobaksvaror, som endast specialtobakshandlarna, inte de vanliga affärerna, kan tillhandahålla. Ja, det är givetvis ett intresse både för konsumenterna och för monopolet att dessa specialtobakshandlare finns kvar framdeles.

Herr Brandt förde in ungdomen i diskussionen och gjorde gällande att ett bibehållande av regleringen skulle kunna motverka tobaksmissbruket bland de unga. Utskottet delar inte denna uppfattning. Man kan säkerligen inte på den vägen motarbeta tobaksbruket vare sig hos unga eller gamla. Där måste upplysning och åter upplysning samt en vettig propaganda sättas in.

I samband med att ungdomen kommit in i bilden, har man också i utskottet uppehållit sig ganska utförligt vid styckeförsäljningen av cigaretter. Där

har utskottet delat departementschefens uppfattning att monopolbolaget bör kunna begränsa styckeförsäljningen genom att inskränka kontrollstämplingen till hela förpackningar. Sedan får det vara monopolbolagets ensak att göra förpackningarna större eller mindre, 10-cigaretters eller 20-cigaretters paket.

Även när det gällt automathandeln kommer ungdomen in i blickfältet. Efter långa diskussioner om huruvida vi borde ha en utökad automathandel eller inte har utskottet stannat för att man inte utan föregående utredning skall ta ställning till frågan, men att utvecklingen bör följas och att hela frågan måhända behöver tas upp till förnyat övervägande.

Slutligen har vi frågan om tidpunkten för regleringens avveckling. Departementschefen framhöll nyss att den av honom föreslagna tidpunkten, den 1 januari 1959 väl inte kommer att innebära större svårigheter för tobakshandlarna, än det datum utskottet föreslagit, nämligen den 1 januari 1960. Men, herr statsråd, om tobakshandlarna får den längre respittiden, så har de kanske större möjligheter att anpassa sig till de eventuella svårigheter som kan sammanhånga med en avveckling av regleringen. De kan då finna sig bättre till rätta, och behöver kanske inte ta de ersättningar i anspråk, som de annars måste lita till.

Herr Lundberg brukar vara en lidelsefull förespråkare för sociala synpunkter vid diskussionerna här i kammaren, men i denna speciella fråga har han låtit dem fara all världens väg. Han anser inte att tobakshandlarna bör ha någon ersättning, han jämför dem med de anställda i ett vanligt företag och säger att det finns inte anledning att ge ersättning till de förra lika litet som till de senare. Men det är väl ändå en viss skillnad mellan dessa kategorier nämligen den att det är staten som genom en monopollagstiftning har från-

Tobakshandeln

tagit tobakshandlarna möjlighet att utöva sitt lagliga näringsfång.

Departementschefen framhåller att ekonomiska anspråk för att ett konkurrensskydd bortfaller icke kan riktas mot staten på juridiska grunder, utan att de sociala synpunkterna enbart har varit vägledande när det gällt ersättningar till vissa tobakshandlare. Utskottet delar denna uppfattning. Enligt utskottets förslag bör sådan ersättning kunna utgå antingen i form av livränta eller med ett engångsbelopp. Livräntan skall kunna utgå till dem, som under minst 15 år har drivit tobakshandel. Den får inte överstiga 3 000 kronor per år. Engångsbeloppet får inte överstiga 10 000 kronor. Reglerna säger vidare att dessa ersättningar endast skall utgå i sådana fall, där det föreligger ett påtagligt behov av ekonomisk hjälp. Denna hjälp förbehålles affärsidkare med så svag rörelse att den icke kan beträknas bära sig under fria konkurrensförhållanden. Det är med andra ord fråga om sådana innehavare, som efter nedläggandet av affären kommer att sakna möjligheter att försörja sig på annat sätt. Om vederbörande däremot har en ekonomisk ryggrad så kommer aldrig några ersättningsanspråk att kunna bifallas.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Det utskottsutlåtande som nu föreligger och till vilket jag ämnar yrka bifall innebär att nyetableringskontrollen upphör och att tobakshandeln i princip blir fri. Åtgärden kan betraktas som en liberalisering och jag kan inte se annat än att den är ofrånkomlig.

Under utskottsbehandlingen har emellertid utöver de egentliga reservationerna, som redovisats i utlåtandet, en del betänkligheter anmälts motionsvägen.

Eftersom jag är delaktig i ett par av motionsframstötarna och dessutom i två av de blanka reservationerna ville jag trots den sena timmen ändå anmäla ett par synpunkter som har gjort, att jag kunnat biträda utskottsutlåtandet i dess helhet, vilket i allt väsentligt sammanfaller med propositionen. Jag skulle nämligen — och jag har ett par kamrater med mig i dessa blanka reservationer — vilja föra till protokollet några synpunkter, varmed vi vill understryka ett och annat som har uttalats i utskottsskrivningen och som för oss är av särskild vikt.

När det gäller saken i stort har ju fru Ewerlöf nyss givit uttryck för vad också jag anser vara avgörande i detta fall, nämligen att man vid en sådan förändring som den föreslagna måste ta vissa hänsyn till näringsidkare, som kan tänkas komma i kläm. Det har man gjort genom att man ökat avvecklingstiden med ett år. Meningen var naturligtvis den att man därunder skulle hinna balansera över sortimenten på andra varor och inte bli så beroende av tobaksvarorna och vidare att de handlare, som absolut inte kan klara övergångstiden men som hållit på länge med denna hantering, får vissa möjligheter till ekonomisk gottgörelse. Jag har själv inte mycket till övers för tobakshanteringen, men det hindrar inte att jag av rent sociala skäl måste biträda tanken på en övergång, som inte är orättvis och obillig mot någon näringsidkare.

Dessutom är det, herr talman, ett par väsentliga synpunkter, för vilka jag har begärt ordet, nämligen de som hör samman med hälsoriskerna i samband med tobaksbruket, hänsynen till folkhälsan helt enkelt. När man inte kan avskaffa ett oskick så vill man åtminstone begränsa det, i synnerhet med tanke på sådana som på grund av sin minderårighet är utsatta för särskilt stora hälsorisker. De två synpunkterna gäller dels automathandeln, dels styckeför-

Tobakshandeln

säljningen. Några av oss motionärer hade velat inskränka automathandeln. Vi menade nämligen att en ohämmad spridning av cigarrettaautomaterna skulle kunna ha ogynnsamma följder just på det område där vi anser att man borde göra vissa insatser för att begränsa skadeverkningarna.

Nu har emellertid utskottet skrivit så välvilligt på den punkten, att vi motionärer kan biträda utskottsutlåtandet. Utskottet har nämligen sagt att man utan att behöva kriminalisera och förbjuda automathandeln vill vänta och se, om det möjligen blir en våldsam utbyggnad, kanske med hela kedjor av tobaksautomater. I så fall vill utskottet att frågan tas upp till ny behandling.

Min andra anmärkning gäller styckeförsäljningen. Där är förhållandet just detsamma. Anledningen till att vi motionärer finner oss till rätta med utskottsförslaget är att man tydligt och klart sagt ifrån, att det ankommer på Tobaksmonopolet självt att införa förpackningar som utesluter styckeförsäljning. Nu säger kanske någon att vi inte kan lita på att så sker, men det har dock under remissbehandlingen uttalats av både tobaksnämnden och Tobaksmonopolet samt tobakshandlarna att man mycket gärna frångår styckeförsäljningen, och det är för mig tillräcklig garanti.

Slutligen vill jag, herr talman, ta upp en punkt på vilken jag tillsammans med herr Sunne och herr Jönsson i Jämtlands Sikås avgivit en blank reservation, nämligen punkt VI. Vi avser att kraftigt understryka behovet av ökad medicinsk forskning och en verkligt saklig upplysning i tobaksfrågan. Vårt folk håller ju på att ödelägga sin hälsa genom den våldsamt ökande tobakskonsumtionen. Ett stort uppbåd av läkare och forskare — främst cancerspecialister — har som bekant slagit larm. Riksförbundet mot tobaken har under sin driftiga ledning gått till attack på bred front, men vi behöver onekligen

pengar och annan hjälp för en effektiv upplysning och en slagkraftig propaganda. Jag vill ha antecknat till protokollet, att jag tolkar utskottets skrivning — som jag med hänsyn till tiden inte skall citera, fastän den är mycket värdefull — så, att den utgör en direkt beställning hos Kungl. Maj:t om att vi, när den pågående utredningen är färdig, räknar med att få effektivt stöd för antitobakspropagandan.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att på alla punkter få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Jag skall undvika att anlägga känslomässiga synpunkter, men jag skulle ändå vilja säga ett par ord i denna fråga. Motiveringen för det förslag som vi nu behandlar är i huvudsak att man vill komma åt vad man kallar konkurrensbegränsande företeelser. I främsta rummet har man därvidlag åberopat 1953 års lagstiftning mot konkurrensbegränsning. Det anses vara i överensstämmelse med denna lagstiftning att nyetableringskontrollen inom tobakshandeln avskaffas och att denna handel blir fri.

I princip kan naturligtvis ingen invändning resas mot ingripanden mot konkurrensbegränsande företeelser inom näringslivet. Den kommunistiska gruppen har också givit sin anslutning till 1953 års lagstiftning, även om vi ansåg att den inte var av det effektiva slag som behövdes för att fylla sitt syfte. Denna lag skulle ju, såvitt jag har kunnat finna, främst ha sin spets riktad mot monopol och karteller. En lagstiftning av denna karaktär måste för övrigt främst avse de verkligt skadliga konkurrensbegränsande företeelser som går under dessa namn. Monopolens allenaaväld på sina respektive områden leder ofta till rena uppskörtningen av konsumenterna. Monopolen har ingen konkurrens och behärskar därför ganska enväldigt sina marknader.

Tobakshandeln

Tillåt mig emellertid i detta sammanhang erinra om att ingenting av vikt har hänt beträffande monopol och karteller. De sitter i orubbat bo, deras makt är alltför lika stor. Över huvud taget har det varit ganska lugnt på den fronten. Prisstegringarna fortsätter och detta inte minst till följd av frånvaron av konkurrens på monopolföretagens område.

Flera exempel härpå kan anföras men jag nöjer mig med ett enda. På byggnadsmaterialproduktionens område härskar starka monopol- och kartellföretag. De kontrollerar suveränt sin marknad och reglerar tillgången på byggmaterial uteslutande med hänsyn till sina vinstintressen. Här vore en tacksam uppgift för ingripande i enlighet med 1953 års lagstiftning. Men mig veterligt har man inte gjort något mot denna verkligt skadliga konkurrensbegränsning. Den utredning som man ansåg sig nödd att tillsätta för åtskilliga år sedan är tydligen saligen avsmannad.

Nu föreslås ett ingripande i enlighet med denna lag, men det riktar sig mot den relativt oskyldiga nyetableringskontrollen inom tobakshandeln. Jag säger oskyldiga därför att det, såsom här tidigare omvitnats, inte finns möjlighet för någon tobakshandlare att genom nyetableringskontrollen kunna driva priserna i höjden. Som bekant är det statsmakterna som via Tobaksmonopolet fastställer priserna, och det finns inte heller någon så stor vinstmarginal fastställd för tobakshandeln, att den medger större prisnedsättningar genom konkurrens. Någon nämnvärd skada ur konsumenternas synpunkt kan därför knappast uppkomma genom den nyetableringskontroll som förekommer.

Vi medger gärna att det från principiella synpunkter är svårt att vända sig mot förslaget i dess helhet, men vi vill kraftigt slå fast, att man här har börjat i fel ända. Även om man inte känner kurage eller kraft nog till ingripande mot de starka monopol- och

kartellföretagen i landet utan inskränker sig till nyetableringskontrollen, borde man först ha riktat stöten mot nyetableringskontrollen inom det privata näringslivet. Nu skall emellertid staten »föregå med gott exempel». Kampen mot konkurrensbegränsning inom näringslivet startar man med ingripande mot en mängd småhandlare, som knappast kan åstadkomma någon skada med sin nyetableringskontroll på grund av att staten fastställer priserna. Det anser vi vara att börja i fel ända.

Ändå mer betänksam blir man när man vet att ett verkligt monopolföretag avvaktar i bakgrunden. Jag syftar på Pressbyrån, som tidigare har nämnts här. Detta företag har redan förskaffat sig viss monopolställning genom att ta hand om den mest lönande kioskhandeln med försäljning av bl. a. tobaksvaror, nämligen de s. k. trafikioskerna. Företaget har givetvis ställt sig synnerligen välvilligt till förslaget om avskaffande av nyetableringskontrollen inom tobakshandeln. Detta är fullkomligt begripligt. Om handeln och priserna blir fria, så ökar chanserna för monopolföretaget Pressbyrån att ta hem spelet och bli allenarådande.

Det har i sammanhanget sagts många vackra ord om fördelarna för de små kioskhandlarna av att tobakshandeln och tobakspriserna blir fria, men ingen har talat om att många små kioskhandlare kan stupa i den ökade konkurrens som kan uppstå, ty denna konkurrens kommer säkerligen i främsta rummet att bli en konkurrens icke så mycket med tobakshandlarna som med Pressbyrån, och att detta kapitalstarka företag tar hem den slutliga vinsten är säkert.

Som jag tidigare sagt har vi svårt att från våra principiella utgångspunkter i denna sak yrka rent bord, och vi har inte haft en tanke på det. På de skäl som jag här har anført anser vi emellertid att man måste fara fram med allra största varsamhet. Vi är inte helt övertygade om att man genom det förslag

Tobakshandeln

som framlagts gagnar den sak man påstår sig vilja främja. Det finns risker för att det blir ett verkligt monopol i stället för den relativt oskyldiga nyetableringskontroll under statens överinseende som vi nu har.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få instämma i det yrkande som herr Brandt ställde. I andra hand kommer vi att rösta på utskottets förslag.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! När fru Ewerlöf här talar om dessa affärsidkare som inte kan klara sig i fri konkurrens och om de sociala synpunkterna, så kan jag inte låta bli att tänka på Strindbergs berättelse om kannstöparmästarna, som satte sig emot att den för tränga halsen på kannorna skulle vidgas. Det är här fråga om ett monopol, och därför kan man enligt fru Ewerlöfs mening inte göra något åt saken, utan man har bara att skydda mästarna. Jag måste säga att den sortens handel tillhör ett förgånget skede och inte nutiden.

Herr Senander har inte något emot en sådan konkurrensbegränsande företeelse som nyetableringskontrollen utgör. Det kan väl inte vara fråga om annat än taktik, när herr Senander på detta sätt bryr sig om varken principer eller förnuft, utan godtar ett försäljarmonopol som är ett av de mest skrämmande som finns inom svensk företagssamhet därför att det är så orimligt. Låt oss, herr Senander, tänka oss det fallet att en varubuss far ut till skogsarbetarna i deras förläggning sju, åtta kilometer från bygden som sådan. Då skall från denna buss få säljas allting annat än tobaksvaror. För att köpa en asksnus eller litet tobak måste skogsarbetarna per cykel eller på annat sätt bege sig ned till bygden.

Jag undrar om herr Senander verkligen begriper vad han talar om, därest det nu inte bara är fråga om taktik från hans sida — då förstår jag honom.

Men det har ingenting med förnuft att göra.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Det är ju tur att herr Lundberg begriper saken. Hans anförande vittnade annars inte precis om att han gör det.

Jag tycker för övrigt att herr Lundberg kunde höra på vad man säger. Jag har aldrig påstått att vi på vårt håll inte har någonting emot nyetableringskontroll, utan jag har sagt raka motsatsen. Varför är för övrigt inte herr Lundberg mera angelägen om att klämma åt de verkliga monopolföretagen här i landet i stället för dessa småhandlare, som är ganska betydelselösa i jämförelse med de stora monopolföretagen? Men när det gäller monopolen, tiger herr Lundberg. Han tiger visligen, därför att han inte vågar sig på dessa starka företag.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag vill bara konstatera, att vi nu faktiskt försöker förverkliga nyetableringskontrollens princip men att herr Senander inte vill vara med om detta.

Vad beträffar monopolföreteelser på andra håll har jag också angripit dem. Jag har en sådan politisk uppfattning, att det är självklart att jag skall göra detta. Vill man någonting göra, vare sig principiellt eller praktiskt, skall man inte bara med munnen utan också i handling vara beredd till en insats och inte ta hänsyn endast till taktiska finter. Om det finns en och annan handling som är bekant med herr Senander, är detta en sak som ingenting har med principer att göra.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Det är meningslöst att fortsätta ordbytet med herr Lundberg, så som han lägger upp saken. Hur bedömer herr Lundberg herr Brandts uppträdande? Har han också biavsikter, eller för han ett ärligt språk och säger

Tobakshandeln

rent ut vad han menar? En sådan debattform, som herr Lundberg här använder, borde han lämna hemma i Uppsala och inte ta med sig hit till riksdagen.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav beträffande *punkten A* i fråga om *författningsförslaget utom i vad avsåge ikraftträdandebestämmelserna* propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den vid punkten fogade reservationen i motsvarande del; samt 3:o) bifall till motionen II: 497 i hithörande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

I avseende å berörda *ikraftträdandebestämmelser* framställde herr talmannen propositioner på 1:o) godkännande av utskottets förslag; 2:o) godkännande av det förslag till sådana bestämmelser, som framlagts i den vid punkten fogade reservationen; och 3:o) bifall till motionen II: 497 i motsvarande del; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Göteborg begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) angivna propositionen följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner andra lagutskottets förslag till ikraftträdandebestämmelser till det i punkten A i utskottets utlåtande nr 11 omförmälda författningsförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt det förslag till dessa bestämmelser, som framlagts i den vid punkten fogade reservationen av herr Nilsson i Göteborg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härref-

ter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Kärrlander begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 126 ja och 53 nej, varjämte 19 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets förslag till ikraftträdandebestämmelser.

Punkten B

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den vid denna punkt fogade reservationen av herr Nilsson i Göteborg m. fl.; samt 3:o) bifall till motionen II: 497 i motsvarande del.

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkten C

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen av herrar Nilsson i Göteborg och Johansson i Södertälje; samt 3:o) bifall till herr Lundbergs vid punkten fogade reservation; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten D

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den vid denna punkt fogade reservationen av herrar Nilsson i Göteborg och Johansson i Södertälje; samt 3:o) bifall till den av herr Lundberg vid punkten angivna reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten E

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets

Tobakshandeln

hemställan dels ock på bifall till herr Lundbergs vid denna punkt fogade reservation; och biföll kammarerna utskottets hemställan.

Punkten F

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande ratifikation av en konvention om social trygghet mellan Sverige och Förenade Konungariket Storbritannien och Nordirland.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från utrikesutskottet:

nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avgivande av förklaring i enlighet med bestämmelserna i artikel 36 moment 2 i stadgan för den internationella domstolen;

från jordbruksutskottet:

nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m., såvitt avser Skegrie 35¹ i Malmöhus län; och

nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom, m. m.; samt

från allmänna beredningsutskottet:

nr 144, angående motioner dels om skyndsamt utredning rörande åtgärder mot ungdomsbrottsligheten och dels om utredning angående samordning av de samhällseliga stödformer och åtgärder, som syftar till en lösning av barna- och ungdomsproblemen på längre sikt.

Vidare anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 148, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 23 november 1956 (nr 554) om investeringsavgift för år 1957; och

nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om skattefrihet för vissa ersättningar som utbetalas från Förbundsrepubliken Tyskland.

§ 10

Herr talmannen meddelade, att bankoutskottet jämlikt § 21 riksdagsstadgan anmält att till utskottet från fullmäktige i riksbanken inkommit framställning om medgivande att av riksbankens medel taga i anspråk ett belopp av förslagsvis 2 750 000 kronor för anskaffande av en s. k. helrotationsmaskin för sedeltryckeriet m. m.

Denna anmälan bordlades.

§ 11

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner tillställts kammarerna:

nr 134, angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m.,

nr 135, angående fortsatta särskilda stödåtgärder för hästavlen,

nr 136, angående överlåtelse av vissa kronan tillhöriga fastigheter, och

nr 138, angående dispositionen av vissa prisutjämningsavgiftsmedel.

Dessa propositioner bordlades.

§ 12

Anmälades följande till herr talmannen under sammanträdet avlämnade motioner, nämligen

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 97, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., motionen nr 560, av herr Persson i Svensk köp m. fl.;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 100, angående anslag för bud-

getåret 1957/58 till främjande av bostadsförsörjningen m. m., motionerna:

- nr 561, av herr *Svenning m. fl.*,
- nr 562, av herr *Adamsson m. fl.*,
- nr 563 och 564, av fru *Thorsson m. fl.*,
- nr 565, av herr *Sköldin m. fl.*,
- nr 566, av herr *Hansson m. fl.*, och
- nr 567, av herr *Alemyr m. fl.*

Vidare anmäldes följande motioner:

nr 568, av herr *von Seth m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 105, angående dels förvärv av aktier i Stockholm-Nynäs järnvägsaktiebolag, dels ock ökning av statens järnvägars rörliga kredit,

nr 569, av herr *Eliasson* i Moholm, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 110, angående vissa aviönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1957/58 m. m.,

nr 570, av fröken *Karlsson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 123, angående anslag för budgetåret 1957/58 till folkskoleseminarieorganisationen m. m.,

nr 571, av herrar *Karlsson* i Stuvsta och *Henning Nilsson* i Gävle, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 131, angående överlåtelse av viss kronan tillhörig mark m. m.,

nr 572, av herr *Nilsson* i Svalöv m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 97, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.,

nr 573, av herr *Lindström m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 111, angående vissa markförvärv för försvaret, och

nr 574, av herr *Kärlander m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 123, angående anslag för budgetåret 1957/58 till folkskoleseminarieorganisationen m. m.

Dessa motioner bordlades.

§ 13

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 0.44 på natten.

In fidem
Gunnar Britth